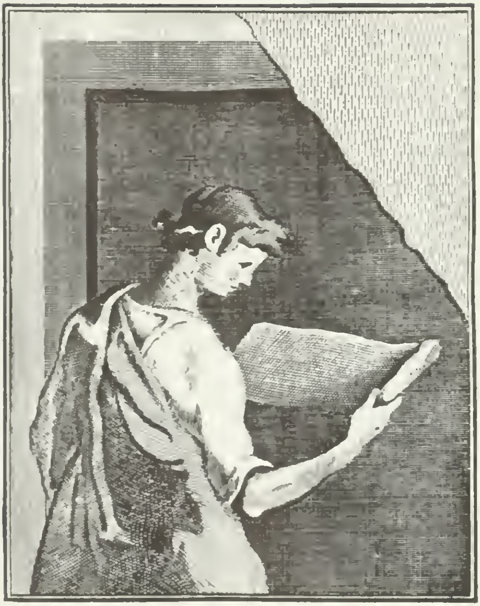

THE GETTY CENTER LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

http://www.archive.org/details/mariigrapaldidep00grap

FRANCISCI MARII GRAPALDI DE PARTIBVS AEDIVM LI BELLVS CVM ADDITA MENTIS EMENDA TISSIMVS.

FRANCISCVS MARIVS GRAPALDVS PARMENSIS AD LECTOREM.

ANTONIO Quintiano primi in hac Vrbe nominis Bibliopolæ: complluribuſq; aliis qui Sturnatim (ut ita loquar) huc conuolabant: annum abhinc ſeptimum libellos noſtros dedimus diſſeminandos. Satio peracta eſt: & meſſis ipſa cum ſpicilegio in horreis condita: Placuit igitur rurſum (q̃ noſtra ẽ auiditas) Sationis aleam ſubire. Et iterum ecce ſationem habes lector meſſorue Candidiſſime: Solum altius repaſtinatum: elegantius excultum eſt: fimus pinguior inſperſus: glebæ duriores protritæ: Ne pigeat campum Intrare Spica uel una decerpta hinc ad lætiora abiturus. Si ad manũ non fecerit: Scias tamen pauca latifundia ſine glabretis aut rubiginetis inueniri: Ipſe equidem operam ſedulam impendi: Tu lege mete: excute alienos labores: & cõde quæ bona ſunt. Apludam granaq; abortiua æquum eſt Pullos pipientes depaſcere: uel Formicas in horreolis ſuis hypogeis ſepelire. Vale: & quicquid ideſt æqui boni cõſule:

Tranquillus Moloſſus.

Si partes habitura ſuas: ſi cõmoda rebus:
Si manſura diu condere tecta paras:
Et dare conſtructis ſi congrua nomina muris:
Aptaq; in exactis ponere quæq; locis:
Quod tibi Parmenſis Marii peperere labores
Hoc breue: ſed rarum conſule lector opus.

❡SVMMA ET ORDO OPERIS.

❡ LIBRO PRIMO continentur

Præfatio		Folio	Primo
Procœmium		Folio	II.
Parietes: Veſtibulum: Ianua: Atrium			
Periſtylium	Caput.I.	Folio	III
Cauedium Puteus Ciſterna:			
Fons	Caput.II.	Folio	viii
Vinaria cella	Caput.III.	Folio	X
Penaria cella	Caput.4.	Folio	14
Hortus	Caput.v.	Folio	20
Hippodromus cum nemuſculo			30
Piſcina	Caput.VI.	Folio	33
Leporarium	Caput.7.	Folio	39
Stabulum	Caput.8.	Folio	43
Auiariũ & Cors.	Caput.9.	Folio	50
Balneum & Therme	Caput.10.	Folio	53

❡Libro Secundo Continentur.

Præfatio		Folio	61
Scalæ: Contignatio pauimenta			
Proceſtrium	Caput.I.	Folio	61.
Baſilica	Caput.2.	Folio	63.
Cænaculum	Caput.3.	Folio.	64.
Coquina	Caput.4.	Folio.	84.
Gynætium	Caput.5.	Folio.	92.
Cubiculum	Caput.6:	Folio:	96.
Valitudinariũ	Caput.7.	Folio.	107
Sacellum	Caput.8.	Folio.	111.
Bibliotheca	Caput. 9	Folio.	112.
Armamẽtariũ	Caput.10.	Folio.	117.
Granarium	Caput.11.	Folio.	124
Turris & tectũ	Caput.12.	Folio.	129

Sequitur Index eorum quæ præcipua habentur: ſupra quæ Trecẽta alia inuenies ſcitu digniſſima.

Apes mellilegulæ I
Arenatum 3
Antidora 3 & 23
Alabaſtrites 3
albarium 4
arteſes 4
admiſſionales 4
antæ 4
antipagmenta 4
atlantes 5
adſerere 5
atrium 6
atrienſis 6
argēti metalla 8
aqua puteana 8
aqua ciſternarum & fontiũ & decocta 9
aganippe 9
abſtemius 9
antlia 10
apotheca 11
aigleuces 12
aruiſium 12
amabile uinũ 12
acetum 12
aerugo 13
acetoſa 13
acertariũ i3 & 2i
adeps i6
abdomen i6
admiſſarius i7
apexabo i7
axungia i7
aruina i7
amurca i8
apiarii i3
albumen i9
aromata i9
aromatopolæ i9
aluearia 2i
amaracus 2i
artemiſia 22
apium 22
apiorum gens 22
anetum 22
aniſum 22
aporeta 23
apes furtiuæ 23
annuicaulia 24
apiana 24
atriplex 25
antraphaſis 25
armoracia 26
allium 26
antipathia 27
aſcaloniæ 27
althea 27
ariſtalthea 27
aſparagi 28
auræ corōariũ 29
arbores 29
æſculeta 3i
atocia 3i
anguilla 34 & 37
anguillarium 34
aurata 35
aurum 35
alec 35
acipenſer 36
aſcalabotes 36
alecula 37
ariſtulæ 37
altiles cochleæ 38
acetabula 38
aſtaci 38
attilus 38
aper 40
ægipanes 43
apria 44
aſturcones 44
arulator 44
agaſo 45
æpolus 45
aſinus 45
anſula 47
aureæ 48
antilena 49
auiaria 50
aquila 50
aſtures 50
anatariæ aqlæ 50
accipitres 50
anſer 52
adeps 52
amphibia 52
anas 52
alectorius 53
adriāæ galline 53
atricapilla 54
aues ſermoci. 55
aquatici corui 56
ales phœbæa 56
alauda 56
acanthis 57
academia 58
apodyterium 53
aliptes 60

Apoxyomeni	60
aſſeres	62
aſſarota	62
arcus	62
alea	63
architricli. 64	73
abacus 66	73
aquiminariũ	66
anaglypha	68
anceſa	68
anſæ aræ	68
argentarii	68
acratiſmos	69
antecœnium	69
acrenæ mẽſæ	lxx
arbor acleti	72
altila	73
archipoſias	73
archipoſiarch	73
azymus es	74
artolagini	74
aceroſus	74
abſtenius	75
argyrendatæ	76
aſſum	76
ariſtophorum	76
auellana	78
amygdala 78	80
apinum	78
apiana 79 &	82
apyrina	79
armeniaca	lxxx
aproniana	lxxx
actia	lxxx
aminea	82
aſtaphis	82
arculus	83
analecta	83
aduentores	84
archimagirus	84
alaria	85
acapna	85
acapniſtum	86
amphoræ	83
aulicoctia	88
auxilla	88
ahenum	88
aquarium	89
aquariolũ	89
aluei alueoli	89
alliatum	91
aſinariæ mole	91
amylũ	92
andronitis	92
andros	92
androgynus	92
antiæ diſcerni.	93
ad oris decorẽ	93
ad Ornatum	93
acus ars	94
acupictor	94
ancilla	95
anthithalamꝰ	96
arcolæ	97
amphitapetes	98
amphimalla	98
aulea	98
attalica	98
arietes aurati	99
aleones	ioo
argẽtea primo	ioi
auriſcalpium	io2
arca arcula	io2
arcella	io2
aluta	io3
aurũ montale	io3
alueolus	io4
aes ſignatum	io4
aerarium	io4
aes alienum	io4
argẽtũ ſignatũ	io4
auꝝ ſignatum	io5
auaritia	io5
automata	io6
aqualis	io6
andronæ	io7
apoplexia	io8
argema	io8
angina	io9
anoneſia	io9
abſtinentia	iio
affectio	iio
apoſtema	iii
antrax	iii
athanaſia	iii
ara	iii
adoratio	ii2
acerra	ii2
aſpergillum	ii2
armaria	ii2
augusta carta	ii3
atramentariũ	ii5
autographus	ii5
anulus ſigna.	ii6
apoſtoli	ii6
anatomæ	ii6
archigramatei	ii7
armamẽtariũ	ii7
agricolaꝝ ar'	ii7
aſpis ma	ii9
argyraſpidæ	ii9
aquariæ cotes	i2o

Anceps 121
acies 121
amentum 122
arcus 122
arquites 122
arcubaliſtæ 123
aeluri 124
adoria 125
alica 125
auena 126
albus dies 126
acus 127
aquam cribro 128
aculeus 128
arces 129
architectus 130
agrāmaticus 130
amuſos 130
ambrices 130
antefixa 131

Littera B

Baſſaltes 3
baſis 7
boleti 16
butyrum 17
bugloſſus 24
bubula lingua 24
beta 24
blitum 25
betonica 25
bunion 26
bulbus 27
bellicæ corōæ 29
buxus 31
baccæ Iunipi 32
branchiæ 34
barbo 34
buccinum 37
barbulus 38
barres 39
biſſon 43
bobile 43
bucephalas 44
bubulcus 45
buſſequa 45
bobona 49
bulgæ 49
boſca 52
bubo 57
balneæ lviii
baiæ lviii
baptiſterium lviiii
baptiſmus lviiii
baſilica lxiii
bracteæ lxx
bigamus lxxii
bigæ lxxii
biſſellium lxxii
bifera 72 & 83
buccea 74
bucella 74
bacchus lxxv
boletaria 77
bellaria 78
baſilica nux 78
balanus 78 e 107
balauſtium 79
bumaſthe 82
botrys 82
batillum 87
baccæ 93
bombyx 94 103
bambacium 94
babylonica 98
bracteata feli 99
barbat⁹ (citas 101
brūduſina ſpe 101
bōbicina cula 103
bullæ 104 & 111
boa 111
bibliotheca 112
biblos 112
bibliopola 112
bibliograph⁹ 113
bibula carta 113
baiuli 118
buceula 118
brachialia 118
bipenis 120
balteus 121
baliſtæ 123

Littera C

Caſa 2
Cruſtari 3
Calx 3
carariēſe mar- 3
cementa mor 4
cardo 5
carda 5
clauis 6
clauicularius 6
clauſtra 6
conclauia 6
corinthia 7
cryptoportic⁹ 7
columnæ 7
compluuium 8
ciſterna 8
cabura 9
ciſſula 9
elytorius 9
ciconia 10

caſtellum	10	careota	26	ceruus	41
crater	10	cepe	27	corybátion	42
cella	10	cromyon	27	cuniculi	42
cella	14	capitati	27	capreæ	42
cadi ligneis	ii	corruda	28	cercopitheci	42
colores uini	ii	capparis	28	cebus	43
ceruſſa	13	carduus	28	cynocephali	xliii
colum	14	coronæ	29	caſtor	xliii
cellarium	14	corollæ	29	caprile	xliii
condus	14	corollaria	29	catulire	xliiii
caſeorũ genera	15	cariophilus	29	cociones	xliiii
coagulum	15	conuoluulus	29	cantherii	xliiii
compernes	16	crinon	29	caballarii	xliiii
carnarium	16	chameplatani	xxxi	curulles	xliiii
caro	16	cypria laurus	xxxi	carrucarii	xliiii
carnes ad ſal.	16	corneta	xxxi	carpecarii	xliiii
cordylæ	16	ceraſeta	xxxi	calcitro	xlv
clidium	16	coryleta	xxxi	camelli	xlvi
cybium	16	cypreſſeta	xxxi	canis	xlvi
caryinum	18	conus	xxxi	capiſtrum	xlvii
cacochyla	19	chameciſſos	32	cordi agni	xlvii
coryphylum	20	corymbi	32	camus	48
caryophylum	29	chromis	34	calcaria	48
cinamus	20	coitus piſciũ	35	cingulæ	48
cinamomum	20	crepidulæ	36	clitellæ	49
crocum	20	coruli	37	cors	50
crocomagna	20	conchæ	37	coturnices	51
coryceus	20	crotalia	37	chelidon	51
cepuros	21	chelonophagi	38	cinchramus	51
cypus	21	cochleæ	38	ciconiæ	52
ceramentum	22	cancri	38	chenoboſcion	52
campe	24	cirri	33	cygnus	52
cima	24	camarus	38	capi	53
caules	24	carabi	33	capones	53
coriandrum	25	carpione	38	caper	53
cucumerariũ	25	carpanus	33	cantherius	53
cucurbitæ	25	cameloparda/lis	40	cucurire	53
camerarium	25				

Caſtrata 53
coruus 56
corax 56
cornix 56
corydalus 56
carduelis 56 e 57
cauea 57
cochlides 61
contignatio 61
coaſſatio 62
cannea 62
cœnaculum 64
cœnatio 64
conclaue 64
cancelli 64
clatrata fene- 64
clatrī ſtra 65
cauton 65
cortina 66
candelabra 66
cereus 67
calix uitreus 67
cululli 67
criſtallus 67
campſores 68
collybuſtæ 68
cœna 69
comeſſatio 69
cœnipeta 69
citreæ menſæ 70
centra 70
cilibatum 70
cibarium 71
conuiuium 71
cathedra 72
cultellus 73
chironomon 73
conuiuæ 73
coepulones 73
conuictores 73
cupedia 73
cupedulæ 73
cupedinarii 73
cibarii 74
chryſendatæ 76
catinus 76
circuli 76
caryon 78
caryinum 78
corylus 78
citrea 79
cydonia 79
cotonea 79
cicus 79
chriſomela 79
cydonites 80
cerasa 80
corna 80
cariotæ 81
cariotides 81
cauneæ 83
coctona 83
caricæ 83
cana 83
caniſtra 83
caniſtella 83
caniferæ 83
ciſtulæ 83
ceſticulus 83
culina 84
cocus 84
coquina 84
caminus 85
capnos 85
calo 86
carbo 86
carbunculus 86
cinis 86
cocula 87
caſiterum 87
catena 88
cucuma 88
ceramion 88
cacabus 88
chytropodes 88
caulæ 88
caldarium 88
conchæ 89
capſaces 89
clibanus 90
craticula 90
cochleare 91
creagræ 91
culter 91
catillus 92
clibanus 92
ceruſſa 93
calamiſtrum 93
ciniflones 93
caſtulæ 93
colus 94
cottonum 94
calathi 94
carbaſus 94
cunæ 95
cunabula 95
crepundia 95
cumba 96
cubiculum 96
cubilia 96
camera 96
concamerare 96
cubicularii 96
clinopodia 96

clinopale	96	caper	109	cotes	120
culcitra	96	chiragra	109	cuneus	121
circenſe	97	coxendix	110	capulus	121
ceruical	97	coxa	110	capularis	121
centones	98	catarrhica	110	corigiæ	122
cortinæ	98	caritas	111	crena	122
conops	99	chriſtus	111	choryti	123
conopæum	99	codices	113	catapulta	123
conopios	99	charta	113	curgulio	124
cubitus	99	cucullus	114	cati	124
conquoquere	99	chartopolis	114	conchis	126
crapula	100	ceræ	114	cicer	127
coitus	100	calamus	114	cicera	127
capilli	100	chalcantum	115	cicerones	127
capillitium	100	calami	115	cribra	27
capillamentũ	100	calamaria	115	cribrare	128
caua ſpecula	102	chalcograph⁹	115	coſcinomãtia	128
conſpicilia	102	cæra	116	chorus	128
cyprius puluis	102	chartophylati	117	congius	128
capſa	102	chalybs (um	117	culeus	128
capſella	102	cataphratus	117	columbarium	129
campeſtre	103	cementarii ar-	117	capreoli	130
calopodia	103	caſſis (ma	118	culmina	131
capitium	103	conus	118	columen	131
cheridote	103	criſtæ	118		
crumenæ	104	chirothecæ	118	¶Littera .D.	
cicidella	106	chiromantia	118	Domorũ iuen-	2
clepſydra	106	chirographũ	118	Doron tio	3
cæricæ	106	chironomia	118	Dora	3
cloaca	107	calcaria	119	Decumana	5
conclauæ	107	clypeus	119	Ductarius	10
clinici	107	cluere	119	Dyotta	11
chirurgici	107	chryſoaſpidæ	119	Dolia	11
cataplaſmata	107	chryſos	119	Defrutum	12
cephalea	108	cetra	119	Deuteria	13
crithe	108	contus	120	Defecatio	13
cataracta	108	curis	120	Defecatores	13
cocles	109	curetis	20	Digitelli	19

Dulciaril 19
duciclinium 23
dentes 24
diſtamum 27
damaſcēæ ro' 28
daphne ſæ 31
dentrociſſos 32
decipulæ 33
delphin 34
dentices 37
daſtyli 37 & 82
daſipus 42
dorcas 42
dama 42
dromedarii 46
dureta 59
diatribæ 63
diæta 64 & 110
daduchus 65
delphica 66
domicenium 69
dicterium 70
diſcus 70
decimæ 72
diſci 73 & 76
diriuitores 73
dulciarii pāes 74
dilutum uinū 75
diſchophorus 76
dapiferi 77
diuidere 77
deciana 79
duracina 80 e 82
drupæ 82
deuerra dea 84
diſpenſatores 84
digitale 94
Dormitoriū 99
domuitio 110
diurnus 100
denigratio ca. 100
dentiſcalpium 102
dentifricium 102
dimyxos 106
diſpepſia 109
diui 111 & 112
deus 111
deleticia 114
dactylion 116
dactyliotheca 116
dolones 122
diſtichum hor 126
domata deū 130
delicia 130

Littera E

Elimino 5
epyſtilium 7
eiectitia 17
elelíſphacon 22
endiuia 23
eruca 23
euzomon 25
euphroſinū 24
euphroſinæ 24
eupatorium 27
eiymgion 28
euerriculum 33
excipulæ 33
epidromes 33
elenchi 37
emvdæ 38
elephas 39
exermatus leo 40
elaphos 41
equi 43
equire 44
equitium 44
equulei 44
equiſio 45
equi meritorii 46
ephippium 48
eleotheſium 60
euſaroton 62
emblemata 62
exedræ 63
ellychnium 65
epiſtominm 66
eſcaria 68
epitrapezia 68
eſca ſuauiſsia 74
ebrietas 75
edulia 76
elixum 76 & 87
epulum 77
emplaſtratio 81
entelechia 85
educatio 95
eutychus 95
epithalamium 96
equeſtria 97
equitatio 100
epheſtris 103
exomidæ 103
emplaſtrum 108
epilepſia 108
epiphora 108
ēpſthotonos 109
elcoſis 109
ephemeris 110
epiſtolaris 113
emporium 114
emporeticus 114
epiſtolium 911

examen ii7
enſis i2i
euaginare i2i
eruilia i27
eruum i27
excuſſoria i28
equlleus i28

¶ Littera F

Fores 4
faber 6
fontiũ diuerſi 9
fiſtula tas.9 e iii
flocces i3
fex i3
fungi i6
faliſcus uẽter i7
fartores i7
fraces i8
fœniculum 22
flox 29
flammea 29
ficeta 3i
flutæ 33
fuſanei piſces 34
fauago 37
fœnile 43 & 92
furculæ 47
fimetum 47
fœnum 47
farrago 47
fœſtuca 47
fœniſecæ 47
fiſcella 48
fræna 48
flagel lum 48
fulica 52
ficedula 54
feneſtra 64
funera 67
funalia 67
figlina 68 & 69
fana 72
fuſcinula 73
fercula 73
fomẽtũ uene 75
frixũ ris 76
flabellum 83
focus 85
fumarium 85
fornax 85
fomites 86
fauilla 86
flauus 86
folles 86
folliculus 86
formucales 87
ficatum 90
fiſcinnla 9i
fuſus 94
forfex 94
forceps 94
formus 94
forpicuia 94
fornices 96
fornicariæ 96
fulchrum 96
fratilli 98
fimbriæ i03
fibulæ i04
fœnus i05
fœnerator i05
foria i07
forices i07
fames i08
faſcinum ii0
febris ii0
foruli ii2
folia chartæ ii3
feretrum i2i
funda i23
farreum i24
faba i24
felles i24
fruges i24
frumenta i24
far i25
farina i25
faba i26
fabii i27
faſellus i27
faſiolus i27
farinaria 128
fanum i30
faſtigium i3i

¶ Littera G

Gerræ ſiculæ I
Gypſum 4
gerrones i3
giandia i7
gingiber i9
glyciriza 24
gentiana 27
glottis 34
gobius 37
garum 37
gyrapha 40
giires 42
gradarii 44
gnomões den 45
grues tes 5i
gauiæ 52
galli 53
gallinæ 53
gailinaria 54

Gracculi	56	Hypogæa	11	heracleotica	78
gallerita	56	Hepſema	12	hydria	89
galbula	57	Hippace	15	hydromel	89
galberus	57	hila	17	hydropotes	89
guttus	60	hira	17	hermaphrodi-	92
gradus	61	hydreleum	18	hipopodion	96
gymnaſium	63	hortus	20	hediſmata	102
gymnaſiarche	63	hæredium	20	harpyæ	105
gymnoſophi.	63	hedioſmus	21	horologium	106
gutturnium	66	hyſopus 24 &	27	hidrocephalia	108
gémati calices	67	hiſpanũ olus	25	hordeolum	108
globuli	76	hippodromus	30	hæmoptoea	109
gabatæ	77	hamus	33	hernia	110
græca nux	78	hamiota	33	hæmorhoideſ	110
groſſuli	79	hirci	35	hierodulus	112
granata	79	herices	42	hopla	117
groſſi	83	hiſtrices	42	hoplomachus	117
gynæcium	92	herinacei	42	haſtile	120
gynæconitis	92	hara	43	haſtarium	120
glomera	94	hippo. 44 &	49	hippotoxotæ	122
geruli	95	hinnus	45	horeum	124
gauſape	98	hinulus	45	hordeum	124
gnomon	106	hippothelæ	45	hemina	128
gibbus	109	hippos	49	hoſtarium	123
graphi. 114 &	115	hippona	49	hypegeſon	131
graphiarium	114	hippoconii	49	ℭ Littera I	
gemmæ	116	hippopera	49	Inſula	3
gazophylaciũ	117	hirundo	51	Ianua 4 &	5
gangabæ	118	holocauſtum	53	Ianitor	4
galea	118	holographum	53	Impluiuum	8
gladius	121	holophanta	53	Inuinius	9
geſſa 122 &	131	hypenemia	53	Infundibulũ	14
granarium	124	hexaclinos	64	Iſicia	17
git	126	hypocauſtum	59	Intuba	23
gutta	13	hyalos	68	Inula	24
ℭ Littera H		hyalina	68	Iris	29
Hyperthyron	5	hyalurgos	68	Iacinthus	29
Harpax	10	hemicyclus	72	Iuniperus	32

Iſthys 33
Iſthyotrophia 33
iſthyophagi 33
inteſtina terra 43
ibices 42
iecur anſerinū 52
ientaculum 69
incœnis 69
ixonii amici 70
iuſcum 77
iuſculum 77
iuli 79
inſitio 81
inoculatio 81
ignis 84
ignitabulum 85
infundibulum 85
incoſtilia 87
intinſta 91
intrita 91
inſtratum 93
inſtita 103
iſomerine 106
intertrigo 110
iſchia 110
iconia 112
imago 112
idiographus 116
index 116
iubæ 113
indicū milium 126
incerniculum 123

Littera L

Laterici⁹ pies 3
lateres 3
leucoſtiſtos 3
loricatio 4
lapis liminariſ 5
lomentum 12
lagæna 12
lora 13
lacus 13
lura 14
lurcones 14
lemargi 14
lac 15
lardus 16
laciniæ 16
loci 17
luconica 17
longano 17
liquamen 17
libanotis 21
laſtucæ 23
lacuturres 24
lutea 29
libium 29
liber arborū 29
laurus 31
laureta 31
lampetra 34
lingulaca 34
lup⁹ 34 e 35 e 43
limariæ 34
iaſtes piſcium 34
lupanar 35
loligo 35
lacertus 36
lutariæ 38
limax 33
locuſtæ 33
leporaria 39
lucabos 39
leo 40
leopardi 40
lepus 41
lepuſculi 42
lutra 43 & 53
linx 43
laliſio 45
lora 47 & 121
lupatum 48
luſcinia 55
ligurinus 57
lixignani 58
lutamenta 58
laconicum 59
labrum 59
lintea 60
lithoſtrata 62
loricula 63
luſta 63
lacus 65
lacunar 65
laquearium 65
lucerna 65
lychnus 65
lychnobii 65
lychnuchi 65
lebes 66
luter 63
liber deus 75
loculi 75
lances 76
lagana 76
lixulæ 76
lachanon 76 e 116
lacanopolis 76
lingulæ 77
labruſca 82
lapis uiuus 85
lares 85
ligua 85

lignifer	86
lix	86
lixiuium	86
lixæ	87
lauatrina	89
lechytus	89
lanii	91
lignile	92
lanificium	93
librariæ	95
lectus	96
lingonicum	97
lodices	97
lanerum	103
limbus	103
latus clauus	103
latrooes	104
loculi	104
lucerna	105
lampyris	106
lotium	106
laſanum	106
latrina	107
linamentum	108
lethargus	108
lenhes	108
luſcitio	108
luſcitihſi	108
luſcus	109
lichena	109
lipothymia	109
lithiaſis	110
lararium	111
libraria	112
libri	113
lanionia mēſa	117
lorica	118
lancea	120
lancearii	120
lōchophoros	120
legumina	124
laconica ſiligo	125
lobæ	126
lentuli	127
lupinus	127
loculamenta	129
lituus	130
ℂLittera M	
Mhri	3
mœnia	3
marmoris us⁹	3
malta	4
metalla	8
madulſæ	9
machia aq̄ria	10
modioli	10
materiarii	11
mulſum 12	31
mellacium	12
melandria	16
uuel	18
muria	19
myriſtyca nux	19
menta	21
marathrum	22
menſtrua	23
meconium	23
myriophilon	24
marubium	24
melones	25
melopepones	25
maluæ	27
melope	27
malachis	27
maleoli	30
myrtuo	32
murtia uenus	32
murenæ	33
muſtella	34
mulus 34 &	45
mulei	34
menæ	35
murices	37
margaritæ	37
maiæ	38
manus	39
myopiæ	42
mellis	43
monoceros	43
mandra	44
mani	44
manuli	44
mulio	45
millus	46
mellitei	47
monile	49
mantica	49
manticula	49
maialis	53
melācoryph⁹	54
merulæ	55
morticina	56
monedulæ	56
motacilla	57
mediaſtyni	58
mutuli	62
muſeacum	62
malluuium	66
manalis	66
murrha	68
murrina	68
merenda	69
monopodia	71
mutitatio	72

mantile 72
mantellium 72
manticularia 72
miſſus 73
merum 76
magidæ 76
mala 79
medica 79
muſtea 79
moſchos 80
merena 80
mora celſi 8i
meſpila 81
muſcæ 83
myagrus 83
micæ 84
mediaſtyni 87
manipuli 89
monoxyla 89
muſtacea 90
mortarium 91
moretum 91
molæ 9i
moletrina 9i
meta 92
mūdus mulie/ 93
mãuæ bris 95
matta 97
meridiari 100
magmata io2
myra 102
myropola io2
myropolium 102
myrothecium 102
marſipia 104
muſcarium io4
matula io6
matellio io6
morbor̃ nũe/ io3
mẽtagra rus io9
mola iio
muto iio
mirmetia iio
margo ii3
membranæ ii4
membranei ii4
minium ii5
miniari ii5
monaulum ii3
manus ii8
manicæ ii8
machæra i2i
macherofori i2i
mucro i2i
machinæ i24
midas i26
milium i26
milica i26
modius i23
medimnus i23
mina i23
miſcellæ i29
menianum i30
mapalia i3i

Littera N

Nebulones i4
Niuariũ colũ i4
nix æſtiua i4
naſturtium 23
napi 26
narciſſus 29
narce 29
nix 32
nyſia 32
naſa 33
nebrides 42
neſſotrophiō 54
noctua 57
natabulum 53
naumachia 60
numulari 63
nectarea potio 74
nanticus 74
nuces 73
nucleus 73
nux iuglans 73
narancia 79
nani 79
nuciperſicum 80
naſiterna 89
nouacula 91
nutrices 95
nox 100
natale ſpeculũ ioi
necidalus io3
numus io4
nomiſma io4
neruici iii
neruus i22

Littera O

Ophites 3
onychites 3
oſtia 4
oſtiarius 4
obices 6
orreum ii
opercula ii
oenomel i2
omphax i2
omphacium i2

Oxos	13	omophagi	76	pinacotheca	6
oxymel	13	oporetheca	79	periſtylium	6
oxygala	13	oliuæ	82	porticus	6
oxypora	13	orchis	82	phengites	6
oxyporopolæ	13	oliuarũ cōditα	82	paradromidæ	7
operaria uina	13	ollares uuæ	82	puteus	8
orificium	17	oſtracon	83	putearius	8
oleum	17	oſtraciſmus	83	pagus	9
olearia cella	18	olla	83	paganus	9
oua	19	offa	90	paganalia	9
olus	21	ofella	90	paſſum	12
olitor	21	omphacinum	91	protropum	12
ocymum	22	oecos	92	prælum	13
opium	23	oeconomus	92	promus	14
olea	30	oeconomia	92	penus	15
oletum 30 &	107	obſtetrix	95	penarium	15
oliuetum	30	orexis	100	penaria cella	15
orum	35	ocularia	102	Parmeñ. caſe⁹	15
orata	35	opiſthotonos	109	perna	16
o. ichalchum	35	oratio	112	petaſo	16
oua piſcium	35	ortographia	115	pelamydes	16
oſtrea	57	ocreæ	113	pruneoli	16
oſtrearia	37	oriza	125	porcaria	17
origes	42	¶ Littera P		piper	19
ouile	43	Parietes	3	penſiles horti	20
opilio	45	pentadoron	3	paradiſus	20
onagri	45	porphyrites	3	pomaria	20
oreæ	48	podium	4	perſa	21
ornythones	50	podiolum	4	petroſelinũ.22	27
ortygiæ	51	propyleum	4	pyretra	23
ottus	51	poſtes	4	papauer	23
ortygometra	51	pſeudothyra	4	Portulaca	24
oenophorus	69	prætoria	5	peplios	24
orbes	73	poſtica	5	prototomus	24
oenon	76	peſticula	5	pepones	25
oenophorum	76	planulæ	5	paſtinacæ	26
oenopolium	76	poſtliminium	5	pſeudobuniō	26
obſonia	76	peſſuli	5	pſeudoſmarag	26

Porrum 27
pappus 28
pedamenta 30
pergula 30
parmula 30
plantaria 30
platanus 31
pineta 31
populeta 31
piperitis 32
piſcinæ 33
piſcinarii 33
plotæ 33
petunculi 35
paſſes 36
paſtinaca 36
pinguedo 36
phyſemata 37
paguri 38
perſicus 38
proboſcis 39
pardi 39
pardales 39
pygardi 42
proſtibulæ 43
pegaſi 45
porcarius 45
plaudi 46
præſepium 47
præſepe 47
prata 47
palea 48
poſtomis 48
poſtilena 49
phalere 49
pauo 50
phaſiani 50
perdices 50
porphyrio 51
pygmei 51
phalaris 52
pullarius 53
puluerat.aues 54
pullus 54
pilaris 54
philomena 55
pſitacus 55
picæ 55
phalacros 56
phalacrocora/ 56
perdix ces 56
picus 57
paſſerculus 57
piſcina 58
pſicrolutres 58
p̄furniū 59 & 92
propnigeon 59
pnigos 59
portatileſ ſcha 61
perticæ (læ 61
proceres 62
pauimenta 62
proceſtrium 62
procoetum 62
pergula 63
pancraſtiaſtes 63
pentathli 63
palæſtrita 63
pyxagathiis 63
pyctæ 63
pugil 63
ꝓgymnamata 63
palæſtra 63
polymyxos 65
pēſiles lychni 65
peluis 66
peluium 66
polubrum 66
plutonis noīa 67
poculum 68
phyala 68
plaſtice 69
prandiculum 69
paraſitus 69
proteruia 70
paſſerinæ 70
paralleli 70
pincernæ 73
pocillatores 73
propinator 73
prægustator 73
panis genera 74
pantheon 74
pamphagus 74
pancarpiæ 74
panarium 74
paſtili 76
paropſis 77
ꝓmulſidariū 77
pemmata 77
pontica nux 78
pinea nux 78
piſtacea 79
paradiſea 79
pomarium 79
punica mala 79
pumiliones 79
pruna 80 & 86
perſica 80
pliniana 80
pediculi 81
petioli 81

Pira 81
palma 81
pauſia 82
præcia 82
præcoces 83
prodromi 83
pauoninum 83
panariola 83
pulices 83
popinones 84
popina 84
pyr 84
pyra 84
pyramis 84
pyromantia 84
pyralis 85
Pyrotus 85
prunicipes 87
papiliones 88
pulmenta 88
peluis 89
penis 89
penicilli 89
patina 90
patinarius 90
Pyxos 91
Pyxis 91
Pyxidula 91
Piperatum 91
Piſtrinum 91
Piſtores 92
Panificæ 92
Panificium 92
Purpuriſſus 93
Pſilothrum 93
Pilæ mattiacæ 93
Perizoma 93
Penſa 94
phrigiones 94
papilla 95
puerperæ 95
puerperiæ 95
procætion 96
puluinus 97
porcæ 97
plagæ 97
plagulæ 97
periſtromata 93
peripetaſmata 93
pronus 99
pugillatoriꝰ fo 100
peredia lis 100
pila trigonalis 100
pecten 100
pediculi 100
penula 103
pileu m 103
patagium 103
papiliones 103
pecunia 104
pharmacopo/ 107
pedicili le 108
paronichia 109
pepſi 109
pneumatoſis 109
podagra 110
perniones 110
piretus 110
parſimonia 110
pinacotheca 112
paginæ 113
papirus 113
pergamene 114
palimpſeſtus 114
philuræ 114
pugillares cæ. 114
pluteus 114
penna 115
pennaria 115
punica cæra 116
pl anaratrum 117
pelta 119
peltati 119
Parina 119
pugio 121
pugiunculus 121
punctim 121
parazoma 121
pilla 122
pharetra 123
papilio 125
polenta 125
ptiſana 125
panicum 126
piſum 127
piſones 127
pala 127
periſteris 129
piſterotroſiũ 129
palumbes 129
pilæ 130
paraſtatæ 130
plancæ 130
pectenatum 131
tectum

Littera Q

Quali 14 & 94
Qualeæ 51
Quĩquertiões 63
Quadtæ 73
Quaſilla 94
Quartanarii 110
Quirinus 120

ℭ Littera R	
Redeptores	4
Repages	6
repagula	6
rhodiacum	6
recocta	i5
roſmarinus	2i
raphani	26
rapaciolum	26
raponcium	26
ruta	27
roſa	23
rhodinũ oleũ	23
rhodos	23
raia	36
rama	36
rombus	36
roboraria	39
rhedarii	44
raſtelli	47
retinacula	43
roſtrum	51
rhinoceros	60
rudus	62
rimæ	62
recidipna	69
rubiginoſa	79
rhoiton	79
racemus	82
reſticula	83
rutabulum	92
reticula	93
rhumbus	94
radere	100
rhenones	i02
rude æs	i04
reiectus	ii0
regalis	ii3
rulla	117
radius	123
ℭ Littera S	
Silicei	3
Sabulum	3
ſalutatorium	4
ſulcus	5
ſtrix	5
ſuperliminare	5
ſera	5
ſarire	5
ſublicium	6
ſtriatæ	7
ſpira	7
ſalis metalla	8
ſiphonculus	9
ſiphones	10
ſeriæ	11
ſpinæ	11
ſtipare	11
ſapore	1i
ſapa	12
ſecundaria	13
ſolium	14
ſecundarius	15
ſerum	15
ſuccida	15
ſpongioli	16
ſpineoli	16
ſumen	16
ſubrumi	16
ſanguiculi	17
ſyncipitia	17
ſal	18
ſalinæ	18
ſamium	i8
ſalitus	i9
ſalſamentum	i9
ſalſamentarii	i9
ſalarii	i9
ſaccarum	i9
ſinapi	i9
ſanſucus	2i
ſerpillium	21
ſaluia	22
ſelinis	22
ſenectus	22
ſanctuaria	23
ſyntheſis	23
ſaturea	23
ſeſſiles	23
ſatyria	23
ſcapi	24
ſpinacia	25
ſtaphilinon	26
ſiſer	26
ſcolopendriũ	27
ſeſeli	27
ſuccus porri	27
ſcipiones	27
ſpongiæ	28
ſeruiæ	29
ſtroph a	29
ſtephanos	29
ſtrophiola	29
ſtephanoploc	29
ſubdialis os	30
ſabina	31
ſandaraca	32
ſalſæ	33
ſagena	33
ſpuriæ	34
ſepia	35
ſcarus	35
ſcarus	37

Serrate dētes	35	ſycelis	liiii	ſtanius	74
ſolea	36	ſturni	lv	ſecundarii	74
ſacri piſces	36	ſitaces	lv	ſemilixulæ	76
ſquatinæ	36	ſolitari⁹ paſſer	lvii	ſcutela	77
ſtellio	36	ſtardæ	lvii	ſcutra	77
ſcombri	37	ſudatoria	lviii	ſpermā	78
ſardæ	37	ſpoliarium	lviii	ſpinæ	78
ſq̄moſi piſces	37	ſphæriſterium	lix	ſtrobilus	78
ſilurus	37	ſphæromachi	lix	ſtoreæ	79
ſquilla	38	ſolium a	lix	ſtrutea	79
ſcardua	38	ſtrigiles	lx	ſorba	81
ſturio	38	ſtrigecula	lx	ſpadix	82
ſubulones	41	ſtrigmenta	lx	ſpadones	82
ſimiæ	42	ſubdialis	lxi	ſpatha	82
ſphynges	xliii	ſcalæ	lxi	ſtica	82
ſatyri	xliii	ſolarium	lxi	ſycos	83
ſimus	xliii	ſignina	lxii	ſycoſis	83
ſilus	xliii	ſaros	lxii	ſycomorus	85
ſtabulum	xliii	ſchænobates	lxiii	ſudor	83
ſtabularius	xliii	ſcholæ	lxiii	ſcopæ	83
ſubare	xliiii	ſtibadia	lxiiii	ſcoporii	83
ſuccuſones	xliiii	ſpecularia	lxv	ſcobes	83
ſtratiotica	xliiii	ſcyphi hōerici	68	ſcobina	84
ſoleæ	xliiii	ſcyphus	68	ſalamandra	85
ſuarius	xlv	ſcoma	lxx	ſuſurro	86
ſcorta	xlvi	ſegmentum	lxx	ſcintilla	86
ſicilire	xlvii	ſegmētate mē	lxx	ſuffitores	87
ſocordes	xlvii	ſuppellex ſæ	lxxi	ſulphitrata	87
ſpicilegium	xlvii	ſumptuariæ	lxxi	ſtamen uaſa	87
ſtramentum	xlvii	ſedile	lxxi	ſcopulæ	89
ſtramen	xlvii	ſubſellium	lxxii	& lobis	
ſtrigilis	xlvii	ſcannum	lxxii	ſpōgia	89
ſtrata	xlvii	ſalinum	lxxii	ſartago	90
ſtapedes	49	ſtructores	73	ſolum	90
ſaginarium	l	ſympoſium	73	ſinapium	91
ſodoītice aues	li	ſympotis	73	ſyncerus	92
ſagīare gallīas	liiii	ſiligineus	74	ſpeculum	93
		ſpeuſicii	74	ſpeculum	101

Sapo	93	ſtilus	114	ſetacea	128
ſemicinctia	93	Sepia	115	ſubcernicula	128
ſuberatæ cre	93	ſcriptorium	115	ſextarius	128
ſpõdilu (pidæ	94	ſpicula	115	ſaccus	129
ſpondæ	96	ſyngraphium	115	ſaxatiles	129
ſcabellum	96	ſymbolum	116	ſòlaria	130
ſindones	97	ſcriniõ 16 &	117	ſcandulæ	130
ſtragula	97	ſecretarii	117	ſtilla	131
ſiparia	98	ſutorũ arma	117	ſtiria	131
ſomnus 99 &	100	ſcruppi	118	ſtillicidium	131
ſudarium	101	ſcutum	119	ſubgrundaria	131
ſudariolum	101	ſcytos	119	¶ Littera T	
ſpeculum	101	ſcuticæ	119	Tetradoron	3
ſtymmata	102	ſcorta	119	tophus	3
ſcutulata	103	ſcutati	120	tectorium	4
ſandalium	103	ſecuris	120	thyræ	4
ſcapularis	103	ſalinariæ	121	Thyridion	4
ſericum	103	ſpathiferi	121	tablinum	6
ſchopina	104	ſandopila	121	tolo	10
ſchachi	104	ſariſſæ	122	trocleæ	10
ſimbella	105	ſagittæ	122	tympana	10
ſcioütericon	106	ſpicula	122	tortiuum	12
ſcaphium	106	ſcranteum	123	trebianum	12
ſella familiariſ	107	ſcuta	123	tragopagus	13
ſuffuſio	108	ſcuticæ	123	tertiaria	13
ſynanchis	109	ſpingardæ	123	trioboli	13
ſtomachus	109	ſcopus	123	torcular	13
ſincopis	109	ſcopulus	123	tinea	14
ſciron	110	ſcorpio	123	tinia	14
ſedes	110	ſclopetti	123	thynnium	16
ſcalpellum	110	ſyri	124	trapetes	17
ſynctesis	111	ſiliquæ	124	taberna	18
ſyntericus	111	ſiligo	125	thymbra	23
ſacellum	111	ſandala	125	tyrſi	24
ſacerdos	111	ſpelta	125	theriaca	26
ſcabritia	113	ſecale	126	talia	27
ſchedæ	114	ſiſama	126	talea	27
ſchedulæ	114	ſcapus	127	teſſera	27

Trachea 27
tōſilia nemora 3i
topiarium 32
tragula 33
tendiculæ 33
trigla 34
tarantula 36
tympania 37
teſtudines 38
temulus 38
theriotrophia 39
thoes 40
tigris 40
tiheldones 44
tollutares 44
taberna meri/ 46
tripudiū. toria 53
teripudium 53
turdi 54
turdarium 54
terraneola 56
thermæ 57
tignum 6i
tignarius 6i
tabulatio 62
tabulata 62
trabes 62
teſſelatum 62
triclinium 64
trulleum 66
toreumata 68
trapeza 68
trapezita 68
tricliniaria 69
tigrinæ 70
teſtudineum 70
tripodes 7i
trigæ 72
tribunalia 72
thronus 72
turunda 74
temetum 75
temulentia 75
tragemata 78
tegetes 79
tuberes 8i
tubera 8i
tiberiana 82
teſtula 85
tubi 85
torris 86
titio 86
torques 88
teſtæ 88
tuceta 88
tripes 88
tomacula 90
teſtus 90
teſtuacium 90
tudicula 9i
tyrocneſtis 9i
truſatiles 92
teranothra 93
thalaſſio 94
texendi ars 94
teſtudo 96
torus 96
tomentum 96
toralia 97
tapetes 98
tondere ioo
tonſores ioi
thorax io3 & ii8
talus io4
teſſera io4
teſtæ io6
trimyxos io6
tintinabulum io6
toles io9
tonſillæ io9
tetanos io9
tragos io9
tutelaris ii2
theca ii2 & ii5
taempocon ii5
tela ii7
trutina ii7
tonſæ ii7
torquis ii8
toxos. i22
tormentum i23
triticum i25
tuctæ miracu/ i28
turres lū i29
tranſtra i29
tectum i30
tibicines i30
templum i30
tegulæ i30
teſtudinatum i3i
tubuli i3i
tubi i3i

Littera V

Væ 4
Veſtibulum 4
ualuæ 5
ueſtes 5
uilla 9
urna io
urinatores io
uinaria cella ii
uinum ii
uappa i3
uelabrenſis ca

ſeus 15
uterus 17
uulua 17
uitelius 19
uiridaria 21
uernatio 22
unicaulis 24
uiolæ 29
uiuiradix 30
uineta 31
uernix 32
uiuaria 33 & 39
uatrochos 36
uniones 37
uariæ 40
unicornis 43
uulpecula 43
uri 43
ueredi 44
ueredarii 44
ueterina 46
ueterinarii 46
uenatici canes 46
uacerra 47
uulgæ 49
urinatrix 52
ueruex 53
uariæ picæ 55
uultures 56
unctor 60
unctuarium 60
ũbraticꝰ cõdꝰ 61
uerſatilia 65
uitrum 67
uitrearii 67
urceoli 68
ueſperna 69
uocatores 71
uinum 75
uiſceratio 77
unedon 81
uuæ 82
uuæ paſſa 82
urna 89
ueru 90
uenatorius 91
uolſellæ 93
ueſtiſpicæ 95
uentoſa 97
ueſtes ſtragule 98
unguenta 102
ueſtiũ nomina 102
uellus 102
undulata 103
uerſicolores
ueſtes 103
ueſtiſpici 104
uictoriatus 105
uſura 105
uigiliæ 106
ualitudiarius 107
uotum 108
uiſus 108
uua 109
umbilici 113
uſus anuloꝝ 116
uagina 121
uenabulum 121
ueruta 122
uelites 123
uicia 126
uanum 127
uallum 127
uentilabrum 127
uentilator 127
uelabrum 127
urna 128

¶Littera X

Xyſtus 7
Xyſtici 7
Xylocinamũ 20
Xylon 94

¶Littera Y

Y littera

¶Littera Z

Zephyria 53
Zymitus 74
Zizipha 80
Zonæ 104
Zographa 115
zea 125

Explicit
Tabula

GRAPALDINA

Marmora picta : lacus radiantes : atria longa:
Luxus opus:paruo tempore uicta cadunt
A eternum ſtabant Grapaldi paruula tecta:
Ingeniis ætas nulla nocere poteſt:

Philippus Beroaldus Bononienſis.
In Laudem Operis.

Tectum nobile multiplex uenuſtum
Cellas:horrea:porticus:columnas:
Menſas:balnea:fornices:dietas
Extruxit tibi doctus Architectus:
Nec perpendiculo decempedaq;
Metatus calamo ſed eleganti
Structuram uariauit & poliuit.
Lector perſpice:rem ſtatim probabis.

HORLANDO MARCHIONI PAL
LAVICINO LAVRETI FRAN
CISCVS MARIVS GRAPAL
DVS PARMENSIS.

Signa dabit Plaſtes:leporem uenator:& auceps
Perdices:crepidas ſutor :& arma faber:
I ſitia & fartor:ſumen:uentremq; faliſcum.
Inſtar pyramidis Bubſequa lactis opus:
Et figulus capides:ientacula dulcia piſtor:
Crœſus opes:numos diuitis arca Mydæ:
Attalicum textrix:redolentia coccina lydus
Infector:uates grande poema dabit.
Aſt ego quæ potui:ne ſpernas munera:gerræ
Sint licet:eſt etiam grata Corolla Ioui.
Fœlix uiue diu Marii non immemor:Euan
Phœbus Calliope tu mihi ſolus eris.

HORLANDO MARCHIONI PALLAVICINO FRANCISCVS MARIVS GRAPALDVS PARMENSIS.

CVM MVLTI Libelli Compluriaq;
uolumina candidiſſime uir erudito-
rum omnium fauiſſor conſtantiſſime
hac potiſſimum de cauſa ſæpius legā
tur: quia uiris optimis Illuſtribuſue
dicata ſunt :ego haſce meorū ſtudio-
rum primitias : ſeu magis lubet hæc
Gerræ ſiculæ
nugaméta gerris ſyracuſanis uaniora ſub tuo nomine
edere conſtitui : ut cum legentes uiderint tibi in quo
uirtutes de excellentia inter ſe certare iam norunt om
nes:eſſe dicata:auidius legant:reuerentiuſq; obſeruēt.
Sunt autem de partibus ædium:additis quæ conueni-
Plinius
re uidebantur ex probatiſſimis : quantum potui: ſcri-
ptoribus & imprimis Plinio luce doctrinarum ſplen-
didiſſima:quorum uerba ſæpicule inter legendum no
tabis:nec de omnibus: ſed quæ crebra lectione occur-
Apes melillegulæ
rerunt memoria ingeniumq; ſuggeſſit : his equidem
multa:illa uero quamplurima apes ex floridis herban
tibuſq; pratis mellilegulas ſecutus in ſcedulis calamo
digeſſi : magis dictionum ſtudens interpretamentis q̄
locorum ſingulorum idoneis:ut Architecti ſolent:diſ-
poſitionibus: Domus enim tam ampliſſimæ ſtructurā
non docere : uerum ædificatæ partes deſcribere : hoc
eſt ſingulis nomina ſua reddere:& breuiuſcule fortaſ-
ſis quam decebat elaboraui. Complura fateor me uel
addere uel diffuſius ſcribere potuiſſe:quorum quibuſ
dam conſulto : ne in immenſum opus creſceret falce
imperaui : quædam cum obſoleta tum nimis triuialia
minime conuenire uiſa ſunt.Præterea alius alio plura
& ſcire & rimari poteſt:nemo omnia:homines ſumus.

Mihi autem ſatis eſt huius materiæ:quam publice uti litatis ergo ſuſcepi maximam partem tradidiſſe hoc breui Enchiridiolo:quod a ſemidocto ītra decimeſtre ſpatium & conceptum & editum pigmentariorum oli torum & artificum turbæ ſ:midoctulæ emptionem ſi uenerit in auctione præſtolabitur:Affranius quippe nauci non daret:nec licitator Plautus Cicum offerret. Ea tamē omnia qualiacumq; ſunt his præcipue ſatur nalibus:quæ nūc chriſtiana religio ex ortu redempto ris ſaluberrimo Natalitia rectiſſime nūcupat ad te mi to tāquam Xeniola ueterum morem Romanorū imi tatus:ut cum tallis ſepoſitis:teſſeris:ſcruppis: & alueo lo poſt ludum:quem tempus poſtulat: in ocio fueris:ſi tamen Africani Scipionis exemplo eſſe potes ocioſus hæc legas: legendoq; cælum expolitionis(dum modo caſtigatoris & non reformatoris operam requirere uideantur)adhibeas:& illa ueluti æſculapius Virbium aut reſtituas ad uitam:aut iuuante Vulcano :ut Plato: tragica poemata liberes infamia:ſi peruenire non me rentur ad famam.Noui enim ingenii tui acumen: no ui acerrimū illud tuum iudicium:quod mediuſſidius tanti facio:quanti Catonem illum adoriam gladio ade ptum .M. Cicero romanæ princeps eloquentiæ facie bat:& merito. In te namq; ſumma doctrina & Lepos uiget atticus muſarum(ut dicunt) eloquio comparan dus . Quam ob rem ſi has meas nugulas non impro baueris ſublimi feriam ſidera uertice.Vale & Marium tibi addictum excipe :

Saturnalia q̄ Natalitia

FRANCISCI MARII GRAPALDI PARMENSIS DE PARTIBVS AEDIVM LIBER.

Domorum inuentio

MVNDI RVDIMENTO HOMINES FERI & inculti ante fruges co/gnitas querna glande ac fructibus: quos paſſim e terra natura produxerat uictitabant: in ſpelunciſq; aut habitabant: aut tecta ſiluarum incolebant. Ve/rum agreſti illo & ferino uictu aliquantulum poſi to: cœpere primum alii taguriola de fronde harun/dinibuſq; contexere: alii quemadmodum Doxius Cæ/lii filius exemplo ab hirundinum nidulis ſumpto: luto

Caſa

Acerato extruere loca quæ cannulis temere contecta ſubirent: mox cogitationibus ſuis adiicientes res no/uas: non ſolum humiles caſas: ſed & ampliſſimas do mos fundatas & lateritiis parietibus aut lapidibus ere ctas: materiaq; & tegulis tectas conſtruere cœperunt: ueluti Athenis Eurialus & Hiperbius fratres excogi/taſſe dicuntur: Procedente demum tempore luxus ille Romanorum ſumptuoſiores ac ſplendidiores erexit: & picturæ honore: & ex toto fere orbe marmoribus tranſlatis: & quod maius eſt ſolerti inuento ex arena in cruſtas ſectis: quibus nō cōtenta luxuria etiam addi

Secta mar mora

dit: ut trabes & parietes tanq̃ uaſa inaurarentur: com pluriaq; ac diuerſa ad habitandum loca non tantum utilitatis opportunitatiſue: ſed & uoluptatis cauſa po nerentur: de quibus ne longius q̃ res exigit noſtra pro currat oratio hinc exordior: candide & fœliciter lege.

PARIETES VESTIBVLVM IANVA ATRIVM PERISTYLIVM CAPVT PRIMVM.

INTER PARIETES
Architectorum omnium Lateritii
ſententia lateritii præfe Parietes
runtur : utpote ſi ad per
pendiculum fiant æterni:
ideoq; ad publica ut pluri
mum & priuata opera ſa/
trapũ domos: ac ampliſſi
mas principum regumq;
aulas ponuntur. ¶ E ſilice
tamen græci diu probaue
re : erecti ſunt & marmorei : quos Romæ primo ſcæ Silicei
nam .M. Scauri ædilis habuiſſe memorant. ¶ Verum Marmorei
excogitata arte marmora ſecandi in laminas fuere in Cruſtati
prætio cruſtati : cruſta tantum marmoris intecti : qua
primum Romæ totius domus ſuæ parietes ĩ celio mõ
te legimus Mamurram e formiis equitem Romanũ Parietes
operuiſſe. Sunt autem & priuatarum ædium & publi
carum : ſignificantq; ſtructuram domus uniuerſæ cor
pus ambiẽtem : quæ ſi undiq; uiam habuerit Inſulam
faciet. Muri uero primum a Traſone erecti ſiue mœ/ Inſula
nia urbium & oppidoꝝ : Structuræ quoq; quæ ædes Muri
intus diſtingunt ac ſeparãt diuerſis nominibus ad ua/ Mœnia
ria opera uſuſq; plurimos parietes dicuntur:id genus
omnia iactis in ſolo ſtabili fundamentis calce arena
lateribus marmore gypſo cementis creſcunt & con/
ſtruunt At ſi ſtabile ſolum non fuerit ex uligine uel Calx
aquarum exundantia : Fiſtuca inſtrumento ſublicæ pa
liq; ex alno imprimis pangentur ad fundamina : Calx
ipſa de albo ſaxo aut ſilice op tima coquitur fornace
calcaria per calcarios ad ſtructurã quæq; erit ex ſpiſſo

ſaxo & duriore utiliſſima iuſta tamẽ arenæ ab aridita
te hærendoue mixtione tẽperata:unde arenatũ e calce
& harena:cuius ſunt foſſitia fluuiatica & marina inter
quas groſſior ſabulum nuncupat᷑. Laterꝝ quoq; fiunt
genera tria:Lydoron ſiue Didoron lõgum ſeſquipede
latum pede: Tetradoron e palmis quatuor: Pentado
ron e quinq;. Doron.n.græci palmũ appellant:& dora
munera ꝙ manu darẽt᷑:unde Antidora. Variant autẽ
nationes laterꝝ nomina & formas:quæ omnes ſiue ob
lõge uel incuruæ ſeu quadrangulæ triãgulæue fuerint
fornace latericia durandæ ſunt.Marmoris in ædificiis
etiamnũ uſus ꝓbatur :qui apud Romanos adeo pcre
buit : ut nauibus ad id ꝑparatis ex lõginquis regioni
bus tranſmarinis ꝓuinciis extremis nationibus adue
herent᷑ in urbẽ marmora: nulla fere alia ꝗ delitiarum
cauſa.hinc Plinius alpes quas in portẽto prope habue
re ueteres ab Hannibale pœno mox a Cymbris ſupe
ratas cædi in mille marmoꝝ genera cõquerit᷑.Eſt enĩ
parium cãdidiſſimũ a paro e cycladibus inſula:ſimile
ex Liguria uehit᷑ ad nos quod a loco Carariẽſe uocita
mus:tale liguſticum olim Lunẽſium Lapidicinæ dede
runt. Lucullus marmori quod fere atrũ erat illo dele
ctatus nomen ĩpoſuit : cuius colũnas duodequadrage
num pedũ Scaurus in atrio collocauit : quæ poſtea in
Theatro Marcelli tranſlatæ ſunt. Laconicũ uiride eſt
& cũctis hilarius:ophites a maculis ſerpẽtium quibus
diſtinguit᷑ nomen accepit:Porphyrites rubet candidis
interuenictibus punctis Leucoſtictos uocat᷑:Primũ au
tem uerſicoloria marmora Latomiæ chiorum dedere:
Baſſaltes ferrei coloris eſt & duriciei: unde nomẽ mu
tuatur:onychites qui & onyx ex Arabiæ montibus eſt
e quo uaſa potoria in germania ꝓducunt᷑.P. Lentulus
ſpinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cado
rum oſtẽdit:Alabaſtriten quoq; candidũ cauare ſolent
ad myrothecia : quoniã unguenta incorrupta ſeruare
credit᷑:eſt Tophus lapis friabilis candidus & minus in

Arena
Arenatum
Sabulum
Lateres
Lydoron
Tetradoron
Pentadoron
Doron
Dora
Antidora
Marmoris
uſus
Parium
Carrarienſe
Liguſticum
Luculleum
Laconicum
Ophites
porphyrites
Leucoſtictos
Marmora
Verſicoloria
primo
Baſſaltes
Onychites
Alabaſtrites
Tophus

quit Plinius ponderoſus qui Porus uocat͛: Et pumex græce ciſſeris quaſi pertuſus eroſuſq; a uermiculo qui Cis dicitur qualis hordearius triticariuſq; eſt: Sed de his iã ſatis. Difficile namq; eſſet enumerare ſingula genera ĩ tanta multitudine: cũ quilibet locus ſuum fere marmor ꝑducat. Primus autẽ peregrinũ marmor Numidicũ quod fuit in colũnis habuit. L. Craſſus orator: quẽ ob id. M. Brut⁹ ĩ iurgiis Venerẽ pallatinã appellauit. Cemẽta uero dicunt͛ oĩs rudior materia qua ædificia cõſurgunt: ſed proprie lapides uulgares ſubduri. Plinius ĩ xxxvi. Medios parietes farcire fractis cementis: inde cemẽtarii fabri murarii qui parietes ducendo domos ædificãt nomẽ acceperunt. Hi de pretio totius operis faciundi: ſi cũ domino cõuenerint: ædificãdũq; id cõduxerint redẽptores uocitant͛. A cemẽto Cementitii parietes etiã dicti: hoc ſcitu dignum: ordines ipſos lateꝝ in parietibus ſtruẽdis a Vitruuio Coria nomiari q̃ uulgo turba opificum curſus appellat: gypſo quoq; parietes cameræ & infumibula additis arũdinibus leuiſſime ſuſpẽdunt͛: Vſus eius & ĩ albariis pro tectorio. Sed ĩ hoc p̃fert͛ malta: q̃ Pli. autor fit e calce recẽti: Eo madido ſtatim utunt͛: quoniã celerrime coit: ac ſiccatũ dureſcit: optimũ coquit͛ e lapide ſpeculari: quo & ſculptores & pictores protypa Echtypa Iconia ſimulacra & cõpluria alia ꝑducunt: fit & e lapide marmoroſo: quod in albariis apud nos ꝓbat͛. Parietibus autem extructis Calx inducit͛: unde calcata ædificia calce contecta loricationẽ & tectorium appellãt: & p̃cipue ſi leue politumue fuerit: ut ſuper induci poſſit penicillis uel albarium uel pictura: & cæteræ id genus circũlitiones quæ ſtructurã plurimum uenuſtãt: nã & calx interdũ aſpera relinquit͛: ita ut grũmuli emineãt. Pli. de cucurbitis ĩ. xviiii. Reptãtibus ĩquit flagellis ſcandẽtes parietũ aſpera in tectũ uſq; natura ſublimitatis auida: quo loco per arteſũ aſpera: pleriq; oẽs lectitãt: ab arta calce aſpera tectoria: uel ab artao appẽdices e ligno interp̃-

Marmor externum primo
Cementa
Cementarii
Redẽptores
Gypſum
Malta
Loricatio
Tectorium
Albarium
pictura
Arteſes

Podium
Podiolum
Veſtibulum
Ve

tátes.Sed de hoc alias.Porrigit̃ autẽ ſæpicule extra pa rietẽ ĩ facie domus mutulis e marmore ſuppoſitis lo/ cus ad ſpectãdũ inſtar ſuggeſtus uel pulpiti quẽ podiũ & podiolum per diminutionem rectiſſime dicemus.

VEſtibulum ante ianuã locus : a ue particula quæ modo intẽdit:modo minuit : & ſtãdo cõponi ui/ det̃. Domos nãq; ãpliſſimas ædificaturi ante ia nuã uacuũ reliquere:ĩ quo togati cliẽtes:qui patronũ: q diuitẽ orbũ ſalutatũ ex cõſuetudĩe ueniebãt priuſq̃ per admiſſionales ĩ ſalutatorio admitterent̃ cõſiſtebãt: & neq; ĩ uia ſtabãt.neq; intra ædes erãt.Ab hac igitur cõſiſtitione & quadam quaſi cõſtabulatione ſpatia illa ueſtibula ſunt appellata.Plautus ĩ moſtellaria:Vide ue ſtibulũ ante ædis hoc & ãbulacrum cuiuſmodi : alii a Veſta deduci exiſtimarũt. Ouidius ĩ faſtis: Hinc quoq; ueſtibulum dici reor ũde p̃camur Quam famur ueſtã quæ loca prima tenet : domuſq; partem nõ recte pri/ morem ſignificare.Græci propyleon dixerunt.M.Ci/ cero Officiorum ſecundo Phalereus Demetrius : qui Periclem principem græciæ uituperabat q tantam pe cuniam in præclara illa Propylea profuderit.

Admiſſio nales
Salutatoriũ

Propyleum

Ianua
Oſtia
Ianitor
Oſtiarius
Thyræ
Thyridion
Pſeudothyra

IAnua primus ædium aditus eſt a Iano bifrõte:cui omne prĩcipiũ cõſecrauit ãtiquitas : cætera intra Ianuã generaliter Oſtia ſũt:ſeu Valuas habeãt ſi/ ue fores q̃uis hæc uſus corrupit:nã & Ianua a qua Ia/ nitor ꝓ Oſtio ponit̃:& Oſtiũ a quo Oſtiari⁹:ꝓ Ianua : græci Thyras uocitãt.ũde Thyridiõ oſtiolũ & pſeudo thyra deducta:ipſa uero oſtioꝝ latera ãtas appellam⁹ a quibus ãtipagmenta ualuaꝝ ornamẽta :At poſtes q poſt oſtia ſtãt:e populo abiete cupſſo & id genus cæte ris clauis ferreis confixi ad egreſſum & ĩgreſſum pro hibendũ & bullis auratis ĩterdum ad ornatũ & ſplen dorẽ diſtincti ſup cardines deuoluũtur:Hora . Veiani us armis Herculis ad poſtẽ fixis latet abditus agro.Po ſuerũt & maiores ex ære:hĩc Camillo Spurius Carui/

Antæ
Antipagmen ta
Poſtes

Fores
Fortulæ

lius q̃ſtor' obiecit q̄ in domo oſtia haberet ærata: Nã fores ꝓprie & per diminutiuũ Forulæ dicunt᷑ quæ foras aperiunt᷑. Plinius l xxxvi. de Valerio Publicola & eius fratre: Adiici decreto ut domus eoꝝ fores extra aperirent᷑: & Ianua in publicum reiiceretur: Et Plutarchus paꝝ diſſentiẽs a Plinio memorat Primum. M. Valerio Publicolæ fratri cũ de ſabinis triũphaſſet domum publice poſitã. cuius fores extra aperient᷑: cũ antea cæterarũ ædium intro reſerãdo impellerent᷑: ut ex hac cõceſſione honoris appareret quotidie eã domũ aliquid publice admiſſurã: Valuæ quæ reuoluuntur & ſe uelant ut ex Varrone Seruius atteſtatur: Porta uero proprie eſt murorum & caſtrorũ: hĩc decumana hinc prætoria q̄ per eam portent᷑ & exportent᷑ cũcta: Alii iter quos ẽ Donatus ab aratri portatione nomẽ accepiſſe exiſtimarũt: Subiũctis nãq; uacca & Tauro q urbem deſignabat: aratrũ manu ſuſpendebat ne ſulcum quẽ primigenium dicunt faceret ubi aditus ciuitatis erant relĩquendi: Poſticum Item Oſtium: Sed in poſteriore ædium parte tantum. Horatius. Atria ſeruantem poſtico falle clientẽ: Ammianus Pſeudothyron uocat: Eſt & poſtica ad frugum inuectionem domibus neceſſaria: unde poſticula: Apuleius: Per quandã breuẽ poſticulam introuocat me: Fores autẽ cum Planulis ferreis parietibus ut uidemus cardĩnibus cõiungunt᷑ & ſuper illos deuoluunt᷑: Cardo ipſe quaſi cor ianuæ quo mouet᷑: huius dea Carda quaſi Cardina apud Romanos fuerat: cuius feriæ Kalẽdis iuniis celebrabãt᷑. Ouidius ſexto Faſtorum. Prima dies tibi Carda dat᷑: Dea cardinis hæc eſt. Hæc ſtriges nocturnas & Lamias pueroꝝ ut dicebant Cunas infeſtantes a limine ſummouebat.

Valuæ

porta
Decumana
prætoria
primigenius
Sulcus
poſtica
poſticula
planulæ
Cardo
Carda
Strix

Limẽ tã ſuperior q̃ ĩferior oſtioꝝ pars: Iunius Iuuenalis pendẽtia lĩquit uela domus & adhuc uirides in limine lauros: & Poeta Armatoſq; uident ſtantes in limine primo. Limen autem ſuperius quod

Limen

Hiperthyron Supliminare Atlantes

Neoterici ſuperliminare: Græci Hiperthyron: ſuſti-nere ſolent ſigilla quædam incurua & gibboſa quæ Atlantes dicuntur ut ſcribit Vitruuius architectus: Li-mina e marmore Numidico primus in domo poſuit Marcus Lepidus Catuli in conſulatu collega uerum magna repræhenſione: A limine Liminaris lapis: Eli-mino eiicio expello:& poſtliminium ius competens in captiuitate detentis ſi ad propria repedauerint dedu-cta ſunt: At limen ipſum a limo obliquo q̃ ingredien-tibus exeuntibuſq; tranſuerſum ſit:ut eſt apud Dona-tum & Pōpeiū.Liminis deū limētinum ueteres & for-culum qui pẽſſet foribus coluerunt:

Lapis liminaris Elimino poſtliminium

Sera

SEra qua admota oſtia claudunt͛: Diuus Hierony-mus ĩ Pauli uita oſtiū quod patebat occludēs ſera obfirmauit:adſerere enim eſt admouere ut Feſtus Pōpeius:At.M. Var.a ſarire q̃ eſt apire dictā exiſtima-uit Inde reſerare recludere.M.Cicero.Nec ita claudē-da eſt res familiaris ut eā benignitas aperire non poſ-ſit:nec ita reſeranda ut pateat omnibus:Nonius Mar-cellus patibulū uocat q̃ ea remota Valuæ pateſcunt. Serra alias qua quid ſecat͛:Publi⁹ Vergilius. Tū ferri rigor atq; argutæ lamina ſerræ:Hanc ut Plinio Placet Dædalus inuenit:ut apud Seruiū legimus Perdix illi nepos ex ſorore primus mōſtrauit: Ouidius in meta-morphoſi:Ferroq; ĩcidit acuto Perpetuos dētes:& ſer-ræ reperit uſum:peſſuli quoq; quibus oſtia claudimus claueq; mox ſubdita reſeramus Apuleius in aſino au-reo: Tunc Myrmex tandē claue peſſulis ſubiecta pan-dit fores:Item ſubdita claui peſſulos reduco.Hinc So-lomonis canticoꝝ quinto:peſſulū oſtii mei aperui dile-cto meo: Vbi Nicolaus de lyra oſtiolū in porta nimis frigide interpretatus eſt: Vnde oppeſſulata Ianua peſ-ſulis firmata:Vectes itē quibus fores offirmant͛. Ver-gilius:Centū ærei claudunt uectes:æternaq; ferri robo-ra.nec cuſtos abſiſtit limine Ianus.Vectē cyniras agrio

Adſerere Sarire Reſerare

patibulum Serræ

peſſuli

Oppeſſulata Ianua Vectes primo

pæ filius inuenit: cuius nomine & palus ferreus ꝑſer/
tim ſignificat᷑.Clauis etiam qua fores arculæ & id ge/ Clauis
nus multa:& claudunt᷑ & aperiunt᷑.Vnde cōclauia lo/ Conclauia
ca quæ ſub una eadēq; claue clauſa ſunt.ut apud Pōp.
Terētius in Eunucho.Dū apparat᷑ uirgo in cōclaui ſe
det.Vbi Donatus Cōclaue inqt eſt ſeperatior locus in
interioribus tectis ꝙ intra eum loca multa & cubicu
la clauſa ſint adhærentia triclinio. At Cicero Cōclaue Clauis
triclinium ē interꝑtatus:clauē Theodorus ſamius pri primo
mo monſtrauit a qua faber clauicularius. Obices etiā Clauiculariuſ
num Peſſuli clauſtra ſeræ ūcini uocitant᷑:& ab obiiciē Clauſtra
do teſte Gellio nomē accepunt:generaliter quecumq; Faber
obſtacula dici poſſunt:Silius Italicus : & fidos certant
obices accerſere ſilua:Verg.Ecce maris magna claudit Obices
nos obice pōtus:Repagula item ſunt quæ patefaciēdi Vncini
gratia ita figunt᷑ ut e cōtrario pangant᷑:autor pompe. Repagula
Ouidius:raptaq; de dextro robuſta repagula poſti oſſi Repages
bus illiſit·Plinius. Abies ualuaꝝ repagulis & ad quæli
bet inteſtina opera aptiſſima: hæc & repages.

ATrium primus ītra ædes aditus:Vitruuius:ī urbe Atrium
atria ꝓxima ianuis eſſe debēt:ruri a ſpeudourba
nis ſtatim periſtylia:Lucæ xi.Cum fortis armatus
cuſtodit atrium ſuum in pace ſunt ea quæ poſſidet:&
poeta: Atria longa pateſcunt. Vbi ut notauit Seruius
culinā facere ātiqui cōſueuerāt: hinc atria dicta quaſi
atra ꝓpter fumi fuliginē : ſiue ab Atriatibus æthuriæ
populis ut autor ē.M.Var.Nam pōpeius atrium ante Atrienſis
ædes genus ædificii ꝓprie dictum putat quaſi aterriū
ꝙ e terra oriat᷑:unde Atrienſis īter primores Seruus
nomē accepit.& Atriolum in amplis domibus in qui/
bus erat atriū maius:At ꝓximus atrio locus Tablinū Tablinum
a tabulis ut græce Pinacotheca dicebat᷑:Pli.ī xxxv.Ta pinacotheca
blina codicibus īplebāt᷑ : & monimētis reꝝ ī magiſtra
tu geſtarū. aliæ ī foribus & circa limina aīoꝝ ingētiū
imagines erāt affixis hoſtiū ſpoliis . Itē imaginū picto

res Sopylō & Dionyſium quoꝝ tabulæ pinacothecas implēt.& Apuleius Floridoꝝ ultimo Medici īquit cū intrauerint ad ægrū uti uiſant nemo eoꝝ ꝙ ꝑpulchra Tabulina ī ædibus uiſant:& lacunaria auro oblita:De Tablino quoq; meminit in vi. Vitruuius Architectus.

Periſtylium

PEriſtylium columnis formam accipit: In tres enī aut quatuor partes habet porticus: Vitruuius Periſtylia inquit in tranſuerſo tertia parte longiora ſint q̄ introrſus:columna & tam alta q̄ porticus latæ fuerint. Periſtyliorum intercolunnia ne minus trium ne quatuor columnarum craſſitudine inter ſe diſtent: Item: coniunguntur his domus ampliores habentes latiora periſtylia: in quibus pares ſunt quatuor porticus altitudinibus aut una quæ ad meridiem ſpectat ex celſioribus: Id autem periſtylium quod unam altiorē habet porticum:Rhodiacum dicitur:habent enim domus egregia ueſtibula & Ianuas proprias cum dignitate:porticuſq; periſtyliorum albariis & tectoriis & ex inteſtino opere lacunariis ornatas:Vbi īteſtinum opus e ligno fabrorum accipies quod & Sublicium: Suetonius in Auguſto & Marcus Varro periſtylum appellant: cui nomen dedit Peri græca præpoſitio: & Styli columna quemadmodum ab epi capitellum Epiſtyliū nominatur: Inde Tetraſtylon :decaſtylon a columnarum numero:& pycnoſtylon in quo denſiores ſpiſſæq; ſunt columnæ.

Rhodiacum

Inteſtinum opus

Sublicium

Porticus

POrticus apud antiquos ad deambulationem & umbrā erectæ ſūt:Martialis.Claudia diffuſas ubi porticus explicat ūbras:Et Sueto.in Domitiano Solicitior in dies porticuū ī qbus ſpatiari cōſueuerat: parietes phēgite lapide diſtinxit:e cuius ſplendore per imagines quicqd a tergo fieret ꝑuideret:Primi eas domibus addiderūt tyrrheni:ī quibus ſeruoꝝ & concurrentium turba diuerteret.quæ imitati romani poſt modum & in melius aucta ad ſuā rempublicam tranſtule

Phengites

Porticus primo

runt: ut ſcribit Diodorus. Celeberrimæ autem porticus Romæ fuerũt Corynthia ab ære corynthio quod erat in columnis ad circum Flaminiũ erecta a Cn.Octauio:Pompeia:Claudia:Liuia ab autoris nomine:& porticus Catuli quam de manubiis Cymbricis erexerat: Subterraneas autem Cryptoporticus appellant: Sunt & miliariæ porticus ex paſſuũ numero: ſicut a ſtadiis quas Vitruuius ſtadiatas uocat:niſi quis miliarias porticus accipiat pro eis in quibus multæ porticus cõuiæ procumbebãt:Suſtentanť omnes Columnis quæ ideo dictæ ſunt quod culmina ſuſtineant autore Pompeio: Harum tria potiſſimum habemus genera.Teretes:quadrangulas:Striatas:quadrangulæ potiſſimum angulares quæ Antes:cæteræ Medianæ.Plinius eleganter cõcham & Apuleius Metaphoricos frontem ſtriatam dixere: quanta autem debeat eſſe craſſitudo longitudoq; illarum in ædificiis docet locupletiſſime Vitruuius ĩ tertio:Columnas e marmore peregrino primus Lucius Craſſus orator de quo ſuperius in domo ſua poſuit: Quod in ſummo earum ponitur in opere Epiſtylium nũcupatur:Plinius ſic patris ædes Iouis quanuis lapideas columnas & epiſtylia circundarent:ſed & trabem quam columnis imponunt in ſtructuris architecti hoc nomine ſignificamus: Quod ſupponitur ſpiram eruditiores cæteri Baſem dixerunt:quæ ad plura refertur:Idem: In Epheſiæ Dianæ aede de qua prius ſermo fuit primum columnis ſpiræ ſubditæ & capitella addita.Spira item genus operis piſtorii:& funis nauticus in orbem conuolutus: ſed proprie circulus qui in ſe ipſum non recurrit. Hinc in ornamentis capitis matronarum & in ſerpentibus eſt ſpira:Plinius in nono:Lolliam Paulinam quæ fuit.C. Principis matrona uidi ſmaragdis margaritiſq; opertam alterno textu fulgentibus toto capite.crinibus ſpiris auribus collo manibus digitiſq;.quæ ſumma quadringenties ſeſtertium

Porticus romæ
Corynthia
Pompeia
Claudia
Liuia
Catuli
Cryptoporticus
Columnæ
Striatæ
Epiſtylium
Spira
Baſit

colligebat: Claudianus in raptu Perſephones de ſerpentibus. Nunc ſpiris Zephiros tranant: Martianus Capella de nuptiis philologiæ & Mercurii: Et ſpiris
Xyſtus toruo nituere aſtra dracone. Inter porticus eſt Xyſtus lata ad hibernã exercitationem: ibi enim athletæ per hyemem exercebantur ut ſcribit Vitruuius qui docet
Xyſtici quemadmodum facienda ſit. Vnde a Xyſto Xyſtici: Suetonius in Auguſto: Nec tamen eo minus .aut Xyſticorum certationes: aut gladiatorum pugnas ſeueriſſime ſemper exegit. Item: Non tam ſtatuarum & tabularum pictarum ornatu ædes ſuas: q̃ Xyſtis & nemoribus excoluit. Vbi Xyſtus pro ambulatione accipi poteſt in qua arbuſculæ ſunt in plurimas ſpeties effigiatæ: ueluti & penes Plinium ad Apollinarẽ. Ante porticum Xyſtus conciſſus in plurimas ſpeties diſtinctuſq; buxo: Nam ut refert Vitruuius latini Xy-
Paradromidæ ſta ambulationes appellant: quas græci Paradromidas: Cicero in Bruto: Cum ambularem in Xyſto & eſſem ocioſus domi: De Xyſticis etiamnum Suetonius ῑ Galba: Vt & ſi quid ſcænici aut Xyſtici donatũ olim uendidiſſent auferetur emptoribus.

CAVEDIVM ET PVTEVS CAPVT SECVNDVM

CAVEDIVM VT Plinius Cecilius In epiſtolis dictione mutilata: ſiue cauũ ædium ut.M. Varro dictione integra: locus eſt ſub Dio uacuus: cinctus ũdiq; porticibus ad communem omnium uſum: quinq; autem generibus diſtinguitur quorum nomina: Tuſcanicum: Corynthium: Tetraſtylon.

Diſpluuiatum & teſtudinatum : ſingulorū ſtructuram & facies breuitatis cauſa ſcribere ſuperſedimus : tum etiam quia huiuſcemodi ſtructuris raro nunc utimur & cum utimur ita mutamus ita uenuſtamus ut aliæ ui deantur :quiſquis tamen illas noſce uoluerit inueniet in libro Vitruuii de Architectura ſexto : Circa caue dium loca diſponentur unius cuiuſq̧ rei utilitatis gra tia parietibus diſepta:Veluti Penaria Cella & uinaria: Coquinæ cœnatio cubicula & Balneæ : Impluuium quoque qua impluere imber in domum poteſt. M. Varro ſi relictum erat in medio ut lucem caperent deorſum quo impluebat impluuium ſurſum qua cō pluebat compluuium : utrunq̧ a pluuia : Plautus in Amphytrione : deuolant angues Iubati deorſum in Impluuium duo maximi : Cicero in Verrem oſtendā in ædibus priuatis Verrem longa difficiliq̧ uectura co lumnas ſingulas ad impluuium numis quadragenis milibus nō nimis magnas habuiſſe locatas. Suetonius ī Auguſto compluuium pro impluuio poſuit: Enatam palmam ante ædes ſuas in compluuium deorum pe natium tranſtulit : utq̧ coaleſceret magnopere cura uit.: In eo autem Puteus fodiendus : nam in oppidis aut hic aut Ciſterna neceſſaria eſt ne ut inquit Ariſto teles ī Politicis aqua deeſſe poſſit:quæ & utiliſſima ad munditiam : & ſaluberrima eſt ut Philoſophi & medi ci referunt : & nos ex uſu liquido cognoſcimus : niſi ciuitas fontium ſcaturigine redundet impendio lau danda : quæ & enim cælum uidet aqua ſalubrior Iu dicatur : ut multi credidere : Plinius obſeruationem hanc uanam exiſtimat . De puteo igitur Ciſterna & fonte nonnulla his adſcribenda duximus.

Impluuium

Compluuiū

PVteos primus Danaus Beli priſci filius ex ægyp to ī græciā qua uocabatur Argoſdiſpiō aduectus īuenit: Strabo quoq̧ ſcribit. Danaides plurimos puteos argis effodiſſe: quo ex facto uerſus ille uulga

Puteus pri mo

tus eſt: Argos aquis uacuū Danaæ ſtruxere redūdās:
Puteārius Hinc putearius foſſor puteorum: in quibus (ut ſalis
Salis & quæ notiora ſunt taceam) argenti metalla reperiun-
Argenti tur. Indicio eſt Puteus in Hiſpania ab Hannibale in-
Metalla choatus: qui indies illi. ccc. pondo argenti ſubmini-
ſtrauit: Ipſæ uero aquæ puteorum reſpectu fontium
malæ ſunt: ut ſentit Auicennas: Stagnantes namq;
Aqua puteana damnantur: quæ profluunt ſalubriores dicuntur. Hoc
ſcitu dignum eſt: quod tradit Ariſtoteles in Problema-
tis: Summam puteorum aquam infima ſalſiorem: nec
minus quod referunt Seneca in quæſtionibus natura-
libus & Aphrodiſeus: Puteanas aquas æſtate frigidas
hyeme calidas eſſe: quoniam calor per æſtatem aerem
ambiens calidum: frigus in terræ fugat penetralia:
quo aqua frigeſcit: hyeme uero frigore aera occu-
pante calor in penitiſſima terræ deſcendit: & aquam
calfacit. Natura quippe ita ſanxit: ut contraria in eo-
dem loco & tempore ſimul non manerent: Hinc Lu-
cretius libro de rerum natura ſexto.

Frigidior cur in puteis æſtate ſit humor
Areſcit quia terra calore: & deniq; ſi quid
Forte uaporis habet propere dimittit in auras:
Quo magis eſt igitur tellus effœta uapore
Fit quoq; frigidior qui in terra eſt abditus humor:
Frigore comprimitur porro omnis terra coitq;
Et quaſi concreſcit: fit ſilicet in coeundo
Exprimat in puteos ſi quem gerit ipſa calorem:

Ciſterna Ciſterna aquam euripis & canaliculis ſiue naui-
cellis ſub ſtillicidio poſitis ad imbres ſuſcipiēdos
in ea inductam continet: ad quod alludens Ho-
ratius Flacus in ſatyris inquit Collectos ne bibant
imbres puteoſue perennes iugis aquæ: ſic autem ideo
dicta uidetur ꝙ ſit Cis ideſt infra terram autore Feſto
Pōpeio unde. M. Varro diſciplinæ ruſticæ libro primo

Si omnino aqua non eſt uiua ciſternæ faciendæ ſub te ctis: Vlpianus iure conſultus: Ciſterna aquã uiuam nõ habet: & quidem Ciſternæ imbribus concipiunt ſed per glaream immiſſam & ſpongias purificatis: Medici ciſternarum aquam inutilem aluo confitentur duritiaſq; faucibus facientem: multi illam laudarũt: q leuiſſima ſit imbrium aqua ex qua ut plurimum replentur: quod falſum eſſe in. xxxi. Plinius oſtendit: Probatur tamen aqua pluuia ab Auicenna propter ſubtilitatem licet facile putreſcat: Decocta uero nulli eſt æquiperãda minore inflatione & faciliore deſcenſu: quoniã ſubtilitas decoctione acquiritur: Inuentum fuit Neronis principis aquã decoquere uitroq; demiſſam in niues refrigerare ita ſine uitiis niuiũ uoluptas frigoris innocua contingebat: Optima eſt aũt aqua aeri pq̃ ſimillima: quæq; calefiat & refrigeret celerius quæ decocta uaſis cruſtas non reliquit: quæ legumina citius pcoqt & demũ quæ leuior eſt: ut ſentire uidentur Auicennas & Hippocrates. At Plinius ad ſtateræ iudicium perraro aliquam dicit leuiorem inueniri: — Aq̃ ciſternarum — Aqua pluuia — Aq̃ decocta — Aq̃ optima

FOns dictus eſt q inde aqua funditur e terra: quæ fontana appellata cæteris ſalubrior eſt & maxĩe terræ liberæ ut Auicẽnas teſtatur: & cũ nullus ſapor odorue aquaræ ad cibos eſſe debeat: Vnus tñ in toto tradit̃ orbe fons aquæ iocũdæ olentis ĩ meſopotamia Cabura quoniã ut ferũt fabulæ: ei⁹ aqua Iuno ẽ pfuſa: Fons erat æthiopiæ quo loti pinde ac oliuo delibuti uiolã redolebãt: & in eius aqua nihil innatare poterat: ſed oĩa peſſum ibãt in profundum: ut tradit Herodotus. In germania trans Rhenũ maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus: qua epota intra biennium dentes deciderent: Plinius auctor eſt: Fons erat Thebis Ciſſuſa nomine in quo Bacchum nutrices cũ fuiſſet in lucem editus abluiſſe dicuntur in fabulis: nã color Vini ſplendebat aſpectu trãſlucidus potuq; mel — Fons — Aqua fõtana — Cabura — Fõtium diuerſitas — Ciſſuſa

Maduſſæ litiſſimus:ut Plutarchus in Lyſandro:fōs uti uino mixtus fuit Paphlagoniæ ex quo potantes maduſſæ:hoc eſt ebrii fiebant:Apud Naſamonas fons erat per diē frigidus:noctu calidus:de quo meminerunt:Italicus Pomponius mela :& Lucrecius rerū naturæ ultimo.

Aganippe Eſt apud Hāmonis fanum fons luce diurna frigidus: at calidus nocturno tempore fertur:Solinus Aganippen fontem Boetiæ dixit a Cadmo fuiſſe monſtratum cuius aqua facundiam pareret:E Clytorio Arcadiæ

Clytorius qui biberint fiunt abſtemii id eſt uini oſores & iunnii ut recitant Vitruui⁹ Vibius Sequeſter:& Ouidius me

Pagus tamorphoſeos ultimo his uerſibus: Clytorio quicūq̧

Inuinius ſitim de fōte leuauit Vina fugit gaudetq̧ meris abſte

Abſtemius mius undis:Fons autē græce πηγή:Vnde pagus ſimul

Villa poſitæ Villæ hoc eſt ruſticanæ domus plures nomen

Paganus accepit ꝙ circa fontes hæ ponerentur: hinc paganus

Paganalia ruſticus ſemipaganus ſemiruſticus:& paganalia feſta ruſticorum:

Siphonculus Siphonculus ſignare uidet̃ tubos & fiſtulas ſiue epiſtomia quibus aquæ murmurantes emittuntur:tales conſpicimus in fontibus manu fabrefactis in quibus ſunt huiuſcemodi lingulæ plures prominentes & aquas plurifariam euomentes:Plinii ex epiſtola ad Apollinarem hoc apertiſſime uerba declarāt: quæ iccirco duximus ſubiungenda:In hoc fōte Crater:circa Siphonculi plures miſcent iucūdiſſimū murmur:& paulopoſt. E ſtibadio aqua uelut expreſſa cubantium pōdere Siphonculis effluit cauato lapide ſuſcipitur gracili marmore continetur:atq̧ ita occulte temperatur:ut impleat nec redundet.Fiſtula uero a fe

Fiſtula renda ſiue fundenda aqua dicta uidetur : ſignificatq̧ ut Pomponius iureconſultus inquit proprie tubos ꝑ quos aquas ducimus:a cuius ſimilitudine inſtrumētū muſicum & ulcus altum & calloſum in corpore nomen ſortitur:Siphonculos ipſos per diminutionem a

Siphonibus appellamus:quibus proprie aquas aliud ne liquidũ interueniente ſpiritu attrahimus atq; emit/timus:Seneca ĩ queſtionibus naturalibus:ſolemus duabus manibus inter ſe iunctis aquam cõcipere & compreſſa utrinq; palma in modum Siphonis exprimere. Siphones

ANtlia machinula.eſt ad aquã hauriendã excogitata nam αντλειν latine haurire dicitur:Martialis Cura laboratas Antlia tollit aquas.& Pompeius Antlare haurire a græco αντλειν deſcẽdit:Liuius florem antlabant liberi ex carcheſiis: Vtuntur ruſtici ligno oblongo ad aquam e puteis extrahẽdã urnula quod Ciconiã a roſtro Ciconiæ alitis hiſpani dixere illi uero Telonẽ quidã tollonẽ a tollẽdo ut Vegetius: Trocleæ nãq; rotulæ ſunt ſtriatæ e ligno uel ære quibus aquas haurimus fune ductario & hydria:Lucretius:multaq; per trocleas & Tympana põdere magno cõmouet:atq; leni ſuſtolit machina nixu: Et ex interꝑtatione Diogenis laertii ſic ſcriptũ inuenimus: Ego ita hiſce iam pridem aſſuetus ſum ac ſi ſonũ iugiter trocleãrum hauriam:nam dum ſaxa aquæ ligna marmora & id genus cætera per trocleã ſurſum ductario fune trahuntur crepitus & ſonus concitatur: Ductarius autem funis eſt qui per orbiculos trocleæ ducitur: Vrnæ uero uaſcula quibus aquas haurire ſolemus ſic ideo dictæ ſunt ꝙ Vrinam in aqua:Vrinare eſt enĩ in aqua mergi:unde urinãtes & Vrinatores qui in aquã merguntur apud Varronem:Et Caliſtratus iurecõſultus ad legem rhodiã de Iactu ſcribit Vrinatores merces extrahere ex undis quas leuandæ nauis cauſa ĩ illas nautæ miſerant:Delphini ſidere oriẽte natus erit Vrinator autore Firmico Materno: Cõplures equidẽ machinulæ ad aquã hauriendã parantur:Proxĩa æſtate cũ ad monaſteriũ Diui Benedicti diuertiſſem ĩ agro Mantuano citra Padum :Padironum quod uocitant Vidi uerſatilem machinam qua æneis uaſculis qua/

Antlia

Ciconia

Tolo

Trocleæ

Ductarius

Vrnæ

Vrinatores

Machina aquaria
Modioli

dratis & eqno helciario aquas hauriebãt:de ſimili meminit Vitruuius:Ita cum rota a calcãtibus uerſabitur Modioli pleni ad ſummum ellati & rurſus ad imũ reuertentes infundent in caſtellum ipſi per ſe quod extulerũt: Sunt enim modioli uaſcula quadrata quibus cũ tympanis ad hauriendas ex puteo ſiue lacu undas utuntur quorũ ut eſt apud Frontinum de aquæ ductibus alius erogatorius alius acceptorius: Tympana uero machinæ ſunt tractoriæ ut eſt apud Vitruuiũ in.x. ad aquam hauriendã ſumma celeritate:aptiſſimæ ad Salinas:& hortos irrigandos:& Caſtellum ut Crater ĩ fontibus aquæ receptaculum:ex quo fiſtulis aqua decurrit:ut Iabolenus iureconſultus interpretatur.

Tympana

Caſtellum
Crater

Harpax

HArpax Inſtrumentũ dicetur cũ pluribus Vncinis quo Vaſa & alia compluria quæ uel in flumine uel in puteis ceciderint extrahimus:dici poteſt & Harpago iter nauium utenſilia numeratus & ab Anacharſe Scytha philoſopho:ut dr̃:iuentus:a græcis ãbæ dictiones ſunt nam apud illos αρπαξειν eſt rapere:Triuiales a lupo quod rapax eſt aĩal Lupum appellãt.

Harpago
primo

APOTHECA CAPVT. .III.

Cella

CELLA Locus a cellando ubi aliquid cõdebant:Inde a carne Carnariã : a farina farinariam:a lignis lignariã:a libris librariã:a caſeo caſeariã:& a uino Cellã uinariã dicimus ĩ qua ut nomẽ Indicat Vinũ ſeruatur.Vitruuius.Habeatq̃ cõiunctam cellam Vinariã habentẽ a ſeptentrione lumina feneſtrarum:cum enim alia parte habuerit quam Sol calefecere poſſit Vinum quod erit in ea cella cõfuſum a calore efficietur imbecillum:Plinius xiiii.latus cellæ Vinariæ aut certe feneſtras obuerti ĩ aquilonẽ oportere:uel uſq̃ in exortum æquinoctialem :ſterquilinia &

arborum radices procul abeſſe oĩaq; odoris euitandi facillimo in uina tranſitu: De hiſdẽ Andinus poeta in georgicis:Nec cellis ideo cõtẽde falernis:Vbi Seruius expoſuit Apothecis :ita eĩm nũcupant̃ cellæ Vinariæ: Plinius Apothecas ĩquit fuiſſe & diffundi ſolita uina anno ſexcẽteſimo trigeſimo tertio urbis apparet ĩdubitato uini opimiani argumẽto:Itẽ:Vina in Apothecis canis ortu mutantur quædã poſteaq; reſtituuntur ſibi. Scribit Vlpianus Vina quæ in Apothecis ſunt fundo inſtructo legato non cedere : ſi ſint illic non uſus : ſed cuſtodiæ gratia:& ſic q̃cumq; ibi quaſi ĩ orreo habẽt̃ Vbi orreũ accipit̃ locus ad cuſtodiã nõ ſolũ frugũ ſed rerũ aliarũ ſepoſitarũ a quotidiano uſu : ueluti apud.L. Apuleiũ ĩ Metamorphoſi:Demõſtrat orreũ ubi ueſpera ſagaciter argẽtum copioſum recõdi uiderat a quibuſdã Entheca noĩat̃.Cellã autẽ Vinariã cõcluſam & ſubterraneã ſi loci cõditio patit̃:Nã in pluribus regionibus Hypogea ſubterranea loca fieri ĩ ædibus Vliginis mador nõ ſinit:At ſubdiali oĩo pauimẽto cũ Lacunula ĩ medio ſternere habereq; cõducet:ut & uina incorruptiora ſeruẽt̃:& ſi quid cadorũ uel ſeruorũ uitio fuerit effuſum colligi poſſit: Lacuna ipſa & Lacunula dicit̃ liquidorũ ĩ terra cõcauum receptaculũ .M.T.Lacunam im.pprie ex furto dixit in auro factam:]In hac ueteres teſtis doliis fictilibus uina ſeruarunt q̃ ſi duas aures uel anſas habuiſſẽt :Dyottæ noĩabãt̃:Horatius: De.pme quadrimũ ſabina O Thaliarce merũ Dyotta Itẽ diffugiunt teſtis cũ fece ſiccatis amici:Nã primi in alpibus poſtea ruſtici cados ligneos circulis cinctos ex cogitarunt:Cadi ipſi Seriæ Dolia uaſa dicant̃ quibus uinum cõdit̃:Epigrãmatarius poeta.In uaticaĩs cõdita muſta cadis.Plinius:Doliis etiã ĩterualla dari:ne ĩter ſe uitia ſerpant cõtagiõe uini ſemp occiſſima : Terẽtius Releui omnia dolia omnes ſerias: Cados optimos nr̃i qui ſũt Materiarii:e q̃rcu:robore:caſtanea producũt:

Apotheca
Orreum
Vinaria cella
Hypogea
Vligo
Lacuna
Teſtæ
Dyotta
Cadi lignei
Primo
Seriæ
Dolia
Materiarii

Vſi ſunt olim Tudertani callaicis finitimi doliis & ꝑ ſepibus aureis:ut ē apud Straboně:Illud autē ſcitu di

Ad uinum ꝑbandum

gnum:quod tradit .M. Cato in rebus ruſticis ad uina probandaSi uas ex hederæ ligno fiat ut ciſſimbiū:& uinum quod aquam habere dubitabis in eo miſeris: Vina tranſ fluere & remanere aquam ſi mixta fuerit

Opercula

inuenies : Opercula ipſa cadoꝶ addita maſtice & pice medicanda ſunt: apud nos per hyemē cinis: ꝑ æſtates harena adhibet᷑.Inde Columellæ uerbum operculare

Fiſtulæ

opculis claudere:Fiſtulæ uero ligneæ doliis ī frõte po nunt᷑ ad uinū aptius depromēdū:addit᷑ illis ſpina hoc

Spinæ

Stipare

ē lignū mucronatum cuſpidatumue a ſpinis id nomē adeptum quæ ī arboribus ī fruticibus acutæ ſunt:con fert autē ſpinis fiſtulæ īmittēdis īuoluere ſtypam ne ꝑ ſtillet fiſtula:nam ſtupa ad ſtipandum optima :unde & ipſum ſtipare deductum.

Vinum

VInum a ui nomen mutuatur ut placet Varroni ī libris linguæ latinæ: Quatuor eius præcipui ſa pores : dulce acutum lene & auſterum:dulce mi

Sapores

Colores uini

nus inebriat : ut refert Ariſtoteles in Problematibus: ſtomacho innatat : auſterum facilius concoquitur:co lores quatuor:album fuluum ſanguineum & nigrum:

Vinū primo

Vinum plantata primum uinea Noe ſub quo fuit di luuium inuenit : ut Lactantius diuinarum inſtitutionū ſecundo teſtatur: Gentiles uero Dionyſium qui Bac chus liber Lyeus Leneus & Euan : Vini repertorem fuiſſe fabulant᷑:At primus Italis Saturnus dedit:e cre ta in latium aduectus:In Gallias autem primo uinum Aruns ethruſcus uir clarus teſte Plutarcho aduexiſſe dicitur ex Italia:Fuerat equidem ante urbem uini pe nuria:ut.Mar.Varro auctor eſt qui ſcribit Mezentium ethruriæ regem auxiliū Rutulis tuliſſe contra latinos uini mercede : quod iam in eorum agro haberi eſſet

Lex Numæ

cœptum:Sub regibus quoqꝫ & tum poſtea : Romulus lacte non uino libauit:Numæ Pompilii lex fuit ꝓpter

uini inopiam : Vino rogum ne reſpergito : Et. L. Papi
rius imperator aduerſus Samnites dimicaturus uouit
uini pocillum ſi uiciſſet : Deniq; inter dona inquit Pli
nius ſextarios lactis ſæpius nunquam uini datos inue/
nimus: Poſt aliquot deinde annos Romæ & in Italia
Vini copia fuit: Ingenioſiſſimaq; in potu uita apparuit Vini copia
ad bibendum generibus centum nonagintaquinq;: & & genera
ſi ſpecies æſtimentur pene duplici numero excogitatis
Vina fuſca in album colorem mutari ſatis notum eſt
ſi Lomētum fabaceam farinam uino quis adiiciat: uel Lomentum
ouorum trium lagœnæ uaſculo uinario infūdat albo Lagœna
rem ſale adiecto diuq; cōmoueat : id quod Palladius Album ex
& Apitius tradiderūt: At dulce ex auſtero Origanum fuſco
herba muſto immiſſa facere exiſtimat : Apud ueteres Dulce ex
melle admixto fiebat mulſi nomen adeptum ut oſten auſtero
dit Epigrāmatarius poeta eo diſticho Cui lēma ē mul Mulſum
ſum: Attica nectareum turbatis mella falernum: Miſce
ri decet hoc a Ganymede merum: unde Oenomel di/
cetur quo uerbo utitur Vlpianus iureconſultus : nam
ueluti Hydromel & Oxymel ita Oenomel recte dedu/ Oenowel
cemus: Et paſſum dulce fuerat ex una quam græci ſti Paſſum
cam uocant nos Apianam: Hinc uice mulſi eo paupe/
res utebantur cum minoris eſſet precii Martialis:
Gnoſia minoæ genuit uindemia Cretæ hoc tibi: quod
mulſum pauperis eſſe ſolet: Inter uina quoq; dulcia
uinum fuit quod Græci Aigleuces nominant hoc eſt
ſemper muſtum id feruere prohibentes : Primus Ari/ Aigleuces
ſtæus mel uino miſcuit ſuauitate præcipua : ut ſcribit
Plinius: Et mulſi nutritu multos inquit longā ſenectā
toleraſſe conſtat : Pollionis Romuli exemplo: qui Cē/
teſimum annum excedens cū a diuo Auguſto hoſpite
interrogaretnr quanā ratione uigorē illū cuſtodiſſet : Vini genera
intus mulſo: foris oleo reſpondit: Habuerunt & com/ Tortiuum
pluria alia uini genera. Tortiuum nouiſſime exp̄ſſum Protropum
Protropum ante q̄ calcentur uuæ ſponte defluens :&

a regionibus nomen adepta Chium:Leſbiũ:Falernũ Cecubum: Setinum Surrentinum:Calenum:Signinũ: Tarraconenſe:Spoletinum:Ceretanum:Fondanum & ex chio Aruiſium: Noſtra ætate præ cæteris: Trebianum:Vernatiolum:Amabile:& ex creta Maluaticum quod uocant commendantur.

Trebianum
Vernatioluꝫ
Amabile
maluaticum

Defrutum
Sapa

DEfrutum fit muſto ad dimidiam partẽ decocto ut ſcribit Plinius a deferuendo dictum autore Palladio:ſapa uero a ſapiditate muſto ad tertiã partem decocto:græce ab εψειν quod eſt decoquere Hepſema nominatur Cum Plinio minime ſentit Marcellus penes quem legimus Sapa quod nunc mellaciũ muſtum ad mediam partẽ decoctum: Defrutum ſi ex duabus partibus ad tertiã redegerant deferuefaciẽdo Huic accedit.L.Columella.Nam muſtum inquit q̃ dulciſſimum decoquitur ad tertias:& decoctum ſicut ſupra dixi Defrutũ uocatur:Cuius igitur opinioni ĩhærendum ſit:Iudicent alii:ipſe hoc unum ſcio in condimentis defrutum & ſapam pene ſapore non diſtare:

Hepſema

Mellacium

Omphaciuꝫ
Omphax

OMphacium dici poteſt a nobis uinũ ex uua immatura quæ græce Omphax:Omphacium iteꝫ oleũ fit ex eadẽ cuius mediciæ meminit Plinius in uigeſimo quarto:& in duodecimo eius confecturaꝫ docet Medici ex immaturis oliuis Omphacinum oleum appellant ut eſt apud Auſcennam.

Omphacinũ
oleum
Acetum

ACetum quod uitio cadi ſeu uetuſtate fieri ſolet ſtomacho prodeſt:Serenus & potu & fotu ſtomacho cõducit acetũ .Et Dioſcorides uim aceti eſſe dixit euſtomacham:colorẽ meliorem preſtat:& cibos ſaporeſq; non alius ſuccus magis commendat aut excitat:preterea digeſtionem adiuuans peſti aduerſatur ut ſcribit Auicennas:Eius quoque ad multa remedia uis efficax:Siquidem.M.Agrippa ſupremis ãnis graui morbo pedum conflictatus cum dolorem illuꝫ perpeti nequiret demerſis in acetum calidũ cruribus ĩ acer

rimo morbi impetu euaſit nec miru;:quãdo aceti uis & calfacit & refrigerat ut ſcribit Aphrodiſeus:Ouũ ſi in aceto diu fuerit diſſoluetˀ:& cortex eius adeo mol- leſcet ut per annulũ tranſeat: Aceto plumbũ efficitur Ceruſſa:æs quoq; trãſit ĩ æruginẽ: Margaritæ ſimilitˀ diſoluuntur: Horatius filius æſopi detractam ex aure Metellæ:ſcilicet ut decies ſolidum exorberet aceto di luit inſignẽ Baccã:Extat Cleopatræ &.M.Antõii Spõ ſio de qua Plinius & Macrobius meminerũt:Et C.Ca ligulæ exemplũ luxurioſiſſimũ qui ut ſcribit Suetoniꝰ precioſiſſimas margaritas aceto liquefactas abſorbuit & panes obſoniaq; ex auro conuiuis appoſuit :Oxon græci acetũ dixere Vnde Oxymel ab aceto & melle cuius cõpoſitionem docet Galenus ĩ pharmaceuticis Oxygala quaſi lac acetoſum:Oxypora cõdimẽta quæ ex aceto fiunt:a quibus Oxyporopolæ uẽditores. Ab aceto nos acetariũ cõdimentum appellamus quo la- ctucas Erucam Tragopagum nũc uulgo Barbã petræ Acetoſam & id genus herbas conditaneas uel pedes porcinos elixos:Caparimue ſalitum ſiue ſiſeris radicẽ ſub cinere prunoſo coctã & cõpluria alia cũ aceto oli uo ſale & aromatibꝰ ĩterdũ condita ad eſcã ꝑparamꝰ.

Vis aceti

Ceruſſa

Aerugo

Oxos

Oxymel

Oxygala

Oxypora

Oxyporopo læ

Acetarium

Tragopagus

Acetoſa

LOra ſiue Deuteria quæ ſecundaria ueluti apud nos per uini caritatem Tertiaria:fiunt maceratis aq̃ uinaceis poſt muſtum acinis expſſu; ĩter uina operaria numerãda ut ſcribunt Plinius & Marcellus quemadmodum lora optima fiat docet:L. Columella eiuſdem meminit M.Varro rei ruſticæ primo:Eoq; a- qua additur ea uocatur lora ꝙ lota acina ac ꝓ uino operariis datur hyeme:

Lora

Deuteria

Secundaria

Tertiaria

Oparia uina

FLocces uini feces autor Nonius:unde A.Gellius in noctibus atticis.Apludam edit & flocces bibit Hic floccipẽdo & floccifacio uerba deducta quæ paruipẽdere ſignificãt: floces enĩ fere nihil ſũt:ſiue po tius a floccis qui lanarum particulas notant a uelleri

Flocces

Floci

bus diuiſas & euolantes: Terentius. Inuidere omnes mihi mordere clanculum: ego floccipẽdere: Plautus in Caſina tibi hic dum ꝓpicius ſit Iupiter: tu iſtos minutos deos flocciſeceris: Fit tamẽ exprimiturq; e fecibus uinum quod fecatũ M. Cato appellat: græci Tryginõ a fece quoq; quã Tryga nominãt: & fex ipſa ſiccata recipit ignes ac ſine alimẽto per ſe flagrat pluribus officinarꝝ uſibus ſeruiẽs: Vina omnia fere Ianuario menſe Poſt uigeſimam lunã defecanda ſunt: nam illis plurimum detrahitur ſi relinquit̃ defecatio: cui ſeſe immiſcentes defecatores recte dicemus unde & defecatum uinum:

Fecatũ uinũ
Tryginon
Fex uini
Defecatio
Defecatores

VAppa uinũ eſt quod odorẽ & ſaporẽ amiſit: Horatius: Qui ueiẽtanũ feſtis potare diebus cãpana ſolitus trulla Vappãq; ꝓfeſtis: Inde homĩes uiles Trioboli Gerões Nebulones & nugatorii Vappæ dicũtur: Plinius uitiumq; muſto quibuſdã in locis ſpõte feruere q̃ calamitate cũ deferbuit deperit ſapor Vappæq; accipit nomẽ probroſũ etiã hominũ cũ degenerauit animus: Catullus: Satis ne cũ iſto Vappa frigora q; & famẽ tuliſtis: Vitium eſt etiam ſi acet unde fit acetum: ſi mucet mali odoris mucore contracto:

Vappa
Triuboli
Gerrones
Nebulones

TOrcular lacus & prœlũ pro eõdem litteratores uſurpant: ſed proprie Prœlũ eſt trabs: qua calcant̃ uuæ prœlii inde nomine deducto: Lacus q̃ cõtinet muſtũ prœlo ex uinaceis expreſſũ & trãſmittit ut indolia cõdatur: Columella: Añquã prœlo uinacea ſubiiciantur de lacu quã recentiſſimũ addito muſtum ĩ amphoram nouã eamq; oblinito & ĩpicato diligenter: Tibullus: Pleno pinguia muſta lacu: Lacus ipſe græce ληνὸς unde leneus Bacchus & Lenobates, uuæ calcator: Torcular uero ſeu lubet Torculariũ: totũ ipſũ eſt inſtrumẽtũ ſiue machina: cuius ſtructura a M. Catone in re ruſtica deſcribitur: At trapetum mola olearia: Vergilius: Teritur ſicionia bacca Trapetis.

Torcular
Prœlum
Lacus
Lenobates

TInia uaſa uinaria apud antiquos fuere autor Pō peius: Marcellus Tinas appellauit:& ut manifeſtarium eſt grandiora non erant:ueluti apud nos ſub hoc uocabulo habentur nec ad eos uſus parata: his namq; e ligno fabricatis & circulis cinctis muſta cum uinaceis noſtra tempeſtate ebulliunt:ponunturq; a plurimis in angulo Apothecæ lateritia etiam: cum fiſtulis in fronte ad muſta tranſmittenda productis: apud ueteres autē inter Epitrapezia numerabātur:At Tinea uermiculus dicitur ueſtes carthas & quædā alia erodens:Ouidius Agreſtes tineæ res obſeruata colonis:Auſonius: I tineas cariemq; pati te cartha neceſſe eſt:Martianus capella Vittiſq; ſemiuulſis q̄s ī cumano ātro poſt Sibyllā tinearū morſus carieſq; carpebant: Eccleſiaſtici quoq; q̄drageſimo ſecūdo capite dicitur De ueſtimētis ꝓcedit Tinea & a muliere iniqtas uiri. — Tinia; Tinea

COlū genus eſt quaſilli e uiminibus cōtexti a colando dictum:nā uina apud antiquos colabant ut eſſēt Iocūdiora ꝙ a pleriſq; etiānū hodie ſeruatur.uerum lineo colo ꝙ uitarunt ī uinis p̄ſertim generoſiſſimis maiores:quoniā eo colata uina pdere ſaporē exiſtimarunt.Horatius integrum pdunt lino uitiata ſaporem:de colo meminit Vergilius in georgicis Colaq; prælorum fumoſis:diripe tectis:nā qualos e uiminibus tantummodo dicemus: De illo diſtichon eſt Martialis in apophoretis ſed niuarium id appellat a niue qua ad uinum & aquam decoctam refrigerādā ueteres utebantur:Hinc niuem ſeruari menſibus æſtiuis cōqueritur Plinius cū inquit:Seruatur algor æſtibus cogitaturq; ut aliis menſibus nix algeat:Heliogabalum imperatorē ſcribit Lampridius montem niuiū ī uiridario domus aduectis niuibus æſtate feciſſe. — Colum; Quali; Niuariū colium; Nix æſtiua

INfundibulum e ligno excauato uel ære dicitur per quod in uaſa latices ex ſolio ut nomen indicat infundimus quo uocabulo utitur.Mar.Cato — Infundibulū

in re ruſtica:& Columella: Rarã inquit ſupra modum
uelut ꝑ infũdibulũ trãſmittere ĩbres:Itẽ. Alioquin pla/
ga ipſa deorſum ſpectans nõ tantũ recipit humorẽ q̃
illa:quæ reflexa & reſupina more infundibuli ꝑ medu
lam trãſmittit quicquid aquaꝝ cæleſtium ſuperfluxit:
Vnde iuuenes & mulieres ĩ primis meliora dogmata
& cõſilia audientes cõparantur infundibulo:nã ueluti
infundibulũ quantum hauriunt tantumdẽ traſmittũt
& nõ cõtinent Flauius Vobiſcus in Aureliano de Cra
pulatore bibebat ĩquit ĩfũdibulo appoſito plus orca:
Lura — Ruſtici noſtrates Lurã uocitant: antiquiores autem os
Lurcones — utris Lurã dicebant unde Lurcones capacis gulæ ho/
Lemargi — mines:ut Lemargi nomẽ acceperunt. Solium uero ip/
Solium — ſum de quo mentionẽ fecimus uas ſalignũ uel ex abie
te dicitur in apotheca p̃ſertim quo ad uinũ plurimoſ/
q; liquores transferẽdos elutriandos detrullandos id
eſt tranſuaſandos & diffundendos utuntur:uſus eius
& ad panos lineos uel canabinos cũ lixiuio calido &
cinere emaculandos.

PENARIVM CAPVT .IIII.

Cellarium — CELLARIVM quã cellã prõptuariã:
Cella promptuaria — alii prõptuariũ appellãt: Locus eſt in
quo cõdunť & ex quo ꝓmunť ad ui
ctũ neceſſaria:Diuus Hieronymus ſi
tamẽ is eſt Lucæ .xii. Cõſiderate cor/
uos quibus nõ eſt cellariũ neq; Hor/
reũ & deus paſcit illos:Eius qui curã gerebant cellarii
Celarii — dicebanť:Plautus ĩ captiuis:Sume:poſce: prome quid
uis:te facio cellarium:eoſdem promos & cõdos uocat
ꝙ de intus ꝓmãt:& ĩtus cõdant:ait.n.ĩ Pſeudolo: Pro
mus & cõdus ſum ꝓcurator Peni:Auſonius :Promꝰq;
Promus — q̃ cõdus magis:Horatius foris eſt Promꝰ: quo loco pi/
Condus — ſcis genus ꝑperã nouellus ĩterpres exponit:A penore

etiam is locus Penariũ ut Põpeius & Varro teſtant̃ & penuaria cella ſiue penaria ut Caper contendit nũcupatur. M. Cicero: Semper enim boni aſſiduiq; domini referta cella uinaria olearia & penuaria eſt. Idẽ quarto Verrinarũ. M. Cato ſapiẽs cellã penuariã reipubli. noſtræ: nutricẽ plebis romanæ Siciliam nomĩauit: Eſt autem Penus nõ locus ut triuiales grãmatiſtæ & quidam alicuius in doctrina nominis crediderũt: Sed qcquid uictus gratia ſiue eſculẽtum ſit ſiue poculentum conditur ac ſeruatur. ut ſcribit. Q. Mutius libro ſecundo iuriſciuilis Sabinus libro. v. ad Vitelium: Vlpianus de penu legata: Donatus Terentianũ illud enarrans Cum in cellulam ad te patris penum oẽm congerebã clanculũ. M. Cicero in ſecundo de natura deoꝝ & A. Gellius: Qui & tus & cæreos: ligna quoq; penori adſcribi poſſe ex Maſſurii iure cõſulti auctoritate demõſtrat: Plautus in Pſeudolo: Nam niſi penus ãnuus hodie cõuenit cras populo proſtituã uos: Nos uero aromata caſeũ carnes ſalitas: & nõnulla eſculẽta penario noſtro dabimus ſeruanda: omiſſis frugibus quas etiã ueteres promptuariæ cellæ dederũt: de quibus in horreo ſuo loco dicemus: Vnde autem Penoris nomen deducat̃ Phauorinus Gellianus oſtẽdit: Quæ etenim inquit longæ uſionis gratia contrahuntur & reconduntur: ex eo quod non in promptu ſint: ſed intus & penitus habeantur Penus dicta ſunt.

Penarium
Penaria cella
Penuaria
Penus
Penus unde

CAſeus a coacto lacte dictus uidetur: nam fit lacte coagulato: hædino ĩ primis uitulorũue coagulo: Lac uero ipſum nihil aliud eſt q̃ ſanguis concoctus: Ex caſeis qui fiunt maximi cibi ſunt bubuli & qui difficillime tranſeant ſũpti mox ouili: minimi cibi & qui facillime deiiciant̃ caprini: fumo apud romãos ĩ uelabro: ũde uelabrẽſes cõditi: Cum moles ſũt alibiles magis: ĩ corpore nõ reſides: ueteres & aridi cõtra: Auctore Var. rei ruſticæ ſecũdo: Auicẽnas quoq; ſcrip

Caſeus
Coagulum
Lac
Velabrenſis caſeus
Caſeus recẽs
Caſeus uetus

tum reliquit caſeum recentē & nutrire & pinguedinē producere uerum ſtomacho non conferre: Ariſtoteles in tertio hiſtoriæ animalium: Præcipuum īquit lac ad conficiēdum reponendumq; caſeū ouilum caprinūq; eſt mox bubulum: Equinū aſininūq; miſcent ad Phrygium caſeum faciendum: bubulum quidem fertilius caſeo eſt: quā caprinum: cum ouilo caprinū miſcuere ſiculi ut nunc etiam quicūq; copia id genus lactis abūdāt: merum equinum Hippacen appellant. Prima nobilitas ī Italia caſeo datur Parmenſi his tēporibus: cū olim ſecunda lanis daretur: Hinc nos Diſticho.

Phrygius caſeus

Hipace

Parmēſis caſeus

Non me ueſtinus preſſit: non luna nec hyblæ:
Bubſequa: ſum Parmæ nobile lactis opus:

Incorruptus diu ſeruatur: & is diutius cuius coagulo inditum ſit cerebrum muſtellæ: quem etiam a muſculis a ſoricibus: nō attingi Plinius atteſtatur: Zoroaſtrē legimus in deſertis caſeo uixiſſe annis. xx. ita tēperato ut carioſam uetuſtatē non ſentiret: Fit quoq; caſeus quem ſecūdariū uocāt ex ſero primi caſei lento igne ſiue potius tenui flammula modico tamen lactis addito tam diu ebuliente donec ad ſummū natauerit: Recoctam paſſim dicimus: Candida eſt & quaſi ſpongioſa nec guſtu inſuauis: multiſq; herbaceis pulmentis adhibetur: Salita etiamnum uice Caſei utuntur ruſtici Semipagani & tenuioris cenſus paupertinæq; conditionis homines in cibariis: Serum uero ipſum purgatoriam uim obtinens lactis ſanies eſt diluta: quaꝫ lactis quodq; genus habere manifeſtariū eſt: Lac ipſum græce Gala unde Galapote lactis potatores eo recēs coagulato utimur in cibis ſecundæ mēſæ: hinc faciūt noſtri lactarii præcæteris lacticiniis iuncatas quas uocāt a iuncis in quibus inuoluuntur: eodem lacte nutritos collacteos appellāt: Vulgo fratres ex lacte dicuntur:

Caſeus Secundarius

Recocta

Serum

Succidia

SVccidia tergus ſuis ſiue maſſa carnis porcinæ ſalita nuncupatur a ſuibus cedendis: nam id pecus

primū occidere & ſalire:ut ſeruarēt patreſfamilias cœ
perunt ut ſcribit.M.Varro in libris linguæ latinæ: Et
rei ruſticæ ſecundo:Qui īquit nō audierit patres nr̄os
dicere ignauū & ſumptuoſum eſſe qui ſuccidiā in car
nario ſuſpenderit potius e laniario quā e domeſtico
fundo:Et:M.Cicero:Iam hortū agricolæ ipſi ſuccidiā
alteram uocant:Non nulli ſuccidiam dictam exiſtima
runt quod paulatim ſucciditur:Nonius ſucceſſionem
neceſſariam interpretatus eſt dixitq; lardum ſignifica re:quo nomine carnē ſalitam proprie notamus ut ſit Larduʒ
lardum quaſi large aridum teſte Macrobio:Vnde epi
theton diſcretiuū pingue addiderūt Ouidius pinguia
cur illis guſtantur larda Kalendis:& Horatius ūcta ſa
tis pingui ponantur oluſcula lardo:neoterice.n.lardū
uocat̃ quod in ſuccidia pinguiſculū eſſe ſolet: adipe q
nec cogitur nec ſiccitate aliqua frangitur ſalito : Adeps

Erna q̄ a pede nomē mutuat̃ pars eſt e ſuccidia: Perna
P hic Pernæ e cōchaꝝ genere piſces:q̄ ſtāt ueluti
ſuillo crure lōgo ī harena defixi:Nā pernā pedē
antiqui dicebāt unde Cōpernes lōgis pedibus autore Compernes
Pōpeio:Succidia continet Pernā:Petaſonē,& lardum: Petaſo
De petaſone qui p̄ diminutionē Petaſunculus & de
Perna meminit duobus diſtichis epigrāmatari⁹ Poeta
ī xeniis:Muſteus ē : ꝓpera caros nec differ amicos:Nā
mihi cū uetulo ſit petaſone nihil : Ceretana mihi fiat
uel maſſa licebit:de menapis lauti de petaſone uorēt :
& Horatius Quicquā preter olus fumoſæ cū pede p̄/
næ:ubi epithetō adiūxit iuxta ſalſurā.M.Cat.qui in li/
bris reꝝ ruſticanaꝝ Pernas ſalitas ī fumo biduū ſu/
ſpēder̃ p̄cipit:Plautus ī captiuis,Qui ita peſtis p̄nis ue/
niet q̄ta lardo:adueniēs totū deturbabit cū carne car
nariū:Carnariū nāq; ut nomē īdicat & locus eſt: īquo Carnarium
caro habetur:& inſtrumentū cum pluribus uncinis q
bus ſuccidiæ appēdunt̃:nam ubi uenditur:Macellum
& laniena uocatur:Caro ipſa a cadendo q̄ euolata Caro

Carnes ad ſalſuram

anima corpus deficiat dicitur non modo quadrupe-dum bipedum ue ſed & apedũ iter quæ aquatilia nu merant:Bipedũ preſertim anſerina ſale cõditur:utũt illa apud nos qui ſunt ſupſtitioſi Iudæi ſuillã leuitici xi.interdictam ex ueteri lege quã omniparentis Dei filius Meſias aduenìens abrogauit nõ manducantes:

Cordylæ
Pelamides
Thynnium
Clidium

Quadrupedum Porcina pinguedine humidula præ-cæteris & bubula ad ſalſurã cõmendat.Inter aquati-lia uero Anguillarum:Thynni & eiuſdem piſcis Cor dylarum & Pelamidũ ad ſalis condituram probatur: Vnde Thynniũ quod &Thũniũ:nam Thynni ceruice

Melandrya
Cybium

& abdomine in pretio fuere atq; Clidio hoc eſt Iugu-lo:tantum recẽti:cætera pars plena pulpamentis ſale aſſeruatur : Melandrya uocatur ceſis quernis aſſulis ſimillima.in uſu fuerant & Cybium & Vræum ex eo dem genere:Condiuntur etiãnũ ſale e piſcibus alii cõ

Fungi
Boleti
Laciniæ
Spongioli
Digitelli
Pratenſes
Pruneoli
Spineoli
Sumen

plures ad quadrageſimale Ieiunium in quo non ſolũ terreſtrium omniũ aĩalium carnem ſed & caſeum & oua deguſtare prohibemur ut eſt quarta diſtinctione Decretorũ pontificaliũ:hĩnc ſalire cœpimus etiã fon gos:& imprimis rubentes Boletos:Lacinias ſubruffas circa caſtaneæ radices forma ãpliore erumpẽtes: Spõ giolos albicãtes & coccineos: & ad digitis Digitellos: Nã pratẽſes & pruneoli ſiue Spineoli per uer e ſpina rũ radicibus:recẽtes tantum menſis apponuntur.

SVmen fit ex papillis ſuillis uno die poſt partum ſectis & ſalitis Martialis in xeniis:Eſſe putas Su mẽ nondũ ſic ubere largo effluit:& uiuo lacte pa pilla,tum&:a ſuggendo ut Marcellus interpretatur

Ruma
Subrumi
Abdomen

Sumen appellatũ:ſiue ut alii quaſi Rumẽ a mãma quã ueteres Rumã uocabant:unde ſubrumi agni lactentes dicit & abdomen ut Plinio referente didicimus:Saty rographus poeta pro panticibus obeſis poſuit:Monta ni quoq; uenter adeſt abdomine tardus:nã Abdomẽ ĩ homine ut ait Celſus ab Iliis ac pube ſurſum uerſus

ad præcordia pertinet

VVlua ſuilla lautiſſimi cibi erat apud romanos de qua multa tradunt a Plinio qui optimā eā eſſe dicit quæ fuerit porcæ occiſæ partu enecto: Eiectitia uocatur altera edito partu Porcaria: e primipara Sue imprimis probatur: Horatius Cum ſit obeſo nil melius turdo nil uulua dulcius ampla: Hunc ſequitur epigrāmatarius poeta in xeniis: Te fortaſſe magis capiet de uirgīe porca: Me materna graui de Sue uulua capit: Vulua autē quā uterū & locos appellamus ī mulieribus ſub matricis noīe a medicis ſignificatur: Vnde in ſacris litteris cū mortuis parentant canūt flāmines: Quare de uulua eduxiſti me: Et plinius Boletoꝝ ꝓrumpētiū ī oui ſpeciē: albū illud inuolucrū Voluā nūcupat: At ꝓprie matricē uteri ceruicē & Orificium dicemus: quæ etiam apud Columellā fœminā notat ad ꝓlem deputatā: ueluti marem admiſſarius:

Vulue — Eiectitia — Porcaria — Vterus — Loci — matrix — Volua — Orificium — Admiſſarius

LVcanica genus eſt farciminis & Iſicii notiſſimi a lucanis populis a quibus milites romani eā facere didicerūt autor Varro: Martialis: Filia picenæ uenio lucanica porcæ: Pultibus hinc niueis grata corona datur: eius cōpoſitionem docet Apitius: Eſt & Faliſcus uenter nō diſſimilis ut opinor lucanicæ inuentus primo ī faliſcis unde nomen: Papinius quarto Siluarum: Non lucanica nō graues faliſci: Hila itē farciminis genus eſt ab hira tenui īteſtino quod ieiunū uocāt uel ab hilo ideſt minimo: Horatiꝰ Perna magis an magis hilis: Farcimina autēinter quæ & lōganones & ſāguiculi & Apexabo numerantur a fartis inteſtinis nomen acceperunt: replēt quippe rebus multiiugis: ueluti ſale caſeo carne minutim fruſtulatim teſſellatim ue conciſa aromatibus ſanguine/adipe & id genus reliꝗs Iſicia quoꝙ farcimīa notāt: Donatus Fortores inquit qui Iſicia & farcimīa faciunt: difficilia ſunt omnia ad cōcoquēdū cuius rei cauſam referunt Macrobius &

Lucanica — Faliſcus uēter — Hila — Hira — Farcimina — Longanones — Sanguiculi — Apexabo — Iſicia — Fartores

Aphrodiſæus: Cōmēdātur ĩprimis linguæ ad farturã

Sincipita
Glandia

Sincipita etiam ſuilla: & glandia: quæ ſuam laudem apud antiquos ſale tantum cōdita habuerunt: Primũ heliogabalum ro.imperatorem Iſicia de piſcibus exco gitaſſe comperior.

Axungia

AXungia adeps porcinus interior: Plinius Axungiam inquit etiam græci appellauere ĩ uoluminibus ſuis: E ſue quæ nō peperit aptiſſime utuntur ad cutem mulieres axungia: noſtri hodie ex ea teſſellatim cōciſa & mox ad ignẽ ĩ uaſe æneo liquefacta faciunt liquamẽ quod appellant: Id exemptũ & in olla

Liquamen

teſtacea cōditum uſui toto fere anno eſt: Axungia autem ex eo nomen eſt adepta ꝙ ea præcipue maiores axibus uehiculorum perungendis ut nunc etiam Ruſtici ad faciliorem circumactũ rotaꝶ utebãſtur: Aruina uero intra uiſcus & cutem dicetur pinguedo:

Aruina

Butyrum

BVtyrũ natura oleoſum ex lacte fit & ut plurimũ bubulo: Plinius.e lacte fit & butyrũ barbararum gentium laudatiſſimus cibus: & qui diuites a plebe diſcernat: plurimum e bubulo: & inde nomen: Pinguiſſimũ ex ouibus: nam ut ſcribit Ariſtoteles hiſt.animaliũ tertio: lacti ĩeſt pĩguedo: q̄ etiã cōcreta oleũ ꝓpe trahit: Ruſticulæ noſtrates ex lactis pticula pĩguiore: quæ noctu ĩ ſũmo uenerit: crebris ictibus ĩ uaſe ligneo oblōgo ĩpulſa: donec dureſcat ꝓducũt. Butyꝶ: Exiguo guſtu ſiti & famẽ ſedat: uires conſeruat ꝓdeſt & tuſſiculæ: uenenis aduerſat: ut ſcribit Auicennas.

Oleum
Oliuum

OLeum ab olea: oliuum ab oliua nomẽ mutuatur utrũqꝫ frequẽs apud poetas: Venafranũ palmã obtinẽs ĩ maximo ꝑtio fuerat ut teſtãtur Strabo &.M.Varro: Vnde epigrãmatariꝰ poeta ĩ xeniis: Hoc tibi campani ſudauit: bacca uenafri: Vnguentũ quotiens ſumis & iſtud olet: Oleũ & trapetes primus Ariſtæus athenienſis inuenit: Palladi nonnulli olearum oleiqꝫ educendi inuentionẽ dederunt: nam ante huius

Oleum & Trapetes primo

deæ Ortum erat hæc arbuſcula cum aliis ſilueſtribus ĩmixta:oliui uſus aberat cum eſſet ignota:hæc olei ex primendi modum inuenit:ut ſcribit Diodorus :hinc Silius inuento primam Libyẽ perfudit oliuo:Ex oleis fecem expreſſam antiqui fraces dixerunt : oliui uero ipſius Amurcam:a qua examurcari ſordibus purgari: Oleam tradit Feneſtella:in Italia hiſpania & africa nõ fuiſſe Tarquinio priſco regnante anno Cẽteſimo octo geſimo tertio.Vrbis quidẽ anno quingenteſimo quin‑to Appio Claudio Ceci nepote:L.Iunio cõſulibus olei libræ duodenæ aſſibus ueniere:& mox anno ſexcen‑teſimo octogeſimo.M.Seruius.T.F.ædilis curulis olei libras denas ſingulis aſſibus præſtitit po.ro.per totũ ãnum:minus ea inquit Plinins miretur:qui ſciat poſt annos.xxii.Cn.Pompei quarto conſulatu oleum pro uintiis Italiam miſiſſe: Fit & e nucibus iuglandibus oleũ:quod Caryinum nominant:alopeciis utile eſt:tar ditatiq; aurium infuſum:cæterum ſapore graui:Vnde apud nos eſculentis non miſcetur :ſed ĩ lucernis funi‑culum nutrit ardentem : ueluti & quod e lini ſemine Raporum Raphaniq; exprimitur:Ab oleo autem ĩter cætera fit olearia cella inqua habetur:& olearia taber na ubi uenale exhibetur:& Olearium uas ex lapide preſertim excauato ĩ quo commode ſeruatur:Hydrel leum uero græce oleum erit aqua dilutum:

Fraces
Amurca
Caryinum
Olearia cella & Taberna
Oleariu; uas
Hydreleum

MEl apes cõtrahunt ſuccum dulciſſimum ſubtiliſ‑ſimum ad multa cõdimẽta optimũ medicamĩa q; neceſſarium :corpora putreſcere nõ ſinit cum purgãdi ſimul & conſeruãdi uim habeat ut eſt apud Dionyſium Areopagitẽ: unde Babylonii defunctorũ cadauera ĩ melle ſepeliebãt ut refert Herodotus ĩ Tha lia:& Apicius cocus carnes ut ſine ſale diu durẽt mel‑le cõtegit:mala quoq; pira pruna Ceraſa ut diutule in corrupta habeant cũ petiolis ĩ melle ſeruanda ꝑcipit

Mel
Sepulcrũ dulce

Vtrum autem ſuccũ ex floribus ducant qui protinus mel fiat:an quæ collegerint ĩ hunc ſaporem mixturã quadam & proprietate ſui ſpecies mutent ut ĩquit Seneca non ſatis conſtat:Quibuſdã enim placet nõ faciendi mel ſcientiam illis eſſe ſed colligendi: Ariſtoteles hiſt.animaliũ quĩto:Mel nõ apes ſed rorẽ cadentẽ ad mella deferre argumẽto eſt:ꝙ uno aut altero die cellas melle repletas ĩueniunt apiarii illaꝝ curã habẽtes. Item autũno mel poſteaquã detractũ eſt non reparat: cum tamen illo etiã tẽpore flores ꝓueniant:Mella primus oſtendit Ariſtæus athenienſis ut Plinius autor ẽ: Diodorus ſiculus ſexto bibliothecæ Curetes cretæ populos ſcribit mellis uſum primos ĩduxiſſe:Cyrenenſes mellis & fructuum repertorẽ iactitãt Saturnum:ut refert Macrobius:Alii inuentionẽ Theſſalis alii Melliſo Creſoꝝ ãtiquiſſimo regi aſſignãt:nõnulli Bacho dederunt:Ouidius a Bacho mella repta ferũt: Item Liber & inuenti premia mellis habet:

Apiarii

Mella primo

SAl omnis aut fit marina aqua uel puteana ſtagno rũue aut gignit: ad obſoniũ & cibaria utilior q̃s quis facile liqueſcit & humidior ut põte q minorem amaritudinẽ hr̃e creditur:Seruãdis carnibus aptior acer & ſiccus:uita nãq; humanior ſine ſale nequit degere adeoq; neceſſariũ ẽ elemẽtũ ut trãſierit intellectus ad uoluptatẽ: animi quoq; ſolatia ut inqt Plinius ſales appellãt:omniſq; uitæ lepos & ſumma hilaritas laborũq; requies nõ alio magis uocabulo cõſtat:Quid ſi ſãmia legendũ ſit ut ĩpluribus codicibus habet nõ ſolatia:per quæ uoluerit acumina ſignificare:hinc Terẽtius quis habet ſalem quod inte eſt:ſãmium uero ꝓ acuto poſſuiſſe ueteres ex Marcelli autoritate ſatis notum eſt:hoc autem æſtimandum relinquimus :Ancus martius rex ſalis modia ſex milia in congiario dedit populis:& ſalinas in quibus ſal primus inſtituit:Varro etiam uice pulmentarii ſale uſos ueteres ſcriptum re

Sal

Samium

Saline primo

liquit:a quo inter cætera ſalitum deducimus: & ſalſa/ mentum ad uſum ciboꝝ:Vnde ſalſamentarii qui alio nomine ſalarii:uendunt ſalſamenta:quoꝝ aquam mu/ riam dicimus ad ſalem iteꝝ ſi coquatᷣ redeūtē & ſalſa mātarium uaſculū uel lapideū uel figlinum ſiue ligno excauato Monoxylū in quo habētᷣ:Salſa oīa minuunt corpus:nam inter Cocochyla: ideſt mali ſucci ponunt quorum contraria Euchyla dicentur. Salitus Salſamentū Salſamētarii Salarii Muria Cacochyla Euchyla

OVa gallinaꝝ maxime ſorbilia recēs nata iter ga neatos cibos numerātᷣ:euſtomacha ſūt ut ſcribit Dioſcorides:Nullus ē certe alius cibus qui ī egri tudine magis alat:neqꝫ oneret:ſimulqꝫ potus uſum/& cibi habeat. Auicēnas quoqꝫ multæ alimoniæ eſſe illa afferit quoniā plurimū ſubſtantiæ ipſoꝝ cōuertitur in nutrimētum: Prandii dabantᷣ initio ueluti nunc recēs nata ſorbilia Horatius:ab ouo uſqꝫ ad mala citaret Io Bacche:apud quē Cacius lōga meliora rotundis exiſti mat:ipſius hæc uerba ſunt: Longa quibus facies erit ouis illa memēto ut ſucci melioris & ut magis alba ro tundis ponere:namqꝫ marē cohibent calloſa uitellum in his quod candidū eſt alborem uocat Apitius:Albu/ ginē Plinius:medici albumē:hoc admixtum calci uiuæ glutinat uitri fragmenta:quod croceū eſt Vitellus nun cupatᷣ:Martialis:Candida ſi croceos circumfluit unda uitellos:Oua menſe auguſto nata decreſcēte luna diu/ tiſſime incorrupta habentur: Seruari autem illa in lo/ mento aut in paleis per hyemem: æſtate in furfuribus utiliſſimum:ſale exinaniri creduntur. Oua Oua meliora Albor albugo Albumen Vitellus

SAccaꝝ mel dicimus in harūdinibus collectū hoc fert Arabia producit & India:ſed & Creta Italia & Sicilia mittunt Saccarum:Intellexit de eo Papi nius in Siluis:Et quod percoquit Eboſia cannis: Nam uallis hæc amœna iuncum odoratum & cannas fert Saccari: de eodem meminit & Strabo cum ſcribit in xv. Harundinem ī India mel ſine apibus gignere:hinc Saccarum

Seneca ad Lucilium: Aiunt inueniri apud Indos mel i harundinũ foliis quod aut ros illius cæli:aut ipſius harũdinis humor dulcis & pinguior gignat:Optimũ eſt: dulciſſimũ : & cõdimentis aptiſſimũ ita ut nullũ edulii genus ut in adagio eſt reddat inſipidius:Vnde ĩ pulmẽtariis teſtuaciis iuſculis oĩbuſq; fere cibariis hoc tẽpore q ſunt potẽtioꝝ archimargiri uel coqui eo utunť: Pigmẽtarii quoq; ad tragemata ſaccaro multa ĩtegũt: & panes dulciarios additis nucibus pineis uel amygdalis ad Ientacula conficiunt: Iure igitur Penario ſed minime humido ſaccarum ad quotidianos uſus ſeruabimus:condemus & Piper cæteraq; Aromata quibus epulæ multifariam condiuntur.

Mel harundinis

Dulciarii panes

ARomata fragrantis odoris ſpecies ſunt pigmẽtorũ.Inter quæ habenť. Nux quã græci Myriſticã Aromatopolæ qui aromatarii: & pigmentarii ac Spetiarii a ſpetiebus: Moſchatam dixere bonum oris odorẽ facientẽ oculis:epati:Lieni ut refert Auicennas cõferentẽ:Piper: Cinamũ: Gingiber:& Caryophilum Addidere crocũ nõnulli :Nã & his miſcetur in ſapore uim habẽs aromaticã:Piper arbuſculæ ꝓducũt Iuniperis noſtris ſimiles quaꝝ ſiliquæ inquibus grana ſunt: priuſq̃ dehiſcãt decerptæ toſtæq; ſolibus faciunt piper quod uocať lõgum:dehiſcentes autẽ per maturitatem oſtẽdunt candidum piper: quod deĩde ſole torrefactũ colore rugiſq; mutať:de his Auicẽnas Galenus & dioſcorides meminerunt : frequẽs naſciť in India:& cum calidiſſimum ſit:in cibis magis hyeme q̃ æſtate ꝓbať: Sed hoc miꝝ quod legimus:Piper & Sinapi integra ſi deuores uentrem non excalfacere:Si trita excalfacere. Gingiber a pipere ſapore pene non diſtat. In arabicis Trogloditiciſq; pagis naſciť.Parua ẽ herba radice candida celeriterque cariem in tanta etiam amaritudine ſentiente : hinc condiunt eam multi cum melle ſacca

Aromata
Myriſtica nux

Aromatopolæ

Piper

Gingiber

Sinapi

roue:in uaſculiſq; reponunt & Italis tranſmittunt:Ca-ryophilum pipere grandiuſculum eſt cum capitellis dentatis ut tradit Serapio. In nemoribus Indicis genitum aduehitur ad nos odoris & medicinæ gratia: in cibariis ſtomacho conferens uomitum & nauſeam arcere credit: Cinamomum ſiue Cinamum ſurculus eſt odoratus in æthiopia naſcens & i ſabæis: India quoq; ut Strabo teſtatur & ea maxime quæ auſtralis eſt Cinamonum habet & reliqua aromata. In Arabia uero Cinamus auis ſurculis Cinami comportatis nidum ſibi facit:quos incolæ ſagittis plumbatis deiiciétes colligũt:ut Ariſtoteles hiſtoriæ animalium nono ſcriptum reliquit: Calidum eſt & ſiccum ſtomacho prodeſt caput humore purgat ut eſt apud Auicennam. Frutex ipſe duorum eſt cubitorum altitudinis ampliſſimus: plami minimus: craſſitudinis autem quatuor digitorum: gignitur in planis: ſed in aſpretis denſiſſimiſq; rubis & uepribus: Ideoq; difficilis collectu:præcipua bonitas uirgultorum tenuiſſimis partibus: lignum ipſum in faſtidio eſt propter origani acrimoniam:. Xylocinamum appellant. Crocum optimum tradunt ſaliuam ac dentes inficere: crapulam arcet: ebrietatique reſiſtit:tollit pruritus:uenerem ſtimulat: rubicundiora facit corpora:ſomnum inducit: cor conciliat: ut placet Auicennæ:inflammationeſq; omnes diſcutit:Fit ex eo unguentum crocinum quod Crocomagma dixere: Prima nobilitas Croco datur cilicio atq; ibi in Corico monte ut ſcribit Plinius & Vibius ſequeſter: Coricus item mons iuxta Theum: cuius pternauigatio latronibus infeſtatur qui Coricei dicuntur: hi Mercatores auſcultare ſoliti uia & opib⁹ cognitis illas dirripiebãt. Quamobrẽ omnes curioſos & occulta ac ſecreta auſcultare geſtiétes Coriceos nuncupamus & in prouerbio eſt: ut apud Strabonem legimus: Hunc ergo Coriceus auſcultauit: Cum quid & dicere & facere uult

Caryophilũ
Cinomomũ
Cinamum
Cinamus auis
Xylocinamũ
Crocum
Crocomagma
Coriceus
Prouerbium

occulte:Tmolus quoque Lydiæ mons:ut referũt Pro/
bus: Solinus:& Lucius Columella croco eſt florentiſſi/
mus:Laudatur & crocum Licium & centuripinum in
Sicilia & Phlægreum: Croco medici in pharmacis &
plurifariam & coqui in pulmentariis utũtur:huic cro
cus adoleſcens ut mythici fabulantur in eo mutatus
nomen impoſuit:A quo iam ad hortos in quibus bul
bo radicis ſeritur per Cauedium tranſeamus.

HORTVS CAPVT. .V.

HORTVS COMMVNI APPEllá/
Hortus — tiõe ubi herbæ & olera naſcuntur:
neq; apud ãtiquos oĩs uilla Hortus
dicebatur ꝙ ibi autore Põpeio qui
arma capere poſſẽt orirent̃: Vnde
Plinius In duodecĩ inquit tabulis
legũ noſtraꝝ nuſq̃ noĩatur uilla:ſẽ/
per ĩ ſignificatiõe ea hortus: in horti herediũ: Horti
Heredium — uero numeri pluratiui arboribns ad uoluptatẽ cõſiti:
Horti — ut Pompeiani horti & Luculliani:Primus ad animi re
laxationẽ hortos athenis inſtituit Epicurus pago car/
getius : hinc Papinius ĩ ſiluis:Quas ipſe ſuis digreſſus
athenis malet deſerto ſenior Cargetius horto:Proper
tius:illic uel ſtudiis animum emendare Platonis Inci/
piam aut hortis docte Epicure tuis: Cicero de natura
deorum :Cur tantum epicuri hortus habuerit licẽtiæ:
Nam ut ſcribit Laertius in horto Is ſcholam habuit
ubi docebat:ante ipſum in oppidis illos habere morẽ
ferunt non fuiſſe : Antiquitus equidẽ horti celebrati:
hinc Heſperidũ & Alcinoi:Pẽſiles quoq; ſiue Semira/
Pẽſiles horti — mis eos:ſiue aſſyriæ rex Cyrus fecerit:Penſiles autem
dicũtur ꝙ ſupra ædificia facti uel colũnas erecti pen/
Paradiſus — deant : Græci hortos paradiſos latini etiam pomaria
Pomaria — & Viridaria :quibus adeo me delectari fateor ut cum

ocium datur: in his præſertim umbroſis & amœnis ſpaciari impendio & deambu'are poſt ſedentariũ & publicæ & priuatæ lectionis laborem comitibus ta men libellis ne horula pereat:modo in umbra modo in ſole conſueuerim:exiſtimauerimq; ſemper domum licet ornatiſſimam ſine hortis:nõ domũ ſed ergaſtulũ & tenebricoſum carcerem appellãdã: Olus uero una quæq; herba ſatiua imprimis erit qua ueſcimur inde forum olitorium ubi olera uenduntur: Olitor qui & græca dictiõe Cepuros ipſe hortulãus: nã teſte: Phoca grammatico κηπος eſt hortus Vnde cepurica hortẽſia quæ antiqui illi frugalitatis dilectores Accetaria appellabant ab accipiẽdo ꝙ expedita ac parata ſemp eſſent:omnino hortus pauperis eſt macellũ:ũde Macellotas inquit Varro Iones hortoꝝ oſtiola dicunt & forũ olitorium diu nominatũ ẽ Macellũ: Apuleius ĩ Apologia magiæ Olitori & cauponi merito eſt cõceſſum:olus & uinum ex nobilitate ſoli commendare:& olitoria inſtrumẽta ut Marræ ſarcula ligones Pala bidentes compluriaq; alia quibus ad hortorum culturã utũtur: Ab olla ut inquiunt olera nomen acceperunt: de quorũ pauculis ad condimenta generibus quæ digeſſimus hæc ſunt:adiunximus & coronamẽta:de arboribus etiãnum quibus horti cõſiti eſſe debent ad uoluptatem nonnulla conſcripſimus: adiiciẽda fuerãt hortis ac coronamentis aluearia & apes res precipui queſtus & compendii cum fauent: Sed quoniam ĩ pagis illarum curã habere ſolent ruſtici iure pretermiſſa nemo ut opinor culpabit:

MEnta herba notiſſima eſt: cuius odor animũ & ſapor auiditatem in cibis excitat:Mentæ nomẽ inquit Plinius ſuauitas odoris apud græcos mutauit: cum alioquĩ Myntha uocaretur:Hedyoſmo illi nomen eſt: Mentã uero exiſtimant dictam a nomine Mynthes:quã ferunt pellicẽ Plutonis a Proſerpina de

Viridaria
Olus
Olitoriuꝫ forium
Olitor
Cepuros
Accetaria
Cypus
Olitaria ĩſtrumenta
Aluearia
Menta
Hedioſmus

prehenſã in mentã deformatã fuiſſe. hic nos diſticho.
Summani pellex terram tenet arctius ulnis.
Miraris: uerus uſq; perennat amor:

Amaracus — AMaracus herba ab amaraco nomen habuit: qui puer regius cũ odorifera geſtaret unguenta caſu lapſus fracto uaſculo: odore ũguinis ĩ herbã mu/tatus ẽ: quã alii Sãſucũ Romani perſã uocitãt: Ex hac ũguentũ odoratũ & oleũ fit Amaracinum A. Gellius: Nihil cũ fidibus gracculo nihil cuꝫ amaracino ſui: Lucretius Poſteſq; ſupbos ungit amaracino & foribus miſer oſcula figit: Dicit' & ſanſucinũ a ſanſuco: Plini. in. xiii. ſimilis & in ſanſucino admixtis omphacio calamo: optimum hoc in Cypro & Mitylenis: ubi plurima ſanſucus: & in xxi. de ſanſuco loquens: fit ex ea oleum quod ſanſucinum uocatur ſiue amaracinum ad excal faciendos emolliendoſq; neruos: Nõ poſſũ nõ admirari complures uiros alioquin eruditos amaricinum ꝓ amaracino barbare ſæpius effutire:

Sanſucus Perſa — Sanſucinum — Amaracinũ

Serpillum — SErpillũ quod græci Herpillon a ſerpendo nomẽ accepiſſe autor eſt M: Varro rei ruſticæ tertio: Eſt enim herba foliis ramuſculiſq; ꝑ terrã ſerpẽtibꝰ imprimis odorata: de qua meminit Vergilius in bucolico ludicro de Teſtili intictũ faciente ſic ſcribens: Allia ſerpillũ atq; herbas contũdit olentes: ad medicinã effi catius ſilueſtre: ĩ aceto decoctũ frõtiq; & temporibus illitum cũ roſaceo capitis ſedare creditur dolores:

Libanotis — LIbanotis herba odorem Thuris habẽs Roſmari/nus latine appellat' Columella de cibariis apum ruſticæ diſciplinæ decimo poſt hæc ĩquit frequẽs fit Incremẽti maioris ſurculus ut Roſmarinus: & Paulopoſt: Nã ſunt etiam lãguẽtibus remedio Cythiſi tũ deide caſiæ atq; pini & Roſmarinꝰ: hæc trita & cũ aq̃ ſparſa per ædes pulices nigellos necare dicitur: at ſuc/cus eius regium morbum pellit & uiſum exacuit:

Roſmarinus

SAluiam latine noſtri qui nunc ſũt herbarii græce Elelíſphacon noĩant mẽtæ haud diſſimilem canã & odoratam:hãc cum Artemiſia alligatam qui habet uiator laſſitudinem ſentire itinerariã negatur: Paralyticis prodeſt:Dolorem dentium ex uino ĩpoſita minuit:& contra ſerpentium morſus exhibetur:Arte/miſia ipſa ab Artemide dicta eſt ſiue ab Artemiſia regĩ na cum prius Parthenis uocaretur:quæ omnibus fœ/minarum malis medetur Saluia Eeliſphacon Artemiſia

OCymum a celeritate naſcendi ex græco ſibi no/men uẽdicauit:autor Põpe.Plinius:ĩ horto ſato/rum celerrime naſcunť Ocymum blitum napus & Eruca:celerius quoq; id ipſum putant erũpere ſi in ter ſationis initia calida aqua fuerit aſperſum:Odore non improbatur:durat per autumnũ & Theophraſto autore in libro de plãtis tõſum diminutũq; reger mi/nat:mãmis illitum lactis prouentum extinguit: capiti uero cũ roſaceo cephaleam tollit:Semẽ autẽ cũ cæra mẽto ſutorio uerucas pellit:ẽ & ocymũ genꝰ quoddã pabuli ut.M.Varro diſciplinæ ruſticæ primo atteſtať: Id eſt ſegetes uirides ſectæ anteq̃ ſiliquas generẽt:bu/buſq; dať ut citam aluum faciat:unde nomen accepit Ocymum Ceramẽtum Sutorium Ocynum

APium folia habet petroſelino ſimilia uerꝫ maiora honos ipſi ĩ Achaia coronare uictores ſacri cer/taminis Nemeæ hinc Iuuenalis:gaudentis fœdo pegrina ad pulpita ſaltu proſtitui:graiæq; apium me/ruiſſe coronæ:& Plutarchus ĩ Thimeleontis uita Corĩ thios refert Apio coronare eos qui apud Iſthmon ui ciſſent ſacram & patriam coronam Apium exiſtiman tes:quemadmodum & apud Nemeã Apio coronabã/tur uictores cum pinus nondum in uſus ueniſſet: Ab Apii etiãnum corona quam L .Apius ĩ achaia meruit Apiorum gentẽ Romæ eſſe cognominatam legimus: Sapor eſt apio acutus & odoratus uelut aneto & fœ/niculo ũde Auicennas tradit illud oris optimum odo/ Apium Apiorũ gens

rem facere: At in condimentis quibuſdam peculiarem gratiam habet: præterea ſi piſces in piſcinis ægrotent eo uiridi recreantur: Petroſelino autẽ nomẽ impoſuit: Nam petra lapis & ſelinon apium dicitur: Plinius alio genere Petroſelinon quidam appellant in ſaxis natũ: Eſt & Buſſelinon: Helioſelinon oreoſelinon & Hippoſelinon omnia ex eodem nomine apud græcos pẽdentia a: Selino urbs ſelinis dicta ꝙ ibi plurimum naſcat̃ ut ſcribit Vibius ſequeſter.

Petroſelinũ

Selinis

Anetum

ANetum autore Plinio ĩ.xviiii.& coquoꝝ & medicoꝝ gratia naſcitur nam ĩ condituris nõ inſuaue ẽ: & ſemẽ eius feruẽs olfactũ ſingultus cohibet: ac ex aqua potũ ſedat cruditates: Ipſius quoq; ad Tormia uis efficax: nã doloribꝰ cõfert ut Auicẽnas teſtat̃.

Aniſum

ANiſum ĩ cõdimẽtis peculiarẽ gratiam habet a Pithagora inter pauca laudatum ſiue crudum ſiue decoctum. Item uiride aridumue oĩbus quæ cõdiuntur quæq; intinguntur deſideratũ. Quin ipſum oris halitum Iocundiorem facit fetorem tollens matutinis mãducatũ cũ Zmyrneo & melle exiguo. Inſõnia leuat ſuſpenſum in puluino ita ut dormiẽtes olfaciant: appetentiam ciborum facit: mox uino collutum uultum præſtat Iuniorem.

Fœniculum
Marathrum

FOeniculum græco noĩe Marathrum oculoꝝ claritati mire cõfert. Angues ꝑ hyemẽ membrana corpori obducta fœniculi cibo impedimentum illud exuunt Senectutẽ & Vernationẽ uocitamus. Iidẽ oculoꝝ caliginẽ quã hiberno latibulo cõtraxerãt marathro ſeſe adfricantes deponunt atq; oculoꝝ aciem refouẽt: ut ſcribit Auicennas ex Democriti autoritate: unde experimentis poſtea cognitum eſt iddem ꝓſtare hominibus. Nã ſuccus eius cum melle attico uetuſtiſſimam licet caliginem diſcutit. Serenus. Si tenebras oculis obducit pigra ſenectus: Expreſſæ marathri guttæ cum melle recenti detruſare malum poterunt.

Senectus
Vernatio

RVta apricis locis & ſiccis cinere uult nutriri ut Plinius & Strabo tradidere:gaudet & umbra fici ut Auicēnas ſcriptū reliquit:quoniā eius radices indigent calore ut eſt apud Ariſtotelē ī Problematibus:Peculiaris eſt illi autoritas ꝓpter uenena quibus remedium exhibet præſentarium: Vnde & Muſtellæ contra ſerpentes dimicaturæ Ruta ſe muniunt:& Cn. Pōpeius uictoria Mithridatica in ſanctuariis quæ apo reta & arcana:regis manu ipſius Antidoti ſyntheſim inuenit:ex duabus nuccibus ſiccis:ficis totidem:& Rutæ foliis uiginti ſimul tritis:mica ſalis addita:quod ieiunus ſi quis ſumpſerit uenena eo die ĩnocua experietur:Rutam furtiuam fertilius putant prouenire : ſicut apes furto ſubtractas peſſime : eiuſdem quoq; fruticē pluribus annis durare niſi:mulier quæ in menſtruis ꝓ fluuio ſanguinis ſit eum tetigerit & ob hoc inaruerit

Ruta
Aporeta
Sanctuaria
Arcana
Syntheſis
Antidoti
Apes furtiue
Menſtrua

SAturea fragrantis odoris herba eſt quam Thymbram nōnulli uocant:diuerſam credit Columella: Hæc campo Troiæ uicino ut aiunt nomen impoſuit:per quem fluit amnis Thymbreus :ut refert Strabo:& Thymbrei Apollinis haud lōge tēplum fuerat a campo ſic appellati:Pōpeius a monte Troiano dictum exiſtimauit : Saturea autem ipſa uenerem emortuam ſuſcitat in cibis ſumpta:unde ex græco ut quidam uoluolunt nomen ſibi uendicauit:quaſi ſatyrea : ut ſatyri in uenerem proni & ſalaces.

Saturea
Thymbra

PYretra herba eſt aromatica linguam adurēs : nā Pyr ignis eſt:Eius folia in acetariis probant:Radice uero utuntur pigmētarii :qua manducata ſi quis glādem mentulæ ſaliua humectauerit ī coitu adduciclunium coget fœminam : de quo Lucretius:Id q; ſua cauſa cōſuerūt Scorta moueri:Ne cōplerent crebro grauidæq; iacerēt:Et ſimul ipſa uiris Venus ut cōcinnior eſſet:Ita enim dicere placuit Duciclinīū ſicut Apuleio Poſcinumium.

Pyretra
Duci cluniū

Lactucæ
Papauer
Opium
Meconium
Cappadocæ
Seſſiles
Endiuia
Intuba
Eruca
Satyria
Euzomon
Naſturcium

LActucæ a lacte autoribus Plinio & Var. nomiatæ naturam habēt refrigeratricē & ideo per æſtatē gratæ ſtomacho faſtidiū auferunt: cibi appetētiā faciunt:& ſomnum cōciliant ut ex Galeno ſcribit Auicennas:præcipuū ad hoc eſt papauer:cuius e ſucco fit quod opium uocant habens per ſomnū uim ſi copioſius ſumat mortiferā:Ignauius eſt meconium ſuccus e capitibus foliis ue decoctis:Diuus Auguſtus priſtinam olim ualitudinē lactuca recuperauit Muſæ medici prudētia:Columella ruſticæ diſciplinæ undecimo:Iamq; ſalutari properet lactuca ſapore:Triſtia quæ releuat longi faſtidia morbi:Antonii muſæ medici ī Auguſto meminit Suetonius cui ob reſtitutam Cæſari ſanitatem P.Ro.Statuam iuxta ædem Aeſculapii erexit: Lactucarum criſpas Cappadocas uocant:ſeſſiles uero quæ late per terram diffunduntur: Endiuia quoq; lactucaꝝ generi eſt adſcribenda : Satiua magis probatur & illa ꝓcipue quæ folio criſpo ſolet prouenire:nam elixa euſtomacha cenſet: Altera ſponte pullulans longo & anguſto caule intubis haud diſſimilis eſt:Intuba ipſa a ieiuno manducata ſemper epaticis profuere ut aſſerit Theodorus Priſcianus:A medicis impenſius laudatur Endiuia Epaticis enim mire cōfert ſtomacho ſaluberrima ut eſt apud Auicennam.

ERucæ herbæ uis ineſt calida:Ideoq; frigora contēnit:& lactucæ miſcetur ī cibis: ut illius tēperet frigiditatē:uenerem quoq; ualenter excitat: hinc Poeta ī moreto uenerē reuocans eruca morantem: & Columella:Excitet ut ueneri tardos eruca maritos:Verū ad hoc efficatius eſt ſemen quod Galenus ī Pharmaceuticorum libello ponit ī Satyriis hoc eſt compoſitionibus ad libidinem excitandam: In cōdiēdis uero obſoniis tanta fuit eius ſuauitas : ut græci Euzomon appellauerint : Id quod Plinius in uigeſimo ſcriptum reliquit : Eiuſdem fere ſaporis eſt Naſturcium dictum

a narium tormento:quod animum ita exacuit:ut contra torpentē ſomniculoſum dicamus: Ede naſturcium ideſt excitare:Erucæ itē ī hortis animalia herbis noxia naſcūť:quæ a græcis Campes ut refert Columella.xii. aduerſus illas ex equæ capite oſſa palo imponunť: & cancer fluuialis in medio horto ſuſpenſus auxiliatur. Campe

Portulaca quā græci Peplion dicūt & Andrachnen:herba ē frigida & humida ut ſcribit Auicēnas q̄ dētiū tollit ſtuporē:ut ē apud Aphrodiſeū ī Problematibus:& Ariſtoteles q̄rēs cur id faciat Portulaca & ſal qui etiam cōgelationem dentiū diſſoluit cauſam affert humiditatis uiſcoſæ exſorbētis humidū acutū ſiue acerbū quod erat circa dētes:uenerē īhibet & ueneris in ſomnia: præterea contra uuæ morbum collo ſuſpenſa probatur ueluti exemplo Pli.affirmat. Portulaca Peplios Dentium por

Bogloſſus & ſatiua eſt quam Boraginem triuiales uocant & ſilueſtris: Latini ab aſperitate linguam Bubulam utranq; appellauere:calida eſt & humida:cardiacis auxiliatur in cibo ſumpta: ſanguinē purgat:& hilaritatem inducit: flores eius in conditura & medicina peculiarem gratiam habēt: Ipſa uero ī uino deiecta animi uoluptates auget: Hinc Euphroſinum græci dixere quaſi lætificantem:Nam ευφρεμειν eſt lætari:Euphroſine lætitia:& Euphroſia exultatio. Bogloſſus Bubula ligua Bogloſſini flores Euphroſinū Emphroſine

Beta hortenſiū herbaꝝ leuiſſima eſt: duo eius genera græci fecere a colore nigrā & candidā: mira differētia ſi uera eſt:Candida ſolui aluū:nigra modice inhiberi: Illinitur alopetiis cruda & ulceribus in capite manantibus:Cocta fluctuationes ſtomachi & uentris ſiſtere exiſtimať:& cum Braſſica in dolio uini ſapor corrūpať:odorē foliis Betæ demerſis reſtitui autor ē Plinius:Inter Annuicaulia ſiue Annuifera numerať germia īareſcētia qdē & exoleſcentia ſed radices retinētia q̄ ānuati pullulāt:ut Hyſopus lateris morbo q̄ dicitur pleuritis cōferens:Myriophyllon Milleſoliū Beta Annulcaulia hyſopus Myriophylō

Marubium
Betonica
Liguſticum
Glicirryza

capillamenti modo folioſum:Marubiũ quod Praſion eximie Hæmopotoicis utile:Betonica domum in qua ſata ſit tutam reddẽs a piaculis omnibus:Glicirrhyza dulci radix quæ uulgo Liquiricia tuſſi conferens :& Liguſticũ quod paſſim Liuiſticũ ad intriméta laudatũ.

Inula

INula calida eſt: hinc radice illius per hyemem in pulmentariis quibuſdam utimur:ſeritur oculis ex radice exciſis ut harũdo: Illuſtrata eſt olim Iuliæ Auguſtæ cibo quotidiano : auſteritate tamen aliquan-tulum pungit:unde Horatius Acres inulas appellauit: Condita tuſſim ſedare credit:a ieiuno quoq; cõmãdu cata dentes cõfirmat ſi ut eruta eſt terrã nõ attigerit:

Braſſica
Apiana
Cima
Prothotom⁹
Caules
Cauliculi
Lacuturres
Sabellici caules
Tyrſi
Scapi
Vnicaulis

BRaſſicæ Cato tria facit genera:unã extenſis foliis caule magno:alterã criſpo folio quam Apianam uocat & ſelinada:tertiam minutis caulibus lenẽ & tenellã : Cima a prima ſectione p̃ſtat:hic eſt inquit Plinius.Quidam ipſorum cauliũ delicatior teneriorq; cauliculus:Prothotomũ græca dictione ueluti primæ ſectionis uocitamus.Columella : Sed iã Prothotomos tempus decidere caules: Braſſicæ uero ipſæ uel quaſi paſſicæ dicunt : ut ſcribit Varro:uel a p̃ſecando quia folia p̃ſecamus e tyrſo ut Pompeius:Sed & caules nũcupant:unde Cauliculos ſiue coliculos deducimus: Et capitatos caules pregrandes capite ĩ orbem porrecto olim lacuturres.& ſabellicos caules uſq; in admiratio-nem criſpos appellamus: ueꝝ etiam herbaꝝ plurium ſtipites qui Tyrſi & ſcapi hoc nomine ſignificant. In-de unicaulis herba quæ unico tantũ caule creſcens in ramulos nõ diffundit: Braſſicæ cibo ſenſus purgant : Ereſiſtrati diatriba tenuit nihil ſalubrius : nihil utilius eſſe ſtomacho & neruis Braſſica: Ideoq; paralyticis & tremulis & Hæmoptoicis eam dari iuſſit:Eſt autẽ pau ci nutrimenti crapulam ſoluit:ebrietatẽ retardat ut re fert Ariſtoteles & Auicẽnas :Nam exſiccat uapores ut Galenus atteſtatur. Si quis parum audiat inquit .M.

Cato in re ruſtica terat cum uino braſſicam:ſuccumq; expreſſum tepidum in aurem inſtillet:cito intelliget ſe plus audire:Dioſcorides deniq; medicus tradit populum Romanum ſexcẽtis fere annis medicina braſſicæ uſum:nondũ enim ad urbem cõuenerant medici :qui pigmẽta ſecum attuliſſet Sed ea tempeſtate militares uiri glorioſas cicatrices gratuito olere curabant.

ATriplex & ſilueſtre & ſatiuum eſt olus:accuſatum a Pithagora tamq̃ faceret hydropicos morbũ regiũ:& pallorẽ:addidere medici Dionyſius & Diocles gigni ex eo plurimas ægritudines:nec niſi mutata ſæpius aqua coquẽdum:Illinitur autẽ ſalubriter incipientibus furunculis ſiue crudum ſiue coctum fuerit: Atriplicis olus græci Antraphaſin appellant : autore Columella in.xii. Decipiuntur profecto qui exiſtimãt atriplicem eſſe ſpinaciã : Ita.n.temporis noſtri medici herbam illam ſemine ſpinoſo uocitant cum olus hiſpanum fortaſſis rectius poſſit & debeat nuncupari. Atriplex Antraphaſis Spinacia Hiſpãũ olus

BLitum herba eſt iners ſine ſapore:aut acrimonia ulla:unde conuitium apud Menandrum poetam uxoribus faciũt mariti:& Plautus blitream dixit meretricẽ:Stomacho inutilis eſt:uentrẽq; adeo turbat ut choleram faciat aliquibus: Clauis tamen pedum & lyenibus prodeſſe creditur: a ſaporis autẽ ſtupore appellatam eſſe ex græco q̄ ab illis βλαξ ſtupidus dicatur Pompeins exiſtimauit. Blitum βλαξ

COriandrum inter ſilueſtria nõ inueniť: ſed ubiq; fere ſatũ naſcitur .p̃cipuum habetur ægyptium: uis magna datur uiridi ad refrigerãdos ardores: ſimplex edẽdum nõ eſt: ſed aceto p̄parandũ propter ĩnatã malitiam.M.Varro eo ſubtrito carnem incorruptã cũ aceto æſtate ſeruari poſſe credidit : Xenocrates uero mẽſtrua cõtineri uno die ſi granũ biberit fœmĩe biduo ſi duo & todidẽ dieb⁹ quot grana ſũpſerit: hic Macer:Xenocrates inquit totidem ceſſare diebus men Coriandrum

di

ſtrua:quot mulier coriandri grana uorabit: Prohibet & uapores a capite ut ſcribit Auicennas In aceto: au/tem albo per diem maceratum reddit illud aptiſſimū ab pulices necandos:ſi per ædes ſpargatur:

Cucumeres

CVcumeres a curuore nomē autore Varrone acceperunt:creſcunt qua coguntur forma: ī Italia uirides & q̄ minimi ſūt:cum magnitudinē exceſ ſere Pepones uocantur:qui in cibis impenſius refrigerant:aluúq; moilliūt:Sunt & melopepones qui nō pē/dent ſud humi rotūdantur:Neoterici mellones appellant:quos etiam per ſumam hyemen Galienus īpera/tor exhibuit:Idem recentes uuas triennio ſeruauit:cu/cumis ipſe tener & iocundiſſimus fit: ſi anteq̄ ponat̃ ſemen lacte maceretur:nōnulli etiam quo dulcior ex/iſtat hydromele id faciunt:Locus autem cucumerariū ut cucurbitarium nuncupatur:Hyeronimus eſaiæ primo ſi tamē Hyeronimus eſt: Derelinquetur in quit filia ſyon ut umbraculum ī uinea:& ſicut Tugurium in cucumerario:nam in uineis & cucumerariis fiunt cu/ſtodiaria:ut uidemus quaſi gurguſtiola temporaria.

Pepones

Melopepons

Melones

Cucumerarium

Cucurbitæ

CVcurbitaꝶ duo ſunt genera:longæ & rotūdæ:cōmendātur ī cibis lōgiores:cū rotundioribus preſertim uaſorū uice utamur.Plinius:Nuper in balneaꝶ uſus uenere urceorum uice:iam pridē uero etiā cadorum ad uina condenda:& Columella:de media ī quit parte cucurbitæ ſemē in uerſo cacumine ponito ut fiat incrementi uaſtioris:nam ſunt ad uſum uaſoꝶ ſatis idoneæ:Cortex non ſiccis tener eſt:deraditur tamen in cibis:quos ſalubriores præſtant quæ pēdendo creuere:prolixiori tamen & tenuiori fructu qui maius reliquis inuenit pretium:nam earum genus eſt unum quod Camerarium uocant quia cameras & pergulas operit repertantibus flagellis & capreolis īnitentibus Chryſippus medicus illas dānabat: ſed omnium con/ſenſu ſtomacho utiliſſimæ & interaucorum ueſicæq;

Camerarium

exulcerationibus iudicantur: bonum humorē eas ge/nerare & febribus cholericis prodeſſe Auicēnas teſta/tur:Cauendum eſt autem ne eo ĩ loco quo cucumeres & cucuribitæ conſitæ ſunt mulier admittatur:nam fe re ipſius contactu ut notat Columella uirentiũ incre/menta langueſcunt:& ſi ĩ menſtruis fuerit etiam uiſu nouellos fœtus necabit.

RAphani adeo frigore gaudent:ut in germania in fantium puerorum ſi Plinio credimus magnitu/dinē æquent.Iidem hiberno tempore utiliſſimi in cibis:ructus tamē mouent dentibus ſemper inimici eos.n.atterere dicuntur:Androcydes raphanũ contra ebrietates mãdi precipit:mire uenenis aduerſari uere res credidere.Vnde ante alios cibos mēſis apponeba/tur.calidæ eſſe uirtutis omnium medicoꝝ opiniōe cō firmatur:& nobis quoq; ex uſu licet cognoſcere:nam cum cæteris cibariis in ſtomacho ſolus ructus mouet: Auicennas Raphanus inquit digerit & non digeritur: Alexander quoq; Aphrodiſæus in problematis refert calidum eſſe:humores exſicare & attēuare:mouere au tem ex humoribus ſpiritus ac eos exhaurire & exani/re dum per os eructat:Aegyptii propter oliui fertilita tem quod de ſemine faciunt Raphanũ Impenſius ce/lebrant:Genus eſt unum quod frōde copioſus q̃ cor/pore Armoraciam noſtri appellauerunt Raphani Armoracia

PAſtinacæ duo ſunt genera: unum quod agreſte ſpōte ꝓueniēs Staphilinon græci dixere: alterũ uero radice uel ſemine primo uere ſiue per au/tũnũ ut ex autore Higini ſcribit Plinius:In cibis hye/me uere etiam gratiores ſũt:& preſertim coctæ mox patinis cōditæ:Eſt & e genere Paſtinacæ Siſer :radice ſubruffa:quã olim Tiberius Cæſar illuſtrauit:flagitans eam omnibus ãnis & germania:Gelduba fuit oppidũ Rheno impoſitum ubi præcipua generoſitas:Careota a neotericis uocitatur Paſtinacæ Staphilinon Siſer Careota

Rapa RApa frigoribus dulciora fiunt:cibi uſum Roma
nis illis pſertim ueteribus qui frugalitatẽ ut deã
adorabant præſtiterũt:unde a Samnitum legatis
inuentus eſt.M.Curius cognomento dentatus rapum
ad ignem coquere autores Plutarchus in apophtheg
matibus & Cicero iu Catone maiore: Palma datur in
nurſino agro naſcentibus : Democritus in cibis abdi/
cauit propter inflationes . Diocles uero & Dionyſius
magnis laudibus extulerunt:Folia etiã cibariis ſeruiũt
Rapaciolum decocta adminutal quod Rapaciolum nominamus.

Napi NApi a rapis longitudine in primis differũt quos
apud Romanos Amiternũ ciuitas i ſabinis lau/
datiſſim os mittebant:Martialis in Xeniis. Nos
amitternus ager fœlicibus educat hortis:Nurſinas po
teris parcius eſſe pilas : & Plinius:Palma romæ Amit/
terninis datur:inde nurſiis Tertia noſtratibus: Eſt iter
Raponciũ napos genus quoddam ſilueſtre ſatiuum,etiam radicu
Bunion læ perexiguæ ad acetaria non improbatæ:noſtri Ra/
Pſeudobu poncium uernacule dictitant. Bunion græci Napũm
mon uocant:unde Pſeudobunion mentitum napum: Nam
Pſeudoſma/ pſeudo falſum notat:Hinc Pſeudoſmaragdus:pſeudo
ragdus propheta pſeudolus:& alia.

Allium ALlium in caput creſcit nucleoſq; membranis qui
bus ueſtitur includit:aſperum eſt ſapore : & quo
plures habuerit nucleos eo aſperius . Tradidere
nõnulli interlunio poſitũ & item luna ſilente euulſum
odoris fœditate cariturum:oculos hebetat:inflationes
facit:ſtomachum lædit copioſius ſumptum ſitimq; gi/
gnit.Somnos tamen prouocat:atq; in totum rubicun/
diora reddit corpora : gallinis quoq; contra Pitui/
tam prodeſt. Auicennas cum uino dandum præcipit
Therlaca ru aduerſus ſerpentium morſus:Galenus uero Theriacã
ſticorũ appellat ruſticorum : At Horatius in Epodo illud exe/
cratur:Edat Cicutis allium nocentius:O dura meſſorũ
Ilia Quid hoc ueneni ſæuit in præcordiis . Theriaca

autem iter remedia eſt præſentaria cõtra uenena fere omnia:ſic dicta ꝙ uenenis beſtiarum aduerſet᷑:alii ꝙ e uiperarum carnibus conſtet quæ naturalẽ quẽdam mutuũ affectum habet quã Antipathiã uocãt aduerſus quod uis animal uenenoſum:admiſcet᷑ præterea Dictamum herba cui proprietas cum corde:Eupatorium cũ leco re:Scolopendrium cum lienæ:Petroſelinum cũ uetris orificio: Hyſopus cum ſepto & pulmone: Seſſeli cum ueſſica urinæ:Helenium cum renibus :Ruta cum colo & cum cerebro Gentiana. Antipathia Dictamum Eupatorium Scolopẽdriũ Petroſelinũ Hyſopus Seſeli Helenium Ruta Gentiana

CEpe plura ſunt genera:nobilior:eſt Aſcalonia ab oppido iudææ:Nam ut refert Strabo in.xyi.Aſcalonienſium regio præcipue fert cepas:optimæ rotundiſſimæ:item ruffæ acriores q̃ candidæ : ſiccæ q̃ uirides crudæ q̃ coctæ : Cepa oculos mordet : unde a græcis nomen impoſitum cromyon quaſi pupillã oculi comprimi cogeret:ut ſcribit Ariſtoteles ĩ Problematibus:Vnde lachrymoſa dicit᷑ a:Columella: Reuireſcit & congerminat decedente luna : innareſcit creſcente: quam ob cauſam ſacerdotes ægyptii credunt Peluſiotas cepis abſtinere:quia ſolum olerum cõtrarias lunæ uices habeat minuendi atq; augendi:hinc Diuus Hieronymus:Impelle ſimiles peluſioten ut edat cepe: Adde ꝙ allium & cepas ĩter deos iureiurãdo habet ægyptus :ex quo exiit illud Satyrographi poetæ Porrũ & cepe nefas uiolare & frangere morſu O ſanctas gẽtes quibus hæc naſcuntur in hortis numina: Cepis caput grauatur:cerebrum ĩfeſtatur:ſomnuſq; grauis inducit᷑: Aemorhoidibus tamen tritæ ĩpoſitæ uehementer pro ſunt.In cibis aluum molliunt: & appetentiam faciunt: Earum foliculum taliam appellamus : nã Talea lignũ eſt præciſum ex utraq; parte ſed cuſpidatum in ima : plantandi gratia:a quibuſdã etiam ponitur pro Teſſera.hoc eſt ligno complanato quo numeors notant ruſtici :Idiotæ mechanici:& ĩ primis apud nos pagorum Cepæ Aſcaloniæ Cromyon Talia Talea Teſſera

magiſtri.

Bulbus

BVlbus haud diſſimilis cæpe uenerem impendio excitat:ut ſcribit Dioſcorides:unde epigrámatarius poeta:Cú ſit anus cóiúnx cú ſint tibi mortua mébra:Nil aliud bulbis quá ſatur eſſe potes :& Colúmella in xi.quæq; uiros acuunt armantq; puellas:Iam Megaris ueniant genitalia ſemina bulbi : Quibus adſtipulantur .M.Varro & Apicius ſcribentes : Nuptiis legitimis Bulbos ſponſis apponi ſolitos cum nucleis pineis aut erucæ ſucco & pipere ad uſú ueneris : Megarici a megaris urbe græca:in diſciplina ruſtica a Catone celebrantur:Bulbos autem ſcito generaliter dici radices rotundas tunicatas:quales ſunt croci Narciſſi & harundinum.

Mos nuptialis

Porri ſectiui & Capitati

POrri duo habětur genera ſectiuum & capitatú: ſectili Nero imperator autoritaté dedit cum eo uocis gratia pſertim æſtiuis menſibus uteret̃ :niſ coſitaté namq; habet lenitiuam qua confert arteriæ: pulmonis quæ é Trachea ne exſicetur : Præterea:purgatiuum eſſe gutturis teſtatur Ariſtoteles: Capitatum uero in caput creſcit Vnde nomé:Id fiebat ſuppoſita tegula uel ſilice:frequenti etiam tranſlatione in caput rotundatur : ſuccum loetiferum eſſe oſtendit Plinius Qui ſcribit Melam equeſtris ordinis :rerú exprocuratione a Tiberio Cæſare accerſitum in ſúma deſperatione ſucco porri ad triú denarioꝶ argenteoꝶ pódus hauſto confeſtim ſine cruciatu animam exhalaſſe.

Trachea

Succus porri

Maluæ
Melopes
Malachis
Althea
Ariſtalthea

MAluæ genera duo Plinius poſuit: quæ folioꝶ ámplitudíe diſcernant̃:í ſatiuis maioré græci melopé alterá ab emoliendo aluo Malaché dixere:ſilueſtré cuius foliú grandiuſculú eſt & albæ radices Altheá & ab excellétia effectus Ariſtaltheá apoſtemata fere omnia reſoluenté:ut eſt apud Auicennam.Malua ipſa quæ ſeptimo menſe in arabia arboreſcere & ſcipionum ideſt baculorú uſú prebere creditur:aculeatis

Sciplones

ictibus medetur: Ventrem quoq; ſoluit uel clyſteriis iſuſſa uel manducata. Cōmendant̄ in primis ex ea cauliculi ſurgētes a radice quos deraſis prius foliis ī modum aſparagorū coctos in cibariis cū aceto oliuo ſale & aromatis non improbandos ipſe iudico: nam guſtu iocundi aluum ſalubriter emollientes bonam p æſtates ualitudinem præſtare creduntur.

Aſparagi
ASparagi ſilueſtres ac horridi natura fuerāt: uerū altiles facti: terniſq; libris ī ſolo rauēnatio ſpectātur. Coruda inquit Cato ī hortis ſerenda eſt ūde fiāt aſparagi: de quibus epigrāmatarius poeta ī xeniis: Mollis ī æquorea quæ creuit ſpina rauēna: Non erit incultis gratior aſparagis: ſic autē ideo dicti q̄ ex aſperis uirgultis leguntur autores Pompeius & Varro: In aqua citule coquuntur hinc Auguſtus ad exprimendā in rebus celeritatē dicebat ut ſcribit tranquillus: uelocius q̄ aſparigi coquātur. Aſparagorū altilium Satiuorūq; radices Sſpongias uocamus.

Coruda

Spongiæ

Capparis
CApparis herba calida & ſicca in cultis terris non facile prouenit: multi eni ſunt experti: ſed in caſſum radices tranſſerentes & ſemina ſerentes ut tradit Ariſtoteles in problematibus: Contra in aridis: in Incultis: & præcipue parietinis hoc eſt muris ueteribus ſine tecto luxuriat ſpargens per terram frutices: Coitum auget & ſpleneticis impenſius prodeſt.

Eryngion
ERyngion herba aculeatæ mordacitatis ſpinoſa ueluti carduus: ſatiua in cibis probatur radice tātum: quæ melle Cinamomo & Caryophilo condita guſtui non in iocunda non in ſuauis uenerem e mortuam excitare creditur

Carduus
CArduus ſatiuus cibis adhibet̄: de quo Plinius certum ē īquit carduos apud carthaginē magnam Cordubāq; p̄cipue ſextertia ſēa e paruis his reddere quoniā portēta quoq; terrarū ī Ganeā uertim̄ etiam ea quæ conſciæ quadrupedes refrugiunt: Man

ducatus Carduus oris cōmendat odorem: Ad eſcam tener habēdus . eſt aliter improbatur: Scolymos græce/dictus ī latino ut ait Dioſcorides Strobylus uocatꝫ nucis pineæ ſpetiē habet: ut uidemus: uuluis etiam cōferre dicitur & maxime radice ad mares generan/dos hic eſt ꝙ matronæ cōplures ut uidimus effli**ct**im carduos apetunt: ni fortaſſe ſit ob uenerē quā excitat: Vini quoq; appetentiā faciūt: Elixi in patinā ponunt menſiſq; inferunt : eſſe autem eos cū Cinamo & ſale conſueuere plurimi addunt quidā mel & acetū: Car/duis ſiccatis utunt fullones unde ſerenus carduus & nondum doctis fullonibus aptus: uer ut opinor & ita eſt hi fullonarii inter ſilueſtria numerant: eo namq;

Pappus plura genera notauimus quo florē Pappū nomiarūt

Roſa ROſas inter coronamenta hortēſia :uiolaſq; pene inquit Plinius noſtri nouere : de his igitur liliiq; floribus paucula dicemus: Poſtquā &.M.Cato in

Semen roſe hortis coronamēta ſeri ꝑcepit: Roſa ſemīe uel uirgulto ponit ſcrobibus aut ſulco breuiſſimo: ſemina autē nō exiſtimemus medios floſculos crocei coloris quos fe/rūt: nam baccas purpureas nutriūt: quas in piruli for mam plenas ſeminibus poſt uindemiā maturas oſten dūt: Roſam præcocē habere qui uoluerit duobus pal mis ab ea in gyrum fodiat: & aqua calida rigabit: cali ce germinare īcipiente: Eius plura ſūt genera: odora/tius eſt quod in ſpinetis per arua naſcit :utunt illo ad

Silueſtria ualidiora ūguēta oliuū & medicamīa pigmētarii: Validiora ete nim habent omnia Silueſtria ꝙ ut inquiunt his terra

Damaſcenæ roſæ perinde ac mater eſt: cæteris nouerca: Ego uero primā odoris laudē potius dederī roſis quas nūc paſſim Da

Roſarium maſcenas dicimus nō ſolū biferas ſed toto ferre āno

Rhodos floreſcētes: Roſis cōſita loca roſaria & Roſeta ut lilie/

Rhodiū oleū ta uocitamus Græci roſam Rhodō appellāt: Inde Cy

Roſaceum norhodos & Rhododaphne deducta : Et Rhodinum oleūt roſis: quod roſaceū noſtri nūcuparūt. Roſarū in

coronis uſus prope nimius eſt:Cum e floribus fierent
ſerta a ferendo ſeruiæ uocabant̃:coronas uero tenuio
res quibus uſi ſunt antiqui Strophia īquit Plinius di/
xere:unde nata ſtrophiala:uerſicolores Sycionii ex in
genio pāuſiæ pictoris inuenerunt poſt olympiadē cē/
teſimam.Floribus autem per hyemes deficiētibus ra/
mento e cornibus tincto coronas hibernas fecerunt:
paulatimq; & Romæ ſubrepſit appellatio: corollis in
ter initia propter gracilitatem nomīatis:mox & corol
lariis : poſtq̃ e lamina ærea tenui auro oblita dabant̃
hæc ille.Qui coronas facit coronarius a noſtris : Ste/
phanoplocos a græcis dicitur:nā Stephanos eſt coro
na:Sed & uictores ī ludis:& uiri fortes ī bellis opera
ſtrenue nauata corōas uirtutis p̃mia reportarūt:Quæ
ut plurimum ex auro & frondibus fuere:Bellicæ cele
brant̃ oualis:naualis:muralis:obſidionalis :castrenſis:
ciuica :& triumphalis quod aurum etiā coronarium:
dequibus multa Plinius &.A.Gellius.

Coronæ Seruiæ Strophia Strophiola Verſicolores coronæ Hibernæ coronæ Corollæ Corollaria Coronariis Stephano plocos Stephanos Bellicæ coronæ Aur̃ corona: rium

V Iolæ plura ſunt genera:purpureæ.luteæ croceæ
& albæ purpureā ſponte naſcentē apricis & ma
cris locis e radice exeunte Iacyntum appellāt.ab
Iacynto qui delitiolum fuerat apollinis in huiuſmodi
florē mutato.ut mythicorum quidā fabulātur.īde ueſtis
Iacynthina alii iam unde ueſtis ianthina .& papinius
uiolantillam dixit ianthida.nā iacynthi eadē illis ſunt
uaccinia. Satiuis maior autoritas luteæ ut ſcribit Pli/
nius.quæ & flāmea flox & luteola nominat̃:Inter uio
las ipſe poſuerim florem odoratum:cuius fragrantia
haud diſſimilis Caryophilo de quo inter aromata
iā dictum eſt.merito nomen ab illo ſibi uendicauit.

Violæ Iacintus Lutea Flammea Flox Cariophilus

L Illium roſæ nobilitate proximum eſt.cognatiōe
olei & unguenti.quod lilion uocant.cādor floris
eximius.foliis foris ſtriatis.& ab anguſtiis ī latitu
dinem paulatim ſeſe laxantibus effigie calathi.reſupi
nis p ambitum labris tenuiq; filo & ſeminæ ſtātibus ī

Lilium

Cōuoluulus medio crocis: ſimilem ꝑducit in fruteris Cōuoluulus herba:ſed ſine odore:nec crocis intus. Eſt & purpureū

Narciſſus lilium: Narciſſum uocant a puero narciſſo: Plinius in

Narce xx.a Narce deducit: Narcen græci torporem dixere: odor quippe illius caput aggrauat: Eſt & rubens Cry-

Crynon non appellant. Quidam inter genera liliorum & irim

Iris poſuere: radice tantū cōmendatur nobiliſſimi odoris ut Saliunca:floret diuerſi coloris ſpetie ſicut arcus cæ-

Saliunca leſtis:ūde nomē accepit:ſꝫ de his hactenus. Iā ad arbo-res trāſeāus ſine qbus horti nec eſſe nec dici poſſunt.

Arbores ARbores in maximo ꝑtio habuit rudis illa ueteꝝ antiquitas:ut pote e quaꝝ fructibus ante fruges inuentas alimenta:e libro ante uellera ueſtes mi-niſtrabantur:& ante chartas uolumina texebantur:ex

Liber arborum his quoqꝫ oleum corpora liquor recreans:uireſqꝫ po-tus uini: tot deniqꝫ annui ſapores indies maturitate ꝑ uenientes:& menſas ſecundas replentes:tot medicami-na e frondibus:Ligno:floribus.radiceqꝫ prouenientia: Innumerabiles præterea ſunt uſus earum ſine quibus uita duci uix poſſet:Arbore agros arbuſtamus:arbore caua currimus æquor:aduehētes piper:ebenum:unio-nes:gemmas:aromata:Reubarbarum:caſiam:complu-riaqꝫ alia ad uſus noſtros:Balſamum & thus ad cultus diuinos arcanaqꝫ myſteria:arbore fundamenta in uli-ginis paluſtribus & aquoſis locis firmamus:arbore cō-ſtruimus tecta:arbore mēſas dolamus: hinc acernæ & citreæ olim precioſiſſimæ arbore ſedilia fulcra arcu-las paramus:arbore ualidiſſimum elementum quo ci-baria ad alimoniam præparantur ſeruamus:habēt & arbuſculæ propria numina. Ioui deorum ut dicebant maximo Eſculus:Apollini Laurus:Mineruæ olea:uene-ri myrtus:Herculi populus:Plutoni cupreſſus:Baccho uitis:& cybeli ſiue Pani Pinus dicatæ ſunt. Quin & Sil-uanos Faunóſqꝫ ſiluis dedit antiquitas:& Driades Ha-madriadeſqꝫ nymphas adfinxit. In hortis autem po-

nēdæ ſunt arbores & ad uoluptatem & ad fructuum utilitatem:quarum culturā:Eumolpus athenis primus oſtendit.Sed quoniam plurima earum ſunt genera ita ut uix numerari poſſint:omiſſis quæ conuenire nō ui/dentur de quibuſdam & quidem breuiter dicemus: ¶Primumq́ de frugiferis mox de his quæ uel ūbra umbroſa uel Topiario opere uarias ſpeties repreſen/tantes impenſius delectant. Cultura arb. primo

VItibus principatum inter arbores eſſe dandū exiſtimauerim:poſtq̄ arboris appellatione illas con/tineri Vlpianus & pleriq́ ueterum uoluerunt. Nulla enim quæ ſuauiorem uberioremq́ fructum ꝓ/ducat arbor inuenitur. In hortis uel Maleolo:hoc eſt nouello palmite:ſeu Viuiradice ſerenda eſt ad uolup/tatem magis:q̄ ad prouentum:ſubdiales namq́ deambulationes umbroſis operculis opacat ī fornicatis ſalignis pedamentis: ſic enim uitis adminicula dicimus clauiculis pampinis capriolisue adhærēs atq́ luxuriās racemoſq́ demittens: ſtructurā ipſam & latinæ & eleganter Pergulam dicemus Nam plinius Vitium generoſarum pergulas precipit:quinquatribus eſſe putan/das.Subdiales autem ambulationes græci hypethras uocant.Creſcūt attamen uires.ad arboris iuſtæ craſſi/tudinem: Metaponti templum Dianæ uitigineis co/lumnis ſuſtinetur:ſcaliſq́ tectum Dianæ epheſiæ ſcanditur uite una Cypria ut memorant: & Iouis ſimula/crum populoniæ conſpicitur inquit Plinius e uite una pluribus æuis incorruptum. Non eſt enim ligno ulli æternior natura: e uite Parmulæ texunť ad uſus bel/licos: ex eadem inſigne centurioni geſtamen dedit ſe/natus.

Vitis

Maleoli

Viuiradix

Pedamenta

Pergula

Subdiales

Parmul

OLea ex cuius baccis trapeto p̄ſſis utiliſſimus oli/ui liquor educitur:in hortis ſeri poteſt: & maxīe collinis:huic honorē dedere romani & turmas equeſtres idibus ſextilis:& ī minorib⁹ triūphis ouātes Olea

coronando:Athenæ quoq; ex oleagina fronde uictori/ bus coronas ꝓpoſuere.Græcia uero ĩ Olympiis olea/ ſtro coronauit: Locum ubi cõſitæ fuerint oletum ſiue oliuetum appellabimus.Poni debent in hortis & Per/ ſicus : Prunus:.Ceraſus:Ziziphus:Celſus:Citrus:Ficus: Apirinus:Amygdalus:Pinus & reliqua Pomiferarum Nuciferarumq; genera de quorum fructibus in ſecun da menſa ſum dicturus.Ad hoc neceſſaria erunt Plan/ taria hoc eſt ſeminaria in agris : e quibus plantæ ſum ptæ tranſ ferantur:ut adultæ poſtea ſuum fructum ꝓ/ ducant : uel ut quibuſdam opus eſt:per inſitioné alie/ num & quidem mitiorem ; Plantaria etiamnũ ueteres filiaꝝ dotem dixere:quia plantatæ arbores tã fœlices ꝗ infœcundæ ueluti: Salices/populus/Vlmus/Iuglans/ Ceraſus/Sorbus & id genus cætera:ac poſt aliquot an nos uenditæ maximum quæſtum exhibent.Voluptati quoq; cõferet ĩpẽſius nemuſculũ habere ad amuſſim poſitis arbuſculis:in quo per æſtates in umbra cum li/ buerit ſpatiari:legere exercere corpus:mẽſas ad cibos ponere licebit.Diſcurrẽtibus hinc inde damis timidu/ lis:& lepuſculis auritis tripudiantibus. Per arborum uero faſtigia nitidulo Carduele : Philomena attica ca/ noris auiculis modulatim occinẽtibus. Diſponetur & locus ad curſum equoꝝ idoneus quem icci rco Hip podromum græcanica dictione nuncupabimus . Nec procul inter umbroſa uireta lateritia marmoreaue ſe/ dilia ambulatione interdũ fatigatos iuuantia:De hip/ podromo meminit Plinius Cecilius ĩ epiſtola ad Apol linarem de uilla quam in thuſcis poſuerat. Adiacentis hippodromi nemus comaſq; ꝓſpectat.Itẽ.Hanc diſpo/ ſitionem amœnitatemq; tectorum longe præcedit hip podromus medius pateſcit :ſtatimque intrantium ocu lis totus offertur . Platanis circuitur. Illæ hedera ueſtiunt : utque ſummæ ſuis: ita imæ alienis frõdibus uirent.

Oletum
Oliuetum
Plantaria
Nemuſculũ in ædibus
Hippodromus:

PLatanus nūc Italiæ fere incognita umbræ tan‑tum gratia ex alienis uecta regionibus in pretio Romæ habita: Petronius arbiter in ſatyris. Nobilis æſtiuas platanus diffuderat umbras: & Apuleius in Coſmographia. Platani ut ait poeta umbras potantibus miniſtrantes: hinc Licinius mutianus ter conſul Lyciæ legatus prodendum etiam putauit intra platanum quæ illic clara habetur ſe epulatum eſſe cū duodeuiceſimo comite: Primū celebrata eſt ī Academiæ ambulatione athenis cubitorum triginta ſex: ad mirabilē namq; altitudinem creſcit: Cōmendantur & Chameplatani coactæ breuitatis ſic ſerendi genere & recidendi excogitatæ. Primus autem Cn. Macius ex ordīe equeſtri Aug. Cæſaris amicus nemora tōſilia cōſtituit. — Platanus — Chameplatani — Tonſilia nemora

LAurus Apollinis eſt arbuſcula propter Daphnē quā amauit in ea deformatam: ſiue ꝙ ſpectatiſſima naſcitur in parnaſo: Euſebius uero ſcribit eā ſoli dicatam quoniam ignea eſt: unde odio maxime a Dæmonibus habetur: ſiue ꝙ plurimum ſonat ſi urat̃ quod ꝑdicendi artē deſignat: Diuinationis autē deus Apollo exiſtimat̃: Ianitrix quoq; cæſaꝝ eſt & Pontificum triumphiſq; dicata: coronam capite & ramuſculum tenentibus manu triumphātibus: & præſertim e Delphica: qua & Delphis coronabantur uictores: ūde nomen. Nā Cato genera duo fecit hanc & cypriam: Pōpeius Leneus adiecit quam muſtacē uocauit: ꝙ muſtaceis eius folia ſubiicerent̃. Sola arboꝝ fulmine nō tangit̃: hinc contra fulmina: ferunt Tiberium Cæſarē tonante cælo ea coronari ſolitum: Lauro conſita loca Laureta quæ græci daphnonas: Nam Daphne laurus Petronius in Satyris: & Baccis redimita Daphne: Folia uero lauream uocamus. Perpetuo uirēs Torpiario operi accedit. — Laurus — Delphica — Cypria — muſtax — Laureta — Daphne — Laurea

BVXus ſemen ſuū producit & granū quod Cartegō dixere ꝑterea uiſcū & hiphear: autor Plinius. — Buxus

In topiario opere cōmendabilis eſt:Laudať & leni mi-nimeq; criſpante neq; pallidula materie : ex qua fiunt Tibiæ multiforatiles : & pectines dente multifido ad capillos explicandos:& pyxides ad uſus mortaliū plurimos:frequens naſcitur in Cythoro:hinc Catullus buxiferū eum appellauit:eſt & ipſius copia copioſa in corſica ut Diodorus in Vi atteſtaur: A Buxo buxeta loca buxis conſita dixere.Sicut a Salice uel perticali uel uiminali ſaliceta:a Pinu pineta:a cornu corneta:a populo populeta:a Cupreſſo cupreſſeta :a Pruno pruneta:a Perſico perſiceta:a Ceraſo ceraſeta: a Corylo corileta: a Vite uineta : ab Aſculo æſculeta:& a Fico ficeta.

Buxeta
Saliceta
Pineta
Corneta
Populeta
Cupreſſeta
Pruneta
Perſiceta
Ceraſeta
Coryleta
Vineta
Aeſculeta
Ficeta

Cupreſſus

CVpreſſus natu moroſa Plutoni ſacra habetur: & ideo funebri ſigno ad domos defunctorū illā poſuere maiores.Petronius ī ſatyris: Gaudēt ferali circum tumulata cupreſſu.In hanc Cypariſſus Siluani delitiolum mutatus dicitur in fabulis:Odore nō īprobatur quāuis uiolēto:Ex ea ſcandulæ aſſeres & tabulæ fiūt e quibus loculos:menſas: fulcra & capſas ꝓducūt fabri lignarii:quos Plautus materiarios nomīat a materia :cuius nomine ligna ad fulciēdum ædificandūq; neceſſaria idonea ue ſignantur:ut notat iuriſconſultus de legatis tertio . Cariē & uetuſtatē nō ſentit. ualuas e cupreſſo in Dianæ epheſiæ templo durare Mutianus ſcribit iam quadrīgentis prope annis materiā habentes nouæ ſimilē.Nux autē eius conum quam uocitant in aceto decocta dentium tollit dolores ut ſcribit Auicennas:Trahitur arbor ipſa ī ſpeties uarias tōſilis opere Topiario.

Materiarii
Materia

Conus

Sabina

SAbina herba folio fere cupreſſi perpetuo uirens Topiariis nō improbať:Loco thuris propter odorem ad ſuffitus adhibetur: Illita ulcera purgat : miſcent quidam folia eius in Atociis medicamentis q̄ ſpem partus intercipiunt: Seriť propagine & ramo ut

Atocia

Roſmarinus:quoniam neutri ſemen:Sabinæ uero uir ginis inter Diuas receptæ corpus in hac urbe quieſcit

Iuniperus

IVniperus arbuſcula in harenoſis frequens:naſcitꝰ coma uirens perpetua: ũde fit ut Topiario operi impenſius Idonea habeatꝰ: durat & eius materia diutiſſime incorrupta:quippe quæ ſenectam carioſam non ſentit: Quod oſtenditur ex templo Dianæ e Zazintho aduectæ anno ducenteſſimo ante excidium Troianum.In quo Plinio aſſerente ex auctoritate Bocchi adhuc durant trabes ex Iunipero : huic Carthaginenſis Hannibal indutus religione pepercit:Iuniperus gumi ad nihil utile eodem autore producit. Hoc tamen mola truſatili in pollinẽ redactum ſimile eſt thuris Pollini:Vtunturq̧ illo ſcriptores pennarii ad papyrum exaſperandam : Medici Sandaracam Indoctuli Vernicem appellant :cuius fumus præ cæteris dolorẽ dentium leuare dicitur:ut eſt apud Auicennam cũ ex arboris ipſius ligno factus per ædes in peſte conferat: grana uero ſiue Baccæ condimentis ad farturam ſeruientes & matrici & doloribus.

Sandaraca
Vernix
Baccæ Iuniperi

Hedera

HEdera ſemper uirẽs ſine adminiculo per ſe ſtare non poteſt:hæret ergo arboribus illas quodammodo brachiis amplexans: hæret & muris quos ſæpicule rumpit : Vnde & nomen accepit : ut ſcribit Pompeius : ſiue ꝙ edita petit : uel edat omnia quibus adheſerit: Eſt tamen genus illius quod per ſe ſtans arboreſcit Dendrociſſos appellatꝰ: Eſt & quæ nunquam niſi humi ſerpit nomine Chameciſſos : Hedera inquit Theophraſtus in libro de plantis omnium maxime uiuax eſt:ſiue arbores ſcandens amplexu ſuo pſtringat : ſeu i terra abdita.ima ſubeat:ſpeties autem præcipuæ tres ponuntur:Nigra Candida & quæ Helix uocatur: Celebratur nigra i poetarum corollis:quã & Nyſiam

Dẽtrociſſos
Chameriſſos
Nix
Nyſia

&Bacchicã dixere:quoniam uictor Bacchus ex India cum rediret coronam hederaceam capite geſtauit Id quod exemplo ipſius Alexandrum macedonem fe/ciſſe legimus apud Plinium hæc paucula de hedera ſubiungentem:Cuius dei & tunc adornãt Tyrſos gale aſq; etiã ac ſcuta in thraciæ populis ſolennibus ſacris: merito igitur hedera libero patri dicata coronabãtur poetæ:ut nũc lauro:ſub cuius tutela etiamnum fuere: Racemos eius in orbẽ circũactos corymbos uocam⁹:

Corymbi

hinc poeta Diffuſos hedera ueſtit pallẽte corymbos.

Myrtus
Murtia uẽus
quæ
Myrtea
Piperitis

Myrtus ueneris extimatur arbuſcula:hĩc myrtea dicta quæ nunc Murtia:Liuius Ad murtiæ date ſedes :Peregrina eſt ut refert Plinius primum in Helpenoris tumulo:ut inquiunt uiſa:Loco piperis hac ueteres uſos ante piper aduectum memorant nã odorem illius reddit:ut Piperitis herba hortẽſis:Cato eius

Torpiarii

tria genera protulit nigram candidam & a coniugiis fortaſſe coniugalem:ſatiua quoq; eſt & ſilueſtris : To/piarii genera ſatiuaq; fęcere.hi ſũt qui naues :Inſignia principum:ſerpentes:& cõpluria alia formãt ex arbo/

Topiarium

ribus herbis fruticibus opere delectabili:quod Topia/rium uocamus:Vlpianus iureconſultus Topiarii inqt

Myrtea
coron

erunt fundi inſtrumenta ſi etiam uiridaria ſint :Item Topiarium ornandi cauſa paratũ.Ex myrto fuit ouã/tium corona poſtq̃ Poſthumius Tubertus cõſul de ſa/binis uictor primus ouans urbem ingreſſus quoniam leuiter ſine cruore rem geſſerat myrto ueneris uictri/

Myrteta

cis coronatus inceſſit .M.tamen Craſſus de fugitiuis & ſpartaco laurea coronatus eſt: fuit & ouantium ut diximus oleagina corona Myrto cõſita loca Myrteta uocitamus:ſed iam herbarum arborum & coronamẽtorũ reliquis innumerabilibus generibus omiſſis:Piſcinas quæ in hortis habendæ ſunt proſequamur.

PISCINA CAPVT VI.

PISCINAS appellamus Lacus:& Stagna quæ piſcibus uiuis cohercentur clauſa ut ſcribunt Gellius & Varro: Hinc Martialis : Piſcina Rhombum paſcit & lupos uernas. Viuaria quoq; dicuntur quibus piſces incluſi paſcuntur: Plinius Oſtrearum ĩquit Viuaria primus Sergius orata in Baiano inuenit. L. Craſſi oratoris ætate:& mox eadẽ tẽpeſtate prior Licinius Murena reliquorum piſcium uiuaria inuenit. Apud romanos etenim piſcinarum ſtudia celebrata ſunt preciosiſſimiſq; piſcibus referta Ichthyotrophia habuerũt: adeo ut & Cato tutor Luculli grandi ære ſeſtertium milium quadringentorum autore Columella pupilli ſui piſcinas uenditauerit:& uelut ante a deuictis gentibus Numantinus & Iſauricus. Ita Sergius orata & Licinius Murena a piſcibus cognominarẽť. M. quoq; Tullius Cicero L. Philippũ & Hortenſium piſcinarios appellauerit a piſcinis. Quarum quidem genera duo ſunt dulcium & ſalſarum:& ut uerbis. M. Varronis utar ex rei ruſticæ tertio: alterum apud plebẽ & ſine fructu ubi Lymphæ aquã piſcinis noſtris uillaticis miniſtrant: illæ autẽ maritimæ piſcinæ nobilium quibus Neptunus aquã piſcibus miniſtrat: magis ad oculos pertinent q̃ ad ueſicam:& potius marſipium exinaniunt q̃ replent. Primum enim ædificantur magno : ſecundo parantur magno : tertio aluntur magno: Hirtius circum piſcinas ſuas ex ædificiis duodena milia ſeſtertia capiebat eam omnẽ mercedẽ eſcis quas dabat piſcibus conſumebat : nec mirum: uno tempore enim hunc cæſari memini ſex milia murenarum mutua dediſſe in pondus:& propter piſcium multitudinẽ quadragies ſeſtertio uillam ueniſſe. Piſciũ uero ſpecies ſunt ſeptuaginta quatuor ꝑter cruſtis te

Piſcinæ

Viuaria piſcium Primo

Piſcinarii

Piſciæ dulces Salſæ

Piſciũ ſpecies

ſtiſq; intecta quæ ſunt triginta ut autor eſt Plinius. De ſingulis nõ dicemus quia ſuperfluũ uidetur de quibusdam tantũ quæ nobis occurrent & quidẽ paucula notabimus: Piſcis autẽ ipſe græce Ichthys: inde Ichthyotrophia apud Columellam loca in quibus aluntur piſces Ichthyocolla gluten ex piſcibus & Ichthyophagi populi ꝙ piſcibus ueſcerẽtur tũ ipſi ut inquit Strabo tum eorum pecora. Domos iidem ex cetorũ & oſtrearum conchis operiunt. Vſum trabium coſtæ: portarũ maxillæ præſtare creduntur: de his multa Diodorus Piſcibus eos ueſci prohibuit cum per ea loca iter faceret Rex macedonum Alexander: Capiuntur piſces hamo in eſca latente a quo hamiotæ piſcatores: & piſces ieſcati Naſſa etiã uiminea: Rete ſagina ſiue Eueriiculo ac fuſcina tridentata: Tragula quoq; ut plurimum ex undis trahuntur: Nõ improbãtur & ſepta ex arũdinibus uiminibuſue contexta in fluuiis quas Plinius Excipulas appellat ab excipiendo: ueluti decipulas laqueos a decipiendo & tendiculas a tendendo ut aues ut feras capiamus: quas etiam mos eſt ineſcare: Nero ut ſcribit Suetonius piſcatus eſt rete aurato purpura coccoq; funibus quos Epidromes uocitãt nexis: At imperator. Diuus Auguſtus laxandi animi gratia hamo piſcabatur.

Ichthys
Ichthyotrophia
Ichthyophagi
Hamus
Hamiota
Naſſa Rete
Sagena
Enerriculum
Fuſina
Tragula
Excipulæ
Decipulæ
Tendiculæ
Epridromes

MVrenæ ſingulo menſe pariunt laudantᷣ in ſicilia flutæ quæ græce Plotæ. Flutæ autem ideo ꝙ in ſumma aqua præ pinguedine fluitent: cũ ſole torrefactæ in aquam ſe mergere deſinãt: Martialis in xeniis: Quæ natat in ſiculo grandis murena profundo. Non ualet exuſtam mergere ſole cutem: Et cum cæteris pennæ ad natandum ſint uel quatuor ut auratæ & lupo: uel binæ ut ãguilis: nullas id genus piſcis habere manifeſtarium eſt: ita autem undis utitur: ut terra ſerpentes: nam ſerpit in humore: ut Ariſtoteles in primo hiſt. animalium atteſtatur: Murenas alterius notæ pi

Murenæ
Flutæ
Plotæ

ſcibus in uiuariis miſcere Columella damnauit quia rabie quæ his ueluti canino generi accidit uexatæ ſe-uiſſime perſequũtur ſquãmoſos plurimoſq; manden-do conſumunt: Primus. C. Hir. Murenaria excogitauit. Murenaria

Muſtellam piſcẽ murenæ fere ſimilem: ſi non pri-mas ſaltem ſecundas noſtra tẽpeſtate ĩ cibis par-tes adeptũ dici poſſe nonulli exiſtimarũt: ipſe ta-mẽ hirudinẽ potius appellandã eſſe crediderim aqua-dam hirudinis paluſtris quæ ſanguiſuga eſt ſimilitu-dine: laudatur impenſius e Rhetiæ lacu brigantino: Neoterici a lambendis petris lampetram dixere. Muſtella Hirudo Lampetra

Anguilæ piſcium ſolæ exanimes non fluitant: Nõ ouo non coitu eas ꝓcreari affirmat Ariſtoteles. naſcuntur ergo ex his quæ terræ uocãt Inteſtina ſpõte in luto: humeſcenteq; humore prouenientia: tũ ĩ mari tum etiam in fluuiis ſtagniſq; putredinis ratio ne: ſed in mari qua algæ ſunt: in ſtagnis & fluminibus iuxta ripas: calor enim eas ſubiens partes facit ut pu-treſcant. Veſcuntur certis locis limo & eduliis ſi quis apponat: ſed plurimæ dulci humore uiuunt. Idq; ui-uariis Anguillariis dantes operam ſeruare conſueue-runt: ut q̃ maxime pura ſit aqua affluens ſemper & effluens. Quemadmodum eſt in piſcinula noſtra Bi-goloſiana. breui namq; niſi ea fuerit limpida aſtrangu latæ intereunt. Branchias eteni quibus maior pars pi ſcium ſpirat exiguas habent: hic turbare aquam ſoliti ſunt qui illas piſcantur. De lacu in piſcinam p æſtatẽ tranſlatæ uiuere non poſſunt: hyeme uero facile tole rant ſedis mutationes: ſic autem ideo dictæ uidentur ꝙ ſpetie anguem repreſentent: unde. M. Varro de uo cabulis aquatilium: Ex parte inquit a ſimilibus aliqua rebus ſunt tranſlata ut anguilla & Lingulaca. quæ ab ariſt. Glotis Anguillas ad tricennos pedes longas edu cat ganges Indiæ ut ſcribunt Plinius & Solinus in col lectaneis. Anguillæ Inteſtina terræ Anguillariũ Bigoleſiana piſcina Branchiæ Lingulaca Glottis

Mugilis

Delphin

MVgilis piſcium omniũ ſquamis intecto℞ uelociſſimus eſt: At omniũ animaliũ tum terreſtriũ tũ aquatiliũ uelociſſimũ eſſe Delphinem Ariſtoteles hiſtoriæ animalium ultimo ſcriptũ reliquit: Huius natura deridetur:nam obſcõdito in metu capite totũ ſe occultari exiſtimat.id quod de Phaſião plurimi tradiderunt:a capite græci cephalon appellant: Inter fuſaneos numeratur:ex argumẽto ſic uocitatos ꝙ fuſim retibus capiũtur:Veluti & Tynni lupus Limariæ:Spuriæ :Monedulæ : Cromes & Paſſeres: ut ex Ariſtotele hauſimus hiſtoriæ animalium quito:in ſexto uero ſũt inquit qui omne mugilum genus ſpõte oriri opinent̃: ſed non recte:nam & oua eorũ fœminæ & ſemẽ genitale mares habere cernuntur : Genus equidem illorũ eſt quod non ex coitu :ſed ex limo arenaue naſcatur: Piſcium autem omnium fere mares pleni ſũt ſemine genitali lacte nominato: Heliogabalum imperatorem ſcribit Lampridius in locis mediterraneis murenarũ & luporum lactibus ruſticos paui ſſe.

Fuſanei piſces
Lupus
Limariæ
Spuriæ
Cromis

Lactes piſciũ

Mulus

Barbo
Trigla

MVlus quem Barbonem ideo uocitant barba gemina inſignitur ĩteriore labro:hic Cicero in Paradoxis Barbatulos mulos nũcupauit:græce Trigla dicitur : quo nomine nunc romani utuntur : In uiuariis & piſcinis con creſcit : eſt illi maxima gratia ſicut magnitudo modica:nam libras duas raro admodũ exuperat:illud mirũ eſt quod Mutiãus ꝓdidit: mulum octuaginta librarũ ĩ mari indico fuiſſe captũ:nec mĩus quod ſequit̃:Mulũ Aſinius celer uir cõſularis ut refert Macrobius ex Samonici ſereni autoritate ſeptẽ milibus numum mercatus:eſt octonis uero ut Plinius teſtatur:ſimile Iuuenalis de Criſpino:mulum ſex milibus emit æquantem ſane paribus ſeſtertia Libris.Veſcuntur muli & alga & oſtreis & aliarũ piſcium carnibus Nomen eis feneſtrella a calore Muleorum ca

ciamētorum datum exiſtimauit:mulei autem fuerunt calcei regum albanorum :poſtea patriciorum a mulā/do ideſt ſuendo nominati

Loligo inter mollium piſcium genera numerat: pedes duos habēs quibus ori cibos admouet: hi aſperi & longiores ſunt:cæteri cirri cum quibus uenatur ſic autem ideo dicta ꝙ extra aquā uolitet lit/tera immutata quaſi Voligo ut ſcribit Varro:hinc Plinius Loligo etiā uolitat extra aquam ſe efferēs:quod & pectunculi faciunt ſagittæ modo:Mollia uero genera piſcium dixerunt quæ ſanguine carent & foris carne molli obducta ſolidum intus modo ſanguinei generis continent:ut Sæpia etiam:& Polypi a multitudine pedum nomen adepti — Loligo; Pectunculi; Piſces moles; Sæpia; Polypi

Lvpus piſcis ī capite lapidē habere creditur ut re/ferūt Plinius & Ariſtoteles:Præcipuā huic auto/ritatē fuiſſe Cornelius Nepos tradidit:iter piſces equidē Tyberinos apud romāos primū locū tenuit:& Is pſertim qui eſſet captus inter duos pōtes ut reperit Macrobius ex Varronis rerū humanaꝝ undecimo:& Columellæ.M.Pphilippi uelut urbaniſſimū quod erat luxurioſiſſimū factū ac dictū referens Is enī apud hoſpitē Caſini cum cænaret oppoſitūq; e uicino flumine lupū deguſtaſſet atq; expuiſſet improbū factū dicto ꝓſequutus Pereā inquit ni piſcē putaui:Ex hoc eſt facta multoꝝ gula ſubtilior:qbus faſtidio fuit lupus fluuia/tilis:niſi quē Tyberis aduerſo torrēte defatigaſſet.ūde Horatius ī ſermonibus: Lupus hic Tyberinus an alto captus hiet pōtes ne inter iactatus & amnis oſtia ſub thuſci:Lupus alias rapax eſt animal: at lupa meretrix etiā dicit̃:īde lupanar quod primū ī Cypro inſula Ve/nerem inſtituiſſe fabulantur — Lupus; Lupa; Lupanar; primo

Avrata piſcis ab auri colore nomē accepit : Cuius amator Sergius:Orata cognomiatus ē ut refert Macrobius:nam orata prius dicta:quaſi Aurata — Aurata; Orata; Aurum; Orum

Orichalcum ab oro quod uulgo ꝓ auro dicunt:hinc Orichalcũ ex ære & auro:In cibis cõmẽdant auratæ optimæ ex lacu lucrino:quibus ꝓpriũ fuit cõchis piguescere: unde Epigrãmatarius poeta ĩ Xeniis.Nõ oĩs ꝑclum laudẽq; aut ara meret:ſed cui præcipuus cõcha lucrina cibus:

Coitus piſciũ Oua piſcium

coeunt ut cæteri piſces uẽtris atritu & oua cõcipiũt ſed non omnibus cõtingere in tanta copia ut fœtum educant manifeſtarium: alioquin replerẽtur maria & ſtagna cum ſinguli uteri innumerabilia contineant.

Menæ

MEnæ breues ſunt:colorẽ mutãt:hyeme candidæ æſtate fiũt nigriores:Ariſtõ.hiſt.aĩaliũ.viii.Mena inquit grauis melior ẽ: forma rotũdior fœmiæ: porrectior mari & latior.Euenit ut cũ fœtu ĩpleri fœmina incipit maris color ĩ nigriorẽ mutet:&:caro deterrima cibo efficiat.p id tẽpus a nõ nullis Hirci uocãtur.De mena quã Alecẽ etiã dici poſſe quidã credidere meminit Perſius & Martialis cũ inquit: & caudam Cybii breueſq; menas.M.quoq; Cicero de finibus bonorum & malorum. Qui enim uoluptates contemnunt eis licet dicere ſe acipenſerem menæ anteponere.

Hirci Alec

Scarus

SCarus quo carpathiũ pelagus abũdat adeo littoribus Italicis Ignotus fuerat:ut nec latinũ nomen haberet : uerum: Optanus claſſis ꝑfectus ſub Claudio prĩcipe copiã ſcarorum copioſã nauibus aduectam ĩ mare ſparſit inter cãpaniæ litus & oſtiã:Autores Macrobius:& Plini.qui ſua tẽpeſtate huic piſci principatũ dari ſcriptũ reliquit:Herbis ueſci & piſciũ ſolus ruminare credit teſte Ariſto.hinc Opianus:Hic ſcarus ſaxa frequẽtat:qui mites ĩter piſces clamore tremẽdo Intonat:& ſolus pallẽtes ruminat herbas : hoc uno namq; & cepto piſces cæteri ſerratis ſunt dentibus:id eſt:acutis & more ſerræ pectinatim ſeſe ſtipantibus.

Serrati dẽtes

ACcipenſer piſcium olim nobiliſſimus eſt habitus ut ſcribit Plinius. Verum Traiani temporibus in magno pretio non fuit:ut idē teſtatur de ipſo loquens cum inquit. Nullo nunc in honore. eſt quod equidem miror:cum ſit rarus inuentu: Commendatur tamen a Martiale & ſynchroni creduntur: Ad pallatinas Acipenſera mittite menſas ambroſias ornent munera rara dapes:Cōtra aquam nādo meat:Squammaſq; piſcium ſolus habet ad os uerſas ut repetit Macrobius ex P. Nigidio figulo rerum naturalium maximo indagatore. Primus epulis hunc appoſuit Callonius preco ſi Porphirioni credimus apud illud Horatianū Calloni præconis erat Accipenſer mēſa infamis — Acipenſer; Callonius

PAſſer & ſolea piſces plani ſunt: Paſſer optimus ī cibis iudicatur a paſſere auicula nomen ut ferūt adeptus: Solea quoq; quæ lyeni īpoſita medetur īter lautiores piſces numeratur: huic Solea ut opinor nomen mutuatur ea autem ſolo pedis ſubiicitur: Martianus capella. Calcei admodum furui quorum maxime Soleæ atræ noctis nigredine colorantur. Aulus Gellius Omnia ferme id genus inquit quibus Plantarum calces tantum in fine teguntur cætera parte nuda & teretibus habenis iuncta ſoleas dixerunt non nūquam uoce græca crepidulas:hinc ſoleatus ſoleas īdutus & ſolearius ſutor earū. Quin & materia robuſtea ſuper quam craticius paries extruitur ſolea nuncupatur. Certiſſima eſt autem ut ſcribit Plinius ſecuritas planos piſces uidiſſe in mari quia nunquam ſunt ubi maleficæ beſtiæ. qua ex cauſa Vrinatores ſacros illos appellant inter quos Raia & paſtinaca connumerantur. — Paſſer; Solea; Crepidulæ; Soleatus; Solearius; Sacri piſces; Raia; Paſtinaca

RAna notiſſima eſt græce Vatrachos:unde ex parte Vatrachomyomachia Homerica & adagium apud græcos: Vatrachos Seriphios:in eos qui nimis taciturni ſunt:quoniam ī ſeripho mutæ ſūt ranæ alibi — Rana; Vatrachos

Garrulæ uero Garrulæ coaxatrices. Inter cartilaginea nume
Squatinæ ranť:ut Raiæ Torpedies:Squatinæ& Bugloſſa æpſitta
Paſſer quæ Paſſer :.Mares ipſi cum maxime coaxãt ad coitũ
fœminas cientes Ollyzontes dicuntur: pariunt mini-
mas carnes nigras quos Cyrinos uocant oculis & cau
da inſignes:quæ mox findit ſe in perdes poſteriores.

Rumbus RHumbus quoq; Rauennæ delicatior ĩter planos
ponitť eius magnitudinẽ innuit Iuuenalis:& epi-
grãmatarius poeta ĩ Xeniis. Quamuis lata gerat
Piſces marini patella Rhumbum . Rbumbus tamẽ eſt latior patella:
marinus piſcis eſt:Caſſius autẽ Hemina tradidit piſces
marinos in uſu fuiſſe protinus a Roma cõdita:Rhum
bus alias inſtrumentum eſt incantatorium rẽ Magicã
adiuuans in quo ſignificatu accepit Martialis:Cũ ſecta
colcho luna uapulat rhũbo.Ouidius in amoribus:Scit
bene qnid gramen quid torto concita rhumbo Licia:
quid ualeat uirus amantis equæ:& Propertius Stami-
nea rhumbi dicitur ille rota.Theocritus quoq; in phar
maceutria.ægloga mulieri ueneficæ rhumbũ dedit in
ter cætera quibus ſibi amantem alliceret.

Lacertus LAcertus piſcis eſt idoneus ad ſalſamenta :de quo
Martialis : cum ſexitani ponitť tibi caudã lacerti:
& ſatirographus poeta :conchẽ æſtiui cum parte
lacerti:eſt & lacertus animal terreſtre . Vergilius nunc
uirides etiam occultant ſpineta lacertos : Plinius ĩ.viii.
Lacerti arabiæ cubitales in India uero in Nyſa monte
Stellio xxiiii.in longitudine pedum:colore fului: aut punicei:
aut Cerulei:Indoctuli ſtellionem dixere:cum Stellio ſit
.Aſcalabotes minor lacerta:quẽ græci Aſcalabotẽ Neoterici Taran
Tarantula tulam appellant:quo nomine genus quoq; aranei nũc
peculiare apuliæ ſignatť : Id ſtupidos morſu ſuo uel ri-
dentes ſaltantesue & tremulos reddit:hinc Ariſtoteles
in hiſt.animalium.viii.ſcribitť ĩ Italia fore locis quibuſ-
dam morſus ſtellionũ exitiales eſt & Thurio piſcis fre
quens in Sicilia cõmendatiſſimus ſalſamentis.

GObius ſiue gobio uel Cobius ex græcis per c piſcis eſt quo Veneti antiquiores cœnæ principio utebant̃ :hinc exiit diſtichõ in Venetis ſint laura licet cõuiuia terris principium cœnæ gobius eſſe ſolet Paruulus eſt:unde Columella.Nã & alecula modo capta & cantharus exiguuſq; gobio:quiſquis deniq; eſt incrementi minuti piſcis maiorem alit:gaudet arena gregatimq; degit:hic gregales inter piſces numeratur:Vt Thinni:Aleces. Lacerti :Coruli ſiue graculi : Dentices: mulli malleoli:Ellegini:Scari Ariſtulæ:lolii: Papaueræ: Iuliæ:limariæ:Scõbrie quibus liquamen garum quod dixere:& monedulæ:ac Trichiæ quas Sardas uocamꝰ.

Gobius
Alecula
Piſces
Gregales
Dentices
Coruli
Ariſtulæ
Scari
Scombri
Gagæ
Sarde
Monedulæ

OStrea duriore cõcha tegunt̃ in cibis nõ uulgarẽ gratiam adepta. Primus ſergius Orata optimũ saporẽ lucrinis adiudicauit & primus omnium Oſtriaria ut diximus in baianno locauit ante marſicũ bellum.L.Craſſi oratoris ætate:Martialis de Oſtreis lẽmate præpoſito Ebria baiano ueni modo concha lucrino:circeis etiamnum laudatiſſima naſcebantur:Horatius.Oſtrea circeis miſeni oriuntur echini: Britanica quoq; optimi ſaporis iudicata: & ꝑlata lucrinis: utpote dulciora:de ſingulis aquĩas poeta ſatyrographꝰ circeis nata forent an lucrinũ ad ſaxum:rutupino ue edita fundo Oſtrea callebat primo depræhẽdere morſu. Omnia autem tunc meliora ĩ cibis exiſtimant̃:cũ oua appellata habuerint :quæ tamen nihil ad generatione cõferunt:ſed indicio ſunt melioris nutricationis:ueluti pinguedo in ſanguineis ut Ariſtoteles aſſerit de generatione animalium tertio.

Oſtrea
Oſtraria
Piguedo

COnchæ oculis carent omniq; alio ſenſu q̃ cibi & periculi:illaꝝ genera ſunt:Purpureæ: Buccinũ:& murices:quæ cõchilia:e quorum ſanguine ueſtes antiqui infectores tinxerũt:ſunt & Dactylia ſimilitudine humanoꝝ unguium dicti:atq; alia compluria : quæ omnia celerrime adoleſcunt : & præſertim Purpuræ:

Cõchæ
Purpuræ
Buccinum
Murices
Dactili

quæ uerno tēpore eundem in locū ſeſe colligentes cō dūt quā fauaginem nomināt.ea eſt ueluti fauus apum Ariſtoteles ī quinto hiſt.animaliū quomodo generent̃ receſet. In.viii. uero oſtrearia inquit & concharia.cru/ ſtaq; etiā intecta tunc optima cū grauida ſunt: ut late pater in locuſtis & id genus cæteris: at mugilis lupus & reliqui fere omnes ſquāmoſi cū ferunt deteriores habent̃ ut etiā de Siluro dicitur:cuius mas quoq; fœ/ mina peior in cibis creditur:cū in cæteris piſcibus ma res fœminis ſint meliores:licet in genere anguillarum iucundiores multi exiſtiment fœminas:cū fœminæ ue re nō ſint:ſed quia aſpectu diſcrepāt fœminæ appellā tur:in mari indico potiſſimum naſcitur genus con/ chaꝝ ut ſcribit Solinus & Ammianus:quod margari/ tas unioneſq; cōcipit pro qualitate roris quē ſitientes certo anni tēpore hiatu quodā hauriūt:ſi purus īfluxit candicant:ſi turbidus ſubnigricant aut palleſcunt:hoc deniq; creditur:matutini aeris ſemīe clariores: ueſper tini obſcuriones uberiore hauſtu fieri maiores: Si to/ nuerit comprimuntur conchæ:uitiaq; contrahentes abortiua faciūt: quæ paruula aut inania Phyſemata dixere:ꝑducunt̃ & margaritæ facie una rotundæ alte ra planæ ob id Tympania a tympani forma nuncupa tæ:& ꝓceriores quas faſtigiata lōgitudine Elēchos uo citāt:alabaſtroꝝ figura in plenioré orbē deſinētes:hos digitis ſuſpēdere inquit Plinius & binos ternoſq; au/ ribus fœminarum gloria eſt: cum id fecere Crotalia appellant. ceu ſono quodam gaudeant & ipſo colliſu margaritarum:Præcipua eſt autem Vnionibus precæ teris autoritas nunquam duobus ſimul repertis unde nomen:ſumma laus in candore magnitudine orbe le/ uore & pondere: Duo per omne æuum maximi cele/ brati:Vtrumq; Cleopatra regina poſſedit.Romā uero primum Syllanis tēporibus illatos fuiſſe uniones ue/ teres tradidere:Naſcuntur margaritæ & in Taprobāe

Fauago
Squāmoſi piſces
Silurus
Anguillæ
Margaritæ
Phyſemata
Tympania
Elenchi
Crotalia
Vniones

inſula:In perſico ſinu maris rubri circa Arabiam:In litore etiam Britanico:ueluti Iulius Cæſar ex iſcriptiõe teſtatus eſt ſubdita Thoraci:quem e Britanicis margaritis Veneri genitrici dicatum in templo eius poſuit.

Teſtudines tardigradæ & domiferæ:in cibis ſumptæ Pthiſicis lienoſis caduciſq́ opitulantur: Ex earũ autem carne ut in prouerbio eſt:uel multum edendũ uel nihil edendũ:quoniã modica in cibis dolores mouet in Inteſtinis: copioſa purgat & ſanat: Vere & eleganter illas deſcripſit Pacuuius: q̈drupes tardigrada:agreſtis:humilis:aſpera:capite breui:ceruice anguinea:aſpectu truci.Tantæ magnitudinis in mari Indico naſcunt̃ ut ſingularũ ſuperficie habitabiles caſas integant.& circa mare rubrum his tanquam cimbis nauigẽt.Chelonophagi orientales populi teſtudinibus uitam agunt unde nomen.earũ quoq́ teſta uaſorũ uice & nauium utunt̃ domos eadẽ ſibi cõtegentes.ſic autẽ ideo dictæ ſunt ꝙ teſta tegantur:autor M.Varro.Earũ genera ſunt mariæ paluſtres tereſtres & Lutariæ quæ in dulci aqua diuerſantur:has græci Emydas appellãt terreſtres uero cherſinæ dictæ in operibus: nã ut ſcribit Plinius:Teſtudinum putamina ſecare in laminas lectoſq́ & repoſitoria his ueſtire Caruilius Pollio iſtituit Teſtudo quoq́ lyra dicitur quoniam Mercurius Apollinis cytharam de teſtudine ſicca meditatus eſt ut Aratus & Higinius referunt.Hic Horatius illũ curuæ lyræ parentẽ nũcupauit:& ad cytharã apoſtrophans inquit:O decus phœbi:& dapibus ſupremi grata teſtudo iouis:o laborum dulce lenimen.

Teſtudines

Chelonophagi

Lutariæ
Emydæ
Cherſinæ

Cochleæ terreſtres ſunt & aquaticæ exerentes ſe domicilio cornuaq́ ꝑtendẽtes: quibus teriti olĩ Narnienſes(ut dicitur)pontẽ celeberimũ ad illas arcẽdas ſũt demoliti: oculos nõ habent. Ideoq́ corniculis iter explorãt: Põpeius a Limo limacas appellat: & ut ſentio terreſtres ĩtelligit:q̃ terra ꝑ hyemẽ deliteſ

Cochleæ

Limax

cũt:uere ꝓdeũtes.Columella:Implicitus cõchæ Limax hirſutaq; cápe.Eaꝝ uiuaria iſtituit Fuluius Hirpinus ĩ Tarquineñſi paulo ante ciuile bellũ :quod cum Põpeio
Altiles cochleæ magno actum ẽ :Sag ină quoq; cõmetus ſapa & farre aliiſq; rebus ut cochleolæ etiă altiles ganeã ĩplerent.
Cancri CAncri petroſa amant: brachia bina denticulatis forcipibus ſortiti:quibus ori cibos quoſcũq; ceperint admouent: in pauore retrorſum mira celeritate decurrũt:ueris initio ſenectutẽ anguium more exuũt reuocatione tergoꝝ:ac plenilunio ut oſtrea implent brachia uero in piſcibus quibuſdă modo cirros
Cirri
Accetabula modo accetabula ab accipiendo uocamus:Eorum genera ſunt Carabi:Aſtaci:Paguri :Maiæ: Heracleotici: & alia ignobiliora:Ariſtoteles.iiii.hiſt.animalium Cruſtatoꝝ. genus primum ponit Locuſtas proximũ huic Cămarũ:tertium Squillă:&.quartũ cancros :mox ſinguloꝝ differentias proſequitur : quorum etiă quarto de partibus animalium meminit :ſingula quoq; genera in ſuas ſpecies diuiduntur: Omniuora ſunt omnia ut pote quæ Limum:lapillos:& algă deuorẽt atq; etiă
Carabi
Aſtaci
Pagur
Maiæ
Locuſtæ
Camarus
Squilla
Cancri ſaxati ſtercus:ut Căcri ſaxatiles: De piſcium generibus & natura cõpluria tradũtur a Plinio Ariſtotele & Opiano ex quibus hæc paucula dicta ſufficiant Breuitatis năq; dilector plura coaceruare nec potui iure nec debui
Temulus Adde q multa piſciũ nomĩa apud autores inueniunt
Barbulus qui nunc nec in pretio:nec qui dẽ cogniti ſunt: cõtra:
Perſicus hac noſtra ætate genera piſciũ habentur:e quibus mi
Truta ror nullă in ueteribus ſcriptoribus memoriă extare:
Botulus Veluti Temulus.Barbulus.Perſicus:Truta:Merlucius:
Carpani Strigilis:Botulus:Cauedulus:Carpani: Scardua : Car
Scradua piones qui ĩ Benaco lacu naſcunt Sturio ĩ pado licet
Carpiones Silurus a nõnullis perperă credat. Nă Attilus in ipſo
Sturio amne alius eſt a ſturiõe qui græce modo hyſca modo
Silurus hicca nomĩat ea uox porcũ ſignificat ũde noſtri Par
Attilus menſes paruulos ſturiones porcellas appellăt:Verũ ut

dicā quod ſentio uel nō hiſdē apud ueteres noīnibus fuere:quibus nunc ſunt:uel de illis qui in precio ea tēpeſtate habebantur mentionem uilioribus poſtpoſitis fecere: Videmus enim tempus per ætates & ſecula in rebus fere omnibus precium decus auctoritatem nūc uni minuere:nunc alteri augere. Hinc Lucretius. Nūc iacet æs aurum in ſummū ſucceſſit honorem. Sic uoluēdo ætas cōmutat tempora rerū.Quod fuit in precio. fit nullo deniq; honore.Hīc ab aquaticis ad terreſtria animalia notiora diuertamus.

LEPORARIVM CAPVT.VII.

Leporaria

Roboraria

Viuaria ſilueſtrium

Theriotrophia

LEPORARIA Appellantur non ea tantū quæ maiores noſtri dixere ubi ſoli lepores ſunt ſed omīa ſepta ædificia quæ ſunt:& habent incluſa animalia quæ paſcuntur.Roboraria eadem a tabulis roboreis quibus ſepta fuerūt antequā macerias & mœnia noſcerent: autor Gellius ex Var. Viuaria autē aprorū cæterorūq; ſilueſtrium primus Romanorū inſtituit Fuluius Hirpinus:qui in Tarquinenſi feras paſcere delectatus eſt locis cōcluſis:quæ ex græco proprie Theriotrophia nuncupamus. Qualia noſtri tēporis principes ad uenationū ſæpicule uoluptatē:raro ad pugnā ī harena antiquioribus uſitatam parare conſueuerunt.

Elephas

ELephātes maxima oīum aīalia facile māſueſcūt: ſunt.n.autore Ariſto.a natura mites & māſueti: ita ut ad rationale aīal ꝓxime accedāt: horū qdā aurigas ſuos qui ī ꝑliis ceciderāt exemerūt:quidā anterioribus pedibus utero ſubiectos ſeruauere. Pudore nunq̄ niſi clanculū coeunt:Adulteria nō nouere :nulla ue ꝓpter fœīas īter ſe ꝑlia cæteris aīalib9 pernicialia: Biennio utero graueſcunt ut alii ſeſquianno alii trien-

Dictum in pigros — nio :hinc ad exprimẽdã hominis tarditatẽ ĩ rebus per agẽdis eleganter dicere cõſueuimus.Citius pariẽt ele/phanti:ſemel nec ãplius quã ſingulos pariũt:ſunt enim uniproles:Iuuẽta eorũ:ſexageſimo incipit:utpote annis

Manus — plus ducẽtis aliquãdo & tricentis uiuẽtium. Nare pro manu utunť: qua cibos & ſiccos & humidos colligen/

Proboſcis — tes ori admouẽt : unde manũ nomine peculiari latinæ dicimus quaꝫ prælõgam & ĩ anfractũ flexibilẽ græci Proboſcidẽ:Dentiũ magnitudo ĩ qbus Ebur pfectiſſi/mũ eſt inde cognoſciť ꝙ ĩ extremis africæ poſtiũ uicẽ

Barrus — ĩ domiciliis pbẽt:autores Plinius:Diodorus & Solinus adde ꝙ nõ potius dentes ꝗ cornua teſte Aphrodiſæo appellanda ſunt.Ebur ipſum/a Barro nomẽ accepit q Elephantẽ notat: unde Barrire ex uoce:ueluti Rugire

Voces animalium — Leonum.Frendere aproꝝ rictare Leopardoꝝ ululare lupoꝝ:Gãnire uulpiũ: Hinnire equoꝝ:Mugire boum Rudere aſinoꝝ:Ballare ouiũ:Grũnire porcoꝝ: Latra/re canum:Elephãtes autẽ quibus belua nulla pruden/tior eſt ut.refert .M.Cicero de natura deoꝝ primũ ui/

Luca bos — dit Italia Pyrrhi regis bello in lucanis & boues lucas nominauit:boues equidem a magnitudine :lucas a lu/canis:Auſonius:Vt lucas Boues olim reſumpto præfe roces prælio fugit iuuẽtus Romula.Neuius atqꝫ prius Locuſta pariet Lucam bouẽ. Iuncti primum Aphrico triumpho Magni Pompei currum ſubiere:quod prius india uicta libero patre triumphãte factum memorãt: At primus uicto Pyrrho Curius ille dentatus cõtinen/tiæ.Romanæ ſingulare exemplum Romam quatuor duxit Elephantes ut ſcribit Eutropius. Naſcunť in In/dia maiores:generat eos & Africa:Arabia:Mauritania Aethiopes:Troglodytæ:& Italia: quod ne cuipiam in credibile uidereť Columellæ ex rei ruſticæ quarto uer ba ſubieci:India perhibetur molibus feraꝝ mirabilis: pares tamen in hac terra uaſtitate beluas ꝓgenerari quis negetːcum intra mœnia noſtra natos animaduer

tamus Elephantes.Pugnam illorum primus omnium in circo dedit Cn.Pompeius ludis quibus a ſe factum Theatrum dedicauit ut teſtis eſt Aſconius Pedianus.

LEo ſolus ex feris clementia in ſupplices utit̃:proſtratiſq; parcit:percuſſorem agnoſcit:& ex obſeruato iuadit.Animi index cauda ſicut aures equorũ.Ignẽ formidare ĩpendio credit̃ quod Homerus ſenſit cũ dicat.Ardenteſq; faces quas q̃uis ſæuiat horret: Oſſa adeo dura habet ut his percuſſis ignis quaſi e ſilice ꝓdeat.Ad curꝛ iunxit eos primus .M. Antonius & quidẽ bello ciuili cũ dimicatum eſt in pharſalicis campis.Primus quoq; Leonẽ manu tractare & mãſuefactũ oſtẽdere auſus eſt Hãno cartaginenſis damnatuſq; illo argumẽto:quoniam nihil nõ perſuaſurus uir tã artificis ingenii uidebatur:& male cõmitti libertas ei cui in tantum ceſſiſſet feritas autor. Plinius:Symãdium etiã regẽ ægyptioꝛ ferunt Leonis domi enutriti opera in pugnã uti ſolitum fuiſſe ad uictoriã ut ſcribit Diodorus bibliothecæ ſecundo.Nõ manſues factos exarmare cõſueuerant:ut olim Heliogabalus :qui dentibus & unguibus exectis tricliniis etiam epulantibus conuiuis eos immittebat: Sed exarmare pro manſueſacere quidã dixerũt:pugnã eoꝛ ſimul plurium Romæ primus dedit.Q.Scæuola.P.F.ĩ Curruli ædilitate. Cẽtum autẽ Iubatoꝛ primus omnium.L. Sylla qui poſtea dictator fuit ĩ prætura: Naſcunt̃ ĩ Europa:& ea præcipue parte quæ eſt ĩter Acheloum amnẽ & Neſum cæteris fortiores: Peculiare namq; eſt Europæ beſtias producere robuſtiores ueluti Aſiæ efferatiores. Africae multiformiores:hinc Prouerbio quodam dicit̃: Semp aliquid noui africam afferre: Cauſa eſt aquarum penuria:qua fit ut bibendi deſiderio ad unum fontem cõcurrant alienigenae ferae : & quae ante diſcrepabant inter ſe fiant mitiores : atq; ita coniungantur: Leænarum par

Leo

Leo manſuefactus

Exarmatus Leo

Prouerbium

tus adulterinis coitibns Pardorum degenerať:& Leo-
nes quidem procreantur ſed in plebe remanent igno
biles & Iubarum inopes:ut autor eſt ſolinus ĩ collecta
Leopardi neis:Leopardos dixere: Pardi uero qui mares ſunt & Pardi
Variæ quæ Pardales & Pantheræ in africa Syriaq; Pardales
copioſius naſcuntur macularum uarietate inſignes:ue Variæ
luti Tigrides :Camelopardalis:cuius meminit Plinius Pantheræ
albertus Magnus & Solinus:nunc Gyrapha:primum Chamelopardalis
Romæ Cæſaris Dictatoris ludis circenſibus uiſa.Er lu- Gyrapha
pus ceruarius quē chaum Thoem quoq; ſi idē eſt ta- Lupus ceruarius
men: uocitant tantæ obliuionis:ut illi etiam in fame Thoes
mandenti ſi retro aſpexerit cibi ſubrepat obliuio:ho-
minem & diligit & neq; ualde metuit neq; offendit ut
apud Ariſtotelem nono hiſt.animalium legimus.

Tigris — TIgris a uelocitate nomen accepit:nam ligua me-
dica tigris ſagitta eſt.Vnde Plinius Tigrim ĩquit
hircani & Indi ferunt animal uelocitatis tremē-
dæ:Tantæ pnicitatis ſunt ut nihil ſit quod nō aſſequā
tur quamuis longe antecedat:hæc tūc præcipue pro-
batur cum catulo℞ ſuorū raptoribus inſiſtunt: Diuus
Tigris Manſuefacta — Auguſtus Primus romæ tigrim in cauea Manſuefactā
oſtendit.Q.Tuberone Fabio maximo cōſſ.quarto no-
nas Maii in dedicatione Theatri Marcelli:At poſtea
diuus Claudius ſimul quatuor & Philippus Cæſar de
cem exhibuit:Nitent fuluo colore qui nigrantibus ſe-
gmentis interundatus Impenſius oblectat.

Aper — APer dicitur ꝙ in aſperis locis ſenticetis & mōtibꝰ
intōſis uerſať:ut refert.M.Varro in libris linguæ
latinæ.Primus romano℞.P. Seruilius Rullus pa-
ter eius Rulli qui in cōſulatu Ciceronis legem agrariā
Aper ĩ epulis — promulgauit aprū ſolidum epulis appoſuit : ad quod
reſpiciens Iuuenalis & ſua notans tempora exclamat.
Quanta eſt gula quæ ſibi totos ponit apros animal ꝑ
pter conuiuia natum:Plurimi eſt nutrimenti:& facilis
Caro apri — digeſtionis:melior quam domeſticus:quia leuioris ſub

ſtantiæ ut eſt apud Auicennam ꝙ autem in uiuariis haberentur apri oſtēdit .M.Varro in re ruſtica: Cum emiſti fundum tuſculanum a.M. Piſone in leporario apri fuerunt multi.Itē. Nūc ut habeant multos apros complura iugera maceriis cōcludunt: Caſtrati maiores & ferociores euadunt:hinc Homerus nutriit excetum ſiluis horrentibus aprum: Inſtar non bruti ſed dorſi montis opaci: caſtrantur autem ꝙ recētioribus adhuc morbus pruriens incūbit in teſtes: quo atterentes eam partem ad arbores teſticulos extingunt ut ariſtotele hiſt.animalium.vi.atteſtatur:In portentis numerantur tres Apri:Erymātheus quem ſuſtulit hercules: Aper in olympo miſiæ in cuius uenatiōe cecidit filius Crœſi uulneratus ab Adraſto:de quo Herodotus: & Aper Calydonius:queʒ Altheæ & Oenei filius Meleager interfecit. Aper caſtratus Aper Erymātheus Aper ī olȳpo Aper chalydonius

CEruus græce Elaphos cornibus īſignitus ē quæ ſolida ſūt autore Ariſtotele ūde nomē accepit.g. ī.c.mutato quaſi geruus quod cornua gerat:ſiue a ΠΡΟΤΩΝΚΕΡΑΤΩΝ hoc ē a cornibus quæ primū:bimis oriuntur ſimplicita quidem & recta ad ſubularū ſimilitudinem:quam ob rem ſubulones ꝑ id tēpus appellantur.In imis cornibus: nam ſenes his carent ramis ad uſum pugnæ ante frontem pendentibus quæ adminicula dixerunt. Cornua ipſa ſingulo anno menſe aprili amitunt locis difficilimis & ꝗ inueniri nequeāt unde prouerbium illud emanauit.qua cerui relinquūt cornua:cauent enim ne inermes reperiantur: tanꝗ cū cornibus arma ſua āmiſerint:uitam uiuunt longiſſimā hic Poetæ illud eſt:uiuacis cornua cerui:& Columella rei ruſticæ decimo:ceruus compluribus annis ſuſtineri poteſt:nam diu iuuenis poſſidetur:ꝙ æui longioris ſpatium ſortitus ē:Cōſtat enim ut ſcribit Solinus aliquos poſt centum ānos cum torquibus aureis quos Alexāder magnus addiderat fuiſſe captos:adopertis iam cu Ceruus Elaphos Subulones Prouerbium Viuax ceruus

Cõtra ſebrẽ Caro cerui — te in magna obeſitate nec dum indicium ſenis prefe/rentes:febrem non ſentiunt:quin huic morbo meden/tur: Quaſdam nos inquit Plinius Principes fœminas ſcimus omnibus diebus matutinis carnem eam degu/ſtare ſolitas longo æuo caruiſſe febribus.Naſcuntur ĩ
Ceruæ cãdidæ — terdum colore cãdido:qualem fuiſſe tradunt.Q.Ser/torii ceruam:quam eſſe fatidicam hiſpaniæ gentibus perſuaſerat:ut eſt apud Plutarchũ.Animal eſt ſimplex & omnium rerũ miraculo ſtupens: adeo ut uenatoris arcum & ſagittas ĩ ſe directas miretur:In fabulis cele/
Cerua cornibus aureis — brat̃ cerua cornibus aureis eximiæ pernicitatis:quam arte & ingenio Hercules cepit.

Vrſus — VRſorũ partus primo candida eſt informiſq; caro muribus paulo maior:ſine oculis & abſq; pilo q̃ lambendo paulatim figurant:hinc Ouidius in ultimo metamorphoſeos. Nec catulus partu quem red/didit urſa recenti:Sed male uiua caro eſt : Lambendo mater in artus fingit:& in formã quantam capit ipſa reducit : Inualidiſſimum eſt his caput ſicut leombus fortiſſimum.L.Domitius Aenobarbus currulis ædilis Meſſala conſule Numidicos urſos centum & totidẽ æthiopas uenatores in circo romano :exhibuit quod ſpectaculum inter memorabiles titulos annotatũ: eſt ut tradit Solinus : Adeps ipſe de fluuium capillotum inhibere creditur.

Lepus — LEpus qui oĩum animalium p̃dæ naſcitur in cibis palmã p̃ cæteris quadrupedibus obtinet:& ſeptẽ diebus formoſiores epulones facit.hĩc epigrãmatarius poeta.Inter quadrupedes gloria prima lepus: Itẽ ad Gelliã: Cũ mitris leporẽ dicis mihi gelia ſẽper/formoſus ſeptẽ Marce diebus eris.quæ carmina a Lã/pridio repetita ſunt in uita Alexandri Seueri qui Le/puſculis delectabatur:Saginari lepores:inſtitutum eſſe oſtẽdit.M.Varro in re ruſtica his uerbis:quæ a Macrobio in Saturnalibus recitãtur:Hoc quoq; nuper ĩſtitu/

rũ eſt:ut lepores ſaginarẽtur cũ exceptos e leporario quõdam in caueis & loco clauſo faciat pingues: Nos leporẽ obturatis auribus ſurdum celerius pigueſcere legimus:Lælius putauit dictũ a celeritudine ꝙ leuipes eſſet. At.Gellius ex Varrõe Læliũ culpãs a uerbo græco ãtiquo quo Aeoles Boetii leporẽ appellabãt: Dormiunt ocullis patẽtibus lepores multiq; hoĩum quod Corybantiã græci dixere Daſypodes eoſdes eſſe claſſicorum & primarioꝝ ſcriptorũ nõnulli uoluere: Plinius negat:Eſt ĩter eos genus quoddã nonnulli Lepuſculos:hiſpania Cuniculos noĩat:ꝙ ſubterra Cuniculos ipſi faciant ueluti mures quas dicunt Myopias: ubi latitant in agris.Martialis ĩ Xeniis:Gaudet ĩ effoſis habitare cuĩculus ãtris:Mõſtrauit tacitas hoſtibus ille uias ut Camillo ad Veios capiendos ĩ ethruria:fœcũditatis ſunt eximiæ: hinc oppidum ĩ ea ſuffoſum a cuniculis fuiſſe ſcribit Plinius ĩ.viii:Quin & Balearici olĩ auxiliũ militare ab Auguſto petete coacti ſunt cuniculis eorũ regionem populantibus:autor Strabo: inter ſemifera animalia cõnumerantur:quæ nec placida nec fera ſũt Sed mediæ inter utraq; naturæ: Non enim feritatem habent & ideo feræ dici non poſſunt:neq; mãſueſcũt unꝗ̃ quo fit ut nec placidi nec cicures habeãtur Timidiſſimi equidem ſunt ueluti & Damæ cæteraq; id genus animalia quibus dilutus eſt ſanguis:ut refert Ariſtoteles.hinc ſunt puſillanimes latini græci micropſychos nominarunt.

Corybantian
Daſypus
Lepuſculi
Cuniculi
Myopiæ
Trimida animalia

CApreæ quæ Dorcades acutiſſime uidẽtes a ſimilitudine quadã capræ dicuntur : unde capreoli: Capræ ipſe uel a carpẽdo ſumma uirgulatarum uel a crurum crepitu: Capreaꝝ genera cõpluria enumerat Plinius in octauo:Sunt Ibices maximæ pernicitatis:Eſt Dama quæ raro manſueſcit nebros etiã appellata.Vnde Nebrides pelles damarum quibus in liberi patris Orgiis uſi ſunt antiquiores : Sunt Rupi

Capreæ
Dorcas
Ibices
Dama
Nebrides

Pygardi
Oryges
Strepſicerotes
Platiceros
Herinacei

capreæ:ſunt Pygardi:Sunt Oryges ſoli contrario pilo ueſtiti & ad caput uerſo :Sunt Strepſicerotes.& Plati cerotes:hi a cornibus latis:illi a contortis nomen ade/ pti:multaq; alia haud diſſimilia:quorum quædá alpes quædam tranſmarini ſitus mittunt.

HErinacei ſpinis contecti ſunt:Ariſtoteles hiſt.ani/ malium primo:Pilos effigie aculei ſpiculatos ge nus quoddam pilorũ eſſe exiſtimandum eſt.qua/ les herinacei aut hiſtrices gerunt : uicem enim uillorũ non pedum ut echinorum aculei præſtant. hi & heri/ ces q; ſpinis horreant dicti ĩ ſepibus dumoſis & uineis per autumnum præcipue diuerſantur : conduntur in arbores hyeme:& cibis per æſtatem paratis ueſcũtur Vbi ſenſere uenatores contractis ore & pedibus con/ uoluuntur in formam pilæ ne quid compræhẽdi poſ ſit preter aculeos:ſunt e genere eorum maiores Hiſtri ces quibus longiores aculei & cũ tendunt cutem miſſi les : Herinaceorum caro uẽtrem leniens euſtomacha eſt ut ſcribit Auicennas.

Heieces

Hiſtrices

Glites

GLires paruula animalia cũ latẽt ĩ arboribus hye/ me ſomno pingueſcũt:ut Ariſtoteles autor ẽ:hĩc epigrãmatarius poeta ĩ Xeniis:tota mihi dormit hyems & pinguior illo tẽpore ſum quo me nil niſi ſõ nus alit:Inter ganeatos cibos numerabãtur apud ma/ iores adeo ut Cenſoriæ legis principes:Q.Scaurus & Marcus in conſulatu illos cænis ademerint: At Fului/ us Hirpinus uiuaria eorum in doliis excogitauit.

Viuaria glirium
Simiae
Cercopitheci

SImiæ hoĩum figuris proxima aĩalia apud nos in delitiis habentur omĩum fere rerum imitatrices. Cauda hæ carẽt:ſunt tamẽ in genere earũ cauda tae Cercopitheci ut ſcribit Solinus:quorum Martialis Simii lemmate ꝓpoſito meminit ĩ apophoretis: Calli/ dus emiſſas ellidere Simius haſtã:Si mihi cauda foret cercopithecus eram Nã Simio mira eſt ſolertia græci Pithecon uocant: Latrunculis fictis cæra hunc luſiſſe

Mutianus autor eſt. Simias fert Libya ut teſtimonio Poſſidonii refert Strabo libro .xvii. Et.xv. Indiæ ſiluā ſupra Emodos mōtes abundare cercopitecis: Cebum alii caudatam Simiam interpretanť: in ſimiaꝝ genere numeranť: & Sphinges mānis prominentibus ac dociles ad feritatis obliuionē: & Cenocephali a capite canino: & ſatyri ex libidine nomen adepti quos ægypanes nōnulli uocitant: Simiæ ipſe ꝙ ſimæ ſint ideſt naribus depreſſis: Simi autē cōtrarius eſt Silus: unde Silæ galeæ: Alii tamen dictas uoluere quaſi mimias: hoc eſt imitatrices: quæ in Leporario rarenter teneņť. Sed catenula in qualibet fere ædiū parte ligantur ut conſpici poſſint atq; delectent: cū hæ turpiſſimæ beſtiæ uocētur ab Ennio: credunt tamen ſuos catulos eſſe omniū formoſiſſimos: id quod pleriſq; noſtrum qui ſcribimus euenit. Et de Roborario hactenus: Cæteroꝝ namq; aīalium ut Biſontis: monocerotis quem Vnicornē latini Rhinocerotis: Lupi: Vulpeculæ: mellis ideſt Taxi: Lincis Vri hyenæ: Caſtoris: Qui fiber: Muſtellæ aucupibus cū miteſcit ſeruiētis & lutræ aquaticæ: quoꝝ ſpēs uarias Solinus Pli: Alber. magnus & Ariſt. tradidere nihil attinet formas referre: qm̄ eoꝝ q̄dā apud nos nunq̄ uel raro uideť: q̄dā autē cū ſunt uel mēſis explodūť: uel minime māſueſcūt: quod ſi forte cōtigerit paꝝ uel nihil delectāt: His igiť omiſſis ſtabulū ſubiūgimus: ī quo mulum equū aſinū aīalia hoīni īpēſius neceſſaria: Camellumq; & ſi Italiæ: fere incognitus ſit. Canem deniq; ut cuſtodiam ponemus: cæteraq; quæ conuenire uidebantur annotabimus: Bouem uero Taurum: & ex his Vitulos ac Iunices: Bubalos colore nigro: Suem: Verrē & inde Nefrendes: Maialeſq;: materiam numeroſam ganeæ: Sincipita glandia: Abdomina Iecuſcula: Vuluas lumbos: callum exhibentes: Ouē pecudē ue & arietē e quibus agni puriſſimi & uerueces: Caprā: Hircū; unde hædi cibis gratiſſimi: & reliq̄ ſi q̄ ſūt greges & armēta Qm̄ urbanā domū nō uillā deſcribim⁹ ꝑtermittem⁹.

Cebus
Sphinges
Cynocephali
Satyri
Aegypanes
Simus
Silus
Biſſon
Lupus
Vulpecula
Vnicornis
Mellis
Linx
Vri
Hyena
Caſtor
Lutra
Monoceros

STABVLVM CAPVT. VIII.

Stabulum
Equile
Hara
Ouile
Bobile
Caprile

STABVLVM ubi greges & armēta clauduntur locum generaliter appellamus: nā ubi eq tenentur ſpecialiter equile ubi oues ouile: ubi ſues harā dixere: Bobile quoq; a bobus: Caprile a capris nomīa traxerūt. Stabula ipſa & deuexa & aut glarea aut ſabulo ſaxoue ſtrata eſſe oportet: ut humorē reſpuere aut exſorbere & trāſmittere ualeāt ſpectareq; ad meridiem ut facile ſiccētur: & frigidis uentis non ſint obnoxia: Vnde apud nos ea maxime parte quia equi ad preſepia ſtare ſoliti ſunt Silicātur.i. Silice lapide uulgari ſternunt quæ ex lateribus quoq; uocant Silicata: ſed p̄ cæteris opere p̄tiū eſt & tutiſſimū aduerſus ignē Stabula p teſtudinē cōcamerare: ꝓpter fœnum paleas & ſtramēta quæ in illis habentur parte ſuperiore: quā fœnile recte appellabimus: Dicuntur & ſtabula hoīum diuerſoria & hoſpitia: ī quo ſignificatu accipit ſæpicule Petronius Arbiter ī ſatyris: & Apuleius ac diuus Hyeronimus ī euāgelio Stabulariū pro hoſpite uiatores p̄tio recipiente poſuerūt: Vlpianus iurecōſultus Caupones īquit & ſtabularios eos æque accipīemus: q cauponā & ſtabulū exercent: Vnde & Proſtibulæ meretrices dictæ: ꝙ quæſtus copioſioris gratia cōcurrētibus illuc aduenis manſiones ante ſtabula habuere. Qui apud nos curam ſtabuli & equorū habent Stabularii dicuntur magiſtro ſtabuli obtemperantes.

Fœnile

Stabularius

Proſtibulæ

Magiſter Stabuli

Equi

EQuos ānis quīquagenis uiuere: fœīas mīore ſpatio creditū ē: Scythæ fœīnis ut nūc noſtri q ſunt curſores caballarii uti malluere: ſed ī p̄liis: ꝙ urinā curſu nō īpedito reddāt: hīc ab Hiſtoricis celebrāt equæ Cymonis: q̄ tres uictorias olympicas reportarūt

& mortuæ athenis ſepultæ ſunt.Itē Euagoræ laconici:
q̄ etiãrũ ĩ ludis æleis uictrices fuere:Libidīe ex fœĩnis
potiſſimũ incēdunt:mox uaccæ ut ſcribit Ariſtot.Equi Equire
unt itaq;:Vnde id uerbũ ab hoc uno aĩali trahit male
dicto ĩ uiroſas mulieres & libidinoſas.Euētari quoq; p
id tēpus credunt : ita affectæ currunt relicta ſocietate: Subare
Simile eſt hoc uitiũ quod ſubare ĩ ſuibus dicit:in cani Catulire
bus catulire:Curſus fit nō orientē uerſus aut occidētē: Hippomanes
ſed ex aduerſo auſtri aut aquilonis.Idq; emittũt quod Apria
Hippomanes uocitat:ueluti ſues quod apriã nũcupãt: Equitium
Libido extinguit uel iuba detõſa:uel equo admiſſario Mandra
ex equitio ideſt mandra equoꝝ admiſſo:Iuba certiſſi-
mus autor poſteris etiã ꝓdēdum putauit a ſemirami-
de Nini regis uxore equũ ad coitũ uſq; adamatũ:Fide Fides equoꝝ
liſſimi hoĩbus ſunt. Vnde & ob amiſſos dños triſtant:
& lachrymas ĩterdũ fũdũt.Interfecto Nicomede rege
equus q illius fuerat ĩedia uitã finiuit . Vulneratus ītē Bucephalas
ĩ ꝓlio equus Magni Alexãdri Bucephalas rege ĩ alium
trãſcēdere minime paſſus ē. Idē regiis inſtratus ephip-
piis neminē q̃ ipſum dorſo excepit:ut referũt.Q.Cur
tius: Solinus: Plutarchus:& Iuſtinus.Nec Cæſaris Di-
ctatoris equũ quemq̃ aliũ dorſo excepiſſe legimus:eũ-
dēq; priores pedes hoĩnis ſimiles habuiſſe locupletiſſi
mus teſtis ē Trãquillus:Qua effigie ante ueneris geni-
tricis ædē poſitus ē:Equoꝝ autē alii Gradarii:Aſturco
nes & Veredi :Gradarii molli gradu & ſine ſuccuſſa- Gradarii
tura incedunt:cōtra Succuſſores:quos alii Succuſſato- Succuſſones
res frequētes ſeſſorē inquietãt.Vnde nomē ſortiti:Nã Aſturcones
Marcello autore ſuccuſſare ē frequēter excutere:aſtur
cones molli greſſu alternaq; glomeratione incedentes
equitē minime cōcutiunt:Pli.ſcribit ĩ hiſpania eſſe gē-
tē aſturiam equoꝝ feracē.Tieldones appellant:minori Tieldones
forma aſturcones gignentes quibus in curſu nō uulga
ris ſit gradus : ſed mollis alterno crurũ explicatu glo- Arulatores
meratio . Inde Equiſiones & arulatores ſiue mauis

Cociones
Tollutares

Cociones arte & induſtria talē poſtea gradus glome/
rationem equis dederunt:nonnulli Tollutares uocant
Ab aſturia regione Aſturcones nuncupati: Martialis
Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit ungues
Venit ab auriferis gentibus aſtur equus:& Silius Itali
cus punicoꝝ tertio de aſturibus populis loquens. His
paruus ſonipes nec marti notus at idē:aut ī concuſſo
glomerat ueſtigia dorſo: Seneca tamē epiſtolarū.xiiii.
ad Luciliū:Ita inquit nō oībus obeſis manis & aſturco
nibus & Tollutariis ꝑferes illū unicū equum ab ipſo
Catone defrictum:Veredi uelociſſimi ī curſu dicuntur
quibus maiores uſi ſunt ī uenatione:hīc exiit illud epi/
grāmatarii poetæ:Stagula ſuccincti uenator ſume Ve/
redi:Talibus noſtra tēpeſtate utūtur Lancearii eqſtres
Stratioticos quos dicunt Lanceas manibus reciprocā
tes.cōmendātur ad hoc Turcorum caballi teſticulis ut
plurimum ademptis(Cantherios uocant)perniciſſimi:
nā cantherius equus caſtratus eſt:A ueredis curſores
ſiue mauis tabellarios equeſtres celeri celeritate litte/
ras ꝑferentes Veredarios ut a caballis alii caballarios
appellāt:qui teſte Iulio firmico ſub equi cæleſtis ſydeꝝ
naſcuntur:Sunt & equulei : equi puſilli mani & dimi/
nutiua uoce manuli de quibus Plinius Cecilius & Ho
ratius meminerunt.Hos etiā Buricos nominant ut eſt
apud Acronem & Porphirionem . Omnium pedibus
ſoleas e ferro addimus:At Nero olim mulis ſuis exar
gento:Et Plinius ī.xxxiii.Vaſa inquit coquinaria ex ar
gento Caluus orator fieri conqueritur:Sed nosCarru
cas ex argento celare inuenimus.Noſtraqꝫ ætate Pop/
pea coniunx Neronis principis delicatioribus iumētis
ſuis Soleas ex auro quoqꝫ induere ſolebat:nam ad cur
rum equi iungūtur:Hinc currules & Biiuges & a car/
ruca carrucarii:a carpento carpentarii : a Rheda rhe
darii nomina traxerūt.Sed mulos primū cœptos cur/
ru uehiculoqꝫ adiūgi creditū teſte Pōpeio:Equos autē

Veredi
Stratiotici
Cantherii
Veredarii
Caballarii
Equulei
Mani
Manuli
Burici
Soleæ
Currules
Carrucarii
Carpētarii
Equi
Rhedarii

Neptunum primo domaſſe exiſtimant Cretenſes ar/
temq; ab eo equitandi iſtitutam:ex quo Hippius ſit co
gnominatus : Vnde Papini. in Thebaide . Neptunus Equi primo domiti
equo ſi certa priorum fama patet primus teneris leſiſ
ſe lupatis Ora & littoreo domitaſſe in puluere fertur
Plinius equo uehi Bellorophontem iſtituiſſe autor ē: Ex equo pugnare
& ex equo pugnare theſſalos qui Centauri ſunt appel
lati:Cabali namq; bello aptiſſima ſunt animalia. Hinc
Lucretius:Lanigeræ pecudes & equorum duellica ꝓ/
les : hic eſt Bellorophontes qui aduerſus chimærā pe/
gaſo equo alato uſus eſt ad uictoriam ut mythici fabu
lant' Is in Helicone boetiæ mōte ungula ſaxum feriēs
fontem eduxit Hippocrenem ut Aratus & Higinius
tradidere:Ex hiſtoria eſt equidem aligeros ī æthiopia Pegaſi
equos naſci:quos Pegaſos nominant Plinio in octauo
& Alberto Magno in.xxii.autoribus: Mulus

MVlus q græce ημιονος ex equa & aſino ut no/
tiſſimum eſt gignitur animal uiribus in labore
eximium:optimus ad generationē aſinus habet'
qui equam pullus ſuxerit:Hinc admittunt de īduſtria:
quos hippothelas uocant tāq̄ equimulgos:qui uiribus Hippothelæ
bonis modo equorum ſuperueniētes in paſcuis coeāt
at ex equo & aſina genitus pullus hinnulus uocatur Hinulus
ut ſcribit Plinius & Varro : Mulum octuaginta annis
uixiſſe athenienſium monamētis apparet :Mulæ ipſæ Mulæ ſteriles
non pariunt : quoniā ex differentibus ſpetie aīalibus
cōſtant:& nō hiſdē p naturam & tēperamētum ſemi/
nibus us ſētire uidet' aphrodiſeus ī ꝓblematibus:Sūt
tamē ī Syria quæ pariāt:ſed ſui generis ut refert Ari/
ſtoteles hiſt.aīalium primo.At mulus ipſe ſeptēnis īple Hinnus
re poteſt:cum equa etiā cōiunctus Hinnum ꝓcreauit
Mulorum ductor mulio nuncupat'.ſicut equiſio equo Mulio
rum:bubulcus boum :.qui & Buſequa:nam Agaſo ab Equiſio
agēdo generale uerbum eſt: Plinius ī.xxxv. Athenion Bubulcus
Agaſonē cum equo pinxit:Apuleius ī metamorphoſi: Bubſequa

Agaſo
Opilio
Aepolus
Suarius
Porcarius
Calcitro
Aſinus

An te nos tractamus inciuiliter: qui noſtrum Aſinum furatus abducis: quin potius effaris: ubi puerū eiuſdē Agaſonē necatum ſilicet occultaris: Opilio ouiū quaſi ouilio: Suarius ſuum qui porcarius: & Aepulus ex græco quaſi Aegolus caprarū. Muli calcitrones ideſt calcibus infeſtantes uitio arcētur uini crebriore potu.

ASinum quadringentis numis emptum. Q. Axio ſenatori haud ſcio an oīum ꝑtio aīalium uicto inquit Plinius: Plagarū & penuriæ tolerantiſſimus negligētiam cuſtodis fortiſſime ſuſtinet: tardiuſq; reliquis armentis deficit. Nā ut notat Columella: Laboris & famis maxime patiēs raro morbis afficitur: frigore tamen obrigeſcit ut pote natura frigidus: unde & ī pōto & ī ſcithia nō naſcitur ut Aphrodiſeus & Ariſtoteles tradidere: Pullos aſinarum epulari Mœcenas inſtituit: multum eo tēpore prælatos onagris: poſt eum interiit autoritas ſaporis: Onagri ipſi e ſilueſtri genere: unde nomen: ī phrygia & lycaonia ꝑcipui cū uenatibus agitant᷑ ita eminus lapides calcitrando emittūt ut inſequentiū perforent pectora aut perfractis oſſibus capita ipſa diſplodant: hinc in re bellica tormentum quoddā onagri nomen accepit ut ſcribit Ammianus: Pullis eorū ceu ſapore ꝑſtantibus Africa gloriat᷑: quos Laliſiones appellat: Martialis in Xeniis. Cum tener eſt Onager ſolaq; Laliſio matre Paſcit᷑: hoc iſans ſed breue nomen habet. In græcia Aſini arcadici nobilitati: in Italia Reatini. M. Varro rei ruſticæ ſecundo ſcriptum reliquit ſua memoria Aſinū ueniſſe Seſtertiis milibus ſexaginta: & Plinius de aſinis hæc protulit. Quæſtus ex his opima ꝑdia exuperat: notum eſt ī celtiberia ſingulas emi quadragenis milibus numorū. Quartos in his dentes a diiudicādā ætate gnomones dicemus ut ex Ariſtotele hauſimus: apud quē etiā ad quadrupedū ætatem dinoſcendā hoc ſcitu dignū & experiētia cognitum legimus: cutē pretētā maxillis detractā & mox

Pullus aſinus
Onagri
Laliſio
Gnomones dentes

relaxatam illico in ſuum locum redeuntem indicium præbere recentioris quadrupedis:at diutius rugatam permanentem ueteris ſignum oſtentare. Signũ equi ſenis

CAmelos inter armenta paſcit oriens: Bactri eos mittunt & Arabia ut ſcribit Diodorus:Sed ĩ hoc differunt q̃ arabici bina in dorſo habent tuber/cula:ſingula bactriãi. Ad miniſterium duplex habẽtur onerum.n.ſalmas iumentorum uice dorſo ferunt: ut tradit Caius Iureconſultus ad.l.aquiliã ideoq̃ itẽr doſ ſuaria aĩalia numerãdi & equitatum ꝓbent in prœliis perniciores:ſed in primis fœminæ: coituri ſolitudines petunt ut Elephãtes: matres nunq̃ ſuperueniunt:ſi qs etiã cogere uelit non patiunť: Cum de iduſtria cuſtos in uenerẽ cum matre miſcere camelum feciſſet: Is re cognita ſceleris commiſſi anxius camelarium paulo/poſt morſu interemit ut refert Ariſtoteles hiſt.aĩalium nono.Sitim quatriduo tolerant:potu non gaudẽt niſi aquã prius turbidauerint:equos impẽſius odere: for/midat & equus Camelum adeo equidẽ ut ſpetiẽ eius ĩtueri nec odorẽ ſentire ſuſtineat ut autor eſt Herodo tus:Durant in annos quinquagenos quidam & in cẽ/tenos teſtibus:Plinio in. viii.& Solino in collectaneis: Primum autem camelos uidere romani qui cum Sci pione Antiochum deuicere:atq̃ iterum qui cũ Arche lao ad Orchomenum & chæroniã dimicarunt ut Plu tarchus in Lucullo atteſtatur:Nunc paſſim Dromeda rios appellamus inter ueterina animalia numerãdos: qua dictione ut nomen indicat notamus animalia ad uecturas idonea:hinc Veterinarii curam ueterinorum profitentes:qui & Cteniatri.i.Iumentarii a medella iu mentorum dicti apud nos conſueuere etiam illa locã da domi nutricare ad quæſtum: Vnde equos mulos aſinos meritorios uocitamus:ſicut ſcorta meritoria & tabernam meritoriam: Oroſius:E taberna meritoria fons olei terram exundauit.

Camelli

Salmæ

Inceſte nota

Dromedarii

Veterina

Veterinarii

Eq meritorĩĩ

Scorta meritoria

Taberna meritoria

Canis

CAnis qui græce κύων ad totius domus ſed præcipue ſtabuli cuſtodiã tam in oppidis q̃ pagis elligendus eſt.familiam nãq; & pecora obſeruat latratu fures indicando:Quis famulus inquit Columella amãtior dñi:quis fidelior comes:quis cuſtos ĩcorruptior:quis excubitor ĩueniri põt uigilãtior:quis deniq; ultor & uindex cõſtantior.Garamantũ regẽ canes du

Canum fides

cẽti reſiſtentibus ſeſe opponentes ab exilio reduxerũt: Colophonii & caſtabalẽſes ad bella canum agmina & cohortes habuere:Volcatiũ ẽt nobilẽ qui autore Plinio ius ciuile Caſſeliũ docuit e ſuburbano aſturcone redeuntẽ cum adueſperauiſſet canis a graſſatore defẽdit:Soli canes nomina ſua recognoſcunt:Itinerũ me

Canũ mẽoria

minerunt:uocem domeſticã agnoſcũt:dominos æqualiter & fideliter omnes diligunt:hinc Lucretius: Canũ fido cũ pectore corda.Liſimachi regis canis flammæ ſe iniecit rogo domini accenſo & pariter igne eſt abſũptus:Iaſonis quoq; licii interfecti canis inedia uitam finiuit:Aluntur etiãnũ canes ad uenationem:hinc uenatici dicti:quorũ alii lepores capreolos & id genus cæte ra curſu ꝑuenientes mordicus appræhendunt atq; in

Venatici cães

terimunt:Alii ſagaces odore ferarũ ueſtigia ſcrutãtur: & uenatiões retiariã accipitrinã & curſoriã adiuuant.

Sagaces cães Plaudi

hi pendulas & ampliores aures ſortiti Plaudorum nomen acceperunt:Si qui aduerſus apros ſpumantes:lupos rapaces: Vrſos informes : & ferociora animalia emittuntur : collum corio cum clauis acutis & eminẽtioribus cui millus nomen eſt ueſtiti prodeunt.Venandi uero modum Curetes induxere ut eſt apud Diodorum:ſuſcepere poſtea cæteri:& in primis perſarum re

Millus

ges tanq̃ ueriſſimam rerum bellicarum meditationẽ :

Venãdi mos primo

commendatur a Platone in libro ſeptimo de legibus cum ſit canibus equis & corporeis uiribus quicunq; habuerit horoſcopũ ĩ q̃rta ꝑte leõis erit uẽator:ut Firmicus teſtatᷣ:Sũt & cães ſpõte ĩuẽationẽ exeũtes ꝑdãq;

domum referentes Vertagi nuncupati Martialis non ſibi ſed domino uenat᷑ Vertagus acer illeſum leporē qui tibi dente feret. Sunt præterea mellitei a loco paruuli in deliciis olim fœminaꝝ ut nunc præſertim religioni addictarum celebrati. Vertagus Mellitei

PRæſepiū dicit᷑ ubi iumentis cibus miniſtrat᷑: hinc Poeta aut intus clauſos ſatura ad ꝑſepia ſeruant Apuleius Metamorpho. ſexto. Præſepium meum ordeo paſſim repleri iubet fœnumq; bactriano camelo ſufficiens apponi. Columella. In ſtabulo ſint ampla præſepia ſuper quæ trāſuerſi aſſeres in modum iugeri a terra ſeptem pedibus ellati configant᷑. Ad quos religari poſſint Iuuenci. At Præſepe ipſum ꝓprie ſtabulū dicetur: Lignum uero ad quod equos cæteraq; iumenta capiſtris ita enim ipſa Lora dicuntur religare ſolemus nō aliter q̄ ad anſulam uel uncinum uacerra nominatur: Columella clatrorū genus uaceras appellat: quibus e robore factis caueæ muniuntur. Praeſepium Praeſepe Capiſtrum Vacerra Lora Anſula

FVrculæ ſiue furcillæ dicunt᷑ quibus & frumenta cillent᷑ ideſt mouent᷑: nā cillere eſt mouere ut ſcribit Seruius & quibus fœnum palea & id genus reliqua iumentis miniſtrantur: hiſdem ruſtici in fœno colligēdo utunt᷑. M. Varro rei ruſticæ primo. Herba cū creſcere deſiit & æſtibus areſcit ſubſecari debet & qđ pareſcat furcillis uerſari. Furculæ ipſe uident᷑ a furca hypocoriſticos deductæ. Furcilles quoq; e ferro dicimus bidentatos uel tridentatos quibus utuntur ſtabulari ad excrementa iumentorum paleis mixta fimum appellāt unde fimeta q̄ Sterquilinia e ſtabulo eiiciēda Furculae Furcilles Fimus Fimetum

RAſtelli ꝓprie quibus p fœniſecia feſtucas abradimus a quo abraſu Raſtelli ſunt noīati ut autor ē M. Varro ī libris līguæ latinæ: & rei ruſti. primo. Tum de pratis īquit ſtipulā raſtellis eradi atq; addere fœniſecio cumulū: quo facto ſiciliēda prata ideſt falcibus cōſectāda quæ fœniſecæ ꝑterierunt. Veꝝ & ſtabu Raſtelli Sicilire

lariorum uſibus deputantur. Hiſdē quoq; terram effodiunt. Vnde Suetonius in Nerone: Tubaq; ſigno dato primus raſtello humū effodit & corbulæ cōgeſtā humeris extulit: colligit́ aūt fœnū p fœniſeces & cæteros ī metas: ſtrues uel cumules quas Columella uidet́ Strigas uocare. nā Strigæ ordīes ſūt rez̄ īter ſe cōpactaꝝ.

Fœnum — FOeno aluntur iumēta: datur & ſtramentū equos uero generoſiores & ad curſum p̄ſertim paratos quos barbaricos dicimus: paleis & Zeatico hordeaceoue cibario qui ſunt princi pum equiſones alere cōſueuerūt. At uerno tēpore equis iunioribus īprimis

Farrago — p cōtinuos dies pluſculos Farrago exhibet́: qua & purgant́ & obeſiores euadūt: de hac Plinius i. xviii. Pompeius &. M. Varro ī re ruſtica meminerūt: hoc ſcitu dignum eſt quod refert Ariſtoteles hiſt. aīalium octauo: Farraginē pilum expolire. cum frugibus grauida eſt: ī

Fœſtuca — utilē cum duris iam ariſtis inhorreſcit. Fœnum autem ipſum & fœſtuca autore Pōpeio a fœtu nomina traxe

Fœniſecæ — runt a fœno Fœniſecæ qui fœnariis falcibus fœnū in

Fœnariæ falces — pratis ſecant: Columella rei ruſticæ ſecūdo. Ita necubi ferramētum fœniſecis poſſit offendere alii fœnū a fœnore deducunt q̄ nil aliud ſine aliqua cura tantū fœ

Prata — noris præbeat. Vnde prata: e quibus fœnū. antiqui dixere quaſi parata: Fœnū mēſe maio primū ſecāt fœniſecæ tū et iā poſtea maxīeq; ſi prata ſint irrigua quod

Cordum fœnum — ſero natum & fere autūnale Cordum nuncupamus: Plinius: Rurſus inquit deſecta rigari oportet: ut ſecetur

Corda frumenta — fœnum autūnale quod Cordum uocant. Veluti corda frumēta tarde matureſcētia dicuntur autore Pōpeio

Cordi agni — Itē cordi agni qui & ſocordes poſt tēpus cū remāſerīt

Socordes — īuoluis ītimis ut tradit. M. Varro rei ruſticæ ſecundo.

Stramentum — STramentū e ſtipula faciūt: ſed optimū cū nondū

Spicilegium — p̄luerit & āte ſpicilegiū: quo relictas ſpicas colligūt ſicut Racemos relictos in Racematione: Plinius in xviii. Vbi fœni inopia ſtramento paleam querūt: Item

alibi de hordeo loquens: Palea ex optimis ſtramento uero eius nullum comparatur: & M. Varro rei ruſticæ primo: Infra manũ ſtramẽtũ quod terræ hæret poſtea ſubſecať: Cõtra quod cum ſpica ſtramẽtum hæret cor bibus ĩ aream defertur. ubi diſcedit ĩ aperto loco palã a quo nominata poteſt eſſe palea: ſtramẽtum a ſtando ut ſtramen dictum putãt: alii a ſtratu ꝙ pecori ſubſternatur: Palea ipſa e culmis tenuior & minutior impendio ꝓbať: Plures gẽtium ea pro fœno utunť: optima eſt e milio proxima ex hordeo: peſſima e tritico ꝑter ꝗ iuuentus opere laborantibus: noſtri ſubſtratu animalium illam præcipue ſeruare conſueuerunt. Datur & per hyemem interdum armentis: Cæteris præferť Viciæ palea in cibariis ſi mature fuerit collecta. Stramen Palea

FIſcina a ferẽdo nomen accepit ut ſcribit. M. Var. ea namq̧ feruntur paleæ fœnum frõdes & id genus reliqua. Ouidius: Vnde data eſt egre fiſcina frõdis oui: Et Plinius frondarias fiſcinas quatuor iplere frondatorem iuſtum eſſe autumat: Inde fiſcella uas deducta e iũcis aut uimine qua caſeus formať: Diuus Hieronymus ad ruſticum: Vel fiſcellam texe iunco uel caniſtrũ lentis plecte uiminibus. Tibullus. Tunc fiſcella leui detexta eſt uimine iunci: raraq̧ per nexus eſt uia facta ſero ab ea fiſcellus ut opinor caſei mollis appetitor nuncupatur: Eſt & fiſcella e uiminibus funiculiſue cõtexta qua boum ora: fauceſq̧ muloꝝ capiſtranť: Plinius in. xviii. Fiſcellis capiſtrari boues oportet ne germinum tenera ꝑcerpant: Fiſcina item olei factores utũtur ut idem. xv. oſtendit. Fiſcina Fiſcella Fiſcellus

STrigillis inſtrumẽtũ e ferro dẽtatum a ſtringẽdo quod radere ſignificat dici põt quo equos & id genꝰ iumẽta expolire ſolent eqſones e corpore ſordes ab radẽdo: apud ãtiquos ꝓprie ad uſus balnei ſtrigiles fuere ut dicemus: Strigiles etiãnũ ſermõe uernaculo piſciculi q̃dã dicũť quoꝝ freq̃ns fit captura p Strigilis

hyemes : hi ueru toſti ſale aceto oliuo pipere & Cina/
momo conditi paropſide:in cibis non improbantur.

Frena

FRena quibus equi cohercẽť. Seneca:hippolytus arctis cõtinet frenis equos:Ea in uenere peletro/ nii qui & ſtrata equoꝝ primi mõſtrauerũt:Oreas quibus ora frenanť ſicut aureas quæ ad aures religan tur autore Pompeio dicemus.Aſt poſtomis ad cohibẽ dam tenaciam naribus ĩponiť ut tradit Nonius Mar cellus.Eſt & inter frena lupus quem lupatum nõnulli. hinc Poeta:duris parere lupatis:& Papinius in Achil. Non aſpera pbet ora lupis.Eſt & camus quo Dauidis Pſalmo.xxxi.uſus eſt Diuus Hieronymus. Niſi potius hi fuerunt ſeptuaginta interpretes quoꝝ Pſalterinm ĩ eccleſia cantatur.

Strata equorum primo

Oreæ

Aureæ

Poſtomis

Lupus

Luparum

Camus

Habenæ

Retinacula

HAbenæ quæ & retinacula frenis annexa ſunt lo/ ra manuq; teneť ut equum in gyros flectere im pellere & retinere ualeamus.Vergilius de turno manibus mollitur habenas.Silius Italicus punicorum ſeptimo. Ferrato calce atq; effuſa largus habena cun/ ctantẽ impellebat equum:ubi per calcẽ ferratũ calca/ ria e ferro intellexit quibus equos concitamus:nõ ali/ ter q̃ flagellis e ſummis arborũ partibus e loris e ner/ uo taurino.

Calcaria

Flagellum

Ephippium

Cingulæ

EPhippium ſella dicitur quæ equis ad molliorem uecturam imponitur & loris canabinis quæ cin/ gulas uocitant uentrem cingentibus ne diff luat cõtinetur.Martialis Ephippii lemmate ꝓpoſito ĩ apo/ phoretis.Stragula ſuccincti uenator ſume ueredi. Nã ſolet a nudo ſurgere ficus equo.Inde equi ephippiati quorum contrarii ſunt noſtris deſultorii nuncupati ꝙ ex his facile deſiliant deſultores : qui teſte Manilio in quinto aſtronomiæ fiunt ſub ſigno Eniochi.At genera liter omnia quæ mulis equiſue inſternuntur Strata di/ xere:& equos ſtratos ac inſtratos eis ornatos.T.Liuius de ſecundo bello punico. Armatos deinde inſtratiſq;

Ephippiati equi

Deſultorii

Deſultores

Strata

equis ſignũ expectare:& ab urbe cõd.Libro.vii.Mulis ſtrata detrahi iubet:Seneca ad Luciliũ: Stultus eſt qui equum ẽpturus nõ ipſũ inſpicit ſed ſtratũ eius & frenos.Silius: Stratũq; oſtro quẽ ceperat ipſe cornipedẽ. Ephippio autem dextra aut ſiniſtra loris quibuſdam ferreæ machinulæ adduntur:quas ſtapedes elegãter & latialiter appellabimus:quia in his ſeſſores dum terga premũt equorũ pedes habere cõſueuerũt:apud maiores ut ĩ ſtatuis eqſtribus apparet nõ fuere:Ephippium ipſũ dicit̃ q̃ ſupra equũ ponat̃:nã græci Hippon equũ nomĩant unde Hippodromus:Hippiatros equomedicus: hippocampus piſcis : hippomanes & carũcula & uirus:hippona dea equoꝵ ſicut bobona boũ : Hippoconii uero mãgones ab equis cõponendis colorẽ fuco: robur inani ſagina ut ait Quintilianus mẽtientes. — Stapedes, Hippos, Hippomanes, Hippona, Bobona, Hippoconi

MOnile nou ſolum mulierum ornatus dicitur:ſed equoꝵ etiam pendens a collo in pectus ut ſcribit Pompeius: Ouidius ĩ Faſtis Dat digitis gemmas dat longa monilia collo Aul.Gel.in noct. atti.equitatum ĩquit frenis ephippiis monilibus phaleriſq; prefulgentem: quæ uerba apud Macrobium in ſaturnal. recitat pretextatus:&Poeta de equis latini Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent — Monile

POſtilena in curuum lignum ſiue craſſius lorum dicetur quod ſub iumentorum cauda poſuere : eo q; a poſteriore parte habeatur : Plautus:ĩ caſina Ita te a gerunda aqua curuum faciã probe ut poſtilena poſſit ex te fieri: hinc per contrarium Antilena qua pectus cingitur ut pectorali:Sed & cingulas laterales legimus a lateribus quæ cingũt:adduntur omnibus bullæ ex orichalco ĩ primis orbiculatæ extuberãteſq; ad ornatum & ſplendorum : — Poſtilena, Antilena

PHaleræ equoꝵ ornamẽta dicũtur a uerbo græco q̃ illuſtrare ſignificat:Verg.Primus equũ phaleris in ſignẽ uictor habeto:& poeta ſatyrogra — Phaleræ

graph⁹ magnoꝝ artificū frágebat pocula miles ut pha
eris gauderet equus Inde phaleratus:Suetonius ī Clau
dio:Craſſus frugi equo phalerato & ī ueſte Palmata:
HElcium dicitur āte pectus equoꝝ & id genus aīa
Helcium — lium ab armis.i.humeris pendens īſtrumentum
quoddā tractariū quo & molæ illi p machinulā
in nexe uerſantur :& curricula per temonem trahun/
tur:Vnde & nomen accepit : Helco & .n. græce tra/
ho latine interpretant' hinc helciarius apud Martialē
Helciarius — qui fune canabino nauē trahit aduerſus ūdas: Sidoni
us curuorū hic corus helciariorū de Helcio meminit
Apuleius metamorph.nono:Defectū alioquin me hel
cio ſparteo dimoto nexu machinæ liberatū applicāt
preſepio & paulopoſt: helcio tandem abſolutus refe/
ctuiq; ſecure redditus.
CLitellæ appellant' quibus colligatæ ſarcinulæ mu
Clitellæ — lis & id genus ueterinis portant' ut ſcribit Pōpe/
ius:Horatius inſatyricis Sermonibus:hīc muli ca
puæ clitellas tēpore ponunt: Inde muli clitellarii:Plau
Clitellarii — tus in muſtellaria: Muliones mulos clitellarios habēt:
muli — ego habeo homīes clitellarios magni ſunt oneris quic
quid imponas uehunt:operimēta uero quibus muloꝝ
boumq; dorſa cōtegunt' Dorſualia uocant:At ſacculi
ſcortei ad ferēda numiſmata ſiue cætera ad iter pere
Bulgæ quae — grinationēq; neceſſaria bulgæ dicūt' autor Pōpeio:alii
Vulge — uulgas uocitarūt:Seneca ab equis qbus portāt' hippo
Hippoperae — peras:Ipſi⁹ hæc uerba ſūt ex libro epiſtolaꝝ ad luciliū
tertio decimo:M.Cato cēſorius quē tā neceſſariū Rei
pu.fuit naſci q̄ Scipionē:alter.n.cū hoſtib⁹ noſtris bel/
lū alter cū moribus geſſit Cantherio uehebat' :hippo/
peris quidē ipoſitis ut ſecū utilia portaret:ſunt & mā/
ticæ ac per diminutionem māticulæ perulæ uiatoriæ.
Mantica — Aeſopus ille feſtiuiſſimus Apologoꝝ ſcriptor duas mā
Manticula — ticas ſingulis dedit hominibus Anticā & Poſticā īilla
aliena in hac noſtra ſunt uitia: Sed utinā obuerterent'
ut ſua quiſq; uitia intueri poſſit:aliena non tam facile

poſſet:Veꝝ noſtro uidet manticæ quod intergo eſt:

AVIARIVM CAPVT.VIIII.

ORNITHONES LOca appellamus oīum alitū quæ ītra parietes domꝰ ſolét paſci ut ex.M.Varrone ſcribit A.Gell.noct.attica.ſecūdo: Auiaria quoq; dici poſſūt:ꝙ aues ibi paſcū/ tur īcluſæ.q̄ primus inſtituit clauſis oīum geneꝝ auibus.M.Lælius Strabo brūduſii eque ſtris ordinis:ex eo cœpimus īquit Plinius aīalia carceř cohercere quibus natura cælū aſſignauerat: Vbi ue ro opimabantur altilia Saginarium a ſagina dixere: Vnde.M.Varro ſcribit ī re ruſtica pullos āſerinos īclu di ſaginario:Eſt & cors quā cohortē quoq; dicimus lo cus cīctus parietibus quo gallinas anates & id genus reliqua habere ī Villa ſolemus:Vnde cohortales apud rei ruſticæſcriptores gallinæ uocāť: Ouidiꝰ abſtulerat multas illa cohortis aues:& Varro:Coes in qua paſce bāť gallinæ Græci ornithotrophiō noīant a gallis pa ſcēdis q̄s ornithaſ nūcupať ꝓ cæteris : ī eo Includi ſo litas:nā & alias aues:hīc ornithogonia de Auitii natu/ ra cōmētarios legimus:In urbana quoq; domo cortē facere poterimus in qua paſcere ciconias grues Pauo nes gallinas āſeres & ſimilia dabiť ad uſus quotidiāos

Ornitones
Auiaria
Saginarium
Cors

AQuilæ ut refert Aphrodiſæus ī ꝓblematis oculo rū acie acutiſſima īter aues prīcipatū ſibi uēdicāt numq̄ bibunt ueluti & cætere uolucres aduncæ carniuoræ ꝙ faciūt genera auiū rectungiua:fulmine nō tāgūť:Vnde armigeri Iouis nom̄ acceperūt:C.Ma rius ſecūdo:cōſulatu romāis aquilā legiōibus ſolā di cauit.cum eā aña una cū lupis eqs apris & minotauris īſignis haberēt:Plura aqlaꝝ eſſe genera ſatis notum ē quoꝝ ad uenationē nōnulis utimur:hīc Aſtures quas

Aquillæ
Aſtures

Anatariæ aquilæ Accipitres

ab anatũ uenatu Anatarias aqlas latialiter nũcupabi/ mus principes & ditiores ad delicias alumnãtur: quẽ admodũ & accipitres: quibus ſocietate quadam aucu/ pant: ſagacibus catulis aues excitãtibus: quas humana gula populetur: Verum lepuſculos etiã aquilæ uenant Vnde græcis eſt lagophonon: de accipitrũ aquilarum q; generibus multa Plinius Albertus magnus & Ari/ ſtoteles tradiderunt apud quos compluria ſi uolueris diligens lector inuenies.

Pauo

PAuo auis Iunonia laudatus expãdit colores cau/ dæ aduerſo maxime ſole nã ſic fulgẽtius radiãt ſed nõ ante trimatũ: Vnde epigrãmatarius poeta de pauone in Xeniis: Miratis quoties gẽmãtes explicat alas. Et potes hãc ſæuo tradere dure coquo Eſt illi ut refert Ariſtoteles hiſt. aĩalium primo: Cura ornatus & polita: ueluti mãſuetudo elephãtis: & uulpibus aſtutia:

Pauo in cibis primo

Pauonẽ cibi gratia primus occidit orator Hortẽſius: ſagĩnare uero ĩſtituit. M. Aufidius Lurco circa nouiſſi/ mũ piraticũ bellũ: redituſq; ex eo quæſtu ſeſtertium ſe xagena milia habuit: eius caro nõ facile corruptione putreſcit ut Diuus Auguſtinus in dei ciuitate atteſtat.

Phaſianæ

PHaſianæ dictæ a phaſi colchorum fluuio exiſti/ mantur: Ab argonautis namq; ex ea regione in græciam tranſportatæ ſunt: Id quod Martialis diſticho cui Phaſianæ lẽma eſt dilucide oſtẽdit: Argoa primum ſum trãſportata carina: ante mihi notum nil niſi phaſis erat: & Petronius arbiter in ſatyris: Iã pha/ ſidis unda orbata eſt auibus: Phaſianæ in cibis præcæ teris uolucribus cõmendãtur: nutriunt enim impẽſius nec ſtomachũ ut pote concoctu faciles lædunt: In hãc auem Itim Terei mutatum mythici fabulantur.

Perdices

PErdices libidinoſiſſimæ aues credunt: Plinius in decimo: Illæ quidẽ & maritos ſuos fallunt: qm̃ ĩ tẽperantia libidinis frangunt earũ oua ne cubã/ do detineãtur: tunc inter ſe dimicant mares deſiderio

fœminarum uictum aiũt uenerem pati: Id quidem & coturnices:Trogus inquit & Gallinaceos aliquando. Idem Ariſtoteles hiſt.aĩalium nono ſcriptum reliquit: Hinc.M.Varro:Sic perdices quæ ut Archelaus ſcribit uoce maris audita concipiunt: & Solinus : dimicatur circa connubium uictoſq; credunt fœminarum uice ſuſtinere uenerem: Ipſas libido ſic agitat ut ſi uentus a maſculis flauerit fiant pregnantes odore:iucundiſſimi ſunt ſaporis:& ideo ſolis diuitum menſis apud ueteres ponebantur : Martialis Ponitur Auſonius auis hæc rariſſima menſis:hanc in lautorum mandere ſæpe ſoles.Eſt de illa & noſtrum diſtichon. Sodomiticæ aues

Lautorum dubiis perditix ſodomitica cœnis
Aptior:ægrotis iuſcula ſæpe dedit

Theophraſtus philoſophorũ peritiſſimus omnes in paphlagonia perdices bina corda habere ſcripſit Sicut ĩ cherrõnenſo ad ꝓpõtidẽ Lepores bina habere Iocinora teſtantur plinius & Ariſtoteles.

COturnices a ſono uocis autore Põpeio apud Delon partu deorum inſignẽ primo inuentæ: unde inſula nomen accepit:Ortygias græci nũcupant: neoterici qualeas:Cibos gratiſſimos habent uenenorũ ſemina:nam Eleborum comedunt hoĩbus lœtiferũ:ut refert Aphrodiſeus in Problematibus:Lucretius libro de rerũ natura quarto. Præterea nobis Veratrum eſt acre uenenũ At capreis adipes & coturnicibus auget: quã ob cauſam menſis prudentiorum dãnatæ:ſimulq; propter morbum comitialem deſpui ſuetum:quẽ ſolæ animalium ſentiũt præer hominem: Autores Plinius & Solinus:Hinc nos diſticho luſimus. Coturnices Ortygiæ Qualeæ

In precio ſum nunc olim damnata Coturnix:
Vox nomen:precium dat ſapor ipſe mihi:

Paruæ ſunt Auiculæ : & cum ad nos uenerint potius terreſtres q̃ ſublimes:nam aduenæ ſunt:ut hirundines per uer uenictes ad nos:flare incipiẽte fauonio: quem Hirundo

Chelidon ob id chelidoniam uocarunt a uiſu hirundinis quæ
Chelidonia græce chelidon. Hinc chelidonia herba :qua oculis
Glottis pullorum in nidulo uiſum reſtituunt: Ariſtoteles hiſt.
Ottus animalium octauo ſcribit Coturnices abire ducibus
Ortygometra glottide otto & ortigometra atq; etiam Cinchramo a quo & noctu inquit reuocantur.

Cinchramus
Porphyrio

PORphyrio auis eſt laudatiſſima in comagene:nobilior tamen balearica ut tradit Plinius : Cui inter aues Hæmatopodas a colore pedũ ſanguĩeo

Roſtrum numerandæ roſtrum quod pro maxillis aues habere teſtis eſt Ariſtoteles & prælonga crura rubent:Auium ſola morſu bibens cibũ oẽm aqua tinctum ad roſtrũ pedibus ueluti manu affert : de illa diſticho meminit Martialis in Xeniis. Nomen habet magni uolucris tã parua gigantis & nomẽ Praſini Porphyrionis habet Hanc ego crediderim eſſe quam *Siculi* & Romani

Coturnix uernacula lingua Coturnicem appellant. Nam aliam
Phœnicopterus eſſe a phœnicoptero ex pennis rubẽtibus nomen adepto certo certius eſt.

Grues GRues.quæ a ſono uocis:excubias nocte diuidunt capite ſubter alã cõdito dormiunt: alternis pedibus inſiſtentes:Dux ipſe detecto capite ꝓſpicit & quod ſenſerit ore ſignificat:nã de lapide quod dicitur falſum eſſe Ariſtoteles hiſt.aĩalium.viii.exiſtimauit:Abeũt exultimis in ultima flatu ſecundo uolãtes.Hinc ex ſcythicis campis ad paludes ægypti ſuperiores unde

Pygmei Nilus ꝓfluit uenire dñr.quo in loco cũ pygmeis bellãtur:Nõ.n.id fabula eſt:Sed certe genus tum hoĩum tũ etiã equoꝝ puſillũ ut dicit̃ eſt:deguntq; in cauernis ex quo nomen a ſubeũdis illis accepere:Aetatẽ in his indicat color nã:ſenectute furueſcũt autore Solino:cuius rei cauſam reddit Ariſtoteles ultimo de generatiõe:uo

Y littera lantes aute ordine quodã.Y.litteram faciunt.Id quod Palamedẽ depræhẽdiſſe legimus. Diuus Hieronimus ad Ruſticũ de uita monaſtica Grues inquit unam ſe

quūt ordine litterato:Martialis. Turbabis uerſus nec littera tota manebit:unā pdideris ſi Palamedis auē:& Claudianus: Pēdula ceu paruis moturæ bella colonis. Thracia cum tepido permutant ſtrymona Nilo Ordinibus uariis per nubila texitur alis Littera:pennarumq; notis inſcribitur aer: Plinius In Balearibus inquit inſulis in honore menſa rum eſſe Vipiones ſic enim uocant minorē gruem: at Pipiones pulli ſunt columbini.

CIconiæ lingua carere dicuntur:Sonum enī quem edunt oris potius q̄ uocis eſſe exiſtimarunt: maxima eſt his nec uulgaris pietas ſenectā genitricū uiciſſim educādo ut Ariſtoteles nono hiſt.aīalium autor eſt: Tātus p̄terea honos ī theſſalia ſerpentū exitio ut capitale fuerit Ciconiam occidiſſe:ut refet Solinus: Cornelius Nepos qui ſub diuo Auguſto cæſare deceſſit:cum ſcriberet Turdos paulo ante cœptos ſaginari: addidit Ciconias magis placere quā grues : cum hæc nunc teſte Plinio ales inter primas expetatur illam nemo uelit attigiſſe:Ciconiæ autem Pulli in cibo lippitudini impendio medentur : hos apponere menſis inſtituit Ruffus prætorius ut apud Porphirionē legimus. Ciconia ipſa græce πελαργοσ. Ciconiæ Pulli ciconiæ

ANſer natura ē ad ſenſus & ſtrepitus ales acuta & ſollicita:eidem uigil ineſt cura defēnſo Capitolio maxime celebrata quo tēpore Galli ſenones urbe capta & incenſa duce Brēno capitolium noctu aſcēdentes anſerum ſtrepitu:ac clangore excitato Manlio deiecti fuere: ut ſcribunt.T.Liuius quīto ab urbe condita:Plinius.& Plutarchus in camillo: hinc Lucretius Romulidarum arcis ſeruator candidus anſer : Apud ueteres cōmendabantur in cibis anſeres præſertim iocinore quod fartilibus quibuſdā ī uentre ut creſceret excogitatum eſt:exemptumq; lacte & mulſo magis augeri:Horatius:non ſine farre pīguibus & ficis paſtum Anſer Iecur anſerinum

iecur anſeris albi:Scipio:an Metellus an.M.Seſeius tã tum bonum inuenerit incertum eſt:Cotta quidẽ Meſ ſalinus palmas pedum ex his torrere:atq; patinis cum criſtis gallinaceorum condire monſtrauit: commendã

Pluma ãſerina
Adeps
Liquamen
Chẽodoſciõ

tur apud nos & pluma qua culcitras farcire conſueuĩ mus:& Adipe Liquamine etiam inde excogitato quo præcipue hebræi in condimentis utuntur : locus autẽ proprie ubi anſeres aluntur: chenoboſcion græci ap pellauere:nam χην χηνοσ anſer eſt.

Anas

ANas quæ græce νησσα a natando nomen accepit: Cicero:ſerpere angues.natare Anaticulas uolare merulas:cornibus uti uidemus boues:Nepas acu leis ſuam deniq; cuiq; naturam eſſe:ad uiuendũ ducẽ: in aquis enĩ libentius q̃ in terra uerſatur:Exquo inter

Amphibia

Amphibia numeratur quæ græci uocant auiũ genera uitæ duplicis cũ nõ tãtũ terreſtria ſed aquatila deſide rẽt pabula:ut Varro Plinius Columella & Ammianus

Phalaris
Vrinatrix
Boſca
Fulicæ
Gauiæ

ſcripſere.Ariſtoteles hiſt.aĩaliũ.viii.refert circa lacus & ãnes uerſando uictitare anates holores:Phalarĩ:Vrina tricem Boſcã anati ſimilẽ ſed minorẽ:& anſeres quẽ admodũ Gauiæ Mergi Fulicæ:Cæteris auibus dome ſticis calidior eſt & plurimi nutrimẽti ut eſt apud Aui cẽnam:A gulosis & pectore & ceruice cõmendat̃ ĩ ci bis:Vnde epigrãmat.poeta in Xeniis:Tota quidẽ pona

Neſotrophiõ

tur anas ſed pectore tantũ & cernice ſapit cætera red de coquo Vbi anates clauſæ paſcunt̃ Neſotrophion græci dixere

Cycnus
Holor

CYcnus græce ut inq̃t Higinius holor latĩe auis eſt tota candida quæ morti proxima cantũ :flebilẽ canere dicit̃:quaſi diuinãs meliorẽ eſſe mortẽ q̃ uitã:Ideoq; Apollini uaticinationũ deo erat dicata :ut ſcribũt.M.Tullius & Plato : Martialis.Dulcia defecta modulatur carmĩa lingua cãtator Cycnus funeris ipſe ſui:Cycnus Phaetontis amator poſt illius interitũ diu tino fletu in hãc alitẽ mutatus eſſe dicit̃ in fabulis:Ad

ueniētes e longinquo holores colla præcedentibus im ponūt:& feſſos ad terga recipiūt :autor Plinius:ſic di/ cti ut quibuſdā placuit ꝙ in totū candicāt:ueluti holo cauſtū uictima quæ integra ignibus imponebatur:ho lographū teſtamentum ſola teſtatoris manu ſcriptum & holophāta in omnibus mendax. Holocauſtū Holographū teſtamē Holophanta

STruthiocamelus auis eſt magnitudine reliquas ex cedens ita ut beſtiarū pene generi ſit adnumerā da nam a terra nō tollitur:pedibus pugnat qui/ bus hominē etiam proſternit:cōcoquit deuorata quā tūuis duriſſima ut clauos quoq; ferreos: Cōmendant oua ipſius pp amplitudinē recepta pro uaſculis:& pē/ næ pro criſtis galeaꝝ comos adornātes ut Pli. autor ē Struthiocamelus

GAlli gallinacei ſydera nouere ternas diſtīguētes horas interdiu ipſo cātu:quē generoſiſſimi fera rum leones extimeſcūt:ut ſcribūt Solinus & Lu cretius:Mortales ad opera excitant ſomnos abrūpen tes:nam ante lucē in crepuſculo canere ſolent diē ad/ uentare nuntiantes:cuius rei cauſam reddit.M.Cicero de diuinatione ex Democriti autoritate : canere autē deſinunt caſtrati : De his Plinius in decimo. Horum inquit ſunt Tripudia ſoliſtima :hi magiſtratus noſtros quotidie regunt:domuſq; ipſi ſuas aut claudunt aut re ſerant:hi faſces romanos impellunt aut prohibent ui/ ctoriarum omnium toto orbe terrarum auſpices :hæc ille:moris enim fuit romāis ducibus pugnam inituris aduocare pullarium:ut offas Gallit obiiceret ad augu rium captandum:ſi ueſcerētur ratum erat auſpicium: cum aliquid ore excidiſſet terripudium erat ſoliſtimū: mox tripudium dictum:qnando ſilicet eſca in ſolo ca/ debat.M.Tullius de diuinatione libro primo.Cum ter ripudio flaminius auſpicaretur Pullarius diem prælii committendi differebat:Gallus græce αλεκτωρ unde Alectorius lapis qui in uentriculo ipſius inuenitur. Galli gal. Pullarius Terripudiū Tripudium ſoliſt. Alectorius

Capi
Capones
Maialis
Cantherius
Veruex
Caper

CApi ſiue capones galli gallinacei caſtrati dicunť ut ſcribit:M .Varro &Columella:differunt ergo a gallis ut maialis a uerre:Cãtherius ab equo ad miſſario:Veruex ab ariete:& caper ab hirco:At ĩ cibis gratiores ſunt utpote remoto ueneris uſu facti pingui ores & ſalubrioris nutrimenti:Martialis in Xeniis:Ne nimis ex hauſto macreſceret inguine gallus amiſit te/ ſtes nũc mihi gallus erit:Pli. Deſinũt canere caſtrati: quod duobus fit mõis:lumbis aduſtis candente ferro: aut imis cruribus mox ulcere oblito figlina creta: faci lius ita pingueſcunt:Ariſtoteles hiſt.animaliũ.viiii. Ca/ ſtrantur gallinacei parte nouiſſima ſui alui quæ cum coeũt concidit:hanc enim ſi duobus aut tribus ferra mẽtis ad uſeris capos facies: pfecte caſtratis criſta pal leſcit & ipſi cucurire deſinũt:neq; rem uenerea repe tunt :caſtrata autẽ omnia auctiora q̃ non caſtrata eua dunt:E gallis apud nos euulſis teſticulis per poſteriora modico uulnere capones fiunt:Hinc noſtrum diſtichõ

Cucurire
Caſtrata
Diſtichon

Pinguior ut fierem dempſit genitalia lumbis
Ruſtica:ſumq; capus:antea gallus eram

Pingueſcunt autem turundis & milii farina præcipue in cibo datis:Nam Plinius eo nomine uocat Buceas q̃bus farcire ſaginateq; gallías:ãſeres:& capos ſolem⁹

Gallinæ

GAllinæ omni tempore oua pariũt preteq̃ duob⁹ menſibus hyemis brumalibus:Sed nõ omnia ad prolem apta:egerunt: nãq; irrita q̃ plurima quæ a græcis Hipenemia quaſi ſubuentanea a latinis zephi ria dicuntur:& minora & minus iucundi ſaporis:quæ dam geminos includunt uitellos : Pumilionum genus fœcunditate laudatur:Ariſtoteles hiſt.aĩaliũ. vi. Adria næ gallinæ inquit paruo quidẽ ſunt corpore ſed quot tidie pariunt:nam quod incremento corporis deeſt in excrementũ ſeminale exundat ut idem refert de gene ratione libro tertio.Vulgares etiam gallinæ fœcũdio res ſunt generoſis.patauinas commendat magnitudo

Hipenemia
Zephyria
Gallinæ pumiliæ
Adrianæ
Vulgares
Patauinæ

Saginatæ libras ſexdecim pondere exuperant. Primi deliaci Saginare docuerunt: Exceptæ cœnis fuere interdicto legis. C. Fanni conſulis annis. xi. ante bellum tertium punicum. Pingueſcunt autẽ in tenebris farina mulſo cõſperſa in cibis addita autore Columella: Martialis in Xeniis de altili gallina pmiſſo lẽmate: Paſcit & dulci facilis galina farina: Paſcitur & tenebris Ingenioſa gula eſt: Puluere impendio delectantur in quo ſeſe uolutando quodãmodo ſcabunt: Sunt. n. pulueratrices ueluti ex humiuolis Alauda Perdix & attagena Ioniæ laudatiſſima: de Gallinarum generibus ouis & in cubatu ac de Gallinariis conſtituẽdis Plinius in decimo Columella in nono ſcripſere: hoc unum minime pretereundum: pullis excluſis matricis glocitatrices ſub caueis ex ſalice ceteriſq; uitibus concinatis Includendas cum pullis: quoad illi firmiores fuerint: nec illud quoq; omittendum quod ſcribit Iulius Pollux caueam ĩ quam ſe cortis alites cubitum ituræ recipiunt dici Petauron:

Saginare gallinas

Cœnis exceptæ

Pulueratrices aues

Gallinaria

PVlli gallinacei dicuntur fœtus gallinarum ut nomen pfert adhuc tenelli: pullaſtrum & pullaſtrã uocamus: M. Varro rei ruſticæ tertio: Cors inqua paſcebantut gallinæ & earum fructus erãt oua & Pulli: de his quoq; diſticho meminit Martialis in Xeniis.: Si lybicæ nobis uolucres & Phaſides eſſent acciperes at nuuc accipe cortis aues: Pullus autem generale uocabulum eſt omnium alitum: Sed quadrupedum etiã quorundam fœtus pulli dicuntur ueluti pullus equinus & aſininus: aquibus pullini dentes quos primum eiiciunt nomẽ adepti: Pullus item puer eius a quo obſcæne eſſet amatus: Vnde. Q. Fabius cui Eburno cognomen fuit propter candorem: q eius natis icta eſſet fulmine pullus Iouis eſt appellatus: Pullus quoq; ater color dicitur qui græce eſt a carbone Anthracinus: hinc pullatus atratus & nigra ueſte indutus:

Gallinacei pulli

Pullus

Pullini dẽtes

Turtures

TVrtures uerno tempore occultãtur pẽnaſq; amittũt: mẽſtrua fœtura albæ inter illas cõmẽdantur: Illud ſcitu & admiratione dignũ eſt quod tradit: Turturẽ amiſſo uiduã marito arborẽ uiridẽ nõ petere: ſed ſiccis ramalibus & trũcis ſemp inſidere: ac fluenta lipida ad potũ turbidare: Pinguior in cibis probat: & cura quidẽ leuiore q̃ cæteræ aues ſaginat: nã in tenebris milio pingueſcit: habitat æſtate loca frigida hyeme tepida at Frĩgilla: tepidis æſtate: p hyemes frigidis delectat Dyſentericis ĩ cibo turtures mire ꝓdeſſe dicũt utpote uentrem ſiſtentes: ſed efficatior ad hoc illarum ſanguis habetur:

Fringilla

Ficedula Sycelis Melancoryphus Atricapilla

FIcedula auis paruula ſic dicta uidetur ꝙ ficubus pingueſcat: ut autor eſt. M. Varro in libris linguæ latĩæ: Vnde Martialis: Cũ me ficus alat cũ paſcar dulcibus uuis cur potius nomẽ non dedit uua mihi: græci quoq; Sycelidẽ ꝙ ficubus ueſcatur appellauere hoc nomen autũno tantũ poſſidet: nã poſtea a nigro uertice melãcoryphus uocatur latĩe atricapilla hoc ſcitu dignũ: naturã auibus neq; ueſſicã urĩæ receptaculũ neq; renes elargitam eſſe: quia multa indigebãt humiditate ut oriri pĩnæ atq; ĩde creſcere poſſẽt: neq; oĩo qdẽ mingunt: cum uero bibunt ſtercus immodice humidũ deiiciunt:

Turdi

TVrdos inter reliquas aues in cibis laudauit antiquitas: ũde Horatius Nil melius turdo nil uulua dulcius ampla: & epigramat. poeta ĩ Xeniis: Inter aues turdus ſi quis me iudice certet inter quadrupedes gloria prima lepus: prefertur eorum genus quoddam reliquis maiuſculum pectore albo nigrantibus maculis uariegato quod merulæ magnitudĩe per hyemem iuniperi baccis enutritum præſertim montana mittere ſub Pillaris noĩe conſueuerũt: Turdi autẽ paulo ãte Diui Auguſt. Cæſaris prĩcipatũ ĩ turdario Saginari cœpti ſunt ut ex autoritate Nepotis dixĩus: Colu

Pillaris

Turdarium

mella rei ruſticæ nono de educandis iu ornithone tur dis hæc ſcribit:Hac impenſa curaq; .M.Terrentius ter nis ſæpe denariis ſingulos emptitatos eſſe ſignificat auorum temporibus: quibus qui triumphabant po/ pulo dabant epulū:ac nūc ætatis noſtræ luxuries quot tidiana fecit hæc precia:Sermone humano edocti lo/ quuntur:Agrippina coniunx Claudii prīcipis turdum habuit quod nunq̄ ante inquit Plinius imitantem ſer mones humanos cum hæc proderem.

Merulæ

MErulæ dictæ q̄ meræ.i.ſolitariæ uolitant ut ſen/ tit.Mar. Varro in libris de lingua latina :E ni/ gris ruſeſcunt canūtæſtate:hyeme balbutiunt : circa ſolſtitium mutæ:roſtrū āniculis maribus iu ebur tranſfiguratur:Circa Cylenem arcadiæ nec aliubi can didæ naſcuntur:Primæ auium pariunt & partum nō educant:at fœliciter ſecundum ducūt ad finem ut Ari ſtotels ehiſt.animalium quinto teſtatur:

Sturni

STurni nigri albis diſtincti maculis proprium ha/ bent cateruatim uolare : humanum ſermonē ipſi & luſciniæ cantu imitantur:Papinius : Auditaſq; memor penitus dimittere uoces Sturnus:& aonio uer ſæ certamine picæ:Et Plinius:Habebant inquit Cæſa/ ris Iuuenes Sturnum :Item luſcinias græco Sermone dociles:præterea meditantes in diem & aſſidue noua loquentes longiore etiā contextu:In luſcinia perfecta

Luſcinia

muſicæ ſcientia modulatus editur ſonus & nunc diſti guitur conciſo copulatur intorto:promittitur reuoca/ tur infuſcatur ex inopinato : Auſpicio efficaci in ore Steſicori cecinit infantis :Albicantibus pennis nec qui dem arte olim luſcinia dono data eſt Agrippinæ Clau dii Cæſaris uxori:Philomena ut fabulæ tradunt cum

Philomena

per uim a Tereo eſſet uiolata & elinguis facta ſatis de cente metamorphoſi hāc alitē ſibi induit:Vnde Mar/ tialis in apophoretis:flet Philomena nefas īceſti Tere os & quæ muta puella fuit garrula fert auis:nā armo/

nia cantus & uarietate modulati ſoni cõmendatur

Pſitacus

PSitacus auis eſt tota uiridis torque tantũ purpureo in ceruice diſtincta:india & orientalis plaga hac abundat:Papinius ĩ ſiluis:Pſitacus ille plagæ uiridis regnator eoæ:Plinius: India auem hanc mittit

Sitaces

Sitacen uocant uiridem toto corpore torque tantum miniato in ceruice diſtinctam:Imperatores ſalutat:& q̃ accipit uerba pronuntiat:In uino præcipue laſciua :capiti eius duritia eadem quæ roſtro:hæc cum loqui diſcit ferreo uerberatur radio : non ſentit aliter ictus cũ deuolat roſtro ſe excipit illi innititur leuioremq; ſe ita pedum infirmitati facit:cui adſtipulãtur Ariſtoteles ſolinus & Apuleius floridorum ſecundo:meminit etiam de illo Martialis:Pſitacus a uobis aliorũ nomina diſcã hoc didici per me dicere Cæſar aue:Macrobius in ſaturnalibus de auguſto : Salutatus ſimiliter a pſitaco emi iuſſit eum Idem miratus in pica hanc quoq; redemit : nã & picæ humana uoce ſermocinantur.hoc autẽ cõſtat aues quæ lr̃as proferre poſſunt:lĩgua præ cæteris eſſe latiore:nã lata lingua ut refert Ariſtoteles de ptibus animalium ſecundo abſolutior eſt.

Aues ſermocinantes

Lata linhua

Picæ

PIcæ adamant uerba quæ loquuntur:nec diſcunt tantum ſed diligunt:meditanteſq; intra ſemet cura atq; cogitatione intentionem non occultant : conſtat emori uictas difficultate uerbi:uerum addiſcerẽ facilius putant quibus glans cibus eſt:& quorum pedibus ut hominis quini digituli numerantur : non.n. id omnibus inſigne:ſed Illud omnibus proprium:q; cantu eloquuntur ita:ut uocem ſi audias hominem putes: nec mirum cum Pieri filiæ cum muſis auſæ cantu decertare in id genus auis ſint mutatæ:Statius & Aonio uerſæ certamine Picæ.Nuper inquit Plinius:Cerni cœpere picarũ genera quæ longa inſignes cauda Variæ appellantur:His propriũ eſt oĩbus ãnis cũ ſeritur rapa calueſcere:ut corui omnes aquatici caluefcunt : ob id

Variæ picæ

phalacro coraces nominati:nã phalacros caluos græce dici ſatis notum eſt.

Aqtici corui

COruos qui græce Coraces ore coire & parere uulgus arbitrat̃:ad quod reſpiciens epigrãmatarius poeta in apophoretis ſcriptũ reliquit:Corue ſalutator quare fellator haberis:In caput intrauit mẽtula nulla tuũ:Id tamẽ Ariſtoteles de generatiõe aialium tertio negauit.Imperatores ſalutant ut ſcribũt Plinius:& Macrobius hiſtoriã illius corui referentes: qui ſub Tiberio principe ſermoni aſſuefactus oĩbus matutinis euolãs in forũ Tiberium deinde germanicum & Druſum Cæſares noĩatim:mox tranſeuntẽ populum Ro.ſalutabat Hunc Sutor ſiue æmulatiõe ſiue iracundia ſubita ductus propter maculã calceis excrementis eius poſitã ĩteremit tãta plebis cõſternatione ut Sutor interemptus ſit:funus uero aliti celebratum conſtrato lectulo ſup duoꝝ æthiopũ humeros ꝓcedẽte tibicine ad rogum uſq;:qui cõſtructus dextra uiæ Appiæ ad ſecundũ lapidem fuit.M.Seruilio C.Ceſtio cõſulibus ad .v.Kalendas aprilis:Corui rarẽter cibos uenantur:ſed carne morticina hoc eſt aĩalis p ſe mortui ueſcuntur: ut uultures qui & Vulturi & aquillarũ plura genera: apud ueteres futura ſignificare putabant̃ cantu & uolatu:Inde Phœbo aues dicatæ deo diuinatiõis:ex eoq; a Silio Italico Phœbea ales coruus nuncupatur:

Phalacrocoraces
Phalacros
Coruus qui
Corax
Hiſt.Corui
Sutor interẽptus
Morticina
Vultures

COrnix & ipſa uoces humanas imitatur:Papinius in Siluis.Quæq; refert iungens iterata uocabula cornix:oẽs tamẽ fere codices Perdix habẽt : qd̃ etiãnũ legi poſſe ipſe crediderĩ ꝓpter perdicis fabulã ouidianã Adde ꝙ Serenus illã garrulã appellat.i.canorã:aut ouũ illitum tulerit quod garrula perdix.Cornicem uero uocalẽ ĩueniri & nos liquido ſcimus & Plinius locupletiſſimus teſtis accedit ĩ decimo ſic ſcribẽs. Nunc quoq; erat in urbe roma hæc prodẽte me equitis romani cornix e betica : primum colore mira admodum nigro deinde plura cõtexta uerba exprimẽs:

Ales phœbea
Cornix
Perdix

& alia atq; alia crebro addiſcens:Cornicis uita lõgiſſi/ma:utpote cui nouem noſtras ætates dedit Heſiodus. Hinc Iuuenalis de Neſtore ætate polycronia lõgæuo: Exemplum utiæ fuit a cornice ſecundæ.

Graculi

GRacculi ut ipſe exiſtimo dicuntur a uoce quam primæ nominis ſyllabæ correſpondẽtem produ/cunt. M. Varro in libris linguæ latinæ dictos cre/didit q gregatim & agminatim uolitant eſt illis hoc nãq; peculiare & genuinum ut quotidie uidemus. Nõ deſunt qui a gerendo deducant: q iacta furmentorũ ſiue leguminũ ſemina gerant: eſt præterea his & auri & argenti cõplurium q; aliarum rerum mira furandi natura: ex quo nõnulli monedulas appellauere: expri/munt etiam ſermonem humanum quo impenſius de/lectant: & caueis emiſſi reuertuntur. Quidam attamen inter genera monedularum quæ tria faciunt Graccu/lum poſuere & lupum cognominatũ paruũ & ſcurã.

Monedulæ
Lupus

ALauda auis eſt quam & galeritam dicimus cum plumula ellata in capite: huic ſimilis eſt Terraneo/la: niſi q apicem non habet ſic dicta quoniam in terra non in arboribus diuerſatur: ambæ ſuauiſſime cantillant caueis incluſæ: Alauda neoterice nomen re/tinet: Terraneola apud nos triuialiter Regius appella/tur: Græci alaudam a galea Corydalum dixerunt: ẽ.n. apud illos κορῦσ galea: ũde ẽt nr̃i galeritã: niſi potius a galero.

Alauda
Terraneola
Corydalus
Galerita

CAſſita auicula eſt quæ in ſegetibus diuerſatur & nidulum ſtruit: id ferme temporis cum meſſis in/ſtat pullos habens iã iã plumantes de qua Aeſo/pus phryx ille egregius fabulator luſit apologũ quẽ hic noſtris inſerere operepcium duximus. Ea caſſita itura cibum pullis quæſitum monet eos, ut ſiquid au/diant id cum redierit ſibi referant: Interim aduentat dominus ſegetis illius & filio matura inquit hæc ope/ræ poſtulant iccirco in craſtinũ amicos adibis: & roga

Carduelis

ueniant operam mutuam daturi ut meſſis peragatur: Vbi rediit mater:renuntiant omnia : & trepiduli orāt ut ſe ſe auferat: iubet illos caſſita bono animo eſſe:nā ſi dominus ait ad amicos meſſem reiicit craſtino ſeges non metetur: Die igitur poſtero caſſita ad pabula euolat:dominus fruſtra amicos preſtolat̃:tum ille rurſum ad filium Amici nulli ueniũt quin potius imus & cognatos affineſq; noſtros oramus ut adſint diluculo ad metendum:nũciant hoc itidem pulli pauidi Caſſitæ:ea hortatur ſint a metu ocioſi:futurũ ut neceſſarii ferme nulli obſequiales ſint: Aduertant modo ſi quid denuo dicetur : Orta luce proxima & auicula in paſtũ profecta affines opellam nõ preſtant: Hinc dominus filio Valeant inquit beneuoli cum propinquis:noſmet ipſi cras metemus:Id quod ubi a pullis mater accepit hora infit iam eſt abeundi:nunc dubio procul meſſis peragetur:in ipſo enim iam uertitur cuium eſt negotium non in alio aquo petitur: Atq; ita Caſſita cum pullulis faceſſit & ſeges demetitur:Et hic eſt Aeſopi apologus de amicorum & propinquorum ut Gellius notat leui plerumq; & inani fiducia: Vnde audenter dicere poſſumus:o amici amicus nemo:o affines nulli affines:& illud ex oraculo quaſi Delphico exiiſſe : Nequid expectes amicos nequid cognatos quod tu per te agere poſſis :

CArduelis auis minima eſt a carduo harba ſpinoſa nomen adepta:legimus apud Ariſtotelem ſpinam appetere ligurinum & Carduelem : de illa hæc Plinius in decimo Minimæ auium cardueles imperata faciunt:nec uoce tantum : ſed pedibus & ore pro manibus: Acanthis græca dictione a quibuſdam nominatur:hinc poeta Littoraq; halcyonem reſonant & acanthida dumi. Calphurnius in bucolico ludicro: Aſtile credibile eſt ut uincat Acanthida cornix:ipſe ta Carduelis Ligurinus Acanthis

Solitarius paſſer
Cauea
Galbula
Galberus
Regulus
Motacilla
Strardæ
Noctua
Picus
Bubo
Paſſerculus
Vpupa

men aliam a carduele crediderim:ut ſit quæ ſpinus dicitur.Carduelis autem paſſer ſolitarius ſuauiter cantillans luſciniæ pſitaci & reliquæ aues:quæ cātu delectāt caueis clauſæ habentur:inde apud Papinium in ſiluis Cauea cui complexus ebori uirgarū argenteus ordo Pſitacū Melioris cuſtodiuit: & epigrāmat. poetæ de cauea eborea diſtichon eſt in apophoretis. Et hæc ſūt quæ ex multis auium generibus paucula ne opiſtographus liber exiret breuiter omiſſis Galbula uel ut alii Galbero:Regulo ſiue Regaliolo & trochilo omnium minimo:Motacilla ſemper caudā mouente:Stardis nō inſuauibus ad eſcā:Noctua & Bubone quibus ad aues capiēdas utuntur aucupes:Pico Martio:Paſſerculo ſalace:Vpupa criſtata:et Apodibꝰ quæ cypſelli uſu pedū carētibus:cucullo:Salo ſiue Aegitho fœcūdo ut perdices & galline:ae platea que platalea Ciceroni & Ariſtoteli Pelecanis:cōgeſſimus: Iam thermas & præſertī cum bruma anni pars frigidior nunc ſit ingrediamur

Thermæ

BALNEARIA CELLA CAPVT.X.

Sudatoria

THERMAE Locus appellat̄ qui lauandi ſudandi ue uſibus deputatur: aut calidis aquis:aut fornice tantū igne calefacto: nam thermō græce calidum dixere:inde thermopilarum in græcia tranſitus a calidis aquis nomen accepit:Quæ autem proprie ad ſudandum loca habētur ea in epiſtolis Seneca Sudatoria nuncupat:Quid inquit

cum ſudatoriis? Omnis ſudor per laborem exeat: In quibus uero deſcendimus ut lauemur ante cœnam: aliis ue diei noctiſq; horis: nam Commodum Antoninum imperatorem ſepties uel octies per diem lauiſſe legimus: Balneas uocamus & balineas nam & græci quoq; balanion quarum qui curam habent Balneatores dicuntur aliquando mediaſtini. Diſpoſitionem docet Vitruuius l. v. Thermæ balneæq; apud romãos uoluptatis & munditiarum gratia cõſtitutæ ſunt tam publice quam priuate: nec tantum in ſolo: ſed etiam penſiles: quas Sergius orata primus iſtituit: Sed thermæ præſertim publice. Fuere autem in multis Italiæ locis & extra Italiã balnea quæ aquis medicatis morbos curarent: quemadmodum puteolis & ĩ Ethruria: ut ſcribit Varro: & Sinueſſæ: quibus narciſſus Claudii cæſaris libertus olĩ morbo leuatus eſt: ut refert Tacitus: nam multis ægritudinibus medebantur: autore Strabone. Item in uilla quam Cicero academiam appellauit Ciceronianæ aquæ oculis: & iuxta urbem albulæ uulneribus plurimum conferentes. Baiis quoq; uitiorum: ut inquit Seneca diuerſorio in campania erãt balnea calidarum aquarum: & ad uoluptatem: & ad ſanandos morbos aptiſſima ab omnibus celebrata: Commendantur & ceretana ualitudinis curandæ gratia: ut Strabo teſtat̃: & ad Chalcydis cãpum aquarum calidarum ægritudinibus accomodatiſſima: qbus Cornelius Sylla fœlix: ut ipſe dici uoluit: uſus ẽ. Habuit & lypara ſiciliæ balnea ad ualitudinẽ bonã & ex uſu uoluptatẽ præſtãdã ut optima iudicata autor Diodo. l. vii. Expertus ſum ipſe hac proxima æſtate Lixignani pagi parmẽſis balneã: quorũ unda ſalutari ĩtra paucu los dies uegetus exurgens ex accerrimo iũcturaɋ; dolore conualui: teſtis eſt Bartholomeus Anſelmus medi

Sudatoria

Balneæ

Balneatores

Mediaſtimi

Balnea aqs medicatis

Academia

Ciceronianæ aquæ

Baiæ

Lixigani balnea

Bartholomeus ãſelmus

corum optimus optimorum archiatrus:cui me tãtum debere fateor quãtum Aeſculapio Virbius ex Hippolito reformatus. Vigent hac tempeſtate & alia cópluria balnea aquis medicatis:luto etiá: ex quo ad ulcera imprimis lutamenta commendantur:de quibus quoniam ſuperfluum uidebatur ſcribere ſuperſedi.

Lixignani balnea

Bartholomeus anſelmus

Piſcina lauacrum domi erat:ubi frigida calidaue lauabãtur atq; natabãt ut in natabulo:Cicero latioré ĩquit piſciná uoluiſſem: ubi iactata brachia nõ offenderent. Sueto.in Nerone.Epulas e medio die ad mediá noctem protrahebat: refotus ſæpius calidis piſcinis ac tempore æſtiuo niuatis.Et Lampridius ſcribit Romanorũ ĩperatoré Heliogabalũ:nõ niſi unguẽto nobili:aut croco piſcinis infectis nataſſe:frigidis autem lauacris deditum græco uocabulo:quo utitur Seneca Pſicrolutrẽ appellamus ná lutra lauacra dicunt que ab aquis Nymphea etiamnum uocata.

Lutamẽta

Piſcina Natabulum

Vrnarium locus ante balneũ fuerat:ubi urnas ponere ſolebãt:unde nomẽ:ut ſentit.M.Varro in libris linguæ latinæ·Vrna ipſa:ut diximus: uas eſt aquariuu:hinc Vrnarium genus menſæ quadratæ in culina:de quo latius infra ſuo loco dicemus.

Pſichrolutreſ Lutra Nymphea Vrnarium Vrna

Apodyteriũ latinæ ſpoliatoriũ & ſpoliariũ locus eſt ad miniſteriũ balnei:ĩ quo ſe loturi aut ſudaturi ueſtes deponebãt.meminit de illo Plinius cecilius ĩ epiſtola ad Apollinarem pluribus locis:& hoc maxime:ĩde apodyteriũ balinei laxũ & hilare excipit cella frigidaria:ĩ qua baptiſteriũ amplũ atq; opacum quod frigidarium : ut nomen indicat : frigida : ueluti calida in caldaria : in tepidario tepida lauabant. Qui uero mercede ſeruanda in balneis ueſtimenta ſuſcipiebat capſarius dicebatur:ut refert Vulpianus iureconſultus de officio præfecti uigilum.

Apodyteriũ Spoliarium

LAconicum ſudatio concamerata dicetur formæ orbiculatæ ubi cruditatē ſtomachi excoquimus: locum igne incluſo per ſpiracula paruula calefaciente prefurnio: hoc eſt fornacula ex terra & tegulis mãmatis quæ & mamme & papillæ ut Varro ac ubera ut Caſſiodorus addito tomento concinnata: quam ſub nomine hypocauſti multi ſignauere: nam hypocauſtum uaporarium interpretamur. Papinius ĩ ſiluis: Vbi lãguidus ignis ĩerrat ædibus & tenuem uoluunt hypocauſta uaporem. Plinius cecilius ĩ epiſtola ad Gallum de uilla laurẽtina. Applicitum eſt cubiculo hypocauſtum perexiguũ quod ãguſta feneſtra ſuppoſitum calorem: ut ratio exigit: aut effundit: aut retinet. Columella de laconico: Mox deinde ut apti ueniamus ad geneas quotidianã cruditatem laconicis excoquimus & exuto ſudore ſitim quærimus noctesq; libidinibus & ebrietatibus dies ludo uel ſomno conſumimus: ac noſmet ipſos ducimus fortunatos: quod nec orientem ſolem uidimus: nec occidentem. Laconicum Præfurniũ Hypocauſtũ

PRopnigeon proprie ſignificat ſuffocatoriũ: utar enim hac dictione quoad melior dabitur: eſt nãq; locus in balneis in quo ignis incluſus exæſtuat Pnigos græce: latine æſtus & ſuffocatio: & pnigo ſuffoco dicitur: Apud Plinium dictio eſt deprauata: quæ an plinianæ ſententiæ accomodari poſſit uideant eruditiores. Propnigeõ equidem optime quadrat. & pro eo quod diximus accipiendum eſt: nam balnei partes inter quas eſt propnigeon deſcribens: adiacet inquit unctuarium hypocauſtum: adiacet propnigeon balinei: refellendus non eſt illorum ut maniſeſtarius error qui Propyleon lectitant. Propnigeon Pnigos

SPhaeriſterium locus eſt balnei ſpecie rotunda: in quo uaria exercitationum genera ueteres habuere. Vnde Plinius in epiſtolis: Apodyterio ſuperpo Sphæriſteriũ

ſitum eſt Spheriſterium quod plura genera exercita-
tionis:pluresq; circulos capit:Suetonius ĩ Veſpaſiano:
Valitudine proſperrima uſus eſt quamuis ad tuẽdam
eam nihil amplius q̃ fauces cæteraq; mẽbra ſibimet
ad numerum in Sphæriſterio defricaret. Sed in pri-
Sphæromachia — mis ad exercitium pilæ fuit deputatus : quam græci
σφαιραμ appellant : unde apud Senecam Sphæroma
chia pilæ luſoriæ certamen.

Baptiſterium, Baptiſmus — BAptiſterium in quo quis lauatur quaſi lauacrum
& tinctorium ac piſcina ipſa:nam bapto intingo:
unde baptiſmus ĩntinctio:Plinius ad gallum :in-
de balinei cella frigidaria ſpacioſa & effuſa : cuius in
contrariis parietibus duo baptiſteria uelut eiecta ſi-
nuantur abunde capacia:& ad Apollinarem.Cella fri-
gidaria in qua baptiſterium amplum atque opacum.
Solium — Solium Item dicitur in balneis uas in quo lauamur.
græci Pyelõ uocant. Celſus Interpoſitis duabus horis
in ſolium is aquæ calidæ reſupinus dimittẽdus eſt : ſic
ut a genibus ad umbilicum aqua teneat:Plinius libro
undecimo de lactæ Aſinæ Poppea certe inquit Domi
tii Neronis coniunx quingentas per omnia ſecum fœ
tas trahens balnearum etiam Solio totum corpus illo
lacte macerabat:extẽdi quoq; cutem credens & alibi.
Argento fœminæ lauentur:& niſi argentea Solia faſti
diant : meminit illius etiam Suetonius qui ſcribit Au-
Dureta — guſtum Duretam id dictione hiſpanica nominaſſe:So
lium Item Sella regalis græce thronos baſilicos:Silius
Italicus.Conſedit ſolio rerumq; inuaſit habenas:inde
legimus ĩ Solomonis prouerbiis.Iuſtitia firmatur So
lium.

Labrum — LAbrum manifeſtam ĩ hominis partibus habet ſi-
gnificationem.Perſius:Nec fonte labra prolui ca
ballino qui uerſus Scazon eſt:teſte Ruffino . di-
Labellum — citur & uas aquarium hypocoriſticos etiam labellum:
quo in balneis præſertim maiores utebantur Cicero.

Labrum inquit ſi in balneo non eſt cura ut ſit: in quo ſignificatu acceperunt. Plinius in Epiſtolis & Statius ĩ Siluis. Labrum item ad oleum habuerũt olei factores Vnde. M. Cato in re ruſtica. Oleum ĩ labrum primum indito. inde in alterum dolium. de his labris amurcam ſẽper fecẽq; detrahito: ſed & labra uinaria legimus.

Lintea

LIntea & quibus in balneis utimur ſudaria teritoria. Martialis. Non tam ſæpe teret lintea fullo tibi: & quibus nauitæ utuntur uela. Vergilius. Certum eſt dare lintea retro. His æolus primus nautas uti docuit: ut ſcribit Diodorus: Plinius: ab Icaro uela reperta fuiſſe auctor eſt in ſeptimo. At in. xix. apud Taraconem inuenta refert Carbaſa: candida ea fuerunt: Candori pertinace potiſſimum gratia permanẽte. Ad Actium tamen Cleopatra purpureo uelo ueniſſe cũ M. Antonio & eodem fugiſſe memoratur. Antea Alexander Macedo in Indo amne nauigans uerſicoloria primum in quodam certamine nauali Naumachiam appellãt: lintea exhibuerat. Trãſierunt & lintea ad ſpectantium umbracula: id quod primus omnium. Q. Catulus campanam imitatus luxuriam fecit cum capitoliũ dedicaret: Carbaſina deinde inuexit ĩ theatro Lẽtulus ſpĩter apollinaribus ludis: mox Cæſar ille dictator totũ foꝝ adũbrauit. Vtraq; autẽ e lino: ũde noĩa fuere

Naumachia

Guttus

GVttus Vaſis genus erat ab eo dictus ꝙ guttatĩ fũderet: autor. M. Var. in libris de lĩgua latĩa: eo ĩ balneis uſi ſũt ro. ueteres ad oleũ: quo poſt lauationem eoꝝ corpora in Eleotheſio hoc eſt unctuario ita enim locus dicit᷑. Vnctor qui græce aliptes & pedotriba ungere cõſueuerat. Hinc Apuleius ĩ floridis ampulã oleariã pro gutto poſuit. Fiebat autẽ ut plurimũ e cornu bubalo. Nobiliores e cornu Rhinocerotis guttũ habuerũt. Iuue. magno cũ Rhinocerote lauari qui ſolet. Et Epigrã. poeta in apophoretis. Geſtauit modo fronte me iuuẽcus, Veꝝ Rhinocerota me putabis.

Eleotheſium
Vnctuarium
Aliptes qui
Vnctor

Rhinoceros

Str giles

Strigmenta

Frictio

Strigilecu la

Apoxyomẽi

STrigiles dictæ ſunt a ſtringendo: quod radere ſi/gnificat:ut ſcribit Marcellus. Erant enim inſtru/menta balnearia ideſt quibus utebantur in bal/neis maiores ad abradendum ſudorem:ut nunc linte/is e corpore:& abſtergendas ſordes quas ĩde ſtrigmẽta appellarunt. Perſius. I puer & ſtrigiles cri ſpini ad balnea defer. Legimus apud Strabonem lſbro decimo quinto de moribus indorum. Illos exercitium præci/pue frictionem probare:& maxime ſtrigilibus Ebeni leuibus corpora expolire:reges quoq; corpora ſtrigilũ perfrictione curare. Scribit Apuleius in floridius:Hippiam Sophiſtam multiſcium & rerum experientia Dæ/dalum ſibi concinnaſſe Strigileculam ita fabrefactam ut in manu capulo moraretur: & ex ea ſudor riuulo laberetur:Pergamenæ Strigiles ut optime celebratæ. Martialis:Pergamus has miſit curuo diſtringere ferro Non tam ſæpe teret lĩtea fullo tibi. Sordes:autẽ e corpore radendo detergentes græci apoxyomenos: hoc eſt diſtringentes nominarunt:ut Plinius in.xxxiiii.hiſt nat.oſtendit:licet & diſtringere ſe dicant:qui ſe poliunt exterguntq; id quod fere poſt quietem matutinis ſolemus omnes:Eſt & ſtrigilis aluminis genus. Hiſpani uero ſtrigiles uocant auri paruas maſſas quod ſuper omnia ſolum in maſſa auro inuento capitur: cum cæ/tera in metallis reperta igni perficiantur :hoc ſtatĩ au/rum eſt:conſumatamq; materiam protinus habet:cũ ita inuenitur.

Explicit Liber Primus.
Incipit Liber Secundus

FRANCISCI MARII GRAPALDI DE PARTI BVS AEDIVM LIBER SECVNDVS.

INferioribus ædium partibus quan
tum potui diligẽter quæ ue his cõ/
uenire uiſa ſunt breuiter diſpoſitis *Superiora domus*
de baſilica:cœnaculo.coquina : gy/
næcio:cubiculo:ualitudinario:ſacel
lo:bibliotheca:armamentario : gra
nario : poſtremo de turri :ultimaq;
contignatione ſiue mauis tecto:quæ omnia ſuperiori/
bus partibus adſcripſi:quia ordo id exigere uidebat̃ :
q̈uis eorum plurima inferioribus quoq; ad æſtatis ca
lores potiſſimum euitandos pro locorum conditione
& regionum diuerſitate architecti addere conſueuerit
Hæc etiam ut ad faſtigium domus incœpta perueniat
ſubnectere cogimur.In quis omnibus interpretandis
ſi quid minus elegans q̃ doctrina tua expetebat hono
ri cuius hæc eſt ſacrata editio:ſi quid minus eruditum
quam hæc tempora noſtra expoſcunt:& res ipſa de q̃ *Subdialis promus*
agitur poſtulabat inueneris:id omne tribue cum ætati
tum negociis & publicis & priuatis.Mallui enim ſub/ *Vmbraticus condus*
dialis promus ueniam deprecari q̃ umbraticus cõdus
uenia carere:Succiſiuis horulis ætatis anno ſexto & ui
geſimo olympiadis quingenteſimæ ſexageſimæ ſextæ
anno ſecundo. quod eſt dominici natalis milleſimo
quadringẽteſimo ſupra octuageſimum octauum hæc
nunquam agamus publicus & priuatus intetpres nũc
ſenator haud ingrata tamen ut auguror legẽtibus fu
tura contexui non mediocri quidem labore:non par/
ua.difficultate:qua fuere tot tãq; uaria & uulgo inco
gnita rimari excogitare:oblata locis ſuis ponere poſi
ta ueterum ſcriptorum auctoritate firmare:ad illos.n.
tãquam ad anchorã recurrere opepreciũ duxi ut &
fides locupletior haberet̃:& lector curioſus fõtẽ e quo

plurima poſſet haurire nõ ignoraret:qbus cauſis ueni
am apud te nõ ſolũ:ſed apud cæteros facile me adep
tu℞:ut par ẽ exiſtimãs ad ſupiora domus audẽter aſcẽ
do:animo equidem aut delectare iam doctos:aut indo
ctos manifeſtius erudire:

¶ Scalæ contignatio pauimenta proceſtriũ Caput.I:

Scalæ
Gradus
Cochlides
Codeæ
Portatiles
Scalæ
Perticæ

SCALAE igitur a ſcandendo nomẽ acce
perũt:ꝗ his altiora ſcãdimus :Gradus
quoq; e ligno marmore laterculis ſunt
per quos ad ſupiora ædiũ & ædificio℞
oĩum aſcẽditur autore Marce.Verg.Poſteſq; ſub ipõs
nitũť radib⁹.Pl.i.xxxvi.Porticuſq; aſcẽdũť nonagẽis
gradibus oẽs:nã proprie ex plurib⁹ gradibus ſcalæ cõ
ſtãt.M.Var. Gradus inquit duplicata ſcãſio.Scalæ ue
ro quibus p girũ aſcẽdimus a Cochleæ forma & Co-
chlides & cochleæ dicunť.Fiũt & ſcalæ e teretibus li-
gnis perticas uocãt gradibus ĩterpoſitis : & e funibus
canabinis ãbæ portatiles:utũť illis putatores uĩdemia
tores & nos domi ad plurima:his uero milites etiã in
urbiũ oppugnationibus ut ſcãdẽtes muros ĩtroire poſ
ſint:tales ut eſt apud Vegetiũ de re militari Capaneus
excogitauit.utunť illis & fures & amantes ad furta:
Aſclepiades medicus pruſiẽſis nullo unquã mõ infir-
mus ſupma i ſenecta lapſu ſcalarum ueluti Helpenor
morte biothanata exanimatus eſt.

Contignatio
Solarium

COntignatio:ꝗ triuialiter ſolariũ : dicit ſiue ſtrata
ſit cemẽto laterculiſue:ſiue nõ ſtrata:Pli.Sexqui-
pedalis paries nõ pluſꝗ unã cõtignationẽ tolerat
Ammianus Marcellinus:ad contignationẽ turris ter-
tiã aſcenderũt:Prima aũt ſi parietis firma ſoliditas pa
titur p teſtudinẽ cõcamerãda.A tigno nomẽ mutuať:

Tignum
Tignarius

quod ĩ lege.xii.tabularũ notat oẽ genus materiæ :ex
qua ædificia cõſtãt:Inde Tignarius non ſolũ qui dola
bra ligna cõplanat:ſ; ꝗ ædificat nomẽ accepit:ut Cai⁹
iureccõſul. atteſtať. Porrigũť ãt Trabes ſuppoſitis mu

tulis a pariete ĩ parietẽ ut fiat cõtignatio:ſuperponũ tur mox Tigilla quæ aſſeres tráſuerſa:illis tabulæ ta/ bulis rudus nouũ ſiue laterculi uel teſſerulæ cũ calce: Antiq mutulos e marmoȓ parieti ĩterſerebát firmiſſie quibus ĩpõebát capita trabiũ alligata cũ áſis & fibuliſ æneis ad trabeationẽ catenandá:apud noſ e parietib⁹ ꝑminẽtes ex robore ĩſculpti ponũť & ſæpicule ĩaurá/ tur Proceꝶ ẽt nomẽ adepti:Aſſeres ipſi e trũcis arbo rũ ſtridula dẽtataq̧ e ferro Serra nõ ſolũ ad hoc opus ſed ẽt ad cõpluria alia mortaliũ uſibus ꝑducẽda ſecáť quẽadmõm & Tabulæ ad arculas ualuas.fulcra & mẽ ſas:aſſeres ẽt bipẽni & dolabra ex unico trũco quadrá tur:ſic dicti ꝙ trabibus parietib⁹q̧ aſſideát:texturá co/ aſſationẽ uocitáus & a tabulis tabulatiõeꝫ·ut Tabulata ĩqb⁹ ſi fiſſuræ fuerint rimæ ꝑprie dicẽť.ná & axes ta bulæ ſectiles ſunt feſto Pom.a quibus ẽt aſſamẽta & aſ ſulæ:Trabes uero duo ligna cõpacta:q̃lia nectũť ferre is clauis cũ latitudo triclinii craſſitudinẽ neceſſariá in ſola arbore nõ ĩuẽit:fiũtq̧ firmiſſimæ ex robore & ab iete:E iuglãde facile frágũť ſed id ꝑnũtiát ſtrepitu:qđ ĩ Andro accidit ut refert Pli.cũ e balneis teriti ſono ꝑ fugerũt:Ex Vlmo ſtilla˖ marceſcunt & æuo p̃ cæteris corũpũť:ueſtiũť & trabes aliẽa maťia arborib⁹ ĩ laĩas ſectis:q̃s pulcherrĩas p̃ſtát Abies & utraq̧ po pulus.

PAuimẽta qbus lacunariũ nitor rñdere debet ex hũo ad cameras primũ Agrippá ĩ thermis quas romæ fecerat tráſtuliſſe legĩus:hæc fueȓt ex lapi deis figliniſue cruſtis uitro tectis atq̧ ẽcauſto pictis:qđ op⁹ e muſeaco:ut nũc appellát Teſſellatũ dr̃ ꝙ teſſellis .i. puis q̃dratis lapillis ĩtextũ ſit:Pauiñta át ſũt a paui re qđ ferire ſignificat qa fiebát ut fiũt e lapidibs & teſtulis bñ ꝑcuſſis addita calce:Pli.fractis ẽt teſtis utẽ/ do ſic ut firmi⁹ durẽt tuſis addita calce q̃ uocátſignĩa: dcá hæc ſť barbarica:& teſtacea:latini feſtucas ſubiiciẽ do Cánea nũcuparũt:ſternũť & ceroſtrata a coribus

Mutuli
Proceres
Aſſeres
Coaſſatio
Tabulatio
Tabulata
Rimæ
Trabes
Veſtire tra bes
Pauimenta
Teſſelatum
Muſeacum
Signina
Cannea
Greca nniac

Lithoſtrota ſcalpťata:ſubdialia.ſubtegulanea:Græcanica:& Pœni
Aſarota ca e marmore ut uolunt numidico:pterea Lithoſtrota
e paruulis cruſtis marmoreis quaſi pauimenta lapidi
bus ſtrata :quæ quidem ſub Sylla cœptauere .Sternũ
tur & Aſarota in quibus Xenodorus primus claruit:
nam Aſorotum ſtrauit miro artificio paruulis teſtulis
Saros in uarios colores tinctis:& imagines pictis.Vnde Papi
nius i primo ſiluarum Tiburtinam uillam Vopiſci:de
Enſaoton ſcribens uarias ubi picta per artes gaudet humus Su
berantq; nouis Aſarota figuris. Nomen ab a & ſaro
Emblēmata ſcopo ſiue uero mutuantur : Scopa quoq; a grecis ſa
ros dicta:Vnde Euſaroton: Teſſerulas autem quibus
inſtrata Panimenta uariãtur dum Verſicoloria fiunt
Emblemata quidam dixere ueluti Sculptiones in
Rudus ſertas cum Emballo ſit interſero: quæ in lignis etiam
fieri decenter uidemus:Materia uero pauimenti ſaxa
Rudus ſilicet contuſa ſiue teſtæ fractæ & glarea cum calce ru
quomodo dus nouum uocatur:nam & dirrupti pauimẽti poſtea
rudus uetus nuncupatur.Plinius complanatæ erãt ue
teri rudere uiæ.De nouo Vitruuius architectus.Tunc
ſuper ſtratum duces rudus hoc eſt ſaxa contuſa dua
bus partibus & una calcis temperatæ conſtitues:unde
Rudetum plenum rudere locum & eruderare rudera
aſportare:

Proceſtrium PRoceſtrium apud Plinium iuniorem in eptſtolis
exiſtimo locum eſſe diciq; apertum & patulum
quo proceditur ĩ cubiculis cœnaculis & reliquis
partibus ſuperioribus:ait enim in epiſtola ad Gallum
Procoeton de uilla laurentina : Poſt hanc cubiculum cum proce
ſtrio altitudine æſtiuum munimento hibernum:nam
proceſtria ut Pompeius exponit ædificia ſunt ãte ca
ſtra:uel quibus proceditur in muro . Sunt tamen qui
Arcus inedif uelint cum procoetonẽ eſſe legendũ loco ante cubicu
lũ nomẽ ex græco ſibi uẽdicãte. Nemo ẽ qui ſuã etiã
deformẽ ne dicã informẽ fœturã nõ ꝓbet.Fit autem

Proceſtriū æqualibus columnaꝝ marmorearū lateri tiarumue interuallis patulum:ſuper quaꝝ epiſtylia ar cus curuantur ut ſpetioſior ſit ſtructura: Arcus enī in Iris
ædificiis fornicat̄ ī hemicyclū:quēadmodum & cæle ſtis quem irim appellāt:& e cornu hippotoxotarū ue natorūq; cum tenditur:ſpiculis dirrigendis aptiſſimus: hunc locum ipſe exiſtimauerim dici poſſe pergulā ca uedium ſiue hortos & plateas proſpectantem:in quo Pergula
ambulare cōſueuimus:Vnde a pergendo fortaſſe per gula noīata:cui cōſimiles ſūt exedræ:Vnde Vitruuius Exedræ
li.vii.Apertis uero inquit id eſt Periſtyliis aut exedris aut cæteris huiuſmōi locis quo ſol & luna poſſit radi os ſuos admittere.Nec me preterit Pergulam proprie locum notare in quo opera ſua uelut in propatulo ar tifices habebant:hic legimus Apellem perfecta opera in pergula propoſuiſſe.In priuatis autem ædibus ſola ria tectaue ſepto ne quis cadat in preceps muniuntur: id loricam loriculam Peribolum ue noīare poſſumus Loricula
Nam lorica ſepimentū eſt apud hiſtoricos quo urbem Peribolus
cingunt obſeſſores: Peribolus uero accipitur a Diuo Hieronymo pro ſepto corona & circuitu : Petronius Arbiter lorica inquit ſiue cancellus eſt murus cœnacu lorum ſeu quorūlibet ædificioꝝ orā ab iniuria lapſus inibi incedentis deffendens :

¶BASILICA CAPVT .II.

BAſilicā q̄ ꝓprie publica eſt Regiā notās: Baſilica
commodato uocabulo dicere poſſumus locū domi ampliorē ī quo dn̄m expectāt ſalutatores:Cliētes ꝑronos diſputādo:uel colloquēdo: Pācratiaſtes
ſeruuli dn̄os admiſſos ſedendo deambulando ue ꝑſto lantur:fiunt interdum & conuiuiā maiora : choreæq; Pentathli Quinquer
ad cytharæ & tibiæ dulcellos contentus ducuntur:Et tiones
princeps ibi quoq; ad tribunal ſedem habebit:cauſas Paleſtrita

Pyſagatus cognoſcet & iudicabit. Ludi prætcrea ibidem a Pan
Pyctæ cratiaſtis pētathlis quos & qnquertiōes dicim⁹:a Pale
Pugil ſtritis:Pyxagathis ſiue pugilib⁹q Pycte:Petauriſtis Peta
Funepeus miariis mimis fūiābulis ſiue Fūepeis quos græci ſchœ
Schœnoba nobatas:Athletis pſtigiatoribus:& id genus cæteris ex
tes hibent:Veꝝ ipſe in ædibus locum peculiarē exercita
Gymna tionibus ponendū exiſtimauerim quod Gymnaſium
ſium a græcis primo delectationis & exercitii gratia inſtitu
Gymnaſi tum ut referente Cicerone in ſecundo de Oratore di
arches dici græca dictōe appellabitur: Hinc Gymnaſiarches
Progymna princeps gymnaſii & progymnaſmata pexercitamēta
mata Licet poſtea philoſophi gymnaſia tenuerit & ī illis diſ
Scholæ putauerint quæ & ſcholæ & Diatribæ uocitatæ ſunt.
Diatribæ Exercitabūtur aūt lucta quæ Paleſtra a laconicis Thu
Lucta cydide hiſtorico autore nudatis corporibus & oleo
Paleſtra delibutis inuenta. Diſco quo Apollo Hyacinthum per
Diſcus imprudentiā interfecit: Haltere: Saltu: Ceſtibus:Fol
le:pila trigonali:Harpaſto:& cæteris ludicris exercita
Gymnaſtica tionibus:quæ profecto laudandæ ſunt:unde Ariſt. Poli
diſciplina ticoꝝ.viii.mōet Ephœbos gymnaſticæ diſciplinæ exer
citationi tradendos eſſe ut fiāt agiliores & firmiores:
Dedecet adoleſcentē iuuenem ſeniorem etiā: ut ſæpi
cule fit Teſſeris & alueolo tabellis ue pictis & Alea ly
Alea primo dorum ut uult Herodotus inuēto dies perdere. Legāt
latia eruditi:Vulgaria agrāmatici qui uel propter uali
tudinem uel ætatē corpus exercere non poſſunt: Om
ne tempus amittitur & uitæ nō eſt adſcribendū:quod
Humaniores humanioribus litteris nec domi nec foris impedienti
litteræ bus:quod artibus ingenuis:quod honeſtis exercitamē
tis non impartitur:Ocium ſine uirtute mors eſt & ui
ui ut inquiunt hominis ſepultura:Non poſſum nō lau
dare non præconiis efferre Indoꝝ Gymnoſophiſtas:
Gymnoſo qui ne torpore animi:deſuetudine ocioq; ocioſo cor
phiſtæ rupti uiui atq; uidentes ut ait Lucretius uitam perde
rent:Cum menſa poſita ex diuerſis locis & officiis ad

frugales epulas conuenirent Iuuenes Interrogabant: ut a prima luce ad illud diei rationem bene recteq; geſtorum commemoraret:qui nihil habebat offerre unde pranderet Impranſus foras ad opus aliquod extrudebatur.Quæ quidem optima cõſuetudo utinam hac tempeſtate ſaltem a nobis reciperet.Diſcerent profecto multi laxius tempore tanquam gratuito abutẽtes illiꝰ rationem iuxta Catonianam ſententiam reddere cuius iacturam naucifacientes in craſtinũ ſemper diſferunt ſana conſilia:cum uitæ nullum maius diſpendium ſit q̃ dilatio.Ve homini qui nullum aliud habet argumentum:quo ſe probet diu uixiſſe præter ætatem.

Conſuetudo optima

COENACVLVM CAPVT .III.

COenaculum locus appellatur ubi cœnamus ut autor eſt.Mar.Varro in libris de lingua latina:& proprie ĩ ſuperiore ædium parte.Cœnatio uero ut Dietæ in ima.Nam & ſuperioris domus uniuerſa cœnacula dicta. Vnde cœnacula ĩquit Pompeius ad quæ ſcalis aſcenditur.Et Sueto. cœnaculum meritorium dixit mercede conductum cum ſuperiora inquilinis locarentur:Iuuenalis de pauperibus:nam quæ meritoria ſomnum admittunt.Item rarus uenit in cœnacula miles. Triclinium quoq; quod Cicero Conclaue Idem locus dicebatur:in quo tribus toris mẽſiſue ſtratis comedebant præcipue conuiuio accepti. Apuleius in.x.Iã deniq; cœnati e triclinio domini deceſſeramus huius quanta latitudo fuerit bis tanta longitudo eſſe debet ſymetrica ratione:ut Vitruuius in.vi.teſtatur. Inde Architriclinus qui conuiuio præeſt nomen accepit.Inde mappæ ĩde lecti triclinares.Plau.ĩ bacchidibꝰ a duobꝰ lectis bicliniũ formauit ait.n.Aduortite Mueſi

Cænaculum

Cœnatio

Dietæ

Triciinium

Conclaue

Architriclinus

Triclinares lecti & mappe

Biclinium

Hexaclinos
Stibadia

ſoche & tu Piſtoclere iã facite ĩ b.clinio cũ amica ſua
uterq; accubitũ eatis:ita negotiũ eſt:atq; ibidẽ ubi ſũt
lecti ſtrati poteris cito.κλινη nãq; græce lectus dicitur
latiue:Hic Hexaclinos torus dlſcubitorius q ſex capie
bat.Martialis.Et teſtudineũ mẽſus quater hexaclinõ:
Hũerunt ãtiqui & quæ ab herbis ſtibadia appellauere

Feneſtra

FEneſtra qua lucẽ accipere loca cõſueuerũt.Ouid.
Qua lumẽ thalamis parua feneſtra dabat: A No
nio Trãſena dicit̃:q̃ & extentũ funẽ notat apud
Plautũ & Saluſtiũ:Cicero in oratore quaſi p trãſenã
prætereuntes ſtrictim aſpeximus:Ammianus:tãq̃ e trã
ſena ſimul emiſſis:Debẽt aũt & cubiculis & bibliothe
cis ut ſcribit Vitruuius in primo fieri orientem uerſus
feneſtræ.quas etiã Auicẽnas cõmendat:quoniã ſol ma
tutinus intrãs aerem purificat : Ve℞ cũ pro conditiõe
temporum loca ſint in ædibus diſponẽda ita ut cubi/
cula ut triclinia habeamus & æſtiua & hiberna:ne ci/
coniæ ne grues hominibus prudẽtioreſ uideãtur.Fene
ſtræ cõmendabunt̃ per æſtates ſeptẽtrionẽ ſpectantes:
hyemales uero aerẽ meridionalẽ introducentes. Nos
attamen orientales ſi fieri põt quibuſcũq; fere locis im
pendio laudamus:Neceſſaria oĩbus ſunt ſpecularia ut
ſine aeris nocumento cum uolumus lux admittat̃: cũ

Specularia

tranſluceant utpote olim facta e ſpeculari lapide tranſ
lucido:nunc aũt e uitreis orbibus uel teſſellis plũbo iũ
ctis:hinc Seneca ad Lucilium li.xiiii.quædã noſtra de
mum ꝑdiiſſe memoria ſcimus : ut Speculario℞ uſum
perlucente teſta clarũ trãſmittentiũ lumen:ſed charta/
ceæ etiã ſcedulæ:& lintea cæra alba & caprino ſepo il
lita nõ improbant̃.Vlpianus iureconſultus:Specularia

Cancelli

inquit & uela quæ frigoris cauſa uel imbriũ in domo
ſunt inſtrumẽto domus nõ contineri Caſſius exiſtima

Clatrata
feneſtra

uit:Cancelli uero appellantur ligna modicis interual/
lis inter ſe intranſuerſum annexa :quibus muniuntur
feneſtræ.Diuus Hierony. Solomonis Prouerbiorum

ſeptimo: De feneſtra domus meæ per cancellos pro‑
ſpexi iuuenem & uideo paruulos: Et cãcellis diſtincta
eſt cutis elephantorum. Inde cãcellata dicta: a Pli. in octa
uo ſic ſcribente: ſed cancellata cutis & inuitans id ge‑
nus animalium odore: ergo cum extenti recepere exa
mina arctatis in rugas repente cãcellis compraehẽſas
enecant: Antiqui etiã cancros dixerunt Vnde per Hy‑
pocoriſma cãcelli: a quibus cancellare uerbũ deductũ
ex iductione Limearum tranſuerſarum & ab eo cancel‑ Clatri
larii qui ſcribæ grãmateiq; uocantur: Et clatri quoq;
quibus aliquid munitur aut ſepitur nuncupati: His uti
mur ad feneſtras: Inde Clatrata feneſtra apud Plautũ Clatrata
in milite cum iquit. mirum eſt facinus quomodo hæc feneſtra
hic tranſire potuerit: nam certo neq; ſolariũ apud nos
neq; hortus ullus neq; feneſtra niſi clatrata: Clatri a
pud. M. Catonem in re ruſtica ligna ſunt cauearũ qui‑
bus hæ muniuntur.

LAquearium ſiue lacunar a lacu trabe ĩ ædificiis Laquearium
plana triclinii cubiculi ue partem ſuperiorẽ ſigni Lacus
ficat: Sed lacus etiã dicitur lacunar: Suetonius in Lacunar
Nerone lacunaria quæ noctu ſuper dormientẽ laxata
machina deciderent parauit & Verg. Sũmiq; ferit la‑
quearia tecti: Primus Pãphilus Brietis filius Apellis p̃‑
ceptor Lacunaria pingere iſtituit nec cameras ãte eũ
taliter adornare mos fuit: ut ſcribit Pli. Qui luxum ro‑
manorum notãs ſic etiã in. xxxiii. iquit: Laquearia nunc Laquearia
& in priuatis domibus auro teguntur: poſt carthaginẽ picta primo
euerſam primo ĩ aurata ſunt ĩ capitolio cẽſura. L. Mũ
mii: inde trãſiere in cameras ĩ parietes quoq; q & ipſi
tanq̃ uaſa inaurantur Propertius ĩ tertio elegiarum: nec ca Lacunaria
mera auratas inter eburna trabes: Papinius in primo aurata pri
Siluarum: Robora dalmatico lucẽt ſatiata metallo: Salau mo
cis quoq; regis colchorum aureæ cameræ argẽteæ tra
bes & columnæ atq; paraſtatae fuiſſe narrantur Victo Verſatilia
Soſoſtre aegypti rege ditiſſimo: Sed in primis Verſa‑ Laquearia

tilia admirationi fuere cũ aliã ex alia faciem oſtẽtarẽt.

Polimyxos Lucerna

POlimyxos lucerna dicit quæ multos habet ãgu
los & in his funiculos illuſtrãdis conuiuiis acco
modata unde Mar.in Apophoretis.Illuſtrẽ cũ to
ta meis cõuiuia flãmis:Totq; gerã myxos:una lucerna

Pẽſilia candelabra

uocor:Lucerna aũt græce Lychnus.Verg:Pẽdent lych
ni laquearibus aureis:& Lucretius Lumina pendẽtes

Pẽſilis lychnus

lychni:Lacunaribus.n.eos appendebãt ueteres ueluti
nos cãdelabra Orichalcea quæ recte appellabimus Pẽ

Cauton

ſilia:ut lychnũ penſilẽ illi dixere.primi ægyptii lucer

Eilychnium

næ uſum mõſtrauere ut eſt apud Euſebiũ .x. pparatio

Lucerna primo

nis euãgelicæ:Alychno Ellychniũ eſt qui lucernæ ad
hibetur & flãmã nutrit funiculus.Pli.in.xxxv. de Sul

Lychnia

phuris generibus .Quartũ cautõ iqt ad Ellychnia ma

Lychnobii

xime cõficiẽda: ꝙuis oẽs fere codices habeãt lychnia
qđ etiã placet:cũ lychĩa græce ſint cãdelabra aliqñ &
eadẽ quæ ellychnia:ſed meã magis amo fœturã: Dẽo
ſthenis orõnes ad lucernã lucubratas dixerũt Ellych
niõ redolere:Alychno quoq; lychnobios ad lucernas
uiuentes q noctibus uice dieꝝ utunt noĩarunt: Sene
ca epiſtolaꝝ ultĩo:Nihil cõſumebat niſi noctẽ:Itaq; cre
do dicẽtibus illũ quibuſdã auarũ & ſordidũ uos ĩquit

Lychnuchi

& lychnobiũ dicetis:lychnuchi aũt lychnos ãplectun
& ſane ita noĩatur apud græcos quicqd lucernas ſuſti
net.ut inter aſtra ophiucus.i.ut Columella uertit ãgui

Daduchus

fer:& Daduchus tedifer: Sceptruchi reges Homero
Sceptriferi:ac cliduchus clauiger: Vtiliſſimi uero lu
cernaꝝ funiculis hñt floculi quidã in pilulis roboreis
naſcẽtes:Vnde Pli.in.xvi.de fructibus quos robur pro
ducit.Naſcũtur ĩ eo ĩquit pilulæ nucibus nõ abſimiles
ĩtus habẽtes floculos molles lucernaꝝ luminibꝰ aptos:
nã & ſine oleo flagrãt:ſicuti galla nigra . Quo loco a
ueritate hiſtoriæ recedẽtes quidã floſculos lectitãt.Ipſi

Funiculi

aũt lucernaꝝ candelarũq; funiculi cũ nimiũ exuſti flã
mam lucidã non emittũt emungũtur quodã inſtrumẽ

to:quod ab emungendo emunctorium appellabit̃:qua dictione in alio tamẽ ſignificatu utunt̃ medici.Emũgere quidem proprie eſt nares pituitaq; muco & ſordibꝰ ſuperfluis purgare.Vnde eſt in prouerbiis Solomonicis tritũ illud adagiũ:qui uehementer emungit ellicit ſanguinẽ:& queãdmodũ qui nares hẽt emũctas acriꝰ olfacit & clarius loquitur:ita candelæ emunctæ ſuperfluitate funiculi conſumpti limpidius ſplendidiuſq; lumen emittũt Plau.lychnium emunge parumper ut uideat anus ubi pedes ponat. Emuncto rium

Abacus

ABacus menſa dicitur ſtructoria quã poculis ornare cõſueuimus:ut etiã e marmore Delphicã:quæ cortinã templi antiquitus notabat.Auſonius: fama eſt fictilibus cœnaſſe Agathoclea regẽ:atq; abacũ ſamio ſæpe oneraſſe luto. M.Cice.in tuſculanis qõnibus abacos inquit cõplures ornauit auro argẽtoq; cælato.Eſt & abacus res depingẽdis deſignandiſq; aptiſſima formis:ut ſcribit Martianus capella in geometria Perſius:Nec qui abaci numeros.Et Apuleius in apologia Magiæ prima.Abaco & puluiſculo te dediſſes :& abacus columnarum cubile ut Victruuius hoc eſt planicies ſtructa ad ſeſſum habilis: Delphica Cortina

Maluuium

MAluuium quo manus lauantur:ut ſcribit Põpeiꝰ queãdmodum peluuium uas:quo pedes ſunt loti & peluis :hic de ſeruatore legimꝰ:Miſit aquã in peluĩ & cœpit lauare pedes.Nonius hanc uas aquariũ exiſtimauit in quo uaria perluuntur unde nomẽ. Idẽ maluuiũ trulleum appellat̃:cuius urceolum aquæ manalẽ inquit nuncupamus:ꝙ eo aqua manans ĩ trulleum effundatur.At Seruius lebetem uaſculum interꝑtatus ẽ:ĩ quo aqua cadit cũ mãus lauãt̃: Sed lebetes quoq; legimꝰ coquinarios:ab aliis Pollubru; ẽt noĩat̃ Peluuium Peluis Trulleum Manalis urceolus Lebes Polubrum

GVtturniũ aquiminariũ.i.uaſculum quo aqua guttatim ĩ mãus mittit̃ p colli anguſtias a guttis nomẽ accepit :autore Põ.:apud nos gutturniis ꝓmi Guturniũ Aquimina rium

Epiſtomium nẽs quoddá anguſtæ lingulæ ineſt ĩ frõte:quod aquã emittens Epiſtomion appellare poterimus:licet ꝓprie epiſtomium dicatur in fontibus manu fabrefactis: In quibus ſunt lĩgulæ plures aquá:ut ſupra,diximus trãſmittentes.M.Varro in tertio rei ruſticæ:in primis radiis eſſe epiſtomiis uerſis ad unũ quéq; factũ ſic ut fluat in conuiuá.Et Seneca in xiii.ad Luciliũ:Niſi aquá argentea epiſtomia ſuderint:& adhuc plebeias fiſtulas loquor: Deprauati codices habent epitoma:quod eradi debet & ſubſtituendũ epiſtomia: id quod ab eruditiſſimo Philippo Beroaldo præceptore meo haud pœnitendo audiui:cuius penſiculatæ opinioni ſcriptiſq; oĩbus minime triuialibus fidẽ eam habeo indubitatá: quæ olim Delphici Apollinis oraculo habebaꝰ: cuiq; acceptũ quicquid in me eſt referens Thaletis quá Mãdraitum is popoſcit mercedem ubiq; dependo.

Philippus Beroaldus

Candelabra Candelabra ſunt quibus candelæ dum ardent cõtinentur:a quibus nomẽ mutuanꝰ:ut refert Macrobius ex.M.Varronis reꝶ diuinarum autoritate.Pli.M.Varro:& Martialis de candelabro premiſſo lẽmate ſic ſcribẽs:Nomina candelæ nobis antiqua dederunt:Non norat parcos uncta lucerna patres.Ex argento auro etiam his utuntur.noſtra tempeſtate principes & antiſtites cæteri ex orichalco:pauperiores e ligno:ut olim ex rei familiaris anguſtia.Hinc exiit diſtichon:Eſſe uides lignum ſeruas niſi lumina fiet :De cãdelabro magna lucerna tibi.Candelæ ipſæ & ex cæra fiunt:quæ in primis ad rem diuinam flaminibus : potentioribuſq; in ædibus ſeruiunt:& ex ſepo uulgares quæ ſepatiæ dici poſſunt.Vnde Apuleius:Tota domus completur tedis lucernis cæreis:ſepatiis.& cæteris nocturni luminis inſtrumentis:ubi ſepatium a ſepo deduxit:quod etiá ſeuum:diciꝰ animalium utrinq; dentatorum & cornigeroꝶ.Candelæ quoq; laminis corneis ita compoſitis:ut uentus flãmam extinguere non poſ

Candelabro

ſit includuntur:laternas appellant.Martialis : Dux la-
terna uiæ clauſis feror aurea flãmis.Plinius.xvi.Vroꝝ
inquit cornibus barbari ſeptemtrionales potant : &
mox:apud nos ĩ laminas ſecta tran ſlucent :atq; etiam
lumen incluſum latius fundunt.Et Plautus in Amphy-
trione.Quo ambulas tu qui Vulcanum in cornu con-
cluſũ geris?Pauperiores inter nos loco cornu:& ueſi-
ca & papyro utuntur.Cæreus autem a cæra dictus eſt:
ut nomẽ indicat.de quo epigrãmatarius poeta in apo- Cæreus
phoretis.Hic tibi nocturnos p̄ſtabit cæreus ignes:Sub
ducta eſt puero nãq; lucerna meo.quo loco puerũ pro
ſeruo accipit Aduerſitore: ita enim dicitur ſeruulus q
it ad dominũ foris cænantẽ ut illum domum reducat
& comitetur:autor Donatus. Apuleius in decimo. At
intus cærei præclara micãtes luce nocturnas nobis te-
nebras inalbabãt.Cæreos ſaturnalibus muneri dabãt
humiliores & tenuioris cenſus homines locupletiori-
bus quod autore Põpeio cæreis ditiores pauperes cã- Funalia
delis uterentur.Hos antiqui funalia a funibus dixere.
Silius Italicus punicorum ſexto:cui nocturnus honos
funalia clara:ſacerq; poſt epulas tibicẽ adeſt.ubi loqui
tur de.Cn. Duilio : Cui pœnis bello nauali ad mylam
uictis:& quĩquaginta nauibus captis cõceſſum eſt a ſe- Funera
natu:ut reuertẽti a cœna tibicen caneret & funale pre
feretur:ut ſcribit Florus & Plini.de uiris illuſtribus . a
funalibus funera dicta:nam mortuos ſepelientes fune
bri pompatico honori illa maiores adhibuere.Funerũ
autem & ſepulchrorum uſum pluto qui ſũman⁹ Diſ. Plutonis nomina
Orcuſ. Vedius: & Stygius Iupiter dicitur introduxit:
ut eſt apud Diodorum:Hic uita functis dominari exi-
ſtimatus.Funebris põpæ lex eſt ut funus precedat:nos
Sequamur tamquã poſt defunctum morituri.

CAlix uitreus uaſculum e uitro quo bibimus ideo Calix uitreu
nũcupat᷑ ꝙ eo calidã bibebãt antiq:ut refert.M.
Varro ĩ libris lĩguæ latinæ:nã & calidam & frigi

dam conuiuiis ueteres adhibebant.Iuuen.Calidæ geli-
dæq; miniſter. Vitreus autem a uitro quo cõſtat:id trã
Vitrum ſlucidũ eſt:plura cõtinens genera:uaſcula ex eo apud
Vitrearii nos uitrearii producũt ad uſus in primis menſarum:
& quibus papyro uiminibuſue intectis uiatores utan-
tur ad uina portanda : unde uiatoria nominãtur : ſed
nõnunq̃ & lignea fictiliaq; ad hũc uſum habẽtur: Pli.
Vaſa uiatoria e taxo uinis ĩ gallia facta mortifera fuiſ
ſe cõpertũ eſt:uitreariis officinis nũc Venetiæ:ut olim
Sydon nobilitãtur.Calix item uas ad obſonia.Ouid.in
faſtis:Stãt calices minor ĩde fabas olus alter habebat:
& M. Várro: Calix inquit a caldo q̄ in eo puls calida
Gemmati calices apponebat.Fuerunt & calices gemmati a gẽmis: ma-
iores namq; calicibus gemmas inſerebãt:& præcipue
ſmaragdos:unde Plini.xxxiii.Nec hoc fuit ſatis turba
gẽmarum potamus & ſmaragdis teximus calices : ac
temulẽtiæ cauſa tenere indiã iuuat. Et Silius . Iam ſi-
mul argento fulgentia pocula mixta Quis gẽma quæ
ſitus honos:quæ res uſq; adeo creuit: ut multi gẽmas
digitis detractas poculis adderent.Iuuenalis.Nam Vi
rro ut multi gemmas ad pocula trãsfert a digitis. Et
Martialis:Gemmatũ ſcythicis ut luceat ignibus aurũ:
Aſpice quot digitos exuat iſte calix . at calices fictiles
Calulli culullos appellamus.

Criſtallina CRiſtallina uaſa & pocula dicũtur ex criſtallo:qui
lapis eſt ex aqua cõgelatus:autores Diodorus.A.
Criſtallus Gellius ex Ariſtotelis libris:& Seneca naturaliũ
quæſtionũ tertio:Nanq; glaciem eſſe certum eſt: unde
& nomen græci dedere.Papinius in ſiluis:Raraq; lon-
gæuis niuibus criſtalla gelari.Et eccleſiaſtici.xliii.dicit
Aquilo flauit & gelauit criſtallus ab aqua.quod criſtal
lina eſſent in precio apud ueteres Plinius oſtendit:qui
in.xxxvii.refert matrẽfamilias nec diuitem Trullã cri-
ſtallinã ſeſtertiis centũ quinquagita milibus p̄ſtinaſſe:
& Neronem in ſuprema ita calices duos criſtallinos

fregiſſe nuncio rerų amiſſarũ accepto.Sue.Scyphos q̃dem noīat:ſed criſtallinos fuiſſe nõ ſcribit.quos a cælatura carminis homerici Homericos Cæſar ipſe appellabat:Nã pocula quoq; & eſcaria ad uſus mẽſæ inſculptionibꝰ exaſperãt: hīc toreumata:hīc Anaglypha.& Tryglypha cũ ẽblematis uenuſtãtibus. Epigrã. poeta Artis phidiacæ Toreuma clarų.Itẽ Et mẽſis anaglypha de paternis. Saluſtius. Cum tabulas toreumata ſigna emunt:noua dirruunt:alia ædificãt.Latini nunc cælata at ueteres Anceſa uocauere ꝙ circũcedendo fierent: autore Pompeio.primus Phidias cælandi ĩſculpẽdiq; artem:quæ eſt Toreutice:demonſtrauit. Scyphi homerici Toreumata Anaglypha Cælata Anceſa

MVrrhina pocula ex murrha humore quodã ſub terra calore cõcreto murrhinarii ꝓducunt Pli.ĩ.xxxiii.Murrhina & Criſtallina ex eadem terra effodimus qbus p̃cium faceret ipſa fragilitas: oriens mittit:nitor ẽ his & uarietas colorų circumagẽtibus ſe maculis ĩ purpurã cãdoréq;: ẽ & ĩ odore aliqua cõmẽdatio. Mar.ĩ Apopho.de murrhinis p̃miſſo lẽmate.Si calidum potas ardẽti murrha falerno Cõuenit & melior fit ſapor inde mero.Ea ĩ urbem primũ ĩuexit mithridatica uictoria Pompeius: quorų mox p̃ciũ adeo ĩ dies creuit ut poculũ murrhinum ad ſextarios tres capax.lxxx.ſeſtertiis ẽptũ fuerit.Et.T.Petro.uir cõſularis moriturus inuidia Neronis principis murrhinã trullã trecentis ſeſtertiis ẽptã fregerit ut mẽſam eius exhæredaret.Horum meminit & iurecõſul.Diuus Aug.capta Alexãdria nihil ſibi præter calicẽ murrhinũ retinuit. Murrhina Murrha

POculũ & ipſa potio & uaſculũ potoriũ nũcupatur.Cicero:caret epulis extructiſq; menſis & frequẽtibus poculis: caret ergo uinolẽtia cruditate & inſõniis Verg. Pocula ſi quãdo ſæue ĩfecere nouercæ:Lucre.Et ſedare ſitim prius ẽ q̃ pocula natũ.Silius Italicus.At celtæ uacui capitis circũdare gaudẽt Oſſa nefas auro & menſis ea pocula ſeruant. Dicunť autẽ pocula a potatiõe: ut ſcribit.M.Varro:quorų quidem Poculum Potorium uas

Scyphus
Calix
Luter
mixtarium
Phiala
Hyalos
Hyalina
Hyalurgos
Anſæ
Aræ
Eſcaria
Epitrapezia
Trapeza
Trapezitæ
menſarii
Cãpſores
Argentarii
Colybiſtæ
Numularii

uaria ſunt noïa:ſicut diuerſæ formæ: ut ſcyphus:quo uſus eſt Hercules:Calix qui a græcis cylix ciathus: nimbus qui etiã ipſa effuſio:Cymbium:carcheſium: amula:bicos bicariũ ue:trula:cratera:aliphanũ:patera:luter quo uinũ aqua miſcet̃:unde mixtariũ:capides cupa:& phiala ex uitro nimis frigide:ut uolũt:quod græce hyalos dicit̃:a quo hyalia uitrea & hyalurgos uitreari⁹: nã aureas & argenteas phialas legimus: hoꝝ nonnulla:ut cantharus anſas habẽt quibus apphẽdũtur:Varro diuinaꝝ libro.v.aras tradit anſas primo dictas ꝙ erat neceſſariũ ſacrificãtes illas tenere.hic peritiſſim⁹ Maro æneidos.vi.inquit.Talibus orabat dictis araſq; tenebat.Plautus in Perſa dixit Anſatũ hoïem qui glorioſe ãbulat brachiis inſtar Anſarũ extantibus & ſubnixis:Cõpluria etiã naſũ ĩ ſũmo:Iuuenalis ſiccabis calicẽ naſoꝝ quatuor:eſt.n.naſus ĩ poculis & uaſis cæteris quo fluit & egerit̃ humor:Omnia autẽ mẽſis apta quæ ſunt uaſcula & potoria & eſcaria epitrapezia uocant̃:ũde Papinius in ſiluis:Vindicis poculum epitrapezion celebrat:de quo meminit & Martialis: dictio ẽ græca ab epi ꝑpoſitiõe & trapeza mẽſa deducta:inde trapezitas menſarios cãpſores argentarios colybiſtas & numularios uocitarunt quod mẽſis utant̃.Suetonius ĩ galba:numulario nõ ex fide uerſanti pecũias manus amputauit:menſæq; eius affixit.& Ioannis ſecundo de ſaluatore dictum eſt.Numularioꝝ æs effudit & menſas ſubuertit.

Vrceoli

Figlinarum opera

VRceoli fictiles nunc ad uina dicuntur e terra facti:quibus etiã potentiores olim uſos credimus: nãq; figlinarum opera apud antiquos in precio fuere:ut autor eſt Plini.in.xxxv.ſic ſcribẽs:Figliaꝝ opera imbricibus tubulis teguliſq; ad balneas mãmatis: uel ad tecta coctilibus laterculis frontatiſq;: aut quæ rota fiunt etiam fictilibus doliis ad uina excogitatis & ad aquas propter quæ Numa rex ſeptimum collegiũ

figulorum inſtituit:& mox:maior quoq; pars hominū terrenis utitur uaſis:Samia etiānum in eſculentis laudantur retinet hanc nobilitatem & Aretium in Italia. & calicum tantum ſurrentum.Auſonius: Fama eſt fictilibus cœnaſſe Agathoclea regē:Martial.Aretina nimis ne ſpernas uaſa monemus: Laut⁹ erat thuſcis porſena fictilibus.Vrceolus autē pocula & id genus multa in ſupellectile ex argilla:ita enī terra appellatur primo Chorebum figulum athenienſem legimus formaſſe: Plaſticen uero quæ imagines ex argilla effingit omnium primos ī ſamo Ideochū Rhectū & theodorum ut alii Dibutadem Sicionium filiæ opera excogitaſſe. Lactantius ſcribit prometheum primo ſimulacrū hominis de terra effigiaſſe:hinc locus fabulæ datus ipm igne cæleſti hominem e limo factū animaſſe:licet Higinius ad miram ingenii excellentiam Euſebius uero referat ad humanitatē & ſcientiam ad quas a feritate & nimia imperitia mortales traduxit & quodāmodo reformauit.Qui uero urceolis & lagœnis uina e cella uinaria fert ad Triclinium is eleganti uocabulo dicetur Oenophorus:niſi mauis eum Viniferum noīare:Veluti Dorophorus dona ferens:Melophorus poma:& id genus innumera.

Figlina primo

Plaſtice

Oenophorus Vinifer

MEnſas lectos triclinares diſcubitorios appellam⁹ quibus poſitis cibos capimus.Ouidi.Nunc dape nunc poſito menſæ nituere lyeo.Apule. de aſino aureo menſas dapibus largiter inſtructas accumbunt. Si mane diſcumbimus Ientaculum id ē prandiculū is primus cibus uocatur:ueteres ſilatum:acratiſmō græci dixere:ſi tum poſtea prandium:ſi meridie merēda: ut ſcribit Noni.quæ antecœuium:ſi ueſpere cœna :unde ab antiquis:autore Pompeio:ueſperna eſt nominata:quod uero nunc eſt prādium cœna dicebatur:ſicq; nulla fere pars diei comeſſationibus erit immunis. Dānabat bis die ſaturum hominem fieri Plato diui

menſæ

Ientaculū

Prādiculum

Acratiſmō

Prandium

merenda

Antecœnium

Cœna quæ

Veſperna

Veſperna | nus:ut creditur:philoſophus:At nunc quidam:ut porci ad aqualiculum ſorbitione:non ſolum bis:ſed ter & quater crapula ſeſe ingurgitant tanq̃ ad perdẽda eſculenta geniti:unde Sueton. de Vitelii imperatoris luxuria Epulas inquit trifariam ſemper:interdum quadrifariam diſpartiebat in ientacula & prandia & cœnas

Comeſſatio | comeſſationeſq; facile omnibus ſufficiens uomitandi cõſuetudine:comeſſatio ipſa cibus potuſq; dicitur qui poſt cœnam ſumitur:uel potius quacũq; hora extraordinarius:Sunt enim adeo multi gulæ uoraciſſimæ & ĩexplebilis Barathri ut ad comedendum natos ſe tantum exiſtiment:hinc Philoxenũ Eryxidis & Gnathonem Siculum gulæ proceres immo uero perditos Gulones ac extremos cupediuoras infamant litteræ:q̃ cõuiuiis adhibiti emungere ſe in pultariis ſoliti eſſent:ut abſtinentibus cæteris ſoli epulis ampliter fruerentur: nulla conuictorum habita ratione:hic eſt ille Philoxenus qui Gruis collũ a diis immortalibus ſibi dari optabat cũ diceret non eandem ciboꝝ eſſe rationẽ :Sed partim linguam partim gulam ſua mouere ſuauitate : Socrates uero ſãctiſſime dicebat:multos homines propterea uelle uiuere ut ederent & biberent:ſe ſe bibere atq; eſſe ut uiueret.& A.Gel. quis ĩquit habẽs aliquid humani pudoris uoluptatibus iſtis duabus comedendi atq; coeundi quæ ſunt homini cum ſue & aſino co

Domicœnium | munes gaudeat? A cœna autem fit domicœnium:quo uſus eſt Martilis Et cœnatoria quæ recidipna & tricli

cœnatoria | naria ueſtimẽta ad uſus cœnæ hic exiit diſtichõ:Nec fo

Recidipna | ra ſunt nobis nec ſũt uadimõia nota:his opus ẽ pictis

Tricliaria | accubuiſſe toris.Plautus Incœnẽ ſine cœna dixit. Eſt

Incœnis | & cœnipeta q libẽter petẽs alienas cœnas Paraſiti ſæ

Cœnipeta | picule pſonã induit:dũ diuiti aſſentat̃:dũ blandit̃ & ĩ

Paraſitus | terim non toleranda ſuffert cibi & uentris gratia.hic legimus Heliogabalum imperatorem Paraſitos ad ro

tam aquariam ligatos cum uertigine ſub aquis miſiſſe & rurſus ad ſūmū reuoluiſſe: ita ut eos Ixionios amicos uocaret. Menſam ipſam quam Cato amicorum parentem ac procreatricem putauit uacuam tolli non ſinebāt Romani ueteres: ſed omnino cū aliquid ſuper eſſet interpretantes ſemper de eo quod nunc adeſt aliquid in futurum relinqui oportere: ac per hodiernum craſtini meminiſſe: ut ſcribit Plutarchus in problematibus: At in proteruia ſacrificio mos fuerat epularum reliquias & fragmenta in ignem mittere: ut conſumerentur: hinc innotuit ſcoma ſiue dicterium illud Catonis: Nam cum Albidius bonis ſuis abliguritis nouiſſime domum quæ ſuperfuerat incendio perdidiſſet: proteruiam hominē feciſſe dicebat: quod enim comeſſe non potuerat id combuſſiſſe. In maximo autem pretio habitæ ſunt apud antiquos menſæ citreæ: quas ut Plinii uerbis ex xiii loquar: Fœminæ uiris contra margaritas regerunt. Extant hodie Marci Ciceronis in illa paupertate: & quod magis mirum eſt illo æuo emptæ libris undecim: Cum his memorantur: & Galli Aſinii: quæ libris undecim uenundatæ ſunt: & duæ a Iuba Rege uenditæ: quarum alteri pretium fuit libris quindecim: alteri paulo minus: honos præcipuus in uena criſpis oblongo diſcurſu uel intorto: illæ Tigrinæ: hæ Pantherinæ appellantur. Fiebant autem eo artificio ut dimidiatis orbibus non tantum rima ſed nec commiſſura uſquam appareret: ueluti abiegnæ a noſtris fiunt materiariis non ſine glutino compoſito ex Caſeo Sapro ideſt marcido Sed recente: & calce uiua faberrime: Vtebantur & acernis ex acere arbore factis unde nomen: Apud nos candore probantur Eboreæ: & cupreſſinæ propter odorem: fiunt & ex Abiete ut dictū ē & iuglāde: quarū pulchriores habēt q̄ centra & ſpiras nō habuerit: hæc conuolutas uenas

Ixionii amici
proteruia
Scoma qđ Dicterium
Citreæ mēſæ
Tigrinæ
Pāterinæ
Acernæ
Eboreæ
Cupſſiuæ
Centra

oſtendunt:illa duritiem clauo ſimilem ferris inimicã:
Segmentate menſæ — Sed illarũ pulcherrimæ lignorũ bracteis ſiue potius ꝑ
ſegminibus & teſſelis diuerſicoloribus glutino cõpa
ctis uermiculatim frabrefactæ:quas ſegmentatas qui
dam nominant:Vt ſint ſegmentata a ſegmento opera
Segmẽtum — e ligno teſſellatĩ depicta .Segmẽtum.n.dici põt quod
dam quaſi ramẽtum & ſectio:Plin.de marmoribus in
xxxyi .Craſſior harena laxioribus ſegmentis terit &
plus erodit marmoris : Inde ueſtes ſegmẽtatæ ſegmẽ
tis hoc eſt punctulis & bracteolis aureis ſiue argẽteis
minutim depictæ:Plautus quã pulchre ſegmentatam
ueſtẽ:ſegmẽtum rectius dicit̃ monile ꝙ ſit ueluti qdã
circulus: uel ut alii ꝙ quibuſdã bracteolis quaſi ꝑſeg
minibus cõſtet & diuidat̃:nam ſegmẽtum a ſeco naſci
Cilrculi Paralelli — tur c in g mutato : ueluti a fingo figmẽtum a ſtringo
ſtrigmẽtum ut ſit quaſi ſecamẽtum.Vnde partes mun
di ĩ quas uniuerſa terra digerit̃ & noſtri circulos græ
ci Paralellos dixere ſegmẽta eleganter Pli.appellauit
cum inquit Quĩto cõtinet̃ ſegmẽto ab introitu caſpii
Teſtudineum — maris.Bactria:hiberia:Armenia.Sunt & quĩ id opus e
ligno Teſtudineum uocitẽt quoniam dum materiarii
uoluere ueteres imitari qui teſtudinum ut diximus la
minis mẽſas & lectos ueſtibãt hoc opus excogitauere.
Bracteæ — Bracteæ autẽ ſubtiliores ſunt:Laminæ craſſiores:inter
Bracteas habent̃ quæ uocant Auri argentiq; folia:ad
inaurandum & inargẽtandum idonea: Vnde Bractea
rii qui inauratores.

Cilibæ Diſcus — Cillibæ mẽſæ rotundæ q̃dratæ ẽt nuncupãt̃ auto.
Pompeio:nam Diſcus tantũ menſa rotunda di
cet̃.M.Var.Menſam eſcariã Cilibã appellabant
ea erat quadrata ut nunc in caſtris ẽ:a cibo Ciliba di
cta.Poſtea rotũda factæ:& qđ a nobis media & a græ
cis meſa mẽſa dici põt niſi ꝙ ponebant pleraq; ĩ cibo
menſa Cilibatum — mẽſa Vinaria uero cilibãtũ:ſed uide ne potius cibilæ
a cibo ut Eſcariæ ab eſcis ſint noĩandæ.PrimusHelio
gaba.ĩpator ro.argẽteas mẽſas ĩ ſupellectile habuit ut

lampridius teſtatur:Supellex autē eſt domeſticum pa/ tris familias inſtrumentū ut exponit Vlpianus Iurecō ſultus ueſtibus inter cætera ſubtractis Supellex

TRipodes menſae cum tribus pedibus ut nomē indicat fuere:quibus apud nos hodie mēſæ ipſæ ſuſtentāt' antiquitus erāt militares:Horatius Donarē tripodas p̄mia fortium graiorꝝ:Homerus quoqꝫ in odiſſea narrat Alcionum inter cætera Xenia Vlyxi tripodē magnum dediſſe:Menſæ uero unico tantum pede ſubnixæ monopodia dicunt':quæ inter inſtrumēta luxuriæ a priſcis collocabātur:Scribit Pli.in.xxxiiii. ex autoritate L.Piſonis Cn. māliū aſia deuicta primū inuexiſſe ī urbē ſuo triumpho monopodia abacos & triclinia ærata Vrbis anno quingētesimo ſexageſimo ſeptimo:Vbi Tricliniū ī ſupellectile fuiſſe oñdit.a quo locus ipſe de quo diximus denoīatur & tris menſas ſiue toros habebat ita cōiunctos ut transferri huc atqꝫ illuc poſſet:legimus & argentea triclinia romæ fuiſſe: adde quod triclinia uerſatilia celebrata ſunt:quæ diſcūbentibus cōuiuis circum agerent'.Iam dixerat Liui⁹ Originē luxuriæ romanæ in urbē ab Aſiatico exercitu inuectā fuiſſe ita ut uincendo uicta fuerit: cum īprimis maiora q̄ credi poſſit detrimenta conuiuiorum luxu ſuſtinuerit:unde plurimæ leges ſumptuariæ quæ & cibariæ latæ ſunt:Orchia prius:mox Fannia āno urbis conditæ quingētesimo octuageſimo octauo :Didia Licinia:& Cornelia:ut Macrobius teſtatur.

Tripodes

monopodia

Triclinium

Sūptuariæ Cibariū leges

SEdile a ſede ubi ſedemus macrobi⁹:ait Cicero Laberio p̄tereunti & ſedile quærēti recepiſſem te niſi anguſte ſederē:Verg. Gramineoqꝫ uiros locat ipſe ſedili.maiores.n.noſtri ſedentes epulabant':quem morē habuerunt a Laconibus & cretēſibus ut Varro docet in libris de gente populi romani:ī quibus notat quid a quacūqꝫ gēte traxerint autor Seruius: In accubitis aūt honoratior locus:non tā ſummus q̄ medius

Sedile

Sedentes epulabant'

credit̄ :hinc Maro Aurea compoſuit ſponda mediãq̃ locauit:Refert Xenophon Cyrũ ſolitũ fuiſſe conuiuas honoris gratia a latere ſiniſtro iuxta ſe ponere:utpote fideliores carioreſq̃ illos declarans qui ĩ parte cordis leua diſcumberẽt. Nos uero a dextro latere tanq̃ honoratione collocamus quos digniores & maioris autoritatis cẽſemus ĩter coepulões:quorũ numerus a maioribus ſic deffinitus eſt: ut Gratiis tribus quas charites græci minor nõ eſſet : nec Muſarũ numerũ excederet.Nõ omittẽdum ẽ hoc loco illud.A.Gel.ex.M.Var. ſatyris menippeis cõuiuiũ conſtare ex rebus quatuor: & tum deniq̃ oĩbus numeris ſuis abſolutũ eſſe:ſi belli homũculi p uocatores collecti ſunt:ſi electus locus : ſi tẽpus lectũ:ſi apparatus nõ neglectus:nec loquaces inquit nec mutos cõuiuas legere oportet quia eloquẽtia ĩ foro & apud ſubſellia:ſilentiũ uero nõ ĩ cõuiuio ſed ĩ cubiculo eſſe debet.Sermones igit̄ id tẽporis habendos cenſet nõ ſup rebus anxiis aut tortuoſis:ſed iocũdos atq̃ ĩuitabiles & cũ quadã illecebra & uoluptate utiles ex quibus ingeniũ noſtrũ amœnius fiat & uenuſtius:quod ꝓfecto eueniet ſi de id genus rebus ad cõmunẽ uitæ uſum ptinẽtibus cõfabulemur:de quibus ĩ foro atq̃ ĩ negotiis agẽdis loqui nõ eſt ociũ:Adhibent nõnulli Anagnoſtẽ qui legat faciles utileſq̃ ex philoſophia quæſtiones . uel Erotica quædã nõ nimis laſciua Plurimi uero fidiũ modulamina:nõ ſine puello caria uel rithmos dearticulãte.nã & Alcinoi apud Homerũ & Didonis apud Verg.Mẽſa habuit hæc Ioppam illa Pheniũ cithara canẽtes.Scribit Plato ĩ Gorgia cãtillena hãc cõuiuiis cãtari ſolitã:optimũ eſſe bene ualere: ſecundo loco formoſum eſſe: tertio hr̄e diuitias nulla fraude partas:Valerius uero maximus Maiores ĩquit natu ĩ cõuiuiis ad tibias egregia ſuperiorũ opa carmĩe cõprehẽſa canebãt quo ad ea imitanda iuuenũ uirtutẽ alacriorẽ redderent : ubi plures ſedebant ſubſelliũ

Locus honoratior

Numerus cõuiuarum

Conuiuium conſtat

Vocatores

Nec muti nec loquaces

Sermones cõuiuales

Cantillena in conuiuio

ubi duo biſſelliū dicemus:ſicut Binominem a duobus nominibus Bigamū a duabus uxoribus:Bigas a duo/bus equis ut trigas a tribus & biferā arborē quæ fert bis fructū annuatim:Subſellia quoq; minorꝝ ſunt magiſtratuum ueluti Tribunorꝝ quæſtorꝝ & triumuirorꝝ qui nō ī ſellis currulibus nec ī tribunalibus cōſidebāt ut ſcribit Aſconius pedianꝰ: & ſubſellia ſedes theatrales appellant̄:Sella itē qua ſedemus quaſi ſeda a ſedēdo:unde Laberii ſcōma ī Ciceronē recitās Symachus apud Macrobiū Mirꝝ inquit ſi anguſte ſedes qui ſoles duabꝰ ſellis ſedere:quaſi nec Cæſari nec Pōp.fidus ut refert Seneca: Eadē græco uocabulo Thronus dicit̄: ꝓuerbiorꝝ Solomonis .xx. Miſericordia & ueritas cuſtodiūt regē: & roborat̄ clemētia thronus eius:Cathedra quoq; ad ſedendum ponit̄:& Scānum a ſcāno ut uolunt terra ellata īter duos ſulcos ꝓ ſedili accipitur: Mar.Sedere in equitum liceat an tibi ſcānis:Ouid.vi. Faſtorꝝ:Ante focos olim ſcannis conſidere lōgis mos erat.M.Var.aliter ſcānum interꝑtatus ē ut in cubiculo dicemus. Eſt & Hemicyclus cathedra ad ſedēdum in medii circuli formā ūde nomē.Nā & Sidonius hemicyclon dixit Solium ī balneis ſemirotundum ſed & cenatio dicit̄ ueluti Sigma : Legimus apud Strabonem Luſitanos ſedentes cœnitare ædificatos in pariete Hemicyclos habētes.M.Cicero.ī Lælio:Cum ſæpe multa narraret tū memini domi ī hemicyclo ſedētē ut ſole/bat cum & ego eſſē una & pauci admodū familiares in eum ſermonem illum incidere qui tum multis fere erat ī ore.Nā ſoliti fuerant antiqui:id quod Poſthuma ætas recepit mutitare.i. mutua conuiuia domi agitare: quæ Sodalitia ut græci ſyſſitia appellauere. Namq; Syſſitos eſt apud illos Sodalis: Paſſim inter noſtros agitantur Symbola collatione a ſingulis facta un/de nomen .qui nihil contulerint Aſymboli dicentur:

Bigamus
Bigæ
Biſſellium
Trigæ
Sub ſellium
Bifera
Arbor
Tribunalia
Sella
Duabus ſellis ſedere
Thronus
Cathedra
Scannum
Scanna longa
Hemicyclus
Mutitatio

ut ſolét cœnipetæ & hi qui accedunt iterdum ut ipro-
Acleti uerbio dicitur & Cenát Acleti ideſt citra Vocationem

Mappæ MAppæ dicuntur quæ ſuper menſam ſternuntur: Plinius in decimo nono de lino ſcribens quod uiuum appellát: Ardentes in focis conuiuiorum uidimus mappas ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni magis q̃ poſſet aquis Viloſæ apud ueteres habitæ ſút i precio: hic epigrammatarius poeta i apophoretis de
Mantellium mappis nimiꝶ intelligens: Nobilius uiloſa tegunt tibi
Mantille lintea citrum: mátelium uero ꝙ mantile: linteolum eſt quo máus tergere ſolemus: quaſi manutergiú ut. M. Varro i linguæ latinæ iterpretatur: frequés . n. ad ma
manticularia nus tergédas fuit uſus mantilloꝶ ut ſcribit feſtus Pō peius: Inde Máticularia dicunt́ ea quæ frequenter in uſu habétur & quaſi quotidie manibus tractant́: hæc latine loqui diſſerereq́ꝫ uolentes: non ſuo uocabulo de monſtrare non minus dedecet : quam hominem non
Salinum ſuo nomine appellare: hinc impenſius elaboraui ut in hoc litterarum dilectoribus ac ſtudioſis pro uirili par te prodeſſem.

SAlinum uaſculum eſt in quo ut nomé idicat ſalis elemétum cótinetur: & méſæ infertur i qua ſigni ficatione accepit Horatius in carminibus cum i quit: Viuitur paruo bene cui paternum ſplédet i méſa tenui Salinum Fit ut plurimum e plumbo albo non nunq̃ e uitro aut criſtallo argento etiá ad uſus ditioꝶ pauperes ligneo uel figlino utuntur. Vas ité apud áti- quos dicebatur quo primitias diis offerebant ut ſcri
Decimæ bit Porphirio Horatianus iterpres: Conſueuerunt ná
Fana q́ꝫ maiores noſtri cum aliméta ſe dono deoꝶ habere
Cultus deoꝶ cognoſcerent ex omnibus aliquid illis offerre magis ut ſe gratos exiberent q̃ ꝙ deos aliquo arbitrarentur idigere. Vnde cum agros quoq́ꝫ urbes ac oppida deo rum munere ſeſe poſſidere intueréturr: ut eſt apud Cē ſorinum: partem quandam templis ſacelliſq́ꝫ ubi eos

colerent dicauere hinc decimæ fana cultuſq; deo℞. Cultus deo℞

CVltellus a cultro per diminutionem autore Ser/uio nomen accepit:eo utimur in menſa ad panẽ carnes & id genus multa ſecanda & in fruſta diuidenda. Iuuenalis Spectas & chironomonta uolanti cultello donec peragat dictata magiſtri omnia nec ſa/ne minimo diſcrimie refert quo geſtu lepores & quo gallina ſecetur:cui aſtipulatᷣ Seneca ad Luciliũ. Alius ꝑcioſas aues ſcindit & per pectus & clunes certis ductibus circumferens eruditam manum in fruſta excu/tit:Infœlix qui huic uni rei uiuit ut altilia decenter ſe/cet.ubi obiter notabis altilia dici quæ ad Saginam do/mi nutricantur : & chironomóta ſtructorem qui lege quadam manuũ eleganter diuidit aues & cætera eſcu/lenta:ſcribit Suetonius id quod eſt damnandum Clau/dium Cæſarem ex ferro quo duo gladiatores mutuis ictibus concidiſſent ſibi paruulos cultellos in uſum ſi/ne mora fieri iuſſiſſe. Cultellus Altilia Chironomõ

QVadræ ut plurimum ex Stanno interdum ex ar/géto ad uſus locupletiorum a forma dicunᷣ ſu/per quas conciſæ carnes & pulmentaria diſpo/nuntur:ueluti rotũda repoſitoria orbes dicimus: quæ & Diſci nomine ſignificari poſſe noſtri temporis qui/dam uoluere:a Diſco quo in gymnaſiis exercebantur: ſicuti & Abacos quadras notare:nam quot capita tot ſunt ſententiæ : ꝑterea ingens eſt rerum copia ſine no/mine quas cum propriis appellationibus ſignare non poſſumus alienis & cõmodatis utimur ut inquit Sene/ca in ſecundo de beneficiis.Triuiales elementarii ꝙ ſu/per ea carnes & cætera obſonia cultello diuidimus ſci/ſoria appellare contendunt. Quadræ Orbes Diſci Abaci

STructores dicunᷣ qui mẽſas & cibaria curabãt ut ſcribit Seruius.& qui pulmẽtaria cultello ſcinde/bãt in fruſtula diuidẽtes.Nõ ſine Fuſcinula e fer/ro uel argẽto quã manu ſiniſtra tenere ut ſciderẽt ele- Structores Fuſcinula

gantius receptum Mar. Et quæ non egeant ferro ſtru-
ctoris ofellæ: Iuue. Sed nec ſtructor erit cui cedere de-
beat omnis pergula Tripheri doctoris. Qui uero prin-
ceps eſt cõuiuii architriclinus dicit᷑: archipoſias: & ſym
poſiarches tamq̃ prĩceps cõpotationis: quã Sympoſiũ
græci ut Sympotim cõpotorẽ noĩant: quẽ coronis uti
unguẽto delibutis hilaritatis gratia mos olim inualue
rat: qui miniſtrant pocula mẽſæ ingerẽtes & pincernæ
& pocillatores. Diriuitores etiã. qui & ſtructores: quo
uocabulo uſi ſunt Apuleius & Ammianus: ꝓpinatores
quoq; ſi principi ſi diuiti ꝑguſtauerint: nam id genus
uiri habẽt præguſtatorẽ omnium ciboꝝ: cum uenena
timentes faciant illum ꝑguſtando explorare an illata
ſint uenenata: ſed nihilominus uenenum ſæpius auro
quã argilla bibitur & pluries ſub Matteis latitat q̃ ſub
oleribus. Epulanti Claudio Cæſari uenenũ datum per
Spadonẽ ꝑguſtatorem teſtat᷑ Suetonius. Arhitriclini ẽ
autẽ curare ut eduliũ uarioꝝ fercula ſiue miſſus ſeria-
tim & ĩ tẽpore cõuiuis quos coepulones cõmẽſales &
cõuictores dicimus exhibeat᷑: ut recte oĩa oĩa ſplẽdide
diſpoſita ſint: ad hoc præſto aderit miniſtrorum turba
linteis ſuccincta per quos ut inquit Seneca ſigno dato
ad inferendã cœnã diſcurrit᷑: per miſſus a mittẽdo &
fercula a ferẽdo ſingulaꝝ epulaꝝ ſingulas condituras
intellige: Apuleius De Aſino aureo libro quinto. Et
ilico uini nectarei eduliumq; uariorũ fercula copioſa
nullo ſeruiẽte: ſed tantũ ſpiritu quodam impulſa ſub
miniſtrant᷑: & Lampridius ſcribit Heliogabalum impe
ratorem celebraſſe tale cõuiuium: ut apud amicos ſin-
gulos ſinguli miſſus appararent᷑: & aliquando omnes
miſſus ſola phaſianoꝝ carne ſtruxiſſe Suetoniꝰ quoq;
narrat Aug. Cæſarẽ cœnam ternis ferculis: aut cũ abũ
dantiſſime ſenis ꝓbuiſſe: ſed fercula ſimpliciter quoq;
dapes ſignificant: quæ ſi fuerint lautiores cupedia: ũde
cupedinarii: & cupedulæ dicentur. Cyrus rex ut refert

Architriclinus
Archipoſias
Archipoſiarches
Symphoſiũ
Sympotis
Pincernæ
Pocilatores
Diriuitores
Propĩator
Præguſtator
Quam uere mattea
Architriclini eſt
Conuiue
Cœpulones
Conuictores
Miniſtri miſſus
Fercula
Cupedia
Cupedulæ
Cupedinarii

Xenophon in Pedia amicorum chariſſimos honoratiſſimoſq; quos uideri uolebat mittebat:ad eos partes ferculorum ex menſa:nã partes diſtribuere miſſitareq; in cœnis mos inualuit qui adhuc permanet:inter amiciores beneuolos & amatrices : ut illa etiam conſuetudo mutandi uaſa cũ ferculis. Plinius .xxxiii. Ptolomeum Varro tradit Pompeio res gerente circa Iudeã octona milia equitum ſua pecunia toleraui ſſe: Mille conuiuas totidẽ aureis potoriis ĩmutantẽ uaſa cum ferculis ſaginaſſe. Sed illud munificẽtius quod legimus: eadẽ uaſa apponi conuiuis ſolita fuiſſe ut ipſi ea ſecũ ferrent & dono haberent quæ ideo Apophoreta dixerunt.

PAnis e tritico apud nos fit laudatiſſimus fermẽto addito : qui Zimitis nuncupatur : nam abſq; illo azymi nomẽ adeptus improbatur:licet plus nutriat ut refert Theodorus Priſcianus. E ſiligine antiquiores panem cæteris præferebant : Seneca ad Lucilium:Malum panem inquis expecta: bonus fiet:etiam illum tene:tibi & ſiligineum fames reddet:cuius quidẽ ſententiam probat exemplum Ptolomei qui rex olim per ægipti deſerta nõ ſubſequutis comitibus pãe cibario in caſula oblato nihil illo pane iucũdius unq̃ ſe comediſſe affirmauit. Eſt enĩ meo iudicio eſca ſuauiſſima panis ſiccus cum famis obſonio:ſicut ĩ ſiti aqua nectareum eſt poculum : & in amoris tentigine uenus melitiſſima etiam informis ancillula exiſtimatur. Ipſius autem panis proprietatem ut ſcribit Nonius a paſcendo ueteres appellauere :ſiue q͛ omnibus pulmentis ĩ cibis adhiberi poſſit & fere adhibeatur: cum nullum obſonium faciat inſipidius:nam παρ græce totum. Vnde Pantheon oĩum deorum tẽplum:Pãphagus oĩa comedẽs Pantominus oĩa imitãs & Pãcarpiæ coronæ ex diuerſis & pene oĩbus florũ generibus cõpactæ:Vbi habet

Panis
Azymus
Zymitis
Siligineus
Eſca ſuauiſſima
Nectarea potio
Mellitiſſima Venus
Pã theõ
Pãphagus
Pãcarpiæ

Panariũ
Buccea
Buccella
Panis genera
Artolagãi
Speuſicii
Aquatici
Turrunda
Subcinericii
Cibarii
Secũdarii
Aceroſus
Nauticus
Sitanius
Rubidus
Dulciarii panes
Truſtula melita

Panariũ dicimus:ſicut a penore penariũ. At eius fru/
ſtulũ bucceã & hypocoriſticos buccellã:Hie. Solomo
nis ꝓuerbioꝝ.xvii.melior ẽ bucella ſicca cũ guadio:q̃
domus plena uictimis cum Iurgio:& Auguſtus Cæſar
ad Tiberium.In balneo demum poſt horam primam
noctis duas bucceas manducaui:priuſq̃ ungi inciperẽ
Panis genera a Plinio in.xviii.numerantur ab obſoni
is oſtrearii Artolagani a delitiis:a feſtinatiõe Speuſicii
a coquendi ratione/furnacei:& artopteſii ſiue artop/
ticii:Item aquatici quoniam aqua trahuntur a tenui
& ſpongioſa inanitate ut Picentes:Addimus nos Tur
rundam de qua eſt apud Nonium & Catonem: Sub
cineritios ſub cinere coctos in foco:& inter cibarios
ſiue ſecundarios Aceroſũ quaſi paleis mixtis au.Põp.
& Pityrium furfureum: nam iterum coctus nauticus
dicetur:parum rubidus:at ex nouo frumento Sitaniꝰ
Summa uero laus panis:ſiliginis uel tritici bonitate:
& cribri farinarii excuſſoriiue tenuitate cõſtat.Caligu
la quartus Cæſarum panes & obſonia ex auro conui
uis appoſuit ut ſcribit Tranquillus.In cõuiuiis noſtra
tempeſtate ſaliaribus olim cœnis lautioribus uidimus
ipſi & panes:bellaria:offas iuſſulatas:carnes: & id ge/
nus cætera inaurata.Fiunt & panes dulciarii cum ſac
caro ſimplici:uel pineis nucibꝰ ſolidis agminatĩ ĩgeſtis
aut amygdalis cõtuſis & ĩ formã teſtuacii ĩ clybão co
ctis: q Martii pães uel Mazapanes dici poſſũt ut inqt
Hermolaus ĩ quadã epiſtola ad cardinalem ſenẽſem:
Nã Maza mõ panis offa :mõ libũ:placentaue:de qua
Atheneus:Martios autẽ ab ĩuentore paſtillos ut Mar/
tianum unguentum in medicina legimus: hos initio
prandii conuiuis apponunt potentiorum ſtructores
cum cruſtulis ſæpicule mellitis:hamis iunculis lacertu
lis quæ forſitan Brachiola & id genus ſcitamentis:ut
uerbis utar Apuleianis:quorum concinnatores piſto/
res dulciarii:Cruſtulariiq; dicentur:

Vinum humanis corporibus gratiſſimus liquor modice ſumptũ nõ officit ſtomacho.nõ cerebro: ſed digeſtionẽ adiuuat:uires alit:appetentiã ciborum ĩuitat:ſanguinẽ colorẽq; hoĩum iuuat:triſtitiæ curam hebetat:ũde Bacchũ teſte Seneca de uitæ trãquillitate liberũ dixerunt ꝙ animũ a ſeruitio curarũ liberet:algorẽ expellit:ſomnũq; cõciliat:Hinc Aſclepiades medicus utilitatẽ uini æquari uix potẽtiæ deoꝝ poſſe pronũtiare nõ dubitauit:At copioſius hauſtum caput turbat:& ſtomachũ lædit:ũde Plinius prorſus ĩquit ut iure dici poſſit neq; uiribus corporis utilius aliud neq; aliud uoluptatibus pnitioſius:ſi modus abſit:hĩc ſcatet ebrietatis libido portẽtoſa:pallor:genæ pẽdulæ:oculorum ulcera:tremulæ manus effundẽtes plena uaſa: & quæ ſi pœna præſẽs: furiales ſõni:& inqes nocturna: hinc ex ore halitus fetidi:hĩc rerũ oĩum obliuio:morſq; memoriæ:Nã uapore cerebrũ debilitat:membra remollit:ũde pueris & nutricibus nõ eſſe dandũ monet Ariſtoteles in libro de ſomno & uigila:Et Auicen. Vinum pueris inquit dare: eſt ignem igni addere lignis debilibus.Seneca ad Luciliũ:Epulæ cruditates afferũt ebrietates neruorum torporẽ: tremorẽq;:& libidines: pedum manuum articulorũq; omniũ deprauationes: Propertius elegiarum ſecundo:ut hæc quoq; tranſeũter referam.Vino forma perit: uino corrũpitur ætas: Vino ſæpe ſuum neſcit amica uirum: Apoſtolus quinto ad epheſios:Nolite ĩebriari uino in quo ẽ luxuria. Iam prius dictum fuerat a Solomone prouerbioꝝ.xx. luxurioſa res uinum & tumultuoſa ebrietas : & in decretis pontificalibus xxxv. diſtinctione.luxuriæ fomẽtum & incentiuum eſſe uinum legimus:inde Romæ & in latio fœminis uinum bibere longo tempore non licuit.Inueĩmus ĩ hiſtoriis Egnati Metelli uxorem ꝙ uinum bibiſſet e dolio:interfectam fuſte a marito:eumq; cedis a Romulo abſolutum:& Fabius Maximus in an

Vinum

Liber Bacchus

Nec utilius Nec pernitioſius

Vinum pueris dare

Fomentum ueneris

nalibus ſcripſit matronam q͵ loculos in quibus erant
Loculi cla uium claues cellæ uinariæ reſignauiſſet a ſuis inedia mori
coactā:Ex hoc inſtitutum eſt propinquos fœminis oſ
culū dare:ut ſcirent an temetum bibiſſent(hoc tū uino
Temetum nomē erat)Vnde abſtemius & temulētia deducta:quæ
Abſtemius cumq; cui mulier ut uere & catholice refert Valerius
Temulentia maximus īmoderate uinū appetit uirtutibus ianuam
claudit & uitiis aperit. Aegyptiis quoq; regibus certa
erat ſtatuta uini potādi menſura:qua neq; farciri uen-
ter neq; inebriari poſſent: nā regibus ut eſt in prouer-
Vinum regibus nō dandum biis Solomonis:Vinū minime dandū eſt.quia nihil ſe-
cretum ubi regat ebrietas:ne forte bibāt obliuiſcātur
iudiciorꝝ:& mutent cauſam filiorū pauperis:Vnde di-
ctictāt Romulū ad cœnā uocatū nō multū bibiſſe quia
poſtridie negociū habebat:monet Plato in tertio de re
publica:a uini temulentia abſtinere debere ciuitatum
gubernatores:ne cuſtode cuſtos indigeat: Sapiētis uiri
ſuper menſam celebre dictum eſt:Prima cratera pertī
Dictum celebre net ad ſitim:ſecūda ad hilaritatem:tertia ad uoluptatē
quarta ad inſaniam: hinc ebrietatem eſſe furoris uo-
Ebrietas luntariam ſpetiem Catoniana ſentētia diffiniuit:nam
per eam & ſenſu & mēte excedimus:ut eſt apud Dio-
nyſium areopagitē:feſtiuiter dixit Plautus:Vinū lucta-
tor eſt doloſus:pedes captat primum: Satis notum eſt
Archeſilaum philoſophum cum uinum īmodice hau-
ſiſſet obiiſſe ætatis anno ſeptuageſimo quīto quia uī
Incredibile ni copia natalem uiuificāq; uirtutē caliditate ſuffocat:
Dilutum uinum in his præcipue qui inſitum calorem exiguum atq; im
becillum poſſidēt: Sed īcredibile quod ſequit̄ ab Ari-
ſtotele tamē hiſtoriæ animalium ſexto traditum:Sira-
cuſis potator quidā egregius ouis ſub Storia poſitis
in terra tam diu potabat donec oua ederent fœtū:Cū
autem purum in cœnis uinum dabatur omnes deum
ſoſpitem optabat bibēti:cum poſt cœnam dilutum id
eſt aqua mixtum:quod Staphilus ſcyteni filius prim⁹

inſtituit ſumebant. Iouem uocarunt ſaluatorē: nā uini puri: quod merum eſt: potus ad inſaniā redigit: aqua iouis mixtus uoluptatē læticiamq; affert & prohibet inſaniam ut autor eſt Diodorus ī quinto Bibliothecæ. Vinum ipſum græci Oenō appellāt: īde oenophorum Vt Gaſterium uel Gaſter & Baucalium: ex argilla li gno ſtanno uel argento uaſculum ad ferēda uina ido neum: Apuleius matamorph. viii. Oenophoro quod ī mixtum uino gerebat uenenum: & oenopola uēditor uini: qui ſolet Aduentoribus ſuis meratius uinum ex hibere: ac Oenopolium taberna uinaria: præter panē & uinum cætera ut edendi irritamenta quædā reper ta: non per uſum uitæ neceſſarium: ſed per luxum ani mi parata obſonia dicuntur: Iuuenalis. Nec tamen his ulla obſonia fiunt rancidula: hinc Thucydides hi ſto. primo narrat Artaxerxē Temiſtocli dono dediſſe magneſiam ob panē: Lampſacum ob uinum: Myuntē ad obſonium: Dicere ſolitus fuerat Alexander famem optimum fore obſonium: cum Vaſa a græcis quæ di cunt Baucalia latice implent ſonum inquit Aphrodi ſeus edunt ſibi proprium: a quo & Vaſis nomen eſt fa ctum: uelut alia apud græcos nomīa ſonorum factitia ut in aqua phloeſbos: & in aluo botborygmos:

Merum
Oenon
Oenophorum
Oenopola
Oenopoiium
Obſonia
Optimum obſonium

LAnces ſunt uaſa lata & rotunda qbus caro tā toſta q̄ elixa cæteraq; edulia cōdiunt mēſæq; infe runt: Horatius in ſatyricis ſermonibus: iligna nu tritus glāde rotundas curuat aper lāces: Apud Martia lem cōmendant Chryſendatæ ex auro cum fierent ut nunc etiā ex argento argyrendatæ: Et quoniam elixae toſtaeq; carnis mētionem fecimus eduliorum rationē ex. M. Varronis ſententia aperire non idecens fore du ximus: Primum maiores noſtri aſſam carnem comede runt: elixā poſtea: mox e iure cōditā ac pinde iucundi orē: qp genus Cornelius Celſus Iurulētum appellat his uerbis. tū res eadē magis alit iurulēta q̄ aſſa magis aſſa

Lances
Chryſendatæ
Argyrendatæ
Eduliorum ratio
Iurulentum
Iuſſulentum

Aſſum q̄ frixa.unde in libris linguæ latinæ. Vbi pultē aut iu/
Elixum rulenti quid ponebant a capiēdo Catinū nomīarunt:
Apuleius autem luſſulentum formauit ī Apologia ma
giæ ſic de Ennio ſcribens. Oſtendit qualiter aſſus aut
Frixum iuſſulentus optime ſapiat:nec tamen ab eruditis repre
hendit': tribus itaq; noībus diſtinguebat' aſſo elixo &
iurulēto qb⁹ frixū additū. Caro autē eſt cibus p̄ cæte
Caro ris corpus nutriens autore Celſo ut ꝓpinqoris cōuer
ſionis ad ſanguiné. Sicciores nutrimēti ē frixa & toſta
humidioris elixa: pinguis malæ alimoniæ & pauculæ
cibum ſubleuans: ſalita quoq; corpus extenuans teſte
Theodoro Priſciano nō ꝓbat':melior ē aūt oīs oſſib⁹
ꝓxima & digeſtibilior:ut eſt apud Auic. Veſcūt' & po
puli etholoꝶ carne cruda qui Omophagi inde dicunt'
ut refert Thucydides hiſt.tertio: Inter lances uero ha/
bent' Tympana a forma: Clematerae quaſi Papinatæ:
ut Hederatæ Corymbiatæ ab hederis Pampinis Co
rymbis(ut uidemus)inſculptis: Ariſtophoꝶ Mazono/
Omophagi mū Diſcus & Magidæ de qbus meminerūt Pli. Acrō
Ariſtophoꝶ Pōp.Horat.M.Var.& Feneſtella. Apuleius cœnaꝶ reli/
Mazonomū qui is diſcus ornatus:Hiero. Abacuch Danieli portātē
Diſcus ī Diſco prandiū eleganter Diſcophoꝶ appellauit.Cati
Magidæ nus quoq; inter lances numerat': Perſius Poſitum eſt
Diſcopho algente catino duꝶ olus:Hora.Inde domi me ad porri
rus & ciceris refero laganiq; catinū.Lagana autē ut ſentit
Catinus Acrō ſūt quædā quaſi mēbranulæ ex farina & aqua
Lagama quæ iure pingui coctæ & caſeo Pipere:Croco:Cinamo
Paſtili moq; cōditæ in cibis nō iniocūdæ páticoſo noſtro ui/
Circuli dent':his fere ſimiles ſunt niſi q͏ criſpuli & craſſiores
Globuli ex aqua & farina paſtilli:globuli a qbuſdā:circuli etiā:
Lixulæ & magis īcōdite facti Lixulæ & Semilixulæ nūcupati:
Semiluxulæ qui elixi caſeo aromatis & butyro cōdiūt'.Sed uide ne
Lacanon apud Horat. Lachani legendū ſit:cū græci Lachanon
Lachanopo olus:unde Lachanopoliō locus ubi olera uēdunt':noīa
lion uerint. Eundē & Paropſidē dicere poſſumus.Hic ī cœ

na domini q̃ Mathei. xxvi. Paropſis Marci.xv. catin⁹ uocat̃.Suetonius ĩ Galba : Ordinario quidẽ diſpẽſato ri breuiariũ rationũ offerẽti Paropſidẽ leguminis ꝓ ſedulitate ac diligẽtia porrexiſſe.Sunt & Gabatæ uaſa cõcaua eduliis pulmẽtariiſq; aptiſſima.Epigrãm.poeta in vii.Trãſcurrunt gabatæ uolãtq; lances:& in.xi.Sic ĩ plet gabatas paropſideſq;. Eſt ꝓmulſidariũ a ꝓmulſi de cõdimẽto. Eſt Boletaria ſeruiẽs boletis uoluptario ut inqt Seneca ueneno:ũde ẽ:Cũ mihi boleti dederĩt tã nobile nomen:Prothotomis pudet heu ſeruio co liculis:Sũt Pultaria a pulte illa ãtiquoꝝ nomẽ adepta:

Paropſis
Gabatæ
Promulſi darium
Boletaria

SCutella a nobis id circinatæ rotunditatis uaſculũ dicit̃ quo minutal ex carne uel oleribus:Lymõia cæ ſcitiſſimi ſaporis pulmẽtum: iuſcula intinctus & cætera id genus cõdimẽta ĩ mẽſam p dapiferos exhibent̃:eſt aũt iuſcũ ſiue iuſculum ius:qbus uocabulis utunt̃.M.Cato Apitius & Apul.hinc iuſcula cibaria liquidiora uocitamus:q̃ cõſtãt uitellis ouoꝝ omphacio: iure pingui:Croco & cinamo:hæc crocea ſunt uiridia ſi uolueris croci loco betas & petroſelini modicum cõ tunde & p Setaceum trãſmitte:Scutella ipſa a ſcutulis ut quidã credidere nomen mutuat̃.Sunt.n.ſcutulæ ro tundæ formæ q̃les aranea cõtexit.Plin .xi. de araneis. Quãta arte celãt pedicas ſcutulato rete ad capiendas muſcas circa graſſãtes:& ſcutulata ueſtis a Iuuenale a ſcutulis nuncupat̃: qbus diuidere ueſtes gallia docuit. Scutulã itẽ ꝓ uaſe ponit Mart.in.xi. Sic ĩplet gabatas Paropſideſq;:& leues ſcutulas cauaſq; lances:hinc ſcu tella:Cicero in Tuſcu.queſt.Demus ſcutellã:dulciculæ potionis aliquid ꝓuideamus: Alii ſcutellã a ſcutra uaſis genere deducunt:ſicut a mitra mitellam:ad iuſcula autem & pulmenta liquidiora in menſa cochlearibus p̃ſertim orichalceis uel argenteis utimur : quæ a cochleis nomen traxerunt:unde Epigrã.poeta ĩ Apoph. Sum cochleis habilis ſed nõ minus utilis ouis. Nũqd

Scutella
minutal
Dapiferi
Iuſcum
Iuſculum
Scutulae
Diuidere Veſtes
Scutra
cochlearea

Lingulae

ſcis potius cur cochleare uocer? Sed e ligno etiam ad uſus coquinarios & plurium officinarum cauant. his nõ multum diſſimiles Lingulæ : de quibus idẽ Martialis: Quamuis me Ligulá dicant equiteſq; patreſq; Dicor ab ĩdoctis lingula grãmaticis:ſic dictæ q in linguæ ſpeciem factæ ſint:ueluti & lingulæ gladioli oblõgi ut ſcribit Gellius:

Epulae
Epulum
Viſceratio

EPulæ cibi miniſterio hoĩum ĩ noſtrũ uſum cõparati:Epulum uero publicũ cõuiuium dicit:quale ſæpius Impatores populo dediſſe legimus adiecta interdũ ex carne cruda uiſceratione:Epulæ ipſæ & cõdimenta tam multiiuga ex ſapidiſſimis ſuccuũ nutrimentis uapore ĩ unum ſaporẽ redacta de quibus multa ſunt apud Apitium & Platinã qui paulo ãte noſtrã ætatẽ ſcripſit : carnes & id genus reliqua priori mẽſæ

Menſa ſecunda

cõueniũt cũ ĩ ſecũda ponãt Caſeus pira nuces poma uuæ Ficus & mellita ſaccaroue intecta holoſaccareaq; cõpluria pro locorum tẽporum & rei familiaris conditiõe. Horatius in ſermonibus:Tũc penſilis uua ſecundas & nux ornabat mẽſas cum duplice ficu:Mart.Mẽſæ munera ſi uoles ſecundæ Marcentes tibi porrigent uuæ & nomẽ pira quæ ferunt ſyrorum. De his igit quia locus id exigere uidet paucula dicemus:ſatis in hoc ut ĩ cæteris fere oĩbus ſit me tibi indicare ſcriptores cãdidiſſime lector:quos adire poſſis ſi qd copioſius noſce deſideraueris.Primi autẽ Iones ſecundæ menſæ ponẽdæ:unguẽti:coronarum in cõuiuio dandarum cõſuetudinẽ haud parua irritamẽta luxuriæ introduxerũt.Sed pceptũ Epicteti ĩ Enchiridio ut optimũ cuſtodiẽdum eſt. Quod ĩquit ad corpus attinet ad purum uſq; uſum ſume uelut cibum:potum:ueſtem:domum:quod autẽ ad gulam aut delitias pertinet penitus circumſcribe

Bellaria
Tragemata
Pemmata

BEllaria ſignificát ſecundæ menſæ õne genus cibi: nã quæ tragemata græci aut pẽmata ea ueteres noſtri Bellaria appellauere ut refert Au.Gel.Vn

de Macrob.in Satur. Adhuc dicēte Furio ſecundæ mēſæ illata bellaria nouo ſermoni principium dederunt Symmachus n.attractās manu nuces Vellē inqt ex te audire ſerui tāta nucibꝰ noīa quæ cauſa uel origo uariauerit:aut unde tot mala cū hac una appellatiōe uocitentᷣ:Et.M.Var.ex ſatyris menippeis Bellaria ea maxime ſunt mellita q̄ mellita nō ſunt πεμμασιν .i.placētis & bellariis.n.cum πεψει.i.cum cōcoctiōe ſocietas infida:Vina quoq; dulciora hoc noīe ſignata ſunt:dictaq; ea liberi bellaria .Cur autē edenda ſint tragemata & ſecundaꝝ menſaꝝ conſuetudo fuerit introducta quærēs Ariſt.in Problem.Vt ſatis inquit bibamus nō n.ſitis gratia ſolum quæ p menſam primā nos teneat bibendum.Sed etiam poſt hauſiſſe aliquid iuuat. Liberi Bellaria

NVces dñr quæ foris duro teguntᷣ & intus habēt quod eſui ē.Nucleum uocāt:Plaut.ī Gurg.qui e nuce nucleum eſſe uolt frāgit nucē.Eſt nux iuglās a iuuādo & glāde uel potius quaſi Iouis glans :nā id genus arboris nuces habet ſuauioris ſaporis q̄ glās autor Macrob.in Saturn.De illa haec Pli.Solum hoc pomū natura cōpactili opimēto clauſit nāq; ſunt biffidae putaminum carinae nucleoꝝq; illis quadripartita diſtinctio lignea intercurſante mēbrana baſilicā græci dixere:recens iucundior eſt ut ſcribit Auicēnas. Sicca ungninoſior:ſtomacho inutilis:difficilis cōcoctu:tuſſiētibꝰ inimica:& capiti:cui dolorē ſuſcitat.Vñ graeci Caryō id pomū uocitāt a quo Caryīnū oleū de quo diximus:& Caryopos nucis ſuccus.eſt pontica nux quæ auellana ab oppido campaniae ubi copioſior:caeteris mīor eſt:hīc a poeta ſatyrog.minima nux uocata:Pontica autē a pōto regiōe:Pli.In aſiā graeciāq; e pōto uenere & ideo pōticae nuces dñr:pneſtina eadem nux a loco:pneſtinos populos inqt Pōp.ātiqui nuculas noīarūt qꝛ ī eoꝝ regiōe plurima nux minuta naſcereᷣ:hāc corylus arbor ꝑducit de q̄ Verg.hic iter dēſas corilos

Nuces
Nucleus
Nux iuglans
Baſilica nux
Caryon
Cariynum
Pontica nux quae
Auellana & minima
Preneſtina minuta
Nuculae
Corylus

Nuces ipſe Auellanæ dolorē capitis faciunt inflationē
Sperma ꝗ; ſtomachi:tardæ digeſtionis pinguedini corporis cō
ferunt pluſq̄ ſit uериſimile:Et ut teſtatur Auicēnas i ſe
Graeca cundo ex autoritate Hippocratis i cerebro faciunt au
nux quae gumētum:hinc ipſe exiſtimauerim cōmēdari illas ad
Amygdala uenerē cum ſperma.i.ſemē genitale e cerebro p ſpinā
& deſcēdere uideat᷑ ut Ariſt.in ꝓblematibus Alcinous &
Thaſia Trimegiſtus tradidere:Eſt Græca nux q̄ & amygdala
& Thaſia:Pli.in xv.Tertia inqt ab his nat᷑a ē Amygda
lis Tenuiore ſed ſimili iuglādium ſummo opimento:
Item:ſecundo putaminis nucleus diſſimilis latitudīe &
acriore callo:Arbor ipſa an fuerit ī Italia Catōis ætate
Pinea nux dubitat᷑:quoniā græcas nominat: quas quidā & in iu
glādium genere ſeruāt:Boni ſunt nutrimēti ueꝝ pau
culi:corpus piguiuſculum reddunt:aciē oculoꝝ acuūt:
ſplenis opilatiōibus & epatis tuſſiꝗ; ātiq̄ cōferentes ut
eſt apud Aui.Eſt pinea nux nucleis refertiſſima: arbor
ipſa Cybeli dicata ut ſcribit Serui. ob copiam quæ in
ida eſt illi ſacra:Seneca in Troade:Secuitꝗ; fretum pi
nus matri ſacra Cybeli: Et apud Martialem in Xeniis
Apinum nuces pineæ poma Cybelis eſſe ſe fatent᷑. quarum ge
nera quatuor a Plinio numerantur : horum eſt quod
Spinae apinum uocant nucleoꝝ cute ueriuſq̄ putamine:adeo
molli ut ſimul mandat᷑ inde res tenues Apinæ dictæ:
Mart.ſunt apinæ tricæꝗ; & ſi qd uilius iſtis:Nuclei aūt
Pinei amygdalæ auellanæ & nonnulla alia ueluti ſunt
Heracleo Coriandri peponum aniſiꝗ; ſemina & cinama ſaccaro
tica nux tecta in bellaria & meliora & menſis diuitum aptiora
Strobylus redigūt᷑:nucleum pineum Gal. & Iureconſulti & ōnis
Balanus ſchola eruditoꝝ uocat ſtrobylū: Eſt Heracleotica nux
q̄ caſtanea echīato tegmīe ſardibꝰ primū ꝓuenit:ideo
apud græcos ſardiāus balāus appellat᷑.Diuꝰ Tiberius
poſtea balāi nomē in poſuit excellētioribꝰ ſatu factis:
laudatiſſimæ caſtaneæ tarantinæ & in cāpania neapo
litanæ. Mart.& quas docta Neapolis creauit lēto caſta
neæ uapore toſtæ:boni ſūt alimēti ueꝝ īflationē īducūt

& tardiuſcule digeruntur:ut Auicēnas & Dioſcorides teſtantur: Sunt & Piſtacia quæ auellanis fere ſimilia inter nucum genera numerantur: Plinius in.xiii.ſyria preter hanc peculiares habet arbores in nuncum genere piſtacia nota:L. Vitelius in Italia primus detulit ſimulq; in hiſpaniam Flaccus Pompeius eques ro.qui cum eo militabat. Thoraci conferentia pulmonem purgare credūtur.ferunt autē nuciferæ arbores quædam ut Corylus Iuglans & Caſtaneæ Iulos ſuos hoc eſt Lanugines ad nihil utiles: Sunt hi non flores proprie ſed qui antecedant ut in Fico groſſuli.

Piſtacia

Iuli

Groſſuli

MAla poma dicuntur quæ tenui cortice ut mandi etiam poſſit obducta eſui ſunt:licet duriore īter ea ſint tantum granata:Nam cōpluria uidemus genera:apiana:rubiginoſa:Deciana :Septiana rotūda. Petiſia paruula:ſed odoris eximii: Roſea omnibus nota:& Paradiſea q̄ in omnibus paradiſis ideſt hortis inſeri debeāt ſi nō primas ſaltē ſecundas partes īter mala ſibi uendicantia & odoris & ſaporis ſuauitate. A Pomis Pomona dea. Poma autem ipſa q̄ potu īdigeant: Nam inſitis aquam addiſiccitatibus oportet ut interp̄tatur.M.Varro rei ruſt. primo: ſiue q̄ uicem potus in cibis præbeant:ſeruantur per hyemem loco frigido & ſicco cōtabulato Plinius pomarium uocat. cum ſit alias conſitus pomis locus.At ubi tam mala q̄ Pira & cæteri fructus autūnales habent oporothecam græci dixerunt. Nā opora fructus autūnales & theca repoſitoriū nuncupat.M.Varro: In oporotheca mala manere putant ſatis cōmode :ſubſternendæ ſunt raris tamen cōpoſitis:paleæ:uel ſtoriæ quæ tegetes: aut ſtramenta. Colligenda poſt equinoctium autūnale : neq; ante.xvi.lunam: neq; ante primā horam : & caducis a cæteris manu lectis ſeiugatis ſunt reponenda.

Mala

Deciana

Roſea

Paradiſea

Apiana

Rubiginoſa

Pomona

Poma

Pomarium

Oporotheca

Storiæ q̄

Tegetes

Mala colligenda

Citrea

CItrea mala odoratiſſima:ut ſcribit Oppius in perſide omni tempore generantur : Alia enim p̄car

punt᷑:alia interī matureſcūt:ūde Mar.ī xeniis: Aut cor cyræi ſunt hæc de frōdibus horti:Aut hæc maſſili poma draconis erāt.Inter iecta ueſtibus tineas arcere credunt᷑:īde ueſtis citroſa : Feſtus tamē aliter ueſtē citroſā expoſuit.Auic.quoq; citri corticē aduerſus tineas ueſtibus interponēdū ꝑcipit.De citreis autē malis & medicis:q̄ uulgo:ut quidā tradidere:narācia uocāt᷑ : eadē fere dici pnt:q̄tū ad pomi naturā:& magis mēſæ priori conueniunt:nā cum carnibus toſtis ut etiam oliuæ ponuntur:niſi fuerint melle condita.

Citroſa ueſtis

Medica

Narancia

Apyrina

APyrina mala dicūtur punica ſiue granata quibus ligno ſus nucleus abeſt:ſed cādidior his natura & blādiores acini minuſq; amari & mēbranis diſtiꝺti.Seneca ad Luci.ſic īperturbatus ſapiens dr̄:quomō apyrina dn̄r nō qbus nulla duritia ē granoꝝ :ſed quibus mīor:punica aūt a regiōe nomen ſibi uendicant. Ruffus Feſtus:Lybica rate miſit agell⁹ punica mala tibi tyrrhenū uecta p æquor.Horū mēbrana tenuis grana:a quibus granata:diuidēs Cicus appellat᷑: putamen Malicoriū quo perficiuntur coria ut ſcribit Plinius in xxiiii:at flos balauſtiū & medicinæ idoneus & tingendis ueſtibus:quarum color inde nomē accepit:e granis autē preſſis uinū educit᷑ q̄ græci rhoitō nominarunt.

Punica mala

Granata

Cicus

Balauſtium

Rhoiton

Cydonia

Cotonea

CYdonia poma cotonea a cydone oppido cretæ quod Samii:teſte Herodoto:cōdidere: nomē mutuantur.Plin.his proxima amplitudīe mala: quæ uocamus Cotonea:& græci cydonia ex creta īſula aduecta.Serenus Aut quæ poma cydon creteis miſit ab oris.Tria eoꝝ ſunt genera:ut refert Columella: quoꝝ chryſomela inciſuris diſtiꝺta colore ad auꝝ inclinato: unde & nomen adepta : Strutea quæ minora odoratius uibrāt ſerotino prouentu : Muſtea uero ꝑcocia q̄ nunc Mellimella: ut tradit Varro: a mellis: ut opinor ſapore.Martialis: Dulcibus aut certāt quæ mellimela fauis.Neoterici nana mala ex arboris breuitate nūcuparūt:nam græci nanos breuis corporis homines uo

Chryſomela

Strutea

Muſtea quæ mellimella

Nani

Pumiliōes

cãt:latini pumilios & pumiliones: qui nunc in delitiis principum:fiunt ſi habuerint Horoſcopum in quarto gradu ſcorpii:ut ĩquit Iulius firmicus in octauo.Poſui ipſe in hortis meis huius pomi frequētes arbuſculas admiratus naturã ꝙ nõ ſolũ gallinulas:cabalullos:mulas pumilias: & homũciões:ſed etiã inter arbores nanoꝝ genera ꝓduxerit:hinc legimus Chameplatanos Chamedaphnes & quaſdã alias breuitate ſpectabiles. Sũt ꝑterea ſilueſtria e ſtruteis parua odoratiſſima ĩ ſepibus naſcētia:cydonia ſtiptica ſũt:hĩc dyſēteriæ & cœliacis ut Auicē.& Dioſco.teſtant̃:impēdio cõferunt:ad hoc cõdimentũ fit in ſaccaro decoctis: Nõ imꝓbatur etiã in melle inter bellaria iucũdiſſimi ſaporis additis aromatibus & moſcho odorato ꝑcipue : quo ualidiores utũt̃.Antiqui cydonitē neoterici cotoneatũ appellãt:cuius cõfectionē docet Gallenus ĩ pharmaceuticis. moſchos Cydoites Cotõeatum

PRunoꝝ multa uariaqꝫ ſũt genera:quoꝝ ĩ primis laudãt̃ tria:damaſcena:amygdalina: & armeniaca de quibus hæc Pli.Necnõ ab externa gēte armeniaca:quæ ſola & odore cõmendant̃.& paulopoſt: Nuꝑ ĩ betica malina appellari cœperũt malis ĩſita: & alia amygdalina amygdalis:his ĩtus in ligno nucleus amygdalæ nec aliud pomũ ingenioſius geniatum eſt : In peregrinis arboribus dicta ſunt damaſcena a ſyriæ damaſco cognominata iampridē ĩ Italia naſcētia .grãdiore q̃q̃ ligno & exiliore carne.De his Serenus:Prunaqꝫ conueniunt quæ mittit clara damaſcus. Et Mar. ĩ Xe.Pruna pegrinæ carie rugoſa ſenectæ Sume : ſolēt duri ſoluere uētris onus: nã ut ſcribit Auicē.ſoluũt uētrē ſecundũ Gallenũ improbantem Dioſcoridem qui pruna ex Damaſco ſyriæ ſicca euſtomacha eſſe dixit & uentrem cõtinere.Pruna tamen omnia:ut etiã uuæ: Ficus uirides:Mora: & Ceraſa uentrē lubricãtia initio prãdii ĩter prĩa potius eſſe comedēda medici tradider̃. Pruna Armēiaca malĩa amygdalĩa Damaſcena

Erſica dicta ꝙ e pſide fuerit aduecta:duracina ꝑ cæteris in ꝑcio ſunt : his corpus ligno adhæret Perſica Duracĩa

Perſica Duracina

auelliq; nequit cum i reliquis facile ſeparetur. Plinius in.xv. Sed Perſicoꝶ palma duracinis:nationum habẽt cognomẽ gallica:& Aſiatica poſt autũnũ matureſcũt: æſtate ꝑcocia intra.xxx.ãnos repta: & primo denariis ſingulis uenundata:& mox:pomum innocuum expeti tur ægris : ꝑciumq; ſingulis iam tricenni numi fuere nullius maiore.eſt & nitidioris corticis quod nucipſi- cum uocant:decipiuntur profecto medici noſtri tẽpo- ris & quicumq; illis aſtipulant̃ exiſtimantes perſicoꝶ generi armeniaca adſcribenda: de quibus paulo ante ex autoritate Plinii ſubtiliſſimi naturæ reꝶ ĩdagatoris diximus.

Nucipſicum Armeniaca

Ceraſa

CEraſa a L.Lucullo primũ in Italiam aduecta ſunt e ponto. Plinius Ceraſi ante uictoriam Mithrida ticam L.Luculli nõ fuere in Italia. At urbis anno ſexcenteſimo octogeſimo is primum uexit e ponto:an niſq; centũ.xxx.trans oceanum in Britaniam uſq; per- uenere. Diuus Hieronymus ad Marcellã .Accepimus & caniſtrum Ceraſis refertum talibus & tam uirgĩali uerecundia rubẽtibus:ut ea nunc a Lucullo delata exi ſtimarẽ:ſi quidẽ hoc genus pomi ponto & Armenia ſubiugatis de Ceraſunto primus Romam pertulit:un de & de patria arbor nomen accepit : principatum obtinent Duracina:quæ Pliniana campani uocarunt Sunt & Aproniana quæ maxime rubent. Actia nigerrima : & Iuliana tenerrima adeo ut geſtatum non tolerent. Ceraſa omnia aluum molliũt ſtomacho inutilia:id autẽ magis ꝑſtare credunt̃ dulcia:Nam au- ſtera:quæ Merena dicunt̃ triuialiter: uentrẽ aſtrĩgunt ſtomachum cõfirmãtia & ꝑſertim ſole ſiccata quæ & ſitim tollunt & appetitum prouocant.

Pliniana Ceraſa Duracina Aproniana Actia Iuliana Merena

Zizipha Corna

ZIzipha baccis ueluti Corna ſimiliora q̃ malis cre at arbor Ziziphus. Plinius in .xv. Aeq; peregrina ſunt Zizipha & Tuberes:quæ & ipſa nõ pridem uenere ĩ Italiam hæc ex Africa:illa ex ſyria. Sex. Papi.

Quem conſulem uidimus primus utraq; attulit Diui Auguſti nouiſſimis temporibus in caſtrorum aggeribus ſata: Zizipha recens lecta & guttis uini ueteris cõſperſa rugis nõ deformant: tuberes ex arbore leguntur: at tubera ex tellure ſues eruũt roſtro: q̃ ſine radice terra undiq; circundata nec utiq; loco extuberante aut rimã agente inter ſicca & ſabuloſa fruticeta naſcunt nihil aliud q̃ terræ callus appellãda: optima per uer & tonitribus frequẽtiora uenerem emortuã ſuſcitare dicunt Tuberes Tubera

MOra in arboribus & in rubis naſcunt poſt prandium ſumpta per æſtatẽ ſanitati plurimum conferre exiſtimauit Cacius Horat. i ſermon. Illæ ſalubres æſtates peraget qui nigris prãdia moris Finiet ante grauẽ quæ legerit arbore ſolem. Quæ in herbis humi naſcunt fraga uocant. Pli. Aliud corpus & terreſtribus fragis: aliud congeneri eorum unedoni quod ſolũ pomum ſimile fructui terræ gignitur. & poeta: qui legitis flores & humi naſcẽtia fraga: herba ipſa a latinis quĩquefoliũ: a græcis pẽtaphillõ dicit: ego tamẽ aliã exiſtimauerĩ: Moris trini colores cãdidus primo: mox rubẽs: maturis ſanguineus ex cruore amantũ Pyrami & Tiſbes ut fabulant: nã ſunt & mora etiã per maturitatem cãdicãtia. In nouiſſimis florẽt mora celſi atq; ĩter prima matureſcũt: foliis cibant bõbices uermiculi quos ad ſtamĩa ſericea nutricamus: at rubi mora ſapiẽtiæ cõferre ãtiqui crediderũt: ut Dioſ. ſcriptũ reliquit. Morr celſi Mora rubi Fraga Vnedon Candida mora

MEſpila. M. Catonis ætate nõ fuere ĩ Italia: acerba dẽtib⁹ nocẽt: matura aluũ ſiſtũt aſtrĩgũtq; ſtomachũ: Vnde eſt. Maturo nec me nec me ueſcaris acerbo Ne illic ſed taceo dentibus hic noceam. Eſt eorum genus quod Anthedon minus eſt pomo: ſed odore præſtantius & quod diu ſeruetur. Meſpila anthedon

SOrba genera habent quatuor: rotunda: turbinata ut pirum: ſpecie ouati ceu malorum aliquibus hæc obnoxia acri odore & ſuauitate iocunda: quartũ Sorba

genus torminale uocãt remedio tantũ probabile: ũde
nomẽ: Aſſiduũ prouẽtu minimũq; pomo. Generoſiſſi
ma uero omniũ quibus circa pediculos tenera folia:
Pediculi — pediculi ipſi ſiue petioli in fũgis pomis & id genus cæ
Petioli — teris dicũtur quibus e ramalibus pedẽt terræ adhærẽt
& appendunť: ſorba recentia ſtomacho proſunt: ſicca
aluũ ſiſtũt. Mart. ĩ xeniis: Sorba ſumus molles nimiũ
durãtia uẽtres: Aptius hæc puero q̃ tibi poma dabis.

Pira — PIra uirtutis ſtipticæ ſunt: & fungis cõcocta mali
tiam adimũt: eoꝶ plura ſunt genera: lolliana: or
Superba — biculana: ſupba quæ nũc muſcatella: ſignina quæ
Signina — alii a colore teſtacea. uolema: fauonia: cruſtumina quæ
Cruſtumina — nũc glatiola: myrrhapia: laurea: nardia ab odoř: corio
lana: & tiberiana autũnalia acidulo ſapore iocũda: quæ
Tiberiana — grãdia & ſole colorata Tiberio principi maxĩe placue
rũt: ac pleraq; alia: quoꝶ meminere Plin. & Macrobi⁹.
Semẽtinum — Inter hæc ẽ quoddã ſementinũ a ſemẽte cuius tẽpore
Inſitio — matureſcit: fiũt e ſilueſtribus mitiora: ueluti poma quo
Inoculatio — q; per adoptionẽ ſurculi inſitione: cuius ſunt ĩoculatio
Emplaſtratio — & emplaſtratio. Pira autem & fructus omnes improbã
tur ĩ oĩbus: niſi exercitatis labore cholera rubra abun
dãtibus: & tunc quoq; niſi in æſtate ante epulas come
derĩt: aptiſſimos nãq; reddũt hoĩes ad febriũ ardores
ſtomachũ prius calore priuãtes: ut eſt apud Auicẽnam

Caryotae — CAryotæ ſiue caryotides quas Apitius dactylos:
Caryotides — ut nũc appellat: e palmis naſcunť. Pli. de canaria e
fortunatis ĩſulis loquẽs: hãc & palmetis ĩquit ca
ryotas ferẽtibus & nuce pinea abundare. Papin. ĩ ſiluis
Prægrãdes caryotides cadebãt: Celebranť ꝑcipue cibo
ſucco etiã: Ex his enĩ oriẽtales uina faciunt iniqua ca
piti ũnde pomo nomẽ: ut idẽ autor eſt ĩ. xviii. In iudæa
Palma — palmis prima nobilitas nec ĩ tota quidem: ſed ꝑſertim
hiericunte: põderi nõ cedunt: ſed quãto onuſtiores ſũt
tanto magis nitunť cõtra pondus: ut referunt Ariſtote
les Strabo & Au. Gellius: hĩc ꝓ uictoria poniť palma.

Theſeus quidē e Creta ſoluēs in Delon cum ſe cōtuliſ ſet ibi certamē īſtituit:in quo tunc primū palmæ p̄mi/ um ē p̄poſitum:autore Plutarcho:Auulſū e palma cū fructu termitē q̄dam ſpadica noīant : Nā ſpao euello: unde ſpadones eunuchiquos prima Semiramis uim quodam modo iniectās naturæ feciſſe dicit : Sed ſpa thaquoq; dicit unde Spathaliō Caryotaꝝ apud Mar. ī xeniis Vbi nōnulli tamē Petalion lectitāt: æſtimādū reliquimus. Spadix Spadones Spatha

OLiuæ picenæ & ſidicinæ in Italia Plin.īquit cæte ris p̄ferunt in cibis:his Ro. ab initio cœnæ ad fi nē uſq; utebantur.hic eſt epigramat. poetæ diſti/ chon in Xeniis Hæc quæ picenis uenit ſubducta trape tis Incohat atq; eadem finit oliua dapes.Eaꝝ genera a Macrobio & Plinio numerant:africana:liciniana:pau ſia radius:ſergiana:ſalētina:albigerus:orchis:& regia:e quibus bacca iocundiſſima eſt pauſia : ſpetioſiſſima re gia etiā uirga:eſcæq; potius q̄ oleo idonea:orchis quo q; & radius melius ad eſcam q̄ in liquorem ſtringitur Omnis deniq; olea & maior fere ad eſcā : minor oleo eſt aptior:ut ſcribit Columella libro rei ruſt.ſexto:Sali tæ ſtomacho iucundæ ſubleuāt appetitum : conditurā docēt.M.Cato Palladius & Columella. Apud nos drup pæ integræ ſale aqua & fœniculo condiunt:ex quibus utpote imaturis oliuu m etiam faciunt omphacinum. Oliuae Pauſia Orchis Oliuarum cō ditura Druppae

VVarum plura ſunt genera:eſt apiana:quam græ/ ci ſticam ab apibus nomen adepta:Columella de apianis: pingui ſolo feraciſſimæ: mediocri quoq; fœcūdæ:p̄cocis fructus:ideoq; frigidis locis aptiſſimæ: uini dulcis:ſed capiti neruis ueniſq; nō aptæ niſi matu ræ lectæ.pluuiis uentiſq; & afferunt apibus p̄dā:quaꝝ uocabulo ꝓpter hāc īpopulationē cognominant :atq; hæ p̄tioſi guſtus celeberrimæ.Eſt bumamma q̄ græce bumaſtis tumētibus & magnis acinis:nā ueteres græci rebus magnis bu p̄poſuere.hic bulimon magnā famē grandes pueros bupœdas .mariſcā ficum buſycon. & Vuae Apiana Stica Bumaſte

buthyſiam magnū ſacrificium appellauere.Contraria huic eſt quæ a minutis acinis leptorhaga dicitur:Eſt labruſca in marginibus terræ naſcēs:inde nomē.Labrū enim extremitas dicit̄:ut Seruius & Nonius teſtantur. Eſt duracina a duris acinis quā in cibis laudat Mart. Non habilis cyathis & inutilis una lyeo: Sed non potanti me tibi nectar ero.ubi Trozimos uuas ſcito dici quæ nō uini cauſa habent̄:ſed cibi gratia tantum.Sūt dactyli longis acinis porrecti: ſunt heluolae quas nonnulli uarias nominant:neq̄ purpureæ neq̄ nigræ: ab heluo ni fallor colore: inquit Columella.Eſt aminea a regione :nam Aminei fuerunt ubi poſtea falernus. Eſt præcia quaſi præcox uel præcoqua : quæ a noſtris Iuliatica menſe Iulio inter primas matureſcit.Eſt græcula:eugenia:uariola:inerticula:uenucula:coruina: trebiana:& alia q̄plurima pro locorū diuerſitate nominata. Veluti quā noſtri ab acinis ſtipatim in racemo coherētibus Pineolā uocant a nucis pineæ quadā ſimilitudīe: Racemus ipſe græce botrys ūde apud nos & Botryo plura continēs acina.i.grana:Martialis eo loco nec dignam toto ſe botryone putat uuas ollares per botryonem & condititios in ollis ut ueteres ſolebāt racemos intellegit:quos etiam græci Botryonas nominant:Appenduntur & nunc tigillis ueluti etiam poma : Vnde penſiles uuas & mala penſilia dici ſciunt omnes:Commendatur autem menſis ſecundis uua paſſa:quæ aſtaphis dicit̄.Confectionē docent Palladius & Columella:Vuæ paſſæ acino ſenior poeta Anacreon dū tenues & exiles uiriū reliquias foueret abſumptus eſt:ut narrāt Pli.in vii. & Valerius max. memorabiliū ultimo.

Labruſca. Labrum Duracina Dactyli Heluolæ q̄ Variæ Aminea Præcia quæ Iuliatica Pineola Vua paſſa Aſtaphis Racemus Botrys acinū Ollares uuæ. Pēſiles uuæ Poma pēſilia

Ficus

FIcus ſiue ficæ ſeu uirides e reliquis fructibus impendio laudantur in cibis.nam ut ſcribit Auicennas ex omnibus maxime nutriunt.Pli. Paniſq̄ ſimul & obſonii uicem ſiccatæ implēt:hæ uel ī orcis cōdiebant̄ ; uel in reſte componebant̄:ut nunc uitilibus:

Vnde reſticula ficoꝝ a Var.dicta.Genera cõpluria nu/ Reſticula
meranť herculaneæ hapdineæ: lauianæ:albulæ: chiæ:
mariſcæ:africanæ:lidiæ:chelidoniæ: calliſtrutiæ . Sunt
& cauneæ:coctona & caricæ:quæ in Albenſe rus e Sy Cauneæ
ria intulit.L.Vitelius qui poſtea cenſor fuit:cum in ea Coctona
ꝓuincia legatus fuiſſet nouiſſimis Tiberii Cæſaris tem Caricæ
poribus.Sũt & Groſſi ante q̃ matureſcãt loco fere flo
rũ:hinc canticoꝝ ſecũdo.Ficus ꝓtulit groſſos ſuos:ui/ Groſſi
neæ florẽtes dederũt odorẽ:ſiccæ Ficus:uuæ & pira ſe
cundis p̃ſertim ruſticoꝝ menſis adhibenť:antea athle
tæ ficis utebanť utpote ĩpenſius alentibus priuſq̃ eos
exercitator Pythagoras ad carnis uſum quæ fortior ẽ
tranſtuliſſet:athenis p̃coces ficus prodromos appellãt
maiora autẽ p̃poſteris ſũt genera ficuũ p̃cocia & ſem/ Præcoces
per bifera:nã ĩ meſſe matureſcunt·& p uindemiã ſero Prodromi
tina:quæ a duro cortice Duricoria dicta :uirides ficus Biferae
& poma ex arboribus recẽtia ſemper Galienus impe/ Sycos
rator exhibuit . hic eſt Galienus qui uere cubicula de Sycoſis
roſis fecit qui uina ſemper uariauit :& in poculis bibit Sycelis
aureis uitrum aſpernatus:ficus græce ſycos:unde ſyco Sycomorus
morus arbor:ſycoſis morbus:& ſycelis auicula.

M Vſcaria inſtrumenta ſunt abigendis e mẽſa mu/ Muſcaria
ſcis aptiſſima prætioſiora texunť e cauda pauo/
nis.Hinc epigrãt.poetæ de muſcario pauonino Pauoninum
exiit diſtichon.Lambere quæ turpes ꝓhibet tua pran/ Muſcarium
dia muſcas Alitis eximiæ cauda ſupba fuit: Proptius:
Et mihi pauonis caudæ flabella ſupbæ. Flabellũ enim Flabellum
diciť quo & muſcæ fugãť & uentulus excitať ĩ nimio
calore p æſtatẽ his qui in cõuiuio aut alio quouis loco
& tẽpore ſudant.Teren.ĩ Eunucho.Venit una heus tu
Dore :cape hoc flabellũ & uẽtulum huic facito dũ la/
uamur Ouid .in arte. Profuit & tenui uentos mouiſſe Sudor
flabello.Hoc autem miniſterium eſt delicatorum ſeruo
rũ:ut ſcribit Donatus: Sudor ipſe nihil aliud eſt q̃ ex/
crementum uaporis humidi:ut exponit Ariſtoteles:

Muſcæ — Muſcæ autem inter inſecta animalia numerant̃ græci Entoma uocant ab inciſuris quibus diſtincta ſunt eoꝝ corpora tenui fiſtula coherentia : Caninam muſcam Cynomyian dicemus:nam Myia muſca ē:unde Myagrus deus muſcaꝝ a ueteribus nominatus:nec mirum cū moleſtiſſimæ ſint ſi deū qui illas abigeret coluerūt

Myagrus

Caniſtra
Caniſtella
Panariola
Ciſtulæ

CAniſtra & caniſtella e uiminibus ſalicis amerinæ: uel ſāguinis ĩter frutices:ciſtulas & panariola dicere poſſumus:ĩ qbus reponūt̃ p miniſtros: quæ cœnæ ſupfuerunt.Hora .Multaq; de magna ſupeſſent fercula cœna.Quæ ꝓcul extructis inerāt heſterna caniſtris.Hiſdem etiā panis in mēſam portabat̃ apud antiquos:nō autē ut nunc argēteis uaſculis : ut refert Donatus enarrans illud Vergilianū:Cererēq; caniſtris expediunt:Græci cana appellant :hinc a latinis caniferæ mulieres dictæ:quæ caniſtra capite geſtāt ſæpicule ſupponentes id quod Ceſticillum & arculum nomiarunt. at Ciſtophoros ciſtifer nuncupatur.

Cana
Caniferæ
Ceſticillus
Arculus
[illegible]

Scopæ
Analecta

SCopæ raro enicos.i.ſingulariter ſcopa ĩſtrumenta ſunt e ruſco:tamarice.& id gēus cæteris fruticib⁹ ſcopādis pauimētis:amouēdis araneaꝝ tellis e parietibus laq̄aribuſq; idonea Plau.ĩ ſticho Mūditias uolo fieri hic:ferte huc ſcopas ſimulq; haꝝdinē ut operā oēm araneaꝝ perdā:& texturā ĩprobā:dehinc iāq; eaꝝ oīs tellas.Mart.ĩ Apoph.In ꝓcio ſcopas teſtat̃ palma fuiſſe.Sed ꝓciū ſcopis nūc analecta dabunt:Analecta ipſa quiſquiliæ ſunt ciboꝝ: quas ſub mēſa cadētes ut aſportare poſſint ſerui ſcoparii uerrētes pauimētū colligūt:Idē epigrāmatū .vii. Colligere lōga turpe nec putat dextra analecta: & qcquid canes reliquerūt: hic loquēs Seneca de Calphiſio Sabino in cōuiuiis ſeruos litteratos ad pedes habēte ut uerſus quos referret ſub miniſtrarēt:Suaſit illi Satellius inquit q̄dratus ſtultoꝝ diuitum adroſor:& quod ſequit̃ arriſor : & quod his duobus adiunctum eſt deriſor ut grāmaticos haberet

Scoparii ſerui

Pulices
Muſcæ

analectas:Seruiūt etiā ſcopæ cæteris ædiū partibus : q̃ ſcopādæ ſunt ad munditiem: ṗterea ne putreſcētibus ſordibus humidis uel ſiccis pulices & muſcæ impēdio moleſtæ naſcāť:ex qbus ſolēt ꝓuenire:ut ſentit Ariſto. primo de aīaliū generatiōe:ūde pulices fortaſſe a pul/ uere appellati.Scopæ ipſæ q̃ſi ſcobæ ꝙ his purgamēta Scobes ueluti ſcobē educimus:eſt aūt ꝓprie ſcobes puluiſculus qui e lignis decidit aut alia materia cū ſcobīa.i.lima te Scobina. nuať:uel ſerra ſecať: antiqui quod ridiculū quis meri/ Deuerra dea to dixerit Deuerrā deā uenerabanť ut bene ſcopis do mū uerrere poſſent autor Diuus Auguſtinus ī dei ciui tate.Inter analecta ſunt q̃ Micæ dicunť:hoc ē minima fruſtula.Vnde ī ſacris litteris:Et catelli edūt de micis q̃ cadunt e mēſa dominoꝵ.Proprie tamē micā puluiſcu/ lum illū qui ī arena colore fulget argēteo uocitamus:a quo & panis & plurimaꝵ reꝵ partes minutiores Mi/ Micæ cæ nūcupatæ.Ouidius:Puri lucida mica ſalis.Sed quia apud nos coquina a cœnaculo lōgius diſtare nō debet ab illo ī culinā tranſeamus. Si nō pallato ſtomachoue cōdiītis:ſaltē narib⁹ īuicto ēt coquo nidore ſatisfactī

COQVINA CAPVT.IIII.

CVLina diciť coquina ut ſcribit No/ Culina nius ex auct. Var.ꝙ ibi ignis colatur: Coquina locus eſt in quo obſonia coquunť.Iu uenalis : Captum te nidore ſuæ putat ille culīæ:At coquus q pulmēta & edulia cōdire ſolet a Coquus coquēdo p c tamē potius q̃ p q notādus ſi Victorino credim⁹:Apuleius de Aſino aureo:alter coquus q ſapi diſſimis nutrimētis ſuccuū pulmēta cōdita calore mol libat:Aſiatica uictoria ut refert .T. Liuius li.nono belli Origo luxu macedonici ṗegrinæ luxuriæ origo ī urbē defluxit.tūc riæ .n.primū epulæ curā & ſūptu maiore apparari cœptæ tūc coquus uiliſſimū ātiquis mancipiū & æſtimatione

& uſu in ꝑcio eſſe & quod miniſterium fuerat ars haberi cœpta: Apud ueteres coqui in ſeruitiis domi non erāt ſed ex macello conducebant utpote publici: quos nūc popinones a popina publica coquina nomiamus ſolitos lautius & melius Aduētores ſuos accipere: Sed eodē noīe ganeones ſignificamus: Qui uero emit obſonia & coquo tradit is eſt obſonator: de quo Martialis: Dic quotus es quanti cupias cœnare: nec ullū addideris uerbum cœna parata tibi eſt: habēt enim diuites in famulitio qui pecuniā expendant neceſſaria familiæ præparātes: quos generaliter nomine Diſpēſatoꝶ ſignificamus: Sene. ad Luci: Adiice obſonatores quibus dominici palati notitia ſubtilis eſt: qui ſciunt cuius illū rei ſapor excitet: iuxta quā ſententiā de coquo ꝑmiſſo lemmate Epigrāmat. poeta ī apophoretis: Nō ſatis eſt ars ſola coquo ſeruire palato nāq; coquus dn̄i debet habere gulā: Qui coquīæ ꝑeſt Archimagirus dicit: nā græci Magirion coquinā: magiron coquum uocitant.

Popinones
Popina
Aduētores
Obſonator
Dipenſatores
Archimagirus

IGnis dictus eſt autore. M. Varrone a naſcendo ꝙ inde omne naſcit: nam abſq; calore nihil gigni nihil diurnare poteſt: ūde in nuptiis adhibitus teſte Plutarcho: apud Delon primo repertus: hīc īſula Pyrpolis dicta: Pyr enim græce eſt: a quo Pyramis meta: Pyra lignoꝶ. cōgeries ad cremanda olī corpora: Pyromantia diuinatio per ignē. repertorē Vulcanū tradunt Diodorus uero Siculus libro. v. Vulcanū ſcribit ferri æris auri argenti omniūq; quæ igne fabricant artē inueniſſe eamq; docuiſſe mortales: qua propter harum rerū opifices omnes ſacra uotaq; huic deo maxīe faciētes ignē ad æternā memoriā ſucepti beneficii Vulcanū dixere: In ferula ſeruare docuit Prometheus: ūde in fabulis eſt ignē e cælo ſubtractum dediſſe mortalibus: Placet Diodoro illa quibus ignis alitur ab eo reperta: Eundē e Silice primus excuſſit Pyrodes: Tū poſtea quia Silicis non ſemper erat occaſio: inuenerunt

Ignis
Pyr
Pyramis
pyra
pyromantia
Vulcanus
Ignis e ſilice

In caſtris exploratores paſtoreſq; attritu lignorum ignem eliccre nã terebant lignum ligno & ſic ignem cõcipiebant attritu:excipiẽte eum materia aridi fomitis fungi uel foliorum:optima eſt autẽ hedera quæ teratur lauro laurũq; terat:ut refert Sene.in primo quæſtionũ naturalium:quoniã nõ rara his ſpiramenta:neq; hiãtes ſũt & leues:quod ſi eſſent haberẽt ue ut de lapidibus etiã dicitur ignẽ attritu non emitterẽt ut ex Aphrodiſei problematis hauſimus: cõmendatur noſtra tempeſtate lapis ad ignẽ quem uiuum ignarium & Ignigenium appellamus:Incuſſus ferro ſcintillã emittit:quam excipit uel fungus aridus uel bãbacina materia ſemiuſta:hæc ſulphuratis trahitur ad largiorẽ ignem ſuſcitãdum :q multo tẽpore ĩ ligno iuniperi cõſeruatur:ita ut ſi prunæ autore Diuo Hieronymo ex eius cinere fuerĩt opertæ ad ãnum uſq; perueniãt: Validiſſimum eſt autẽ elemẽtum omnia cõuertens in ſui naturam : Vnde uniuerſi futura eſt reſolutio per ignis cõflagrationẽ : corpora tamẽ ſunt aĩalium quæ igne nõ abſumuntur ut Salamãdra illum ut uolunt inãbulando extĩguens.Et Ariſtoteles naturæ ſolertiſſimus ĩdagator ſcriptum reliquit:In cypro ærariis officinis in quibus chalcites lapis ingeſtus pluribus diebus crematur beſtiolas ĩ medio igne naſci pẽnatas paulo muſcis grãdibus maiores per ignẽq; ſalire & ambulare:Pyrales quidã:alii & rectius ignigenas & Pyrotos ab igne uocarunt a quo dimotæ protinus emoriuntur:Eundẽ oĩum rerum initium fuiſſe teſtatus eſt Heraclitus:Thales uero aquã ut ſcribit Vitruuius:unde Martianus.Ardebat Heraclitus.udus Thales: circunfuſus Atomis Democritus.Samius pythagoras cæleſtes quoſdam nnmeros replicabat.Ariſtoteles per cæli quoq; culmina Enthelechian ſcrupuloſius requirebat . Epicurus uero mixtas roſas uiolis & cæteras apportabat ille cebras uoluptatum:ab igne fit ignitabulum ut Pompeius interpretatur ignis receptaculum.

Ignarius

Lapis qui uiuus

Reſolutio uniuerſi

Salamandra

pyralis

pyrotus

Enthelechia

Ignitabulum

Focus FOcus a fouendo locus eſt in quo ignis fouet & cinere ſeruatur:Ouid.At focus a flãmis & ꝙ fo/

Foculus uet omnia dictus.hic foculus diminutiue qui etiã

Teſtula circunfertur a teſta Teſtulæ triuialiter nomẽ adeptus A.Gel.Tum illa foculũ coram eo cũ igni appoſuit: & tris libros ex nouẽ deurit.Laribus autem ſacer erat,fo

Lares cus:ture & floribus ibi ſacrificante rudi illa maiorum antiquitate:Vnde uernaculus ſermo focũ nunc focola re nominat quaſi laris focum.Ferramẽtaq́ꝫ qbus ligna

Alaria ſuſtẽtant dum ardẽt in foco nõ ineleganter meo iudi/cio quidam Alaria dixerunt.quaſi ad larem parata.

Caminus CAminus dictione latina ſed triuiali ſtructura erit q̃ extra parietem porrecta uel in ipſo pariete pro ducta fumum excipit:& acceptum emittit per ſpi ramẽta:quæ ſupra tegulas elata meridiẽ uerſus & ſep tentrionẽ reliquenda ſunt:ita fumus facilius erumpẽs

Infumibulum loca nõ denigrabit:a fumo infumibulũ:fumarium alii appellauere:unde in interpretatiõe Herodoti hiſt.octa

Fumarium uo legimus:Immeabat autẽ in ædes p fumarium ſol: niſi potius(id quod eſt) notare uoluerit locũ ubi uina fumo cõdiebantur.Mart.Improba maſſiliæ quicquid fumaria cogunt.Accipit ætatẽ quiſquis ab igne cadus: nam uina fumo præcocem trahunt maturitatẽ & ce/lerius uetuſteſcunt.ut ſcribit Columella : Adde ꝙ ſatis

Tubi conſtat antiquiores huiuſcemodi ſtructuram non ha/buiſſe:ſed parietibus Tubos immiſſiſſe per quos circũ funderet calor: quo imma ſimul & ſumma fouerẽtur æqualiter:ut refert Seneca.xiiii. ad lucilium:quod ſua

Fornax memoria cœpiſſe teſtatur:At caminum proprie forna cẽ latine interpretamur: Sedulius:de tribus pueris in

Ligna fornace: Flammis ardentis fidei extincta eſt flamma camini: Ligna uero ipſa quæ ad ignem ſicca habẽtur amurca cõſperſa nullius fumi tedio ardere docent. M

Acapna Cato & Plinius:hæc Acapna nuncupant : eſt enim fu/

Capnos mus græce Capnos:hinc genus quoddã mellis quod

ad argentarias gignitur Acapniſtum ideſt a fumo pur gatum: & Capnos herba fumaria naſcẽs ĩ ſegete hor deacea:quæ lachrymas ut fumus prouocat: De acap nis diſticho luſit Martialis in Xeniis:ligna a legẽdo no men acceperunt:ꝙ ea caduca legebantur in agro qui bus ad focum uterent̃ teſte Varrone ĩ libris de lĩgua latina:ad ignem cõſeruandũ nulla aptior materia :un de eſt Solomonis prouerbiorũ:xxvi.uerĩſſimum illud adagium:Cum defecerint ligna extinguetur ignis : & Suſurrone ſubtracto iurgia cõquieſcunt:Eorũ ad culi nam miniſtratorem calonẽ & ligniferũ nomĩabimus: At accẽſum ſtipitẽ ligneum Torrẽ dicemus:Poeta ãbu ſtũ torrem cotineus ab ara corripit. Nonius Titionẽ: Apuleius Procurrit ad focum ardentẽq; titionem ge rens mediis inguinibus obtrudit:alii ita diſtingunt ut Torrem dicant ardentem. Titionem fumigantẽ & ex tinctum.legimus apud Vlpianum de legatis tertio:Cũ lignis legatis quod comburendi cauſa paratum eſt cõ tineatur ſiue ad balnei calefactionem ſiue Dietarum hypocauſtarum:ſiue ad calcem : ſulphurata tamen de ligno Titiones & alia ligna cocta non contineri: Fomi tes quidem hoc eſt aſſulæ & fruſtula ex arboribus cũ ceduntur ſecuribus excuſſa continebuntur.

Acapniſtum

Suſurro

Calo

Lignifer

Torris

Titio

Lignis legatis

Fomites

PRuna ignita eſt:Verg.ĩ moreto:Et cinis obductæ celabat lumina prunæ:dicta ut ſcribunt Põpeius & Seruius quaſi perurẽs:Pli.in xiii.E palmis pru næ uiuaces igniſq; lentus:carbo uero pruna fit extĩcta & rurſus ex carbone pruna:cui tunc uim ineſſe maio rem legimus:hinc Solomonis prouerbioꝝ xxvi.dicit̃: Sicut carbones ad prunas & ligna ad ignẽ ſic homo iracũdus ſuſcitat rixas:Carbo item genus morbi & di minutiue carbũculus.Plinius ĩ.xxvi.L.Paulo.Qu.Mar tio Cenſoribus primum in Italia carbunculũ ueniſſe annalibus cõſcriptum eſt:peculiare Narbonenſis pro uĩciæ malũ: quo duo cõſulares obiere cõdẽtibus hæc

Pruna

Carbo

Carbũculus

nobis. Eodē āno Iulius Ruffus & Qu. Licanius Baſſus ille medicorum inſcitia : hic uero pollice leuæ manus euulſo acu a ſemet ipſo tam paruo uulnere ut uix cer ni poſſet. Item in. xxxvi. Quin & carbunculum genus morbi quo duos cōſulares nuper abſumptos indica uimus querneus carbo tritus cum melle ſanat. Seren⁹ horrēdus magis eſt perimit qui corpora carbo. Eſt & carbunculus uitis morbus inde carbunculare dicitur quodam uredinis carbone exuſta. Prunam Ouidius in faſtis uiuentem fauillam appellat: Seruius fauillam igne deſertam interpretatur apud Vergilianum illud. Turbine fumantē piceo & candente fauilla: nam can dens eo loco a candore eſt nō a calore ut notat Aulus Gellius hinc Petronius arbiter in ſatyris cauam dixit fauillam. Extulit ora buſtorꝫ flammis & cana ſparſa fa uilla: Scintilla uero ꝓprie eſt quæ e ſilice cum is cedit exilire ſolet. Poeta primo Aeneidos. Ac primum ſilicis ſcintillam excuſſit achates. Ouidius quarto Faſtorum. Pars quoqꝫ cum ſaxis paſtores ſaxa feribant ſcintillā ſubito proſiluiſſe ferunt: Lucretius Ex una ſcintilla in cendia paſſim: cui adſtipulatur illud Eccleſiaſtici xi ab ſcintilla una augetur ignis: Erit igitur ſcintilla ignita: fauilla quodamodo cinis a fouēdo dicta quaſi fouilla ꝙ ignem foueat: ſiue potius quaſi flauilla a colore: nā & Pacuuius flauum dixit puluerem. ut Gellius teſtat. Cinis autem nihil aliud eſt quam puluis in quem ma teriæ uſtæ rediguntur: Is etiam Lix uocatur: Plinius in xxxvi. ad conuulſa uiſcera aut cōtuſa ut Varro autor eſt: ipſis enim uerbis eius utar lix cinis inquit eſt foci inde enim cinis luxatis potus medetur: & licet uidere gladiatores cum deluſerint hac iuuari potione: Illud mirum eſt quod idem refert libro. xi. & ipſe experiētia didici. Muſcis in humore exanimatis ſi cinere cōdant reddire uitam: Significat & lix aquam cineri mixtam ut ſcribit Nonius. quod genus nūc lixiuium nomināt.

Carbūculus

Fauilla

Candens

Scintilla

Flauus

Cinis

Lix

Lixiuium

Columella libro rei ruſticæ .xiii. Sút qui culmos fabæ exurant & ex eo quod cremauerint cinere lixiuiú faciunt. Lixa uero aqua: Inde elixum aqua coctum: & Lixæ qui aquam miniſtrant autore Marcello. Lixa Elixum Lixæ

FOlles inſtruméta ſunt quibus ſpiritu interueniente ignis ſuſcitatur: Vergilius in .viii. Alii uentoſis follibus auras accipiunt redduntq́: his utuntur ferrariæ argétariæq́ officinæ: utútur & coqui ſed paruulis ne opus ſit ignem buccis inſufflare: quod qui faciunt ſuffitores dicunť: Primus Anacharſis ſcytha Philoſoph⁹ Folles ignis ſuſcitatores ĩuenit ut refert Strabo libro .vii. Follis item pila diciť luſoria ſpiritu tumefacta: de qua diſticho luſit: Mart. in Apophoretis. Ite ꝓcul iuuenes mitis mihi cóuenit ætas: Folle decet pueros ludere folle ſenes: hanc pyctus primo monſtrauit. Eſt a folle hypocoriſticos folliculus: hinc Tranquillus ſcribit Aug. Cæſarem omiſſis exercitationibus campeſtribus ad pilam primo folliculumq́ tranſiſſe: nec te moueat quod pilam nominarit & folliculum: ná apud ueteres erat & pila paganica & trigonalis de quibus meminit epigrammatarius poeta in Apophoretis. Folles Suffitores Follis Folliculus

SVlphurata fométa ſunt ad igné excipiédum ſulphure in ſummo oblita: unde nomen acceperunt Mart. Hoc quod tranſtyberinus ambulator qui pallentia ſulphurata fractis permutat uitreis. His eĩm permutanť uitrea uaſa fracta etiá noſtra ætate. Iuuenalis de calice paraſiti: & rupto poſcenté ſulphura uitro: uenduniť auté in faſciculos alligata: & gregatim ꝑmutanť: Papinius in Siluis. Quiq́ comĩutis ꝑmutat uitreis gregale Sulphur: ipſum uero ſulphur cuius genera quatuor poſuit Plinius naſciť in inſulis æoliis inter Siciliam & Italiá. Sed nobiliſſimú in Melo inſula ut idé ſcribit in .xxxv. In Italia quoq́ inuenitur Neapolitano campanoq́ agro & in collibus præſertim quod e cuniculis effoſum igni perficitur. Hoc unum ſcitu dignú Sulphurata

eſt fumum ſulphureum cōducere ad panos bombici-
nos præſertim dealbandos id quod Apuleius in nono
oſtendit.

Batillum

BAtillum e ferro dicit quo prunas & cinerē e fo
co tollere ſolemus ut alio transferamus : Hora.
Prunæq; batillum:nam ut notat Porphir.Oībus
qui poetam illū īterpretati ſunt fidelior:Aufidius luſcus
e ſcribarū genere ī oppido fundis magiſtratum gerēs
ridiculus fuit Mœcenati & comitibus Brūduſium pe-
tētibus q; de balneis publicis Prunas ſibi mediaſtinos
qui balneatores : domum afferre iubebat Apitius co-
quus de Petaſone : & armillam inquit illius candenti
batillo uris & melle cōtegis:Plinius De ꝓbanda erugi
ne.Experimentū eius in batillo ferreo:nam quæ ſince
ra eſt ſuum colorē retinet:quæ mixta atramento rube
ſcit:ubi p batillū laminā ferreā nō eſſet fortaſſe abſur
dum intelligere : Legimus in teſtamento ueteri:Inter
ignis receptacula numerari ūcinos & batilla : Batillū
item ruſtici noſtrates uocant ferreū ligneumue inſtru-
mētum:quo ad ſulcos elices foſſaſq; in agris faciēdas
utunt:ad focum etiam in ſupellectile Formucales īter
dum habent:& licet proprie fabrorū ſint:nō erit atta-
men abſonum prunicipes hoc uerbo ſignare.Habent
& ſoliferreæ furcillæ.

Mediaſtini

Formucales
Vncini
Prunicipes

Cocula

COcula uaſa ænea coctionibus apta:ut autor ē Pō
peius:alii exiſtimauerūt dici ligna minuta :quib⁹
facile carnes & pulmentaria coquunt:æreis autē
uaſis ſtānum illinit:ſaporēq; eduliis gratiorem reddit:
cōpeſcit eruginē:&(quod mirū eſt)pondus non auget.
Plinius Albū plumbū incoquit æreis operibus gallia-
rum inuēto:ita ut uix diſcerni queat ab argento : eaq;
incoctilia uocant:ſed ex eo quoq; uaſcula ſtānea dicta
producunt.Quibus ad cibaria plurifariā utimur. Eſt
autē ſtānū plūbū albū: quod græce caſſiterū:Vaſorum
ad coctiones alia prunis pedibus ſuppoſitis uel circū
aggeratis:ueluti apud barbaros fere omnes bulliunt:

Incoctilia
Stanea uaſa
Caſiterum

alia catena ex anulis pluribus ferreis ad ignẽ pẽdẽtia cõtinent̃ ut flamma feruẽtes cibaria percoquant. Proprie autẽ catena uenatici canes uincti tenent̃: unde nomen: ſi Porphiriõi credimus: ſed largius ſumit̃ a ſcriptoribus: Seneca ad Lucilium: una eſt catena quæ nos alligatos tenet amor uitæ. Pli. in Pangæyrico Traiani hoſtilibus armis captorumq; regum catenis triumphũ grauem: catenas ad cultum e collo anulis aureis pendentes torques appellamus: unde Torquati. — Catena

CVcuma uas ad coquinã. Petronius arbiter ĩ ſaty. Incincta quadrato pallio Cucumã ĩgentem foco apposuit: & mox. Tum illa etiã carnis paululum delibat: & dum coæquale natalium ſuorũ ſinciput in carnarium furca reponit: fracta eſt putris ſella quæ ſtaturæ altitudinẽ adiecerat: anumq; põdere ſuo deiectã ſuper focum mittit: frangit̃ ergo ceruix cucumæ: ignẽq; ualeſcentem reſtinguit: ſimilis(ut opinor)erat teſte quam Apitius & Martialis Cumanã noĩant ex terra rubra a figulis rota formatã. Inuẽtum autẽ fuit Dibutadis ex rubra terra uaſcula fingere: quæ teſtarũ noĩe ſignificamus. Vnde amphoræ ſiue cadi: & lucernæ ex argilla etiã antiquitus cum fierẽt teſtæ uocitatæ: græci teſtã modo ceramion: modo oſtracõ dixere: hinc oſtraciſmũ exilii genus: nos teſtularũ exiliũ interp̃tamur. — Torques, Cucuma, Cucuma teſta, Amphorae, Teſtae, Ceramion, Oſtracon, Oſtraciſmus

CAcabus uas eſt teſte Var. Quo tuceta carnes & pulmẽtaria coquũt̃. Apiti⁹: capita porrorũ ſimul elixabis ĩ Cacabo nouo: ita ut aqua ad tertiã deferueat: cõmẽdãt̃ apud nos ut optimi e lapide cauato: q̃bus etiã uſos ueteres ſatis notum ẽ. Pli. xxxvi. In ſyphno lapis ẽ qui cauat̃ tornat̃q; ĩ uaſa coquẽdis cibis utilia: quod ĩ Comenſi Italiæ lapide accidere ſcimus. Prim⁹ Heliogabalus Cacabos argẽteos habuit: ut ſcribit Lampridius. Antiochus quoq; uaſa ad uſum culiæ argẽtea cõparauit: hic ẽ antiochus q̃ clauos aureos crepidis ſubiecit: q papiliones ſiue potius tabernacula & tentoria textilibus ſigillis adornata cõſtituit: Pulmẽta — Cacabus, Papiliones, Pulmenta

ipſa a pulte antiquiſſima nomen acceperunt. Plinius in.xviii. Pulte nõ pane longo tẽpore uixiſſe Romanos manifeſtum: quoniam inde & pulmentaria hodieq; di cunt. M. Varro in libris de lingua latina: quod edebãt cum pulte ab ea pulmentum: ut Plautus hinc pulmen tarium dictum Horatius. Tu pulmẽtaria quære ſudan do. Apuleius porcoꝝ pulloꝝ piſcium & eiuſmodi pul mẽtoꝝ largiſſimas epulas. At Tuceta nõ ſine carne ci baria: Fulgentius placiades cibos regios interpretatur.

Tuceta

Olla

Aula

OLla ſiue aula uas figlinum orificio patẽte quo a pauperioribus maxime cibaria coquunt. Vnde Mart. Imbue plebeias cluſinis pultib⁹ ollas. Plau. in Amphytrione: optimo iure infringat aula cineris ĩ caput. M. Cato in aulam indat & aquã puram coquat q: hinc aulicoctia antiqui exta dicebãt: quæ in ollis co querent ideſt elixa: & auxillam Ollam paruulam: ut autor eſt Põpeius: Ollam pedes habentem ſiue potius ferreum inſtrumẽtũ Tripes ſuper quod Olla ad ignẽ ut ferueat habet græca dictione Chytropodẽ appella uerunt. Aula itẽ principum domus. Seneca notiſſima uox eſt eius qui in cultu regum conſenuerat cũ quidã illum interrogaret quomodo rariſſimam rem in aula cõſecutus eſſet ſenectutẽ iniurias inquit accipiendo & gratias ſæpe agẽdo. At caulæ ouium ſunt receptacula Martianus: Et matutina greges quatiunt ĩ paſcua cau las.

Aulicoctia

Auxilla

Tripes ferreũ

Chytropo des

Caulæ

Ahenum

Caldarium

AHenum ex ære uas proprie caldarium notat: quo aquæ bulliũt. hinc poeta: Littore ahena locãt alii: ubi exiſtimauit Seruius Ahenum locatũ ad aquã calefactãdam qua lauarẽt: Nam heroicis temporibus carne nõ ueſcebant elixa: ſed toſta. Vnde paulopoſt: Subiiciunt uerubus prunas & uiſcera torent. Paulus iuriſcõ. de fundo inſtructo ſcribit paulum inter ahenũ quod ſupra focum pendet & cacabum differre. Nam hoc inquit pulmẽtarium coquit: in illo aqua ad potã

Cacabus

dum caleſit. Caldam enim ut diximus & frigidam antiqui cœnis adhibuere.

Vrnarium

VRnarium genus eſt menſæ quadratæ ſic dictum ut refert.M. Var. ꝙ urnas ibi potiſſimum habebant in culina cũ aqua poſitas:id nõnulli e ligno faciunt:quidam marmoreum:apud nos plurimi lateritium extruũt foramine per quod aqua effluat relicto: ac ſuper id eſcaria uaſa epulis uncta per ancillas lixas ue calida lauantur:non ſine manipulis e iunco aſpero uel ſcopulis e lobis milii indici concinnatis.unde lauatrinam(quod antiqui domeſticum balneum)rectiſſime appellabimus.Præterea aquarium & Hypocoriſticos aquariolum: quod & in cubiculis & in tricliniis cum dignitate & elegãtia fabrepolitum fieri poteſt ad uſus plurimos:uulgo noſtrates Situlariũ a ſitula nominãt: Eſt & urinarium balnei:ut iam dictum eſt:ab Vrna uaſe aquario:quo ut naſiterna:ut ſitula:per lixas ad culinam aqua miniſtratur.Hæc græce hydria cum hydor aquam latine notet.Vnde hydropiſis morbus:hydromel aqua mulſa:Hydropotes aquæ potor:ut tota uita Caſſius & Apollonius Tyaneus:Hydromantia diuinatio p aquas:& hydraulica organa machinæ ad aquã hauriendam a Cteſibio excogitatæ. Pelues uero quibus uaria perluunť:eas græci Lecanas uocant: Vnde Lecanomantia quæ peluibus fit diuinatio: ſicut quæ ſecuribus Axinomantia:quæ per ſpecula Catopromãtia:& ex unguium inſpectione Onycomãtia:quæ ludibria etiã noſtræ foemellæ & ruſticulæ ĩ primis obſeruant.

Manipuli e iũ co

Scopulæ e lobis

Lauatrina

Aquarium

Aquariolum

Sitularium

Vrna

Naſiterna

Situla

Hydria

Hydromel

Hydropotes

Peluis

PEniculi quibus uaſa tergere ſolent ſic dicti:ꝙ de ſpongiarum genere penicillo ſiue quod decaudarum extremitate fiebãt:nam penis cauda eſt a pendendo.Peniculis etiam calciamenta tergebantur autore Pompeio:ut nunc ſpongiis quæ ueteribus etiã: ad menſas emaculandas ſeruiebãt.Martialis.Hæc tibi

Peniculi

Penis

Spongiæ

ſorte datur: tergendis ſpongia menſis Vtilis expreſſo cum leuis imbre tumet. Vnde ab Apitio ſpongiare dictum ſpongia extergere: At nos panes ex melle & aromatis citreiſq; malis prius conditis in ſpetiem torti orbis concinnatos Spongiatos uocamus: & Piperatos quos modo ad guſtula modo ſecūdis mēſis adhibem⁹

Conchæ

COnchæ uaſa ex ære ligno uel argilla ad culinam parāt: concauæ ſunt & patulæ: quemadmodū piſcium quorundā cōchæ a quaꝝ ſimilitudine appellatæ credunt: Pli. rurſus tundit deīde lauat in conchis: alio noīe alueos & alueolos dicemus: & ꝑſertim ī longū porrectos ligno excauato: ut monoxyla: ad lotionem etiā puerorū cū primū nati ſunt adhibitos: unde apud Iulium Capitolinū legimus. Cū in cæſareana familia paruuli ī teſtitudīeis alueis lauarent nato albino Ceioniū poſthumū eius patrē munere teſtudinis a piſcatore cū omine accepto illā ad excaldatiōes pueriles dicaſſe: alueolus alias ē tabula luſoria: farinaria etiā in qua farinā prius cū aq̄ ad maſſā reducētes panē faciūt

Aluei
Alueoli
Monoxyla
Excaldatio puerilis

Guttus

GVttus uas oleariū. Horatius: Vilis cum patera guttus campana ſupellex: de eodem intellexit cum īquit: Cornu ipſe bilibri caulibus inſtillat. Au. Gellius: puerum iubet taurus oleum in ollam indere: erat is puer genere atticus feſtiuiſſimus ætatis & gentis arguttiis ſcatēs: guttum ſamium oretenus īprudēs inanē tanq̄ in eſſet oleum affert: conuertitq; eum: & ut ſolitum eſt circumegit per omnem partem ollæ manum: nullum inde ibat oleum: dicitur & lechytus: qua dictione uſus eſt diuus Hiero. regum. iii. hydria farinæ non deficiet nec lechytus olei minuetur: eundē & capſacē appellauit ī epiſtola ad Euſtochium: quo uerbo utitur & Cyprianus lib. epiſtolarum. ii. Fidelia farris non deficiet & capſaces olei non minuetur. de gutto balnearū ſupra: Eſt & uas ſacrificiis aptum. Plinius xvi. Curius iurauit ſe ex præda nihil attigiſſe præter guttum faginum quo ſacrificaret.

Lechytus
Capſaces

SArtago uaſculú patēs:ĩquo adhibito oleo diſtillati one uel butyro:carnes:ofellæ:pulmēta:frictæ:quæ & frictillæ:tomacula:& iecuſcula omento ſi e ſuis Iecore fuerint ĩ primis irretita frigunt:Pli. Therebintiná ĩ ſartagine referuēti.Hiero.ſi tamē is ē ſexto machabeoꝶ: Iuſſit ignē admoueri & adhuc ſpirantē toreri ĩ ſartagine:nos ſermone uernaculo patellā dicim⁹ inter ueteꝶ ſupellectilē etiā cõnumeratā uerú ad alios uſus: nec talis qualē habemus fuerat: ut cõpluria alia apud antiquos:Iuuen. Vrceoli pelues ſartago patellæ: græce Τηγανον ſartago λοπας patina dicit̃.Eſt autē a patina uaſis genere per diminutionē.Terētius:Iādudum animus eſt ĩ patinis: De patinaꝶ luxu multa Pli. Macrobius.& Suetonius proſequunt̃.hinc eſt patinarius in patina cõditus:Plautus:uel patinariú uel aſſum uerſes quo pacto lubet:Sycoton uero hoc eſt ficatum Iecur aprugnú aut Suillú uocát e ſue ꝑſerti fico paſta quod mirati ſunt ueteres quemadmodú & nõ ſine farre pinguibus & ficis paſtum iecur anſeris albi Vnde ficato nomen. Sartago Frictæ Tomacula Patina Patinarius Ficatum

TEſtus ſub quo teſtuacia : Spiræ: Saluiata ex ouo lacte ſaluia polline ſaccaro:ſcriblitæ: muſtacea in nuptiis:& placētæ coquunt̃.Eſt autē teſtuaciú cõdimentú ex uariis eſculētis a teſtu ſub quo calido coq̃tur:ut ſcribit.M.Varro in libris lĩguæ latinæ.id autem uas ex ære patēs quod teſtuacia cõtinet & prunis ſuppoſitis ꝑcoquit Solú noſtri Parmēſes appellāt. nā ſolú quicq̃t ſuſtinet.Mar.de ſoleis calceoꝶ Intelligēs Pictorú ſola baſiate regú.Verg.de pelago:Subtrahit̃q; ſolú q̃n & panicias mēſas ſolú uocauit ĩ.vii.ænei.Et cereale ſolú pomis agreſtibus augēt:eſt tñ ꝓprie terra: autore Põpeio:nonnuli teſtú clybanú dici poſſe a nobis exiſtimauerút:cú clybanus furnú notet.citát ĩ hoc Pliniú de lino in.xix. ſic ſcribentē. corticeſq; decuſſi clybanis & furnis præbent uſum.unde panis qui a nobis teſtaceus a græcis clybanitis dicitur. Teſtus Saluiata Muſtacea Teſtuacium Solum Clybanus

Cratis
Craticula

CRatis cuius diminutiuum eſt craticula ad ofellas porcinas carneſq; piſcium in primis apud nos aſſandas e ferro cancellata paratur:& prunis ĩponitur..hinc Iuue.Sicci terga ſuis rara pendentia crate. Mar.in apophoretis: Parua tibi curua craticula ſudet ofella:Spumeus in longa cuſpide fumet aper.Offa nãq; fruſtum eſt carnium:ũde eſt:Et patruo ſimiles effũderet offas.Vergil.Melle ſoporatam & medicatis frugibus offam:&.M.Cato ſæpe inquit audiui multa ĩter os & offam ĩteruenire poſſe:quod uetus eſt adagium: idem ſignificans quod græcus ille ϖαροιμιωδησ: hoc eſt ꝓuerbio tritus uerſus: ϖολλα μέταξυπε λει κύλικοσ καὶ χειλεοσ ακρου. ideſt multa cadũt inter calicem ſupremaq; labra:monens de craſtino non eſſe ſperandum : Offam dicemus etiam cibarium ex fruſtis panis in iure pingui:caſeo uetere:pipere.& cinamomo conditis:quam non ineleganter iuſſulatam & caſeatam nuncupabimus:at offulã & ofellã per diminutionẽ fruſtulum : eritq; porcina a porco:quã in ſartagine craticula & prunis coquimus:uitulina a uitulo quã præ cæteris ad ignem uerubus uerſantes ad eſcã paramus.Pulpulas & pulpellas nũc Popine appellant.

Offa

Offa iuſſulata
Caſeata
Ofella
porcina
Vitulina

VEru cuſpis eſt ferrea qua carnes ad ignem torere ſolemus.Verg. Pĩguiaq; ĩ uerubus torebimus exta colurnis:Seneca:gracilíq; trãſiecto ueru mugire fibras uidi. Et Petronius : ueru extis ſtridentibus plenum: hinc telum ad eius ſimilitudinem factum ueru etiam nominarunt.Andinus uates:& tereti pugnãt mucrone ueruq; ſabello:ũ de ueruta haſtulæ ꝙ uerua habent præfixa: a uerſando autem nomen accepit:ut notat.M.Varro:nam ad ignem iugiter uerſatur : Scribit Plutarchus thebanos publica impenſa tumulaſſe Epaminundam ꝙ in mortui ædibus propter paupertatem nihil præter ueru ferreum fuiſſet inuentum: id quod etiam repetit Frontinus.

Veru

Veruta

TVdicula a tondẽdo lic& alias ſignificet ſtilũ quo uaſis ſigna ĩprimimus: cochleare maius dici poteſt:quo utuntur coqui & ancillulæ ad complura comdimenta paranda. De cochlearibus ad mẽſam ſupra dictum eſt:quæ & minora ſunt & ex orichalco argentoue ut plurimum cuduntur: e ligno quoq; cauantur ad menſas & uſus ruſticorum ac tenuioris cenſus hominum in oppida etiam degentium: Vtuntur & coqui cochlearibus maiuſculis e ligno uel ære aut ferro ad carnes iuſcula & pulmẽtaria e cacabo extrahenda & in lancibus uel ſcutellulis ponenda: ut ad menſam portentur: eccleſiaſtici ſcriptores ad id inſtrumenta nunc fuſcinulas nunc creagras appellare uidentur. Tudicula Cohleare. Maiora cochlearia Fuſcinulæ Creagræ

PYxis uaſculum in primis e buxo: nam erit etiam ex qualibet materia: ut Quintilianus oſtẽdit. Neoterici buſſolam uocitant: quia πυξοσ græce latine buxus: Apuleius de aſino aureo libro tertio: arcula quadam recluſa pyxides pluſculas inde depromit. Pyxis & hypocoriſticos pyxidula in domo pluribus ſeruiens culinæ danda eſt ad aromata: quibus ĩ pulmentariis utimur: ex argento quoq; cælata diuitum menſis cum pipere croco & cinamomo infertur. Pyxis Pyxos Pyxidula

CVlter e ferro cuditur & cotibus paratur ad uſus coquinarios. Apuleius de coquo: deſtinatæ etiam lanienæ cultros acuebat. cultro popinario interemptus eſt in ſeditione pater Lycurgi legum latoris apud Lacedæmonios: ut ſcribit Plutarchus. Idem ſacrificiis adhibebat᷑. Silius: Cẽtum cadat hoſtia cultris: Vnde cultrarii uictimarii qui & Popæ uictimarum imolatores: & cultro carnes lanii uendentes diuidunt. Præterea cultro uenatores utuntur hinc uenatorius dictus de quo Martialis: Si deiecta gemes lõgo uenabula roſtro: Hic breuis ĩn grandem cominus ibit aprũ. Et Suetonius ſcribit in Auguſto: In cubiculum eius lixam noctu inuentum fuiſſe cultro uenatorio cinctum: & ĩ cali Culter popinarius Culter ad ſacrificia Lanii Venatorius

gula.Reperti inquit & equeſtris ordinis duo ĩ publico
Nouacula cum dolone & uenatorio cultro præſtolantes:eſt & tõ
ſorius culter qui nouacula.

Tyrocneſtis Tyrocneſtis ferreum inſtrumentum ad coquinam quo aſperoſe foraminato caſeus minutim diſte/rit:uſus eius ad alia permulta diſterenda: quibus coqui in pulmẽtariis & teſtuaciis utunť: Tyros græce latine caſeus appellatur.

Mortarium Mortarium uas lapideum eſt ſiue æreum ex ære ĩ primis cyprio quod cuprium uulgo:in quo tun/dunt teruntue piſtillo: ut autor eſt Nonius: quæ
Moreta reſoluenda ſunt Plinius in .xxxiii.Aereis mortariis pi/
Intincta ſtilloq; trito minio ex aceto.Plautus in aulularia : Cul/
Embamma trum ſecurim piſtillum mortarium quæ utenda uaſa
Intrita ſemper uicini rogant. In mortario coquinario ex di/
Piperatum uerſis rebus ſimul tritis moreta : quæ intinctus:embã/
Sinapium mata.nã ἐμβάπτω intingo: intrita:intrimẽta & pro/
Alliatum trimẽta:uarii ſaporis:& coloris plurifariam condiunť
Omphacinũ ueluti a Pipere Piperatum album & ſubruffum.Sina
Piſtillum pium a ſinapi : Alliatũ ab allio:& quo per æſtates uti/mur ab Omphacio omphacinũ :Piſtillum ipſum e fer ro uel ligno erit : quo herbas Piper Allium iuglandes: & id genus plurima coqui & ancillæ terere ſolent ad condimẽta.Vergilius in moreto.

Dextera piſtillo primum fragrantia mollit
Allia tum pariter mixto terit omnia ſucco.

Pila item in qua aliquid cudiť Plinius de auro:quo d ad pilas cudunt apilaſcudẽ uocant item tondiť in pila deinde tenui cribro ſecerniť : poſtea molliť ac deinde tenuius ſic cribratur.

Molae Molæ dicunť q͏ his ueluti quadam.molle res mi/
Moletrina nutatim frangant:p̃cipuus eſt eaꝝ uſus ĩ mole/
Piſtrinum trina quod piſtrinũ antiqui:triuiales nunc molen
Aſinariae dinum : ab Aſinis aſinariæ a maioribus dictæ . Molis
Molae utunť & plurimæ officinæ coqui etiam ad intinctus

faciẽdos:hæ minores ſunt:quas a manu manuarias a trudẽdo truſatiles appellamus:Alii molam quod græce mylos:ũde amylum ſine mola factum ex tritico in inſula Chio primo inuentum & chiromylos mola manualis:Myloecon quoq; blatte genus dicitur Pli. quia molarum fere ſit incola:Catillum ſuperiorem metam inferiorem poſtq̃ ſua cuiq; neceſſarium eſt dare.nomina uocitabimus:autore Paulo iureconſulto.Ego uero potius metam ſuperiorem catillum inferiorẽ dixerim Sed iam in coquina ſatis manſitauimus:in qua furnũ etiam faciendum eſſe multi uoluere:& ad panẽ coquẽdum & ad carnes ſæpicule aſſandas. Tutius tamẽ erit me architecto propter ignis periculũ extra ædes quæ magno ædificantur illum habere.In domuncula igitᵉ nec quidem cõtigua ſed uicina furnus ut fœnilia quoq; & lignilia commode ponendus ueniet. A furuo autem quod eſt atro:teſte Pompeio:nomen accepit:cuius os patens præfurnium quidam nominauere. Antiqui fornacem in piſtrinis habebant farinariis : & piſtores dixerunt qui frumenta pinſebant :& qui panem faciebant : nunc priſtinarii.Martialis de Cipero piſtore.

Manuariae
Truſatiles
Amylum
Catillus
Meta
Furnus
Fœnile
Lignile
Praefurniũ
Piſtores

Et panem facis & facis farinam.

Hi ut ſcribit Plinius in .xviii .Non fuerunt Romæ ad perſicum uſq; bellum annis ab urbe condita quingentis octuaginta.Ipſi quirites panem faciebant mulierq; id opus erat :. quæ inde panificæ dicuntur ut factura panificium:furnus ex græco Clybanus ut quidam:eſt tamen κρυβανὸσ Hieronymus. Omnes adulterantes quaſi Clybanus ſuccenſus a coquente: ad cuius uſum Infurnibulum ipſe pallam dixerim qua panes ĩ furno diſponunt.nam Rutabulum eſt aproruẽdo igne ut panes coquantur.ĩ quibus adſurgit interdum puſtula hectæ nomen adepta . aqua accipitᵉ res nullius præcii cũ dicimus non hectae te facio:autor Pompeius.

Panificae
Panificium
Clybanus
Rutabulum
Infurnibulũ
Hecta

GYNOECIVM CAPVT .V.

Gynœcium

Gynœcõitis

GYnœciũ locus eſt in ædibus ſolis mulieribus ad habitandũ datus. Plaut. in moſtellaria. Dare uolt uxorẽ filio: q̃tũ pòteſt ad eã rẽ facere uolt nouũ Gynœciũ: dicit̃ & Gynœconitis: Aemilius Probus ĩ prohœmio operis Materfamilias apud romanos primũ locum tenet ædium atq; in celebritate uerſat̃: quod multo aliter fit in græcia: nã neq; in cõuiuiũ adhibet̃ niſi propinquoꝝ: nec ſedet niſi ĩ interiore parte ædiũ: quæ Gynœconitis appellat̃: fit autẽ ab Oeco quod ẽ habito. Vnde Oecos domus dicit̃: hinc Oeconomus adminiſtrator rei familiaris: Oeconomia adminiſtratio rei domeſticæ. Synœcus cohabitator: & Gyni gynœcos mulier eſt: Andronitis autẽ ẽ uiroꝝ. Vnde Alexander moloſſus dicere ut ferunt ſolitus ẽ ſe ĩ Androniti Alexãdrũ macedonẽ ĩ gynœconiti ꝑfectum: cum ille aduerſus Italos gentẽ bellicoſiſſimã: hic ĩ Perſas & barbaros ĩbelles exercitum duxiſſet. Vitruuius ĩ ſexto: Andronites dicunt̃ q̄ ĩ his uiri ſine ĩterpellationibus mulieꝝ uerſant̃. Andros. n. græce uiꝝ notat. hĩc Androgynus qui Hermaphroditus ex uiro & fœmĩa ut ſcribit Plinius: de quo Pulex poeta eleganter.

Oeco
Oecos
Oeconomus
Oeconomia
Gyni
Synœcus
Andronitis
Andros
Androgynus
Hermaphrodit

Cum mea me genetrix grauida geſtaret in aluo
  Quid pareret fertur conſuluiſſe deos:
Mas eſt phœbus ait: Mars fœmina: Iunoq; neutrum
  Cumq; forem natus hermaphroditus eram.
Quærenti fatum Iuno ſic ait: occidet armis:
  Mars cruce: Phœbus aquis: ſors ſua quæq; tulit:
Arbor obumbrat aquas aſcendo: decidit enſis
  Quem tuleram: caſu labor & ipſe ſuper:
Pes hæſit ramis: caput incidit amne: tuliq;
  Fœmina uir: neutrum: fluminatela: crucem:

SPeculū imagines reddit:eo pſertim utunť fœmīæ plurimum tēporis cuius apud illas minima credi tur iactura cōterentes:dum purpuriſſo ruborē genarꝝ & labiorꝝ:ceruſſa candorē colli papillularꝝ & oris mentientes:Dum tetanothris in facie cutem erugātes dum uolſellis Pſillothroqꝫ pilos uellentes:dum crinem adulterinis coloribus ut inquit Cyprianus mutantes: dum reticula aurata comis illis quas etiā inſolare hoc eſt ad ſolem dealbare conſueuerunt implētes:dum caput gēmis radiantibus ornantes:& margaritis tranſlucentibus uenuſtātes:dū ueſtes componentes ne rugas indecēter emittant:& mūdo placere & laudari ſtudēt. Cū non tantū ueſtimentorꝝ nitor: concinnitas :& auri magnitudo:gemmoſaqꝫ monilia ualeāt ad mulieris laudem quantum modeſtia in rebus & boni mores : ut Ariſtoteles Oeconimicorꝝ ſecundo ueriſſime & catholice ſcriptū reliquit.Facetiſſime dixit Plautus in moſtellaria formoſæ mulieri nil eſſe opus Speculo cū ipſa ſpeculo ſpeculum ſit maximum:utunť & pectine dentato ad comam explicandā:& auriſcalpio dētiſcalpio qꝫ de quibus infra dicemus:calamiſtro quoqꝫ cuſpide ferrea:qua ī cinericiis prunis calefacta per ciniflones qui cinerarii:Antias in primis crines a fronte pēdulos Caproneaſue anteuentulos:criſpant ad decorē : & diſcerniculo quo ante frontem capillus ad diſcrimen diuiditur:Acu etiam crinali ad comas tortas cincinos & reticula bombicina continenda in lege & ſtatione: & qua caput ſcalpunt cināſona:ſapone gallorum īuento:mattiaciſue pilis odoratis:& lixiuio ad rutilādos capillos:Innumerabiles præterea reſculæ ſūt de quibus ſcribere diffuſius ſuperſedi.adde qꝫ uelle omnia recenſere quæ matronarꝝ mollis ornatus : quæ luxurioſus cultus expoſcit lōgum eſſet & ſuperuacuum.multa ad ornatum.plurima ad oris decorē ptinēt. huius gratia gumi.ceruſſa quā Strabone autore Troglodytarum

Speculum
Purpuriſſus
Ceruſſa
Tetanothra
Volſellæ
Pſillothrum
Reticula
Inſolare
Nil opus ſpeculo
Calamiſtrum
Ciniflontes qui cinerarii
Antiæ diſcerniculum
crinalis acus
cincīni
cinaſona
Sapo
Mattiacæ
Pilæ
Ad oris decorem
ceruſſa

Ad oris decorem Ceruſſa

fœminæ ſibi diligenter inducunt: Melinum: Stibium: Purpuriſſus: Lomentum: fucus: alumen: lac aſininum: Smegmata: Dentifricia: pſillothrum: dropax: Volſellæ: callibleפharum Coſmotica ad capillos uenuſtandos: & compluria alia parantur: Illius uero cauſa: Gemmæ in

Ad ornatum

terdum aureis umbilicis ad ornatum capitis pectoris & brachiorum compræhenſæ: Margaritæ quæ & bac cæ: unde monile baccatum: uniones: elenci: crotalia: co-

Baccæ

ralium: eſopa: murenulæ: ſpirulæ: monilia. ſtrophia: ca- ſtulæ q̃ Perizonia & p̃cinctoria: Inaures ſtalagmiũ: reti cula: mitellæ: Capital. Calática. redimicula: faſciolæ: ga lericuli: frõtalia: dextrocheria: torques brachialis: anuli

Caſtulæ Perizonia

gemmoſi: Veſtes bombicinæ argento auro diuiſæ: peri ſcelis armillæ galbea ſpinter: ſpathalia: ſemicinctia quæ & uétralia auro fimbriata. ſocculi. crepidulæ ſuberatæ gemmis interdum uariegatæ matronam dimidia ma

Semicinctia

iorem referentes. & id genus plurima coemũtur. Adeo ut quicquid mũdus muliebris uocabatur ſarcinæ uiri

Suberarae crepidulae

les ſint: minus dico: etiam ut ĩquit Seneca militares. & ita quid addãt ad cultum non habent amplius nec ex cogitare poſſunt foeminæ: niſi ueſtiũ crebras & prope

Mundus muliebris

quotidianas ex forma ſpetieq; mutationes: quales ho- die induunt etiam ĩ proſtibulis Diobolaribus damná- das quibus in ſummo patẽtibus fit ut ne adulteris qui dem plus ſui in cubiculo quam in publico oſtendant: hinc ad reliqua quibus utilius & ſibi & maritis operã

Lanificium

tur tranſeamus: dicturi primo de lanificio quod caſtas matronas impenſius decet: Vnde. T. Liuius pro ſigno probitatis & Ouidius ut pudicam oſtenderẽt inuentã ſcripſere Lucretiam a uiro Collatino iuuenibuſq; Tar- quiniis inter lucubrantes ancillas lana operantem: & Diuus Hieronymus ĩſtituens Virginem Demetriadẽ: habeto inquit lanam ſemper in manibus uel ſtaminis pollice fila deducito.

COlus penſa continet e quibus fuſo fila ducunť i cuius ima parte apponūt ut facilius & melius ne re poſſint id quod per ſimilitudinē Spondilum dicemus.Fuſum Cloſter aragne filius ipſa uero linum inuenit.hunc pollice infami & indice digitis uerſando nētes fila deducūt.Nent etiam ad tramā lanitium fœmellæ machinulā quandam uerſantes quā Rhumbū non ineleganter appellabimus: Vnde Propertius de Rhumbo magico: Staminea rhūbi ducitur ille rota: Sed meo periculo etiā Verticillum hoc nomine ſignificabis a ſpetie Rhumbi militaris.Penſa a pendēdo ſignificāt lanæ liniue manipulos quos nōdum neuit manus ſuper colum corpulentā extenſos uel extendēdos: Ouidius Lumen ad exiguū famulæ data penſa trahebāt.Fila quoq; denotāt.Verg.de textrice:Excuſſi manibus radii reuolutaq; penſa.Per linū autē intellige & genus illud cādidiſſimū ex ægypto quo noſtræ mulieres Parmenſes præ cæteris ad colū impēdio delectanť: & plurimum inde lucrifaciunt:Cottonū nonnulli & Carbaſum per coniecturā uocant.Bambaciū uulgares.Indocti bōbicem.litterati Xylon ſiue goſſipion.hic goſſipinæ & Xylinæ ueſtes olī ægypti ſacerdotibus gratiſſimæ.Pēſa ipſa quaſillis cōtinentur quæ a qualis per diminutionē Calathi etiā græce dicti ſunt .Romani ueteres quaſillū Thalaſionē appellarunt ut ſcribit Varro. Vnde Thalaſii nomen in nuptiis frequentabāt ad lanificium nouas nuptas inuitantes:ut referūt Pōpeius & Plutarchus ī ꝓblematibus.huic accedit ꝙ nubētes uirgines comitabať colus lana cōpta & fuſus cū ſtamine

ACus ad ſuēdum paranť & ornādum ut notat Pōpeius.hæ in ſūmo pilulā habent.illæ foramen quibus utunť ſutrinæ officinæ & phrygiōes qui acu pīgunt a phrygibus inuētoribus dicti.noſtri ex re acu pictores uocitāt. Acum ipſam filum duplex trahētem ipellunt anulo punctato.quem medio addentes digito

Colus
Fuſus
Spondilus
Rhumbus
Penſa
Cottonum
Carbaſus
Bambacium
Bombix
Xylon
Goſſipion
Quaſilla
Quali
Calathi
Thalaſio
Thalaſius
Acus
phrygiones
Acupictores

Digitale
Forfex
Forficule
Forceps
Formum
Forpex
Forpicula
Glomera
Texendi
Ars

digitale nuncupant:alias digitorũ eſt tegmentũ.Vtunt & forſicibus ad panos ſecãdos ut ĩ ueſtes cõponãt ſarcinatrices & domi ad plurima matrõæ ut uidemus: ſed hæ uerius diminutiue forſiculæ dicent.Forcipe autẽ a Cynira primo inuẽta forma ideſt calida fabri ferrari i uerſare cõſueuerunt :at Forpex quæ rectius forpicula: cum paruula ſit ad capillos tonſoribus dat:Texẽdi uero artẽ ad quã pertinẽt Radii.pectines. Glomera quæ ĩuolucra:Forago:ſtamẽ:Trama:Subtegmẽ:Verticilli:& cõplura alia cõſulto prætermittimus:Raræ imo nullæ diuites matronæ: Illuſtres reginæ quibus ſolis Gynœcia ponunt textrices inuentæ:niſi interdum relaxandi animi gratia ad Zonulas:reticula & alia nugamẽta.cũ ĩ hoc ægyptiorũ ſiue Palladis ut eſt apud Platonẽ ĩuento ſeſe exerceant pauperculæ mulieres: quæ in gurguſtiolis noctes dieſq; radio & pectine uictum quæritant. Mihi præterea animus eſt de artificibus eorũq; inſtrumentis opus incœptum ad Vmbilicum adducere in quo diligens lector & curioſus rimator & ſcrupuloſus indagator cõpluria inuenies quæ nunc forſitan hic:& alibi inter legẽdum nõ addita culpabis: Ipſorum autẽ artificum & eorũ pcipue qui fœmellis aut ſeruiũt aut pplacent uiſum eſt(ne quod diximus uaniſſimum crederes)hæc paucula noĩa ſubnectere:Aurifices: Argẽtarii:Bractearii:Gẽmarii.Cælatores .Scalptores. Fictores Lanarii . Sericarii. Linteones : Textores . Polymitarii Fullones.Infectores.Lanifici.Carminatores.Panniculãrii. Pelliones.Sarcinatores.Patagiarii.Limbularii.Phrygiones.Reticularii.Zonarii.Sutores.Calceolarii.Crepidarii.Vitrcarii.Tornatores.Cupedinarii.Inſtitores.Circitores.Nugiuendi. Preſtigiatores qui intericcto uelo ſupra id ipſum minutas quaſdam nobis oſtentant imagunculas:quaſi puppas loquaces ac omnimodas geſticulatrices rixantes inter ſe concurſanteſq; per ludicrũ ut quotidie uidemus.

De artificibus opus

CVnabula gynœcio iure danda ſunt ad infantiũ lactentium quietem & educationem:quam præſtare debent mulieres omnes etiam ſi reginæ fuerint lacte ſuo proprios filios nutriendo: ut ſint integræ matres:ut eorꝫ magis dilectrices:Vt liberi quoqꝫ ipſarum maiore deſiderio & pietate teneant:Infantis namqꝫ aliorſum ex oculis illa amolitio uigorẽ maternæ flagrantiæ ſenſim atqꝫ paulatim extinguit:ipſe uero affectione erga ſolam nutricẽ occupat: Ac ꝑpterea quicunqꝫ ita nutritus matrẽ amare uidet: amore non naturali ſed ciuili & inopinabili diligere exiſtimatur. Adde quod non fruſtra creditum eſt ad fingẽdas animi corporiſqꝫ ſimilitudines lac quemadmodũ & ſemẽ plurimum conferre:Cauẽdum igitur eſt ad lactãdum ingenuum bene ĩgeniatis primordiis quæ adhibet ne ſerua ſit:aut ſeruilis:& ut plerumqꝫ aſſolet externæ aut ruſticanæ nationis:ne informis:ne impudica:quod preſertim in fœmella obſeruandum eſt:ne deniqꝫ temulẽta ut refert. A. Gellius in noctibus atticis:Si lacte ouiũ alti hæduli pilo teneriore:& ſi caprarũ agni lana duriore ueſtiuntur: quid boni uel mali exiſtimas lac nutricium puerperiis alaturꝫ:Quæ non poteſt igitur lactis inopia bonis moribus & ciuilibus præditam nutricem ad lactãdum filium conducat:quẽ uagiẽtem flẽtemue cunarum motu:crepitaculis:puppis:cantu:& ſi ætas requiret munuſculis demulcebit: Quæ poteſt ipſa lac ꝑbeat:ipſa ubera diſtenta admoueat:nõ enim fœminis natura quæ nihil unquã fruſtra mammas quaſi quoſdã uenuſtiores neuulos ornandi pectoris cauſa:Sed liberorum alendorꝫ gratia hinc ĩde affixit:e quibus papilla per quam lac trãſmiſſum educitur: Admonendi obiter ſunt parẽtes:ut die Luſtrico liberis ſuis ĩ Baptiſmo nomen generoſum imponãt ad hõis dignitatẽ nõ nihil adiiciens:qualia ſunt Valerius Saluius Fulgẽtius Cato :Prudẽtius: Chariſius gratioſus:Theodorus dei

Educatio

De nutrice digna

Lac nutriciũ

Mammæ fœminis

Papilla

Euthicus

Cunabula
Cunæ
crepundia

Puerperæ
Puerperium

Obſtetrix
Ancilla
coſmeta
Librariæ
Gerulæ
Nutrices
Veſtiſpicæ
Internuntiæ

O nos fœlices

domum: Athanaſius immortalis: Chryſoſtomus os aureum: Polydorus multi numeris: Euthicus Fortunatus & Fauſtus: Macarius beatus: Macrobius Longæuus: Pamphilus totus amans: Ptolomeus pugnator: Theophraſtus diuina eloquẽtia: Dorothea Dei munere data: Glycerium dulcis amor: Agatha bona: Camilla Ingenua: Polyxena multum admiranda uel hoſpitalis: Adde ꝙ interdum diuinare eſt nomẽ imponere: quod ſit morum atq; fortunæ indicium: Caueant preterea: ne pueri cum trimatum exceſſerint immodice cibis & quiete utanť. Nam pueros impuberes cõpertumeſt ſi plurimo ut ille inquit cibo nimioq; ſomno uterentur hebetiores fieri atq; hinc elici tarditatẽ: ac eorum corpora ĩprocera fieri: minuſq; adoleſcere: Cunabula autẽ cunas & lectulos appellamus: ubi in crepundiis hoc eſt linteolis ueſtibus bullis faſciolis & id genus cæteris puellos nutricare cõſueuerunt: Plinius in .xi. Semeſtris locutus eſt Crœſi filius in Crepundiis: quo prodigio totum id cõcidit regnum. Fœminas uero ipſas ex partu recentes puerperas teſte proculo iurecõſulto nuncupamus: & quod enixæ fuerint puerperium: At mulier quæ in ſecundis deducendis: in cõuerſione uuluæ & reliquis: puerperæ operam auxiliatricẽ præſtat obſtetrix dicetur: nam ſeruiens domi ancillla: ad ornatũ domiæ Coſmeta noĩať. Vt librarias: Gerulas: nutrices: ueſtiſpicas. Internuntias q̃ mediatrices omittã: ſeruos etiã paternos: alũnos: formoſos aſſeclas: ꝓcuratores calamiſtratos: & in lũgam ſecurãq; libidinẽ exectos ſpadones ſub quibus nominibus ut inquit Hieronymus adulteri deliteſcunt. Ita ut ſæpius maritoꝝ quãtula ſit portio. hoc ſolum pro affectatæ breuitatis neceſſitate ſufficiat. O nos fœlices ſi ſine uxoribus eſſe poſſemus. Sed nõ niſi fœliciores quibꝰ cõtigit pudica dulcis prudẽſq; Tori genialis ſocia & cõiuga qualẽ. L. Amabiliã me adeptũ Deo maxumo optumoq; optumoꝝ opitulatori gratas ago gratias: quã id horæ cubiculũ ĩtrãtẽ

nõ poſſũ nõ ſequi : & ipſũ mox cubiculum proſequi.

CVBICVLVM CAPVT. VI.

Cubiculum
Cumba
Cubilia

CVbiculum quod a cumba quã lecticam ſabini uocabant deductũ uidet̃ autore Põpeio : Antiqui a cubando locum dixere : ut ſcribit Varro. Vbi ſtratis cubilibus id eſt lectis cubabãt: Seneca ad Luciliũ. Quid ꝑſunt multa cubicula? in uno iacetis: iuxta quã ſententiam ipſe uno cõtentus ad excuſationẽ hæc adiiciam qui multa uolt cubicula: qui plures coenationes: qui culinas. & cætera : ponat ut lubet: ſingulo℞ habet archetypon. Neoterici dormitorium cubiculũ camerã appellant: qua dictione etiã uſi ſunt ueteres. Sed ĩ alio ſignificatu: nam cameræ tecta ſunt deuexa & incurua ut teſtant̃ Seruius & Marcellus. Hinc cõcameraræ. Papinius ĩ Siluis. Effulgẽt cameræ uario faſtigia uitro in ſpecies animoſq; nitent: nam uitrũ cameris addi cœptum ſcribit Plinius: & Seneca ad Luciliũ. xiii. Niſi uitro inquit abſcõdit̃ camera. Fiunt autẽ per teſtudinẽ. quæ in ædificiis dicit̃ ſolariũ deuexum a forma teſtudinis aquaticæ : ut autor eſt Nonius: Verg. In foribus diuæ media teſtudĩe tẽpli : nõnulli fornicẽ dixere a Democrito ut uolũt excogitatũ. Hinc fornicari eſt aſſumere ſpeciẽ fornicis. i. curuaturæ. Plin. in. xvi. Populus cõtra oĩa inferiora pandat̃: palma e cõtrario fornicat̃: fornicẽ alias lupanar uocamus a fornicibus & criptis ĩ quibus proſtabant meretrices. Hinc fornicariæ: & fornicari meretricari eſt ſoluto cũ ſoluta coeunte ut diſtinguũt Theologi. At uiri & uxoris ad dormitionẽ locus græca dictione Thalamus nuncupatur. Inde Epithalamium ſacer hymnus in nuptiis: quale Apollo primus cecinit cũ Thetis Peleo nupſit : A cubiculo uero cubicularis ueſtis: & cubicularii quos ad miniſteriũ cubiculi habere ꝓſertim prĩcipes cõſueuere. Vitruuius coetẽ

Dormitoriũ
cubiculum
Camera
cõcamerare
Teſtudo
Fornices
Fornicariæ
Fornicari
Thalamus
Epithalamiũ
Cubiculari

Procoetion
Antithala
lamus

thalamum uocat unde procoetion antithalamum di/
cemus:ut apud Pliniũ ĩ epiſtolis:niſi legendum ſit pꝰ
tius proceſtrium ut notauimus.

Lectus
Torus
Fulcrum

LEctus ĩ quo cubantes quietem capimus:uel a col/
lectis herbis:ut antiqui factitarunt:unde & torus
uel potius ꝙ fatigatos labore diurno mortales
ad ſe aliciat:autore Pompeio.Fulcri quoq; nomen ſor
titur.Seruius Fulcra ſummas lectorum partes ĩterpre/
tatus eſt apud Verg.illud:Fulgent genialibus altis Au/

Spondæ
Lora

rea fulcra toris.Ipſe uero exiſtimauerim fulcra:uel ip/
ſam ſtructuram:uel ſpondas toralis ſtructure ſignifica
re:a quibus faſciæ quæ lora apud maiores ducebanť:
ueluti nunc apud nos aſſerculi ligna quadrata:tabellis
ingeſtis culcitras lintea & reliqua lecti ſtragula ſuſtine
re ſolét:cum fulcire ſit ſuſtinere.A. Gellius de flamine
loquens:Neq; apud eius lecti fulcrum capſam eſſe cõ
ſtrue aut ferro oportet.Sueto.in Claudio:Adhibebant
omni cœne & liberos ſuos cũ pueris puelliſq; nobili
bus qui more ueteri ad fulcra lectorum ſedentes ue/
ſcerentur Non improbandam tamen cenſeo illorum
opinionem qui fulcra lecti pedes dixerunt : hi græce

Clinopodia
Clinopale

Clinopodia:nã clini lectus & Clin idion lectulus:Clino
palem Domitianus coitus frequentiam & aſſiduitatẽ
uocabat:uelut lecti paleſtram.

Scannum
Scabellum

SCãnum & ſcabellũ quid ſignificent dilucide oſtẽ
dit.M.Varro in libris ligũæ latinæ:ubi ait:qua ſim
plici ſcanſione ſcandebant in lectum non altum
ſcabellum ĩ altiorem ſcannum De ſcãno aliter ſupra:
ſubiicitur & pedibus.Oui.in arte : Et caua ſub tenerũ

Hipopodion
Suppedaneũ

ſcanna dediſſe pedem . unde quod græci hipopodi
on.latini & ſuppedaneum & ſcabellum appellant.

Culcitra
Tomentum

CVlcitra ad quietem parata dicitur ꝙ in ea tomẽ
tum raſura e panis lineis a fullone carduis detra
cta inculcetur Macrob.in ſatur.de dicteriis augu
ſti.Relata inquit ad ſe magnitudine æris alieni quam

quidam æques rodum uixit excedentem ducẽties ce-
lauerat culcitram emi cubicularem in eius auctione ſi
bi iuſſit & ꝑceptum mirantibus hanc rationem reddi
dit.Habenda eſt ad ſomnũ culcitra in qua ille cum tã-
tum deberet dormire potuit.Per hyemen plumea cul
citra cõmodior: æſtate lanea uel goſſipio repleta.quæ
Matta utilior habetur:& talis qualem Senecæ Attalus — Matta
preceptor laudare ſolebat:quæ corpori reſiſteret:& in
qua ueſtigium apparere nõ poſſet:ad hoc nõnulli cul-
citrã e corio uentoſis follibus ſpiritu tumefactã ad cu — Ventoſa culcitra
bitum ſubſternunt:& follis nomine appellãt: Tomẽtũ
uero ipſum farcimẽ dicet culcitræ ex quacũq; re: ſiue
ex fœno & palea:ſiue ex coma harundinũ:quod anti-
qui Circenſe:ſiue ex pluma olorina gallinacea anſeri- — Circenſe
naue:ſeu ex Xylino uel lana fuerint refertæ:quales cõ-
mendarunt olim e lingonico tomento.hinc Martialis — Lingonicum
Oppreſſæ nimium uicina eſt faſcia plumæ Accipe lin-
gonicis uellera raſa ſagis.Suetonius ĩ Tiberio. Druſo
autem adeo alimenta ſubducta: ut tomentũ e culcitra
temptauerit mandere.Ferunt Heliogabalum impera-
torem non cubuiſſe facile in acubitis:niſi qui pilum le
porinum haberent:aut plumas perdicũ ſubalares: ſæ-
piuſq; mutaſſe culcitras:Auguſtum Cæſarem cõtra nõ
cubuiſſe quidem toro:niſi humili & modice inſtrato.

CEruical pluma refertum ſubiicitur capiti: unde a — Ceruical
ceruice teſte Priſciano nomẽ accepit: nãq; eo de-
litiæ proceſſere:ut ſine hoc inſtrumẽto durare iã
ne uiroꝝ ceruices poſſint.Martialis:Tige caput nardi
folio ceruical olebit: Perdidit unguentum cum coma
pluma tenet. Scribit Suetonius ĩ lecto Neronis adhuc
pueri circa ceruicalia deꝑhenſas ſerpẽtis exuuias fuiſ
ſe:quos in armillis auro incluſas aliquãdiu geſtauit.

PVluinus & hypocoriſma puluillus a pluma ut — Puluinus
puluinar.Apuleius in aſino aureo: Quatuor eu-
nuchi confeſtim puluinis compluribus uentoſe

tumentibus pluma delicata terreſtrem nobis cubitum perſtruunt:ſed & ſtragula ueſte auro ac murice Tyrio depicta probe cõſternunt:ac deſuper breuibus admodũ:ſed ſatis copioſis puluillis:aliis nimis modicis quis maxillas & ceruices delicatæ mulieris ſuffulcire cõſueuerunt ſuperſtruunt: Plinius .in.xxxiii. Summæ apud exterros licẽtiæ fuerat poculo aureo puluino ſubdito Philippum Regem dormire ſolitum: & Seneca ſcribit de beneficiis ſecundo Archeſilaum ſe teſte contentum amici pauperis & paupertatem diſſimulantis uerum ægroti ſacculum pecuniarum puluino ſubdidiſſe Puluini ad ſedẽdum quoq; poſiti.Iuuen.Equeſtria notans de puluino ſurgat equeſtri . Præterea & Areolas terram ellatam inter duos ſulcos in hortis hoc nomine ſignificamus. quæ porca a porrigendo in agris dicetur:alii porcas ſulcos uocant in ſegete rariores.

Equeſtria Puluini

Areolæ Porcæ

Toralia

TOralia ad uſum tori ut nomen indicat : autore Marcelo fuere. Hora.in ſer. Et tyrias dare circũ illota toralia ueſtes: Super linteola namq; ponere ſolemus Stragulas ueſtes purpureas:quas tyrias appellat:uel candidulas ut per æſtatem decet: ſeu uirides pictas & uerſicolores.& Nonius Plagæ inquit grande lineum tegmen:quod nunc torale uel lecticariam ſyndonem dicimus: quarum diminutiuũ eſt plagulæ: ubi per ſyndonem lecticariam pannum lineum ad uſus lecti accipere debemus.Hoc enim nomine ſignantur e lino panni albicantes:quos ad uſus tori Lodices etiam nonnulli dici poſſe exiſtimarunt.Mart. Lodices mittet docti tibi terra catulli:Item ſuo diſticho.Nudo ſtragula ne toro paterent iunctæ nos tibi uenimus ſorores. ſed toralia etiá omnia lecti ſtragula uocamus. Primus omnium priuatorũ Heliogabalus poſtea ro.imperator toros aureis toralibus texit ut ſcribit Lampri. Stragula ipſa a ſternendo notant quicquid culcitræ ſternitur. autor Varro.Plinius in Orchomeno tota ſubruũt ar/

Plagæ Plagulæ

Syndones

Lodices

Stragula

ua talpæ.quarum e pellibus cubicularia uidimus ſtragula.& Tranquillus refert Claudium Cæſarem nemi nem uiſitaſſe ægrum.niſi prius explorato cubiculo cul citriſq; & ſtragulis pretētatis & excuſſis.P ræterea ſtragulas ueſtes aulea & tapetes uocitamus. Iuriſconſultus inſtratum omnem ueſtem quæ ſternitur appellat. — Veſtes ſtragulæ; Inſtratum

GAuſape genus eſt ſtragulæ ueſtis groſſioris utrīq; uillos habentis.uel una tantum e parte.cui nō diſſimiles ſunt Centones. Macrobius. Scrophæ cadauer ſub centonibus collocat. ſuper quos uxor cubabat.Mart.de Gauſape diſtichon eſt.Stragula purpureis lucent uilloſa tapetis Quid prodeſt ſi te congelat uxor anus.Amphitapetes quoq; ueſtes utriq; uilloſæ. autore Marcello.qui Lucilium adducit.& Varronis teſtimonio utitur in Mannio ſcribentis: Alterum bene acceptū dormire ſuper Amphitapete bene molli.alii amphimalla etiam dixere.Pli.Patris mei memoria cœpere amphimalla noſtra ſicut uilloſa uētralia: nam ex altera tantū parte Villoſa heteromalla dicuntur.Gauſapa optima & prætioſi Tapetes: ut ſcribit Strabo in quinto geographiæ uellere patauino texuntur:tapetes ipſi tegmina ſunt uariis picta coloribus:& figuris Vnde Bæluata legimus Tapetia a bæluis quæ in his texūtur:Vergil.Inſtratos oſtro alipedes pictiſq; tapetis. Silius Italicus:Sydonio fulgentem ardore tapeta:Vellera inquit Strabo mediocria habent patauini: e quibus prætioſi tapetes texuntur .ſordidi in his uilli Fratilli uocantur quod per terram ferantur. — Gauſape; Centones; Amphitapetes; Amphimalla; Tapetes; Fratilli

AVlæa ſtragula uerſicoloria:ut ſcribit Seruius enarrans Vergilianum illud: Aulæis iam ſe regina ſuperbis aurea cōpoſuit ſponda:ſic ideo dicta ſunt q; in aula Attali regis pgamenoꝝ in Aſia prīo inuēta fuerīt:Babylon quidē colores uarios picturæ prīa ueſtib⁹ dedit hic babylonica.Petroni.arbiter de pauone: — Aulæa

Babylonica
Attalica

plumato amiĉtus aureo babylonico:at aurum intexere in Aſia Attalus Rex inuenit: unde nomen attalicis: Propertius Porticus aulæis nobilis attalicis. Silius:quæqꝫ attalicis uariata per artem Aulaeis ſcribunt acu: Is poſtea decedens po.ro.reliquit haeredē.cuius ut īquit Pli. hæreditas romanoꝝ mores afflixit: ita enim opulentiā externam amare & non ſolum admirari didicerunt. Inter aulaea ſunt quas cortinas eccleſiaſtici ſcriptores & uernaculi appellauere: Sūt ſiparia ad ſcenas exornandas ſunt & quæ Periſtromata dicuntur. picta & uerſicoloria: Vnde apud Plutarchum legimus: Regi perſarum Themiſtoclē reſpōdiſſe. Sermones hominū periſtromatis uerſicoloribus perſimiles eſſe. Et.n.ut in illis cum extendunt ita & in his formas figuraſqꝫ apparere: contractis uero abſcōdi eaſdem atqꝫ corrūpi: quare ſibi tempore opus eſſe: Cicero in philip.ii.cōchiliatis Cn. Pompei periſtromatis ſeruoꝝ in cellis lectos ſtratos uideres. Et Plaut.in pſeudolo: Ita ego ueſtra latera loris faciam :ut ualide uaria ſint:ut ne periſtromata æque picta ſint cāpanica: Sūt & quæ Peripetaſmata ad ornandū locum ſuſpēſa extēdunt: Intellexit de his Horatius ī ſatyris: Interea ſuſpēſa graues aulea ruinas in patinā fecere trahētia pulueris atri: M. Cicero ſexta in Verrē. Quid illa attalica tota ſicilia nominata ab eodem Heio peripetaſmata emere oblitus ē. Stragulis uero ad uſum tori nō tantū lineis laneiſue pictis. & bombicinis utunt. ſed eo deliciæ luxus ꝓceſſere. ut Drauci quidam Paticiue ꝑ cæteris Illiterati.e fece olim etiam triuiali cū fortuna nō caecutiret. nunc uero podice leui uel mētula ſeſquipedali inter patricios ꝑſides antiſtites adnumerati nō niſi argēto auroqꝫ intexta faſtidiant. ꝑterea quod peius quod deteſtabilius. Conopoea. periſtromata. terreſtriaqꝫ ſtragula . Nō ſatis fuerat inaurare parietes & lacunaria. uerſicoloria facere pauimēta: argētea aureaqꝫ ueſte cōtectū ſōnos cape uoluit & luxuria ut nihil deeſſet bōbicina ſtragula argētū &

Cortinæ
Periſtromata
Siparia

Peripetaſmata

In luxum

aurum calcare: quorum multi Ingenui litterati boniſq; moribus pauperes ad uictus neceſſaria fortuna uere cæca aduerſante īdigētiſſimi emergere nō poſſūt & per Xenodochia ab Hircano primū conſtituta: per cōpita etiam ſæpicule animas ponunt: hoc tamen unū ad cōſolationē accedat: q̄ omnium fere iſtorum quos in cedere ellatos uides bracteata fœlicitas eſt. Inſpice (bonos ſemper excipio) & ſcies ſub iſta tenui membrana dignitatis quantum mali iaceat: inſpice ac penitus conſidera & uidebis totidē eſſe aurato uellere arietes: igitur quotidiana eorum ora dicere inuenias: rationibus multa ꝓdige ꝓfuſa: & in ſemet nihil: plane quidē uillas opipare: ut inquit Apuleius extruunt & domos ditiſſime exornant: ſed in hac rerum affluentia nihil eſt indignum p̄terq̄ ipſe dominus ædiū. Illas itaq; ædificiorum ſpecies in quæ tanta ꝓfunderunt amœniſſimas & extructiſſimas dep̄hendas: aulas æmulas urbium cōditas: domos uice tēplorum exornatas: familias numeroſiſſimas calamiſtratas: opiparam ſupellectilem: omnia affluētia. oīa ornata: p̄ter ipſum dominum: qui ſolus Tantali uice in ſuis diuitiis Inops egens pauper nō quidem fluentum illum fugitiuum captat & fallacis undæ ſitim: ſed ueræ beatitudinis & ſincæræ uitæ: & prudentiæ fortunatiſſimæ eſurit & ſitit: Sed iam nos lare nō ſine muſis paruulo contenti hos intra ſepta refertiſſima uere eſuriētes relinquamus: & interim ſub conopœo altiore iam nocte ſecuri dormitum concedamus.

Fœlicitas Bracteata

Arietes aurati

Inops ī diuitiis

COnopœū genus ē tētorii linei lanei uel bōbicini: quod ad euitādos culices & muſcas circa lectos explicare cōſueuimus. Horat. ī milites romanos ī uehēs: īterq; ſigna turpe militaria ſol aſpicit conopœū Proptius ī tertio de Cleopatra. Fœdaq; tarpeio conopœa tēdere ſaxo: eo. n. p̄cipue utebāt̄ Alexādrini: quia ibi ex nilo culices abūdāt: ut refert Herod. Nā conops græce latine culex: hinc a Strabone geographici opis

Conpoeum

Conops Conopios

xiii.dictum eſt conopion Herculem œteos colere quo/
niam eos a culicibus quas conopas uocant liberauit.

D Iſpoſito autē ornatoq; lectulo qua rōne cubādū
ſurgēdūq; ſit:& quid poſtea ciuiliter faciēdū bre
uiter ſcribere nō idecēs fore exiſtimaui.In faciē
igiť pͥmus dormiat qui ſtomacho ībecillis eſt:quo ī nu
mero magna pars urbanoꝝ:oēſq; fere litteraꝝ dilecto
res inueniunť.Id.n.digeſtionē adiuuat:nec ſinit pituitā
excreſcere calorē naturalē augēdo :Supinus ſōnos ne
capiat qui ſane mētis eſt.Is nāq; cubitus ſtomachū læ/
dit.Apoplexiā grauioreſq; ſæpicule morbos īducit: cū
cerebrū neruos ac renes fluidus humor inficiat : fœti/
dūq; oris halitū facit. Primo autē ſomno homini qui
ſanus eſt:qui bene ualet in latus dextrū mox in ſiniſtrū
quieſcere utiliſſimū eſt:ueꝝ humeris ſemper & capite
ellatis.ſomnus ipſe qui ſopor & græcē υπνοσ ē animi
ī medium ſeſe receſſus.Qui bene cōcoxit mane tutiſſi/
me ſurgere poteſt:cui ſtomachus ex īdigeſtione crudū
ructat is quieſcere ī lectulo atq; paululum redormire:
ut monet Cornelius celſus:& ſi cōcoquere ſomno cor
pulētiæ q̄ firmitati ſit utilius.Ideo athletas uolebāt ci/
bos ābulatione pficere:& puigilio cibi pcipue uicunť.
Vbi autē quis ſurrexerit leuare ſi poteſt aluū debet ex
creando cōtinue mucoſæ pituitæ ſaliuā:ſi quam noctu
cōceperit:capillū ad uerticem uorſum pectere:auriſcal
pio ſordibus uerminātibus aures purgare: nares emū
gere.Os aqua pſertim æſtate fouere : lauare manus &
faciē:ſudarioq; lineo & extergere & puluiſculo ungui
ne laticeue odorato linire aut irrorare poterit : mox
ueſtibus forēſibus corpori ad ignē ſi pruinoſa hyems
fuerit decenter aptatis ædibus exire : Rei diuinæ ut ſe
gratū exhibeat intereſſe:pro ſalute deo pces fundere.
pro peccatis oblatiunculā elymoſinalē errogare :hinc
exercitationi ſe tradere debet:quæ teſte Fortunatiano:
ſi quid indigeſtum adhuc inſederat deducens corpus

Cubitus pronus

Cubitus ſupinus

Cubandi ratio

Somnus

Concoquere ſomno

Forenſia

Exercitatio

firmat:& longam adoleſcentiam reddit:ita tamen ne laſſitudinẽ inducat. Optimum igiť erit equitare quod coxis & ſtomacho ꝓdeſt.hortos irriguos & pomaria ſuburbana comitibus catellis ad uenationes inuiſere. Iactu miſſilium:folle pugillatorio ſpiritu tumente: pila trigonali ꝑdura:quam nũc Florentinam ae paruulã appellant:& curſu modice: ut eſt apud Auicẽnam ſeſe exercere:Negocia ſua amicorum clientum reipublicæ ue curare:Domuitionẽ ut prandeat deinde capeſſere. Ipſe cibus ſimplex ſit:utpote homini utiliſſimus aduerſus plurimas ægritudines: coaceruatio namq; ſaporꝫ peſtifera:& tot condimenta ad edendum ſaturos cogẽtia perniciosiora creduntur.unde Diodorus Ichthyophagos tradit uitam per omne fere tempus ſine morbis ducere ꝙ ſimplici piſciũ cibo utanť.hinc Socrates ſuadere ſolitus erat illos cibos potuſq; uitãdos qui ultra ſitim famemue ſedandam ꝓducant appetentiam. Cauere ꝑterea oportet ue nimia feſtinatione deliciať: ne deſideriũ edendi:quæ eſt Peredia & Orexis modũ excedat.Cõferret igitur ſanitati cõſeruandæ: & ciboꝝ minutatim illa diuiſio:quæ facit ut calor facilius cõficiendo expediat:ut Ariſtoteles autor eſt:& a cibo ſeſe ſubtrahere cuius exceſſus corpori putrefactionẽ inducunt. Auicẽnas uæhemens inquit repletio in qualibet diſpoſitione uitanda:ſiue ex cibo:ſiue ex potu ꝓcedat. quæ crapulæ nomine ſignificatur. Sumpto autẽ cibo ab omni corporis cõmotione uæhemẽti: & animi mẽtiſq; agitatione horis ad ſummũ duabus ſupſedendũ eſt:mox domeſtica tractare:& ſi altius ſol ꝓgreſſus longioribus diebus noctem terræ umbrã tardauerit meridiari ideſt meridie dormire:ꝑcipue ſomno quiete placidiſſima ſponte ſubrepente:Illoq; citule fugato ad animi relaxationem:non ut aleones ad auaritiam teſſeris & alueolo: ſiue latronibus inſidioſis: pictiſue tabellis ludere:uel cellã librariã intrans legere: ut plus ſciat &

Equitatio
Pugillatorius foliis
Pila trigonalis
Domuitio
Peredia
Orexis
Ciborum exceſſus
Crapula
Nox
Meridiari
Somnus
Aleones

melius poterit.hinc domo exire aduenationem:uel ad negocia reuertiq́ꝫ: poſtea & membra prius menſa dapibus frugaliter inſtructa:deinde lectulo ſplendide delicateq́ꝫ ſtrato ſaltem poſt ſeſquihorã a cœna recreare: quod ciuile erit & proſperrimæ ualitudini conſeruandæ plurimum conducet. Sed in primis & ante omnia obſeruet qui diutius qui conſtantins ualere & uiuere cupit:ne paſſerculos ne gallos gallinaceos imitet̃: quibus coitus eſt frequentior:Hippocrates diuina uir ſciẽtia coitum uenereum morbi caduci ſpeciem exiſtimauit:Et Cantes mihi proauus paternus iuriſconſultiſſimus ac philoſophiæ non ignarus:interroganti per iocum quando coeundũ eſſet ſerio reſpondit:Cum te ipſo fieri uolueris ĩfirmior: poſſem multoꝝ ad id citare teſtimonia:unũ hoc Cornelii celſi:ut medoſtiæ propinquius nõ omittendũ cui adſtipulat̃ Petrus aponẽſis cõciliator : Concubitus neq́ꝫ nimis concupiſcendus neq́ꝫ nimis pertimeſcẽdus ẽ:rarus corpus excitat:frequẽs ſoluit.Idẽ ĩterdiu peior eſt noctu tutior: ita tamẽ ſi neq́ꝫ illũ cibus:neq́ꝫ hunc cũ uigilia labor ſtatim ſequit̃.

Coitus

Cantes grapaldus

Concubitus nocturnus Diurnus

PEcten quo capillus explicatur. Calphur.in bucolicis Nais & implicitas comebat pectine comas. Capilli enim a quibus capillitium & capillamentum pectendi ſunt:ꝑterea ſemel in hebdomade lixiuio ſaponeq́ꝫ lauandi ad ĩmunditiã tollẽdã ex humiditate ꝓuenientẽ quæ pediculos in aliquibus generat:nã ſemper humidũ eſt caput ꝓpter cerebrum quod humiditate abundat.Vnde & capillos habet:ut ſcribit Ariſto. in problematis:& in ſecundo de partibus animalium: Sunt tamẽ qui uel ad ſanitatẽ:uel ad crines denigrandos caput non lauẽt:prima capilloꝝ tincturã Medea ut eſt apud Euſebium euangelicæ præparationis decimo excogitauit:Cõmendat̃ epapheresis a mollibus coma gradatim formata:oportet & illos tondere:barbã quoq́ꝫ radere italico ritu.Ad hæc parandus eſt tonſor

Pecten

Capillitium Capillamẽtũ

Pediculi

Capilli

Denigratio capillorum Epapheresis Tondere Radere

cũ nouacula & forpiculis:quibus etiam ungues ſecat: & uibriſſas pilos e naribus tollit. Tonſores ipſi ĩ Italiã e Sicilia uenere poſt Romam cõditam anno quadrin gentesimo quinquageſimo quarto adduxit. P. Licinius Mena:autor Varro:antea intonſi fuere. Ouid. in faſtis: Hoc apud intõſos nomẽ habebat auos. Primus oĩum radi quotidie inſtituit Affricanus: ſequens Diuus Au guſtus cultris uſus eſt:poſt annos autem ter ſeptennos flore genas ueſtit iuuenta:ut eſt apud Macro. & Cenſo rinum. Nos tamen ante uigeſimum barbatos uidimus Pubeſcere uero quarto decimo teſtis eſt Aphrodiſeus Chalcidius in Thimeum Platonis:& iureconſultus. Pe ctẽ itẽ quo utuntur textrices: Ouidius:Illa etiam ſtan tes radio pcurrere tellas Erudit & rarum pectine den ſat opus:Pecten quoq; raſtellum:Idem: Hæc modo ue rebat cum raro pectine pratum : & cratem notat den tatam ſtilis ferreis. Pecten etiam plectrũ quo ĩ citharis pulſandis chordas tãgimus . Silius. dulcius Oeagrios pulſabat pectine neruos. Et pectines piſciũ genus ſunt qui ſaliunt & extra undas uolitant ſeq; ipſi carinant. Horatius. Pectinibus patulis iactat ſe molle tarentum. Pectines item e ferreis ſtilis. quibus ad linum enodan dum ad lanam canabem ac ſtupã explicandam utun tur reſtiarii in primis lanarii & domi fœmellæ. Plinius in xix. hamos appellat:nam de lino loquens Pectitur ĩ quit ferreis hamis. At ĩ homine pecten dicitur ſub um bilico pilis hirſutus. Iuuenalis Inguina traduntur me dicis iam pectine nigro.

Tonſores

Radi quo tidie

Barbati

Puberes

Plectrum

SVdarium līteolum dicitur ad ſudorẽ tergendum unde nomen & diminutiue ſudariolũ quo nares emunctas purgamus · Catullus ad Marrucinum. Nam ſudaria ſethaba ex hiberis miſerunt mihi mu neri Fabullus & Veranius. hæc amem neceſſe eſt. Item Remitte palliũ mihi meum quod inuolaſti ſudariũq; ſethabum: Suetonius de Nerone fugiẽte ex urbe. Ad

Sudarium

Sudariolum

opertoq; capite & ante faciem obtenſo ſudario equũ aſcẽdit quatuor ſolis comitantibus:& mox:ligato circa collum ſudario prodierit in publicum.Cõmendant e Rhemenſi tella ſubtiliſſima ex lino a rhemis populis galliæ qui adhunc extant cõmunicata quoq; aliis galliæ populis textrini gloria.

Speculum

SPeculum:q in eo homines imaginem ſuam imo ſe ipſos aſpiciunt ex uerbo ãtiquo:Macrobius de Hortenſio:fuit enĩ ueſtitu curioſo & ut bene amictus iret faciem in ſpeculo quærebat:ubi ſe intuens togam corpori ſic applicabat ut rugas non ſorte ſed induſtria locatas artifex nodus aſtringeret .Tranquillus in caligula:Vultum ad ſpeculum componebat i omnẽ terorem ac formidinem.Seneca in queſtionibus naturalibus inuentum fuiſſe ſcribit:ut homo ſe ipſum noſceret:de formis in ſpeculo intelligeret quicquid corpori deeſſet redimendum eſſe uirtutibus:formoſus ut infamiam uitaret: iuuenis ut flore ætatis admoneret: illud tempus eſſe diſcendi & fortia audendi : ſenex ut indecora carnis deponeret: & de morte aliquid cogitaret:ad hoc rerum natura facultatẽ nobis dedit noſmetipſos uidendi: fons cuiq; perlucidus aut leue ſaxum imaginem reddit.hinc Socrates diſcipulos ſuos ſpeculis uti uoluit:autore Laertio: ut q formoſus eſſet curaret impendio:ne dignitatem corporis malis moribus dedecoraret:qui turpis operã ſedulo daret: ut uirtutis laude turpitudinẽ tegeret.At Demoſthenes græcæ princeps eloquentiæ ante ipſum ſpeculũ quaſi ãte magiſtrum cauſas meditabatur:& a ſpeculo(quod nos cum orandum eſt ſæpicule facimus)pronunciandi cõgruẽtiam petebat.Specula autem quæ primum ſydone inuenta ſunt:optima apud maiores fuere brũduſina ſtanno & ære mixtis: nam ſtannum uitro additum lucida reddit ut ſcribit Aphrodiſeus. Prælata mox ſũt argentea:primus fecit Paſiteles magni Pompei ætate

Inuentum ſpeculum

Tempus diſcendi

Naturale ſpeculum

Speculis uti

Formoſus notet

Specula primo

Brunduſina

Argentea primo

nuperq; credi cœptum eſt certiorem imaginem fieri auro appoſito auerſis: Caua ſpecula maiorẽ iuſto ima/ gimem repræſentantia: ſi aduerſus ſolis radios teneantur appoſitum fomitem accendunt. Fiunt & paruula quodámodo ſpecula e uitro: quibus ſeniores præſertī utuntur: ut clarius uideant & melius: cum oculis adhi/ bita res maiores oſtendant: ocularia triuiales: litterati conſpicilia dixere & Specilla.

Caua ſpecula

Ocularia

Conſpicilia

AVriſcalpium eſt ſcalpẽdis auribus & ſordibus ex trahendis accomodatum: ueluti dentiſcalpiũ den tibus. Martialis in apophoretis de auriſcalpio p/ miſſo lemmate: Si tibi moroſa prurigine uerminat au ris Arma damus tantis apta libidinibus. Item de den/ tiſcalpio: Lentiſcũ melius ſed ſi tibi frondea cuſpis De fuerit: dentes penna leuare poteſt. Dentifritium uero medicamen eſt ad dentes potiſſimũ dealbandos: quod fit ex pumice: cadmia: cinere cornu ceruini: & ſale ar/ moniaco: ut ſcribit Galenus in pharmaceuticis. ſed no bilius ex margaritis in polinem reductis.

Auriſcalpiũ

Dentiſcalpiũ

Dentifritiũ

VNguenta e diuerſis unum odorem ſortita ſunt: autore incerto: cũ prius p ſe fragrarent ſingula. ueluti opobalſama: ſtacte: Moſchos qui uulgo mu ſcus. Ratio faciẽdi duplex ut dicit Plini. xiii. Succus & corpus: ille olei fere generibus. hoc odoribus conſtat: illa ſtymmata hæc hediſmata dicunt. at e ſiccis odori/ bus diapaſmata. nã feces magmata noĩant. iliacis tem poribus nõ fuere. primum quidẽ ſe inueniſſe refert ca ſtris Darii expugnatis alexandrũ ĩ reliquo apparatu cepiſſe ſcrinium unguentoꝝ. nec conſtat quando pri/ mum romæ penetrauerint. Antiocho certe aſiaq; de/ uictis urbis anno quingẽteſimo ſexageſimo quinto. P. Licinius Craſſus Iulius Cæſar cẽſores edixerũt. nequis unguẽta uenderet exotica. quæ ſunt externa. At poſtea uoluptas ut honeſtiſſima eſt admiſſa. adeo ut lini non ſolum. ſed perfundi quidam uoluerint. L. Plotium pro ſcriptũ a triũuiris in Salernitana latebra odor unguẽ/

Vnguenta

Muscus

Stymmata

Hediſmata

Magmata

Diapaſmata

Exotica

ti prodidit. Vidimus inquit & ueſtigia pedũ tingi quod
M.Othonẽ monſtraſſe Neroni principi ferebãt.Primi
autẽ Parthi:ut aiunt cõmendandi halitus gratia odo/
ramentis uſi ſuut. In alabaſtris optime ſeruant̃ ſuper/
uacui profecto luxus habenda: Ilico enim expirant &
uoluptate aliena parant̃:nam qui odorẽ gerit ipſe fere
nõ ſentit.hinc Socrates in balneis pedes unxit in aerẽ
a capite unguẽtũ ſpirare dicẽs:a pedibus uero ĩ nares
prouenire.Vtimur his & hac noſtra tẽpeſtate.ſed præ/
Cyprius — ſertim puluiſculis inter quos Cyprii cõmendantur: &
puluis — liquoribus odoratis. Apud antiquos etiam mortuis
adhibita ſunt.unde exiit illud Ennianũ Tarquinii cor
Myra — pus bona fœmina lauit & unxit: & Maronis muſa ce/
Myropola — cinit corpuſq; lauant frigẽtis & ungunt.Plinius de un/
Myropoliũ — guentis ſcribẽs:honos hic ad defunctos pertinere cœ/
Myrotheciũ — pit.Græci Myra dixere a quibus Myropola uẽditor:
Myropolium taberna:& Myrothecium unguẽtorum
repoſitorium:nomen acceperunt.

Arca — ARcã & hypocoriſticos arculã ut Var. ſiue arcellã
ut Põpeius:dictã exiſtimãt ꝙ ab ea clauſa arcent̃
Arcula — fures:nã quæcũq; ĩ ea fuerĩt dũmodo recluſa nõ
Arcella — ſit tutiſſime habent̃. Arcas & menſas argẽteas primũ
Capſa — habuiſſe Heliogabalum ſcribit Lampridius : ex græco
Capſula — Capſas uocitamus:& diminutiue capſulas:& capſellas
Capſella — dicimuſq; capſas librarias:numarias:farinarias: ueſtia/
rias:in quibus libri:numi:farina:ueſtes:continentur.

Veſtis — VEſtis a uelãdo uel potius ut.M.Var.ſentit a uelle/
Vellus — re nomẽ mutuat̃:quod eſt uniuerſæ ouis lana ſic
dictum ꝙ ante tonſuram lanam uellebant ut idẽ
Veſtimentũ — tradit in Re ruſtica :generale eſt uocabulum omnium
quibus corpus tegit̃. Sed & ſtragulas ueſtes dicimus:
ueſtimentum uero pars aliqua : ut placuit Pompeio:
Veſtium — Veſtium nomina alia a forma : alia ex græco : multa
nomina. — a colore:nõnulla aliis a cauſis ſunt deducta. Vt Cyclas
Rhenones — Diplois ametiſthyna:emdromis:multicia : Rhenones:

Pelliceæ:ſaraballa.purpurea.dibapha. cōchyliata quæ Oſtria ab oſtro.Tyrianthina.Iacynthina.Roſea.cocina Ianthina.uiolacea.Leucophea.Noegeum.crocota.chlamys.abolla.lena.ſagum.lacerna.epheſtris quæ ut plurimum diuiſa ſuperinducitᷣ armis.Paludamētum:ſintheſis.Scutulata ſcutulas Vndulata quæ Cymatilis undas exprimentes.Polymita.pexa:cui cōtraria Depexa trita amiculum.ſtrigia:laneæ e ſuccida lana:maſtrucæ:colobia.Ependyte.epitogium.palium.phrygia.attalica.galbanum.prætexta:clauus unde latus clauus ſenatorius. trabea.toga.Poderis. Recinium .peplum.ſtola Talaris & fœminea quā ābit limbus uel inſtita.cucullus.penula ad iter & pluuiam quæ ſcortea.Mantellis.forēſia.Dalmaticæ.ſuparum tunica camiſia.ſubuccula.interula.intuſium.caligæ.tibialia.ſuccinctoria perizoma cāpeſtre quod ſubligaculū.Braccæ.Coturnus.ſoccus & diminutiue ſocculus.calopodia e ligno.Pātophilae. Phæcaſea. Baxeæ.Patitii quaſi patentes:Calceus ſolea ſandalium & cōpluria alia.Inter quæ ſunt uerſicolores uarios colores referentes q̈libus nunc per æſtatē ſericis utimur. Quæ ſecundo bello punico mulieribus olim Oppia lege ut ſcribit Liuius & Valerius max.iterdictae ſunt:eſt Petaſus Tiara.galerus :ē pileū:eſt capitiū quibus caput tegitᷣ:eſt Thorax qui uel laneus ſiue argēto auroq; itextus aut bābacinꝰ ſericuſue a nobis ſupponitᷣ Camyſiae & ligulis ex aluta tenui pelle concinnata'æratis capitibus annectitur caligis:licet manicatus ſit.Iuue. Viridē thoraca iubebit afferri:& Sueto. ſcribit Aug.Caeſarē uſum laneo ſubucculæ Thorace:aliter fortaſſe interp̄tabuntᷣ id uerbū nōnulli:& huic ueſti magis aptū magis quadrans nomē excogitabūt.Diſcere meliora non pudet:melioribus cedere.nō erubeſcimus . nam iuxta illud Priapi. Nos nappæ ſumus & puſilla culti ruris numina.Parturiant ſi quid elegātius cōceperint.Difficile equidem ſcio imo difficillimum eſſe nō diffitebūtᷣ

Epheſtris
Scutulata
Vndulata
Lanerum
Latus clauus
Stola
Limbus
Inſtita
Penula
Scortea
Campeſtre

Calopodia
Sandalium
Verſicolores ueſtes

Galerus
Pileum
Capitium
Thorax
Aluta

ueſtibus dare noīa:ꝓterea & rebus pluſculis q̄bus ho
die utimur: cū q̄dam ī totum ab antiquo ritu a ueteri
forma q̄dam ex parte īmutatæ ſint a nobis :& muta
tæ īdies mutent̄.Ita ut ī ueſtibus diuinandū ſit:niſi uo
luerimus noua formare uocabula queādmodū & no
ua induimus & mutamus genera ueſtiū.Qui hodie eſt
cycladatus cū fimbriis:ī craſtinū erit ſine his cum ſca
pulari tunicatus:mox lacernatus : interdū togatus:ali
q̄uando ſemitogatus:nunc patagiatā ueſtē ſumet Ezo
midam:nunc ſine patagio manicatā ſiue manuleatam.
Sunt enim ueſtiū quædā manicatæ:aliæ ſine manicis:
Ezomidæ has Ezomidas:illas cheridotas græco noīe appellam⁹
Cheridotæ nōnulli macrocheras:manicatis & maxime ultra bra
chia & uſq; ī primores manus uti Romæ atq; in omni
latio indecoꝝ fuit:unde Affricanus Pauli filius .P.Sul
pitio Gallo īter reliqua quæ illi obiectabat illud quoq;
ꝓbro dedit :ꝙ tunicis uteret̄ manus totas operiētibus
& apud Vergilium Romulus latinus uitio dat phrygi
bus ꝙ manicatas ueſtes haberent:nā inquit: & tunicæ
Scapularis manicas et habēt redimicula mitræ.Scapularis uero a
Patagium ſcapulis quas tegit nomen accepit.At patagium ipſum
Fimbriæ dicet̄ quod ad ſummā tunicā aſſui ſolet.Fimbriæ circa
Bombicina extremitates.In uſu apud omnes fere magis ſūt lanea
quæ ueſtimēta.Bōbicina etiā:olim nobilium nūc quoq; inſi
Serica moꝝ ſine ulla diſcretione quæ ſerica a ſerico quod de
Sericum pectunt ſeres populi nominantur:Bōbicina uero a bō
Bombices bice.Sunt enim Bōbices uermiculi ex quibus Necyda
Necydalus lus aranearum more fila emittentes ad ueſtes luxuſq;
mortaliū.Prima hæc retorquere rurſuſq; texere inue
nit in Coo mulier Pamphile.In Ceo ut Varro nō frau
dāda gloria excogitatæ rationis: ut denudet fœminas
ueſtis bōbicina:apud nos ad prolē ſeruati in papiliōes
Papiliones exeūt qui oua parturientes emoriunt̄.Hæc Aprili mē
ſe inter mām as a mulieribus habita per pauculos dies
uermiculos educunt : qui foliis celſi arboris in ſtoriis
papyraceis nutriti creſcunt ad minimi fere digiti ma

gnitudinē:clariq; & tranſlucidi facti cōportant̄ ī ramu los geſtinos ubi penſa euomētes illa nidulo ouatæ for mæ quo includunt̄ circumdāt:poſtea ſole ſiccata arte ad fila trahunt̄: e quibus uarie īfectis ueſtes plurifariā & texunt̄ & cōponuntur. Primus Heliogabalus impe rator Holoſerica ueſte uſus eſt: cuius cōtraria ē Subſe rica nō in totum ſerica. In ueſtibus apud maiores luxu riam percrebuiſſe inter cætera indicio eſt exemplum L. Luculli de quo apud Plutarchum & Horat. in epiſto lis. Plinius quoq; aſſerit Agrippinam Claudii pricipis uxorē edente eo certamen nauale īdutam fuiſſe palu damento auro textili ſine ulla alia materie. Veſtimēta ipſa ad corpus fere omnia Zonis aſtrigimus ī quibus aur& pecuniā portarunt antiqui ut oſtendit. C. Grac chus apud Au. Gellium in noctibus Atticis: hinc dice bat Alex. Seuerus īperator. Miles nō timet niſi ueſtitus calciatus & ſatur habens aliquid ī zonula. Suetonius ī Vitellio zona ſe aureorum plena circūdedit. Apul. i. vii. Pretioſiſſimis moniliū & auro monetali zonis refertis īcīcta: & ī Euāgelio Nolite poſſidere aurum neq; argentū neq; pecuniā in Zonis uris inqt Ieſus Seruator: ad has nri Marſipia folles & crumenas ſcorteas ſiue ſericas argēto ue & auro ītertextas ad numiſmata portanda appēdūt: his fibulas ex ferro orichalcho auro & argē to addimus ad ueſtē ſubligandā unde Fibulare cīgere & diffibulare diſcingere & fibulā reſoluere Statius ī Thebaide: torto chlamydē diffibulat auro: Bullas etiā ad ornatū: q & dimiutiue Bullulæ dicunt̄: unde Zona Bullata & balteus bullatus. Sūt attamē Cīgula q̄ nodo tm̄ facto idē operent̄. Veſtes aūt ipſæ æſtate p̄ſerti dili gēter inſpiciēdæ ſūt: mouēdæ ex arculis & excutiēdæ p ſeruos ueſtiſpicos quibus illarum cura eſt credita: ne ti neis pabulū præbeāt: nā ī lanis & quibuſuis lanitio cō fectis puluerulētis maxime naſcunt̄ tineae īpendio ro dētes ut ſcribit Ariſtoteles. Inſtrumētū ad hoc habere ſolēt uel e lobis milii indi. i uel ex ſetis ſuillis Scopinā

Holoſerica
Subſerica
Luxuria in ueſtibus
Zonæ
Aurum monetale
Marſipia
Crumenæ
Fibulæ
Bullæ
Bullulæ
Veſtiſpici
Scopina

Muſcarium Bubulum

quam uocitant : uelut antiquiores muſcarium bubulũ ex bouis cauda:de quo Martialis.

Sordida ſi flauo fuerit tibi puluere ueſtis
Colligat hunc tenui uerbere cauda bouis.

Muſcarium Setaceum · Mirum

Hinc muſcarium ſetaceum eleganter appellare poterimus a ſetis ſuillis:ut illi a cauda bouis bubulũ dixere: mirũ eſt quod refert Plinius. Veſtem quæ fuerit in funere a tineis non attingi.

Alueolus · Teſſera · Talus · Latrones · Schachi

Alueolus tabula luſoria qua hinc biſſeno puncto illic quadris diſcoloribus notata utimur ad luſũ Talorũ teſſerarum & latronum . Teſſera ipſa Cubus eſt græce ut Iul.Pollux & Gel.oſtẽdũt. Talus uero aſtragalus a quo aſtragalizontes apud Pli.talis ludẽtes Latrones uero calculi nominãtur : & ſcachi triuialiter: At ſcruppis nouem certamus : in tabula in qua uiciſſe eſt continuaſſe ſuos.

Loculi · Locelli

Loculi & per diminutionẽ Locelli dicunt̃ capſulæ minores:in quibus numi ſeruãtur.Mar.ĩ apopho. de loculis eboreis: Hos niſi de flaua loculos ĩplere moneta:Non decet argentũ uilia ligna ferant.Item de ligneis. Si quid adhuc ſupereſt in noſtri fece locelli Munus erit:nihil eſt:ipſe locellus erit. Apule. Iubet nobis protinus gaudii ſui gerulis decem aureos : ut ipſe habebat e ſuis loculis adnumerari:& Suetoniꝰ ſcribit Galbã e peculiaribus loculis Cano tibicini mire placenti dediſſe pecuniam.

Numus · Nomiſma · Aes ſignatũ primo · Pecunia · Rude aes · Aerarium · Aes alienum · Argentum ſignatũ prĩo

Numus uero ſiue nomiſma a lege:quæ græce nomos:non natura quippe:ſed lege & principum inſtituto cudit̃.Primus Seruius Tullius rex Romanorũ æs ſignauit nota pecudis:unde pecunia:niſi potius a pecoribus:ut Varro:nam maiores quod habebant ex pecoribus habuerunt.Rudi ære hoc eſt nõ ſignato antea Romæ uſos perhibẽt:ſignatũ eſt poſtea. inde ærarium locus publicæ pecuniæ : & æs alienum quod debemus. Argento autem ſignato ante uictoriã de Pyrrho populus romanus minime uſus.Signatum

eſt primo. Qu. Fabio conſule annis quinq; ante primũ bellum punicum: anno urbis conditæ quingenteſimo octuageſimo quinto. Nota bigarum & quadrigarum: hinc bigati & quadrigati. Liuius druſus in tribunatu tertia parte æris argento mixta numum percuſſit ſigno uictoriæ: inde uictoriatus: Aureus numus poſt annos duos & ſexaginta q̃ argenteus autore incerto ſignatus eſt: hunc præcipue Italia bilanciola: quam Simbellam dicemus an iuſti ſit ponderis examinat: ueluti aurum & argẽtum probant Coticula an primæ an ſecũdæ uenæ ſit: uel adulterinum: nam & monetam aliquando: quæ tam aurea q̃ ærea uel argentea ſic nominata uidetur: q; & precii & autoris nos ſigni impreſſione admoneat: Quicumq; inquit firmicus habuerit horoſcopum Sub cygno erunt monetarii id eſt monetæ cuſſores ſignatoreſq;: Plutus primum in uſus coeacervare ſeruareq; pecunias monſtrauit. At balearici nec aureo nec argẽteo numo utebantur: quos ad inſulam afferri etiam prohibebant cauſam reddentes: Gerionem Chryſauri filium auro atq; argento opulentiſſimum quondam ab Hercule bello expugnatum. Exiſtimabant enim id quod eſt ſeſe cum argẽto & auro carerent facile omnes uitæ inſidias euaſuros: hinc Diogenes ĩterrogatus cur palleret aurum quia multos inquit habet inſidiatores. A numo auaritia in mortales ĩrrepſit quæ fons & origo ĩnumerabilium malorum ne dicam omnium fœnus quæſtuoſam ſegnitiam parturit: quo gentes: ut in dies uidemus exhauſtæ periclitantur: Vnde fœneratores harpyæ dici poſſunt elegãter & uere tanquam mortalium labores depaſcentes. Breui namq; omnia ad ſe trahunt: nec tamen unquã (quod illis pro ſupplitio datur) in tantis opibus cupiditates extingunt: ignari terram in quam brutorum more feruntur quantulam eſſe mundi portionem: ſiue potius punctum ut plurimi tradiderunt: terreniſq; omni-

Bigati
Quadrigati
Victoriatus
Aureꝰ ſignatum primo
Simbella
Moneta
Seruare numos primo

Aureꝰ pallet
Auaritia
Fœnus

Fœneratores qui
Harpyie
Terra punctum

In Auaros

bus quis inhiant inſitam a natura mortalitatem: non contemplantes præterea q̃ exigua terrenorũ telluriſq; particula cadaueri detur poſt diſſolutionem: cæteris omnibus ad hæredes ſæpicule ridentes tranſeuntibus quibus ipſi nullo labore partis fruũtur ad uoluptates: dum illorũ animas ex ſentẽtia æquiſſimi iudicis perpetuo carceri ad centrum terræ demerſo mancipatas ſcelerum ultores Plutonii miniſtri pœnis meritis afficiunt: nam & Plato ut theologos taceam chriſtianos tyranni animam facit excruciari poſt morté ab ultoribus: & Trimegiſtus Ergo inquit ne his inplicemur uerendum tantundem cauendumq; eſſe cognoſce: Incredibiles enim poſt delicta cogent credere: non uerbis: ſed exemplis: nec minis: ſed ipſa paſſione pœnarum: & mox: Omnia pro uitæ meritis aut delictis: tanto poſt mortem ſæuioribus ſubiiciuntur: quanto multa forſitan fuerunt celata dum uiueret. Præſcia enim rerum omnium diuinitate reddentur perinde. ut ſint pro delictorum qualitatibus pœnæ:

Vſurariæ uorax Infernus

Quam chriſtiane

Lucerna

LVcerna dicta eſt a luce: uel a lychno. autores Ser. & Varro: oliuum illi infunditur ut ardeat & ſplẽdorem diutius elychnium emitat unde apud Plutarchum legimus Anaxagoram a Pericle negotiis impedito deſtitutum & mori cupientem dixiſſe. cum ille eum oraret: ut ſui gratia uiuere uellet: O Pericles & q lucerna indigẽt infundũt oleum: At ro. Imperator Heliogabalus balſamũ infudit. Hic eſt Heliogabalus qui mulieres nunq̃ iterauit præter uxorẽ: qui nunq̃ minus centũ ſextertiis cœnauit: hoc eſt argẽti libris triginta: qui calciamentum nunq̃ bis induit: qui e ſolido argento lectos habuit & triclinares & cubiculares: q omni tunica aurea uſus gẽmas calciamẽtis addidit. Cubicularis dicitur quæ in cubiculo tota nocte ardens ſeruatur. De hac Mart. Dulcis cõſcia lectuli lucerna Quicquid uis facias licet tacebo. Item: O quæ prælia quas utrinq; pugnas fœlix lectulus & lucerna uidet. Apule

Heliogabaluſ

ius exiſtimauit inuentā ab aliquo amatore ut cupitis per noctem dulcius potiretur. Paruula eſt & ſæpe pen ſilis a Lampyride noctiluca cicidellæ nomē adepta & unico ellychnio contenta: nam habemus in ſupellectile & dimyxon & trimyxon & polimyxon a duobus tribus pluribuſq; angulis & naribus ex græco omnia pendentia: cum fierent olim ex argilla a figulis teſtæ appellatæ. hinc poeta: teſta cum ardēte uiderent Scintillare oleum & putres concreſcere fungos.

Lampyris
Cicidella
Dimyxos
Trimyxos
Teſtæ

HOrologiū eſt quo dies horis diuidunt: quarum nomen non minus annorum .ccc. Romæ ignoratū eſſe credibile eſt: nā duodecim tabulis nuſquā nominatas inuenies: ut in aliis poſtea legimus: & quidē ante meridiē eo uidelicet q̄ partes diei bifariā tum diuiſi meridies ab ortu ad occaſū diſcernebat. Alii die quadripartito noctē ſimiliter diuidebāt: idq; ſimilitudo teſtatur militaris: ubi dicitur prima ſecunda tertia & quarta uigilia: autor Cēſorinus. Sed a quo Romæ horologia ſint inuēta incertū eſt: hoc ſatis cōſtat ſolaria primum appellata: q̄ ex ſolis ūbil ci qui gnomon uocatur umbra horæ cognoſcerentur. Id primus apud Lacedemonios Anaximenes Mileſius excogitauit: dictūq; eſt ab ūbra ſciotericō Pli. ita ſcribit: prīceps Romanis horologiū ſtatuiſſe āte duodecim ānos q̄ cum Pyrrho bellatū eſt ad ædē Quirini. L. Papirius curſor cū eam dedicaret a patre ſuo notā a Fabio ueſtali ꝓditur: ſed neq; facti horologii rationē nec artificis nomē exprimit: nec apud quē ſcriptum inuenerit. M. Varro. primū ſtatutū in publico ſecūdum roſtra ī colūna tradit. bello punico primo a. M. Valerio Meſſalla conſule Catina capta ī Sicilia. deportatū inde poſt annos triginta q̄ de papiriano horologio traditur. anno urbis quadrigēteſimo ſeptuageſimo ſeptimo: nec congruebāt ad horas eius lineæ paruerūt tamē ei ānis undecentū. donec. Qu. Martius Philippus q cū. L. Paulo fuit cenſor diligētius ordinatū iuxta poſuit. idq; munus īter cēſoria opa gratiſſime

Horologium
Horæ
Vigilia prima ſecunda tertia quarta
Solaria
Gnomon'
Sciotericon

eſt acceptum: etiamnum tamẽ nubilo incertæ fuerunt horæ uſq; ad proximum luſtrum:tunc Scipio Naſſica collega Lanati primus aqua diuiſit horas æque noctiũ & dierum:idq; horologium ſub tecto dicauit anno ur bis quingenteſimo nonageſimo quinto : tam diu po. Ro. indiſcreta lux fuit:quod & ipſum ex conſuetudi ne noſcendi horas a ſole ſolarium cœptum eſt uocari ut ſcribit Cenſorinus. Huiuſcemodi tamen horologia

Clepſydra

proprie Clepſydræ nominantur quod aquam qua ho ræ notabantur incluſam & occultã habebant. Noſtra tempeſtate horologia & quidem publice ex ferro ro tulis dentaticulatis & ponderibus libratis miro arti

Automata
Tintinabulũ
æs campanũ

ficio producuntur:ad horas diſtinguẽdas & Campani æris.quod tintinabulum antiqui: ſonitu ſignificandas inter Automata quæ per ſe mouẽtur numerãda. Fiũt etiam ex ære paruula ſed priuata:& ad eũdem uſum

Horologia
cubicularia
excitatoria
Iſomerinæ
Cæricæ

& ad ſomnos arbitrio noſtro : ut excitemur rumpen dos:quæ cum in cubiculis habeantur cubicularia exci tatoriaue rectiſſime poſſũt appellari.Sũt & e uitro ho rologia quæ harenulam ſiue albicantem puluiſculum quo horæ ſingilatim inuertendo notantur habent in cluſum:horarum autem comprimis ſunt æquinoctia les quæ Iſomerinæ : & temporales quæ uulgares græ ci Cæricas appellant:

matula
matella
matellio
Lotium

MAtulam & matelllam ut alii etiam matellionem & laſanum uas ad lotium ideſt urinam uocitabi mus: Græci ſcaphium: Iuuenalis:& ride poſitis ſcaphium cum ſumitur armis:de matella Martialis in apophoretis:Cum poſcos crepitu digitorum & uerna

Laſanum
Scaphium
Aqualis

moratur: Ah quotiẽs pellex culcitra facta mea eſt:ſed laſanum & Scaphium ad excrementa uentris aliquan do:De matellione Cicero in paradoxis:Quid enim cẽ ſes inquit ſi .L. Mumius aliquem iſtorum uideret ma tellionem Corynthium cupidiſſime tractantem cum ipſe totam corynthum comtempſiſſet : Vbi de aquali

ideſt uaſe ad aquam intelligemus ī quo ſignificatu & Matula & matella ab autoribus ponuntur.

LAtrina locus priuatatæ ſordium a latendo Lucius Columella : Immundis quæcumq; uomit latrina cloacis: Apuleius de Aſino aureo libro nono: Oīa prorſus ut ī quandam cœnoſam latrinam in eius ani/mum cōfluxerant uitia: Foricæ uero loca publica ſunt in quibus licet omnibus uentrē exonerare: nam foria ſtercora dicunt & præcipue liquidiora ut eſt apud Pō peium: de Foricis Poeta ſatyr. Inde reuerſi condu/cunt foricas. Cloaca enim locus cauus nuncupat quo publicæ ſordes eluuntur a cloacare quod eſt inquina re: ſiue a coluēdo ut alii ſenſere : cuius appellatione & Tubi & fiſtulæ cōtinent ut inquit Vlpianus : Cloacas publicas Romæ fecit manibus plebis Tarquinius ſup/bus ut autor eſt Liuius: Plinius tradit id opus factū a Tarquinio priſco . Marcus quoq; Agrippa ī ædilitate poſt cōſulatum ſuffoſis montibus Cloacas fecit oīum operum dictu maximum: namq; ſeptem amnes curſu præcipiti modo torentium per meatus ſubterraneos omnia auferebant: omnia rapiebant: ut refert Strabo Geographici operis quinto: Latrinæ ipſæ ſubdiales quas Andronas dicere poſſumus intra duos parietes ita ꝑduci debēt ut in pariete altero foramen ſit quod Operculo obturatum fetidum fetorem cubiculo red dere nō poſſit: ueꝝ magis cōducet locum facere cubi culo adiacentem quem dormitioni ſeruorum uel cu biculariorum aptiſſimum conclaue dicemus: in cuius pariete fiant latrinæ de qua diximus ſpiramina : nam & latrinas habent domus uel in cubiculis: uel in loco ab his ſequeſtrato ſæpius : quas cæcas nominabimus tubulis fictilibus per medios parietes excrementa ī ca uam lacunam deducentibus: nōnulli e potentioribus præſertim ſellas in cubiculo ponunt familiares: in qui bus uaſa condita oletum ideſt ſtercus excipiunt ꝑ unū

Latrina

Foricæ

Foria

Cloaca

Andronæ

Conclaue

Cæcæ latrinæ

Oletum

Sella familiaris

e famulitio mox exportãdum:uaſculis ad id ex auro: ut eſt apud Martialem Baſſa utebatur:hinc eſt:

Ventris onus miſero nec te pudet excipis auro
Baſſa bibis uitro carius ergo cacas.

& Lampridius refert Heliogabalum Imperatorem onus uentris auro excepiſſe :& in murrhinis ac onychis minxiſſe . Plinius quoq; in xxxiii . ex autoritate Meſſallæ oratoris ſcribit.M.Antonium triumuirũ aureis uſum uaſis ĩ obſcœnis omnibns deſideriis pudendo etiam crimine Cleopatræ.Et quoniam huiuſcemodi ſellæ familiares ualitudinario in primis neceſſariæ ſunt:placuit de illo paucula ſtatim his ſubnectere.

VALITVDINARIVM CAPVT .VII.

Valitudinarium
Valitudinarius

VAlitudinarium locum dicimus quo ualitudinarii & infirmi curantur:ut ualitudinem malam bona permutẽt.Seneca ad Lucilium:tanq̃ in eodem ualitudĩario iaceam de cõmuni malo tecum colloquor remedia conuinco. Item in queſtionibus naturalibus:Non uideo quare ſibi placeat qui robuſtior eſt in ualitudinario:in eo autẽ quid ſupellectilis ponendum ſit referre ſuperuacuũ uidetur : cõportabuntur quæ per alias ædiũ partes erunt cum neceſſitas poſtulabit.Aduocabuntur medici uel Iatraleptæ qui perfrictione & unctionibus curant :uel clinici qui dieta & pharmacis medent̃ : uel chirurgici quos uulnerarios dicimus eũ ſpecillo forficulis ſcalpello quæ láccola cucurbitulis uentoſis & id genus cæteris : Saccaræ catapotia antidota cathartica: pharmaca unde pharmacopolæ: Epithemata quæ a Cornelio celſo pitacia:clyſteria:pyriaſes:balani quæ ſuppoſitoria: cataplaſmata uelut fomenta:Eclegmata:quæ linctus:paſtilli qui tro

Iatraleptae
Clinici
Chirurgici

Pharmacopolae
Balani:
Catapſalmata

chiſci:cauteria uel cauſtica:malagmata:emplaſtra quæ
núc triuiales unguēta:Enchriſta:cærata:collyria Amu
leta:Turunda e filis ad uulnus linamētum: & reliqua
medicamina quoꝝ meminit Galenus in pharmaceu
ticis pro morboꝝ differentia parabunť :quos uarios
ĩpenſius ac multiformes ut oſtenderem a capite more
boni pictoris incœpi particulares ĩ calce finiturus:his Emplaſtra
adiunxi & generales ne quid deeſſet ad cognitionem Linamētum
humanæ miſeriæ:quæ a uitæ innitio ad exitú uſq; tot
tátiſq; ægritudinum generibus:nam ſupra.ccc.autore
Plinio creduntur:ut omittam neceſſariorum & amico Morborum
rum funera prope quotidiana: exilia : proſcriptiones numerus
famem terrerimum genus mortis ut ĩquit Egeſippus.
ueneficia.metus :deſideria.& erumnas . indies uel po
tius in horas affligitur. ut inuocata morte nullum ſit Fames
uotum frequētius. & fœliciſſimi exiſtimandi ſint. qui
myſtica unda renati ꝗ primum ad omniparentem de
um a quo exierunt reuertuntur . Hinc pro miraculo Votum
receptum eſt Xenophilum muſicum centum quinq; frequens
annos uixiſſe.ſine ullo corporis incomodo.
CEphalea ægritudo ē capitis cú dolore ĩter maxi Cephalea
mos ānumerato.ſunt aút ſtomachi & calculorú:
uehemēs eſt etiá dentiú. Vnde Serenus haud fa
cile ē acrē dētis tolerare dolorē cú baccho uiolas de
coxeris ore teneto.caput ĩfeſtát cephalalgia . porrigo.
achoræ.ſycoſis.heterocraneæ.hemicraneae .hydroce Hydroce
phalea a capite in nares deſcendens.phrenitis.mania phalia
uertigo.uigiliae lethargus qnod ueternú ſubetia: Epi Lethargus
lepſia:qui maior:herculeus.caducus. diuinus comitia Epilepſia
lis morbus dicitur.apoplexia ſubita ꝗdam percuſſio. Apoplexia
Deformant caluitium.Areae.Morphea:Ophis.Alope Lendes
tia.At prurire faciunt lendes coitu pediculorum auto
re Ariſtotele hiſt.aĩaliú quinto procreatae: pedicularē
uero morbú ut hoc quoq; tranſeúter enaremus totú
fere corpus infeſtantem græci phthiriaſim appellant:
nam phthira:pediculum dicunt ; de illo ; Serenus.

Noxia corporibus quædā de corpore noſtro:
Progenuit natura uolens abrumpere ſomnos
Senſibus: & monitis uigiles inducere curas:
Sed quis nō p aueat Pherecidis fata tragedi:
Qui nimio ſudore fluens animalia tetra
Eduxit :turpi miſerum quæ morte tulerūt·
Sylla quoq; īfœlix tali langore pereſus Corruit:& fœdo ſe uidit ab agmine uinci :Plinius in xxyi:phthiriaſi quoq; ſylla dictator conſumptus eſt:& Ariſtoteles hiſt. animalium quinto de pediculis: Accidit morbus nonnullis præ nimio corporis humore:& quidem aliquos fœditate obiiſſe proditum eſt : ut Alcmanem poetā & Pherecidem Syrum: naſcuntur & intra cutem & carnem pedicilli pruritum haud mediocrem ſuſcitantes.

Pedicili

Crithe ab hordeo tuberculum eſt ī palbebris naſcēs unde & hordeolū latini:Oculorū autē e quorū pupulis eſt homini uiſus ſenſuū ſi non primus ſaltē ſecūdus ægritudīes ſunt:Ophthalmia a qua ophthalmicus medicus Xerophthalmia Gramiæ:Epiphoræ quæ etiā teſticulos infeſtant:Lagophthalmos:Ectropiū lipitudo argema quæ albugo leucoma:nubeculæ e quibus interdū cæcitas Sors lœto durior omni ut ille inquit : Glaucoma: Scotoma uertigo Egylops Ancylops· & ſuffuſio quā a fluore ex græco uulgus cataractā nuncupat uel quia uiſum ut opinor impediat nō aliter q̄ cataractæ in fluminibus & canalibus liberum decurſum trāſuerſæ poſitæ īpediūt:Ammianus cataractis auulſis ad diffundēdas reprimēdaſq; aquas rigare ſuetas opere ſaxeo ſtructis:Item:ſublatis cataractis undas euagari fuſius pmiſerunt.In portis quoq; ciuitatis cataracta e ferro lignoue demiſſa obſtat īgredi uolentibus.Liuius porta cataracta deiecta erat clauſa : eſt & luſcitio morbus qui Nyctalopia :unde luſcitioſi & nyctalopæ per noctem melius q̄ per diem uidentes:ut eſt apud Theodorum Priſcianum:nam luſcus uitioſus eſt

Crithe
Hordeolum
Viſus
Epiphoræ
Argema

Suffuſio

Cataracta

Luſcitio
Luſcitioſi

unico tantum oculo: quem monoculum coclitem de/ſioculũ etiam: græci monophthalmon dixere. Myops uero niſi admota uidere non poteſt. Luſcus Cocles Monohpthalmus

OZena morbus eſt ulcus naribus inducens mali odoris unde a putore ex græco nomen accepit. Ozena

Lædunt & naſum polypus:coryza grauedo: catarrhus pituita:mucus & rheumatiſmus e capitis diſtilationibus:multaq; aliũde cauſata:at auribus unde auditus procedit Parottides infeſtæ ſunt: tinnitus:& ſurditas. In facie uero & ore prouenire ſolét oſcedo:Rhagades ĩ labris & ano ſciſſuræ:aphthæ: hæmoptoea a pectore ſtomacho iocinoreue deriuãs:cinicoſpaſmos: diſodia:ephelis:lẽtigo: furfures qui etiam capitis ſunt: mẽtagra quæ lichena:& emproſthotonos cum mentũ adhæret pectori:de quibus ſæpicule apud Plinium. Reumatiſmus Hæmoptoea Mentagra Lichena Emproſthotonos

PArulidæ tubercula ſunt iuxta dentes in gingiuis naſcẽtia:ut ſcribit Celſus:dẽtes ipſi ignibus indomiti tabe cauant̃:quæ nõnunq̃ dolorem acutiſſimũ parit: Vua humore e palato depẽdet interdũ. non ſine periculo.nã ut eſt apud Ariſt.primo de hiſt.animalium ſæpius ſtrãgulat .hinc Serenus· Si uero afflictam langor deiæcerit uuam Aut illã toſti puluis releuabit aneti aut cinis ex cochlea. Fauces tumor ocupat q toles:autore Põpeio: tonſilla etiã nominat̃ :angina uero obturant̃ ut plurimum:cuius ſunt teſte Cornelio celſo ſynanchis:cynanchis:& paraſynanchis. Serenus ad anginã. Vere angina ſibi mixtũ ſale poſcit acetum uoluẽdum fauce ſonora. at branchus uocis quæ dicit̃ Raucitas aliis licet ex cauſis accidit tamen etiam cum deſtillationes in Arteriam aſperam defluunt: Parulide Vua Toles Tonſillæ Angina Synanchis

OPiſthotonon dicimus ex græco quãdo ceruix annectit̃ ſcapulis:tetanon cum flecti non poteſt .de quo ut opinor Serenus. Opiſthotones Tetanos

Et ſi ceruices durataq; colla rigebunt:
Anſeris aut pingui torpentia colla fouebit.

Gibbus At gibbus ĩ ſcapulis p̄cipue tumet ĩter uitia corporis nõ morbos numerãdus: a quo gibberoſi:qui fiunt ſi ĩ ſeptima parte arietis habuerunt horoſcopũ ut ſentit Iulius Firmicus in.viii.Quid autẽ differat morbus a ui tio docet Au.Gellius libro quarto noctium atticaꝝ.

Caper Tragos CAper ſiue Hircus & græca dictione qua utitur Mart.Tragos morbus eſt ſub alis propter fetorẽ Hircinum ſic appellatus.Hora.An grauis hirſutis cubet hircus in alis.Catullus Valle ſub alaꝝ trux habi Chiragra Peronychia Verrucæ tare caper:Ab alis autẽ ad ungues naſcunt̃: Chiragra morbus articularis:Paronychia quæ rediuium:Panus pterygium:phygethlon:& uerrucæ quæ etiam in aliis partibus corporis intumeſcunt:Serenus.

Interdum exiſtit turpi uerruca papilla
Hinc quondam Fabio uerum cognomen adhæſit
Qui ſolus patriæ cunctando reſtituit rem:
Id poterit uitium ſanguis curare lacertæ.

Stomachus STomachus ĩ quo cibi cõcoquunt̃ rex corporis & paterfamilias merito nominatur Serenus.

Qui ſtomachum regem totius corporis eſſe
Contendunt niti uera ratione uident̃:
Huius enim ualidus firmat tenor omnia mẽbra:
At contra eiuſdem franguntur cuncta dolore:

Anoneſia Pneumatoſis Elcoſis Diſpepſia Pepſis Ipſius morbi apoſtema:ſingultus: anoneſia faſtidiũ ſi ue nauſea:Pneumatoſis inflatio: elcoſis exulceratio ſi Theodoro Priſciano credimus: & Diſpeſia ideſt mala cõcoctio:quando cibi nõ perficiunt̃:Nam pepſis con coctio.Vnde Pepticæ medicamenta quæ foris adhibẽ tur ad cõcoctionẽ:Stomachus ſubeſt pectori a quo ad anum uſq; interiores morbi homines torquẽt cruciãt Lipotymia Sincopis Hæmoptoea aff ligunt:tuſſis: & pertuſſis inueterata :pneumonea: aſma:Dyſpnoea orthopnoea:phthiſis cardia:pleuretis lipothymia defectio mediocris ſpirituum: & ſyncopis maior ambæ ex corde:ſcintillatio:hæmoptoea ſangui nis excreatio Theodoro Priſciano. de qua diximus

Epaticus morbus:Hydropſis.ſcliroſis.Bilis atra:chole-
ræ.celiacus morbus diſenteria.tormina.liēteria. tenaſ-
mos.ileos .ſcirron ſimile quoddā molæ qua laborant
fœmīæ.lagonoponō.colū.telum.uermina.lombago.ne
phreſis.ſtrāguria.ſubſtillū. dyſuria.lithiaſis calculus in
ueſica.ſatyriaſis cirſocelæ ēterocelæ bubonocele poro
celæ.ſarcocelæ hydrocelæ.epiplocelæ.herniæ uel rami
ces.At phimoſis erit cū glans mēbri uirilis quod faſci
nū:mentulā:& mutonē appellant:ita tegiť ꝑputii pelli
cula ut nudari nō poſſit. Rhagades uero ſycoſis:ficus
& cōdilomata ſedē:hoc eſt podicē infeſtant: ut hæmo-
rhoides:de quibus Serenus. Excrutiant turpes anū ſi
forte papillæ. Agreſtis ꝓdeſt radix ſuper addita porri.
Dulcia cūq; nigra iunges fuligine mella: Apponiſq;
ſup pellit medicia dolorē. Intertrigo autē ex atritu fit
mēbroꝝ æſtate ꝑſertim ſudore ꝓueniēs.Pli.l.xxiiii.uir
gam populi in manu tenētibus intertrigo nō metuať.

Coxēdix uertebra diciť q̄ fœmora trūco annectit
hæc luxata ſi fuerit dolorē monet:hic ſæpiꝰ apđ
Pli.remedia ponunť ad luxatas coxēdices :īfeſtať
& Iſchia quā qui patiunť nō generāt:quod accidit in
oibus aīalibus ut Ariſt.in ꝓble.teſtať.Loripedes quoq;
ideſt claudicātes facit.Serenus. Sæpius occultus uicta
coxēdice morbus. Perfurit & greſſus diro lāgore mo
rať. A coxa uero quæ eadē eſt:ad calcē naſcunť phi-
mata:hoc eſt tubercula:inguinariæ:uarices:chironium
clauus:morticini:callus:flema gemurſa :acrocordona:
tymon:myrmecia:quā latini formicationē alibi etiā ꝓ
uenientē uocitāt.Podagra:morbus ꝑegrinus :unde la-
tinū nomē nō habet:& ꝑniones calcanea ꝑ hyemē ex
ulcerātes:a q̄bus ad morbos q̄ plurimas uel ōnes cor
poris partes occupāt trāſeamus

Ebris plura ſūt genera:quotidiana.q̄ āphimerīos
tertiana:q̄rtana:ūde q̄rtanarii ꝑiodice hemitritæꝰ
cōtinua cauſō epialos ſtegna ſynochus hectica & ephi
meris unius tātū diei & acceſſiōis:de q̄bus ē apud Pli:

Sciron
Mola
Lithiaſis
Hernia
Phimoſis
Faſcinum
Muto
Sedes
Hæmorrhoi
des
Intertrigo
Coxendix
Iſchia
Coxa
Phimata
Myrmitia
Podagra
Perniones
Febris
Quartanarii
Ephemeris

Auicennā: Galenum & cæteros medicos. Eſt in eis
Horripilatio horripilatio leuis motus:frigus:horror:& calor ferui-
dus:a quo latine nomen accepit: Nā a feruore febris
Pyrettus dicitur:ſicut pyrettus græca dictione ab incendio hīc
Lexypyrettos medicamen finiēs febres. Ariſtoteles in
ꝓble.Totius īquit corporis excedēs caliditas ē febris:
alii a morbi feritate deducunt:curant̃ omnes medica-
Cathartica minibus purgatiuis quæ cathartica appellāt phleboto
Scalpellum mia per ſcapellum uenæ adactū:Nā altera cucurbitali
Dieta ſcabies ſuppurationes mēbra liuida & alia quædā le-
Vomitus uant̃: Dieta quoqꝫ hoc eſt uictus tenuis ꝓdeſt īpēſius:
Reiectus cōfert etiam uomitus: quē & reiectum & reiectionem
Plinius & Celſus dixere:inde ægyptii omnis morbos
ieiunio & uomitu curabāt:& bragmanoꝝ Didymus
ad Alexandrū ſcripſit:medicinæ remediū nobis parſi
Parſimonia monia eſt:quæ nō ſolum illapſos poteſt curare lango-
res:ſed etiam procurare ne ueniant.Legimus ī decre-
Abſtinentia tis Pōtificalibus de conſe.diſtin.v. Abſtinētiam corpo-
rales morbos curare quos ciboꝝ ſuperfluitas cōtraxe
rat.Aſclepiades autem uomitum eiecit in libro de tuē
da ſanitate:ut ſcribit Cornelius celſus.Nam oculis ma
xime & dētibus officiēs frigidiora reddit corpora:cō
mendatur & frictio quæ fricatio in nonnullis ægri-
tudinibus : Non improbant̃ & carmina : quæ utpote
uana & magica nunc a ſanctiſſima ueriſſimaqꝫ omniū
chriſtiana religione īterdicta ſunt:Serenus quoqꝫ ſcri-
Carmina ptum reliquit.

Nam febres uario depelli carmine poſſe
Vana ſuperſtitio credit tremulæqꝫ parentes.

Operari autem uidentur ex infirmoꝝ affectione:quæ
& erga medicū & res cæteras cum fuerit plurimū cō-
ferret ad tollēdas ægritudines.Vexat̃ & plurifariā ge-
Affectio nus humanū īnumerabilibus morbis:e qbus paucula
numerabo cōpluria relicturus:ne ſcriptus ītergo nec
dū finit⁹ libell⁹ ēchiridiō excedat.Sūt igit̃ elephātiaſis

quæ elephantia cachexia aurigo regius arquatus icte/
riuſq; morbus :paralyſis quæ hemiplexia .ſtupor.ſpa
ſmus.neruorum dolores:unde neruici:phlegmon:uigi
liæ:fiſtula:ſcabies:impetigo:puſtula:Herpete:lepra:boa Neruici
hoc eſt papula rubens:pſora:phagedena uomica:apo/
ſtema quæ ſuppuratio:furunculus:grādines:meliceria Boa
cerion:gangilia : atheromata ſteatomata eiuſdem fere Apoſtema
generis tubercula:epinyctides:antrax ſiue carbūculus:
nomæ panus:papulæ:bubones :ſtrumæ quæ ſcrophu/ Antrax
læ. Carcinoma cuius ſunt Cacoethes & Thymium Synctexis
gangrena.cancer.alphos quæ uitiligo leuce.Melas.ſyn Syncteticus
ctexis defectio. Vnde ſynctetici:q defecti.Vari & ignis
ſacer:de quo Serenus:

Eſt etiam morbi ſpeties quæ dicitur ignis: Vita noſtra
Languida quo multo torent mēbra calore Bulla

Cum igitur tot ac tantis (ut cætera taceam) uexemur
morboꝝ egritudinibus profecto uita hæc noſtra q̄ ut
flos matutinus eſt:ſiue potius Bulla nec hili fœlicitatis
habere poteſt:nec plurimi quidem ſed nauci facienda: Athanaſia
terrena iſta & præcipue quæ ad gehenā trahunt om Diui
nia aſpernanda : Cæleſtibus uero aſpirandum : in qui
bus quies tranquilliſſima . immēſa lætitia:Vita nullius
indiga:& Athanaſia diuos ex hominibus transforma Caritas
tura poſſidetur:quæ bona bonoꝝ optima facillime(di
cant quicquid uelint irreligioſi) lucrifacere poteſt hu
mana fragilitas : cum unica tantum candidiſſima be
nigniſſimaq; caritate illa promereri ualeat:Hæc exigit
ut proximi dilectores deum amemus:Proximi dilectio
erit non facere illi quod ipſe pati dedignareris : Dei
uero amor cultus eſt : & ueneratio:quæ cum ubiq; tū
in templis præſertim eſt exhibenda:& domi in ſacello
de quo haec paucula ideo ſubiungere cogimur:

SACELLVM CAPVT VIII.

Sacellum
Sacrum
Res diuina
Ieſus Chriſtus
Lararium
Deus Trinitas
Ara
Sacerdos Notet

SA CEllum a ſacro locus dicit̃ in quo res diuina fit : Eſt aut ſacrũ ut exponit Macrobius ex autoritate Trebatii quicquid ergo deorꝫ habetur:Res ipſa diuia ſacrificiũ apud nos ſignificat non ut olim ex uictimis Holocauſtum : ſed ex puriſſimo corpore & ſanguine Ieſu chriſti dei filii redẽptoris humaniſſimi:qui innocẽtiſſimus crucis :patibulũ ſubire:& pro peccatis noſtris ſe ipſum offerre imolandũ nõ recuſauit:Ad hanc principes(licet abſqꝫ magna neceſſitate in locis ꝓfanis fieri nõ debeat(ſacellum in ædibus(ut antiqui larariũ)habere cõſueuerunt.Quod ſi fuerit ꝓ cæteris locis ornati⁹ eſſe debet: utpote ĩquo Deus trinitas indiuidua in qua ꝑ quam & a qua ſunt omnia diuerſat̃: Sit canibus ac reliquis brutis occluſũ abſint reꝝ omnium ſordes: Sit teſtudinatũ cũ pictura uernante:habeat aram marmoream ad orientẽ ſpectãtem:uel ſaltem teſſellam e marmore ĩ aræ medio ſi ea fuerit lignea uel lateritia: Altaria nãqꝫ niſi marmorea ut in decretis Pontificalibus iubet̃ cõſecrari nõ debẽt: & abſqꝫ ſacrato lapide res diuina nõ eſt offerenda:Inſtrata ſit ara linteis,mundiſſimis:Sint puræ ueſtes ſacerdotales noegeũ orarium ſtola manipulus & id genus cætera : Sed magis purus ipſe ſacerdos:hinc Tibullus

Diſcedat ab aris:
Cui tulit heſterna gaudia nocte uenus:
Caſta placent ſuperis : pura cum ueſte uenite:
Et manibus puris ſumite fontis aquas:

Sit Miſſale : ſint candelabra argẽtea uel orichalcea in quibus ponant̃ Cãdelæ:uel cærei:ex punica cæra albi

cantes: & flámam cũ opus fuerit nutricantes: ſine qua Miſſa nõ eſt celebranda: Sit Calix Patina aurata: & q̃ ad calicem ſpectant omia nitidiſſima: Nec ꝓcul amu mulæ ad aquã & uinũ cryſtallinæ p Hierodulũ mini ſtrãdæ: Sit ad cõſpectũ ſacerdotis imago Ieſu crufixi: ſiue tutelaris Diui: quẽ aduocatum dicimus: uel Candiſſimæ Virginis Mariæ effigies nõ Caretano ſed Tẽ perelli ducta penicillo: & talis qualem Iconiam Lucas Euangeliſta coloribus delinuit: ut ad Orandum introeuntes alliciens cũ ueneratione detineat: Vnus enim quiſq; in larario domi colit ſimulacrum eius diui quẽ peculiariter ueneratᷣ: Vnde Lampridius ſcribit Alexãdrum Cæſarẽ: Si cum uxore non cubuiſſet matutinis horis ĩ larario ſuo rem diuinam feciſſe In quo Diuos principes: Sed optimos ellectos: & animas ſanctiores: In quibus Apollonium & Chriſtum & Abraham & orpheũ habuiſſe diciᷣ: Oratio ipſa ſit breuis ex corde: Nam ĩ multitudine uerboꝝ nõ flectiᷣ deus ſed in cordis affectu: ut ex decretis Pontificalibus de cons. diſt. quinta didicimus: & ĩ tertia diciᷣ. Adoratio imaginũ nõ picturam ſed picturæ repreſentationem ueneratᷣ. Sit acerra arca thuraria cũ Thuribulo: nec deſit uaſculum cum aqua benedicta & aſpergillo: cuius roratu uenialia delicta remittunᷣ & inſidiæ Dæmonum cum fantaſmatis fugantur. Sed iam falcẽ a meſſe aliena retrahens ad magis noſtra tranſeo.

Hierodolus
Tutelaris
Diuus
Caretanus
Tempellus
Iconia
Imago

Oratio
Adoratio

Acerra
Aſpergillum

BIBLIOTHECA CAPVT VIIII.

Bibliotheca

BIbliotheca ut ĩquit Vlpianus de legatis tertio ac Põpeius & apud græcos apud noſtros tã libroꝝ magnus per ſe numerus q̃ locus ipſe in quo libri collocati ſunt appellatur: Auſonius Gallus poeta Emptis ꝙ libris tibi Bibliotheca referta eſt.

Doctum & grammaticũ te Philomuſe putas: Plinius in xxxv: Aſinii Polionis hoc Romæ inuentum: qui primus Bibliothecam dicãdo ingenia hominum rempublicam fecit. An priores cœperint Alexandriæ & pergami reges qui bibliothecas magno certamine iſtituere nõ facile dixerim: Strabo coſmographici opis xiii. Ariſtoteles inqt prim⁹ oĩum quos ſcim⁹ libros cõgregauit: & ægyptios reges Bibliothecæ ordinẽ docuit. Primus equidẽ liberaliũ diſciplinaꝝ libros athenis publice legẽdos poſuiſſe dicit̃ Pyſiſtratus tyrannus. Nomen ex græco ſortit̃. nam biblos liber eſt: unde bibliopola uenditor libroꝝ: Theca repoſitorium: hinc cirotheca a manib⁹ Pinacotheca a tabulis deducta: a libris latini librariam uocant Aul. Gel. In libraria ego & L. Paulus cõſederamus: qui illius curam habuerit Bibliothecarius dicet̃: Bibliothecæ ipſæ ad orientẽ ſpectare debent ita libri nõ putreſcunt: ut autor eſt Vitruuius architectus in vi. nam quæcumq; ad meridiẽ & occidẽtem apertiones habent feneſtraꝝ tineis & humore libros uitiant: q̄ uẽti humidi aduentantes ꝓcreant illas & alunt: infundẽteſq; humidos ſpiritus pallore uoluia corrumpunt: Vnde uel in parietibus quidam uel ex tabulis armaria extruunt ad libros cõtinendos: quæ foruloꝝ nomine ſignificari pleriq; omnes apud Iuuenalem exiſtimarunt cũ inquit hic libros dabit & forulos mediamq; mineruam: Fiunt & armaria in cubiculis culina & cœnationibus ueꝝ ad alios uſus ut uidemus. Sed caue ne ſine delectu quoſcumq; libros cõgreges: onerat diſcentem turba nõ inſtruit: multoq; ſatius eſt ut inquit Seneca paucis te autoribus tradere q̃ errare p multos: caue etiã (quod peius eſſet) ne ſacroꝝ opera ingenioꝝ in ſpetiem & cultum parietum cõparentur: Alexandriæ .xl. milia librorum pulcherrimum regiæ opulentiæ monimentum ſiue potius ſtudioſæ luxuriæ ſpectaculum arſerunt.

Congregati primo libri

Biblos
Theca
Pinacotheca
Bibliopola
Libraria

Armaria

Foruli

Libri olim ex papyro nunc e charta :præferuntur ut optimi ex membranis: Apud antiquos binis umbilicis decorabant : Papinius quarto Siluaꝝ. Libri
Noſter purpureus nouuſq; charta.
Et binis decoratus umbilicis:
Martialis.
Et frontes gemino decens honore:
Pictis luxurieris umbilicis:Porphirio Hora.interpres Vmbilici inquit in fine libri ex oſſe aut ligno ſolēt poni unde ad umbilicum adducere eſt finire : apud nos binis tabellis cōſtricti additis fibulis corio ueſtiuntur arte ſpecioſa inſculpto: Talis ornatus ſupra ducentos ſexaginta humanaꝝ litteraꝝ ī Bibliotheca ſua poſuit Georgius Anſelmus nepos : omnium horaꝝ amicus oculiſſimus Immo idem Marius : in quo ingenium cum doctrina : doctrina cū ingenio de principatu contendunt:Libri autem ipſi qui & codices unde codicilli inde nomen acceperunt:q; ante uſum chartæ papyraceæ de libris arboꝝ uolumina fiebant: Nam liber arboris eſt cortex īterior:Verg. Vdoq; docēt inoleſcere libro : In libris paginæ ſunt dictæ q; ſuam quæq; obtinent regioné ut Pagi:uel a pangendo:q; ī illis uerſus pangunt idest figunt autore Pōpeio. Plinius Cecilius Ego non Paginas tantum ſed etiam uerſus ſyllabaſq; numerabo. Haꝝ extremitaté marginé licet ad alia tranſeat dixere. Vnde emargino extremitates recido A libro auté eſt per diminutioné libellus paruus liber ſiue epiſtola : Vnde libelliones uocabant antiqui quos nunc Tabelliones:ut a notis Notarios:& petitio in iudicio porrecta in quo ſignificatu legulei utunt. Eſt librarius qui græce Bibliographus libros tranſcribit: Hi fuerant ut diximus ex papyro naſcēte ī ægypti paluſtribus:aut nili aquis quieſcētibus:cum ex ea fierent chartæ diuiſæ acu in tenuiſſima folia: in quibus antiquiores ſcripſerunt.ſed prius quod a pleriſq; etiā nūc

Vmbilici
Georgius Anſelmus Nepos
Libri
Codices
Liber
Paginæ
Margo
Libellus
Libellio
Tabellio
Librarius
Bibliographus
Papyrus

Scabritia

obſeruatur concha marina expoliebantur ut curſus eſſet calamo facilior. Martialis Leuis ab æquorea cortex mareotica concha Fiat: in offenſa curret harundo uia: & Plinius in.xiii. ſcribit papyraceam chartam ſcabritiam leuigari dente conchaue: ubi mendoſe in pluribus codicibus dente concauo legitur.

Charta

CHartã: ab urbe tyri charta: uictoria magni Alexãdri repertã: autor eſt. M. Varro: cõdita in ægypto Alexandria antea chartarum uſus nõ fuerat. Palmarꝫ foliis primo ſcriptitatũ eſt. unde ad hanc uſqꝫ diẽ folia chartæ dicimus: deinde quarꝫdam arborꝫ libris: poſtea & plumbeis uoluminibus monumẽta publica: mox & priuata linteis confici cœpta aut cæris: apud nos hodie charta e lineis canabiniſqꝫ pãnis ueteribus & atritis producit᷑. Secti in fruſtula aqua inſperſa per dies .xi. macerãt᷑: & in pila aquaria pilis ferratis minutim cõtuſi addita calce in alterã transferunt᷑: exẽptos deinde ĩ aquaria tinia cũ poſuerint formis aquã trãſmittẽtibus in ſingula extrahũt folia: quæ laneis pãnis alternatim cõmixtis proelo calcant᷑: ædificioqꝫ ad id patulo prius ſiccata: mox glutino facto ex pelliũ quiſquiliis ſiue ramentis: quæ coriarii & membranarii reponũt ad húc uſum: feruefactis intincta: rurſus ſiccata & uitro leuigata aptiſſima reddunt᷑ ad tolerandos calamos: & atramẽtum nõ tranſmittendũ. In hoc Parmenſes chartæ ſibi principatũ uendicarunt: cũ in candore præ cæteris Fabrianæ cõmendent᷑. Prima enim chartæ dat᷑ adorea: ſi nõ eſt bibula & atramentũ nõ ſorbet: quod ſi fuerit ſiccandæ ſcripturæ: ne fiant lituræ erit utilis. Fiunt autẽ plura chartarꝫ genera: cæteris oĩbus tenuior eſt epiſtolis dicata noĩe inde adepto: ꝗ & auguſta dicebat᷑. Pli. l. xiii. Nimia quippe auguſtæ tenuitas tolerandis nõ ſufficiebat calamis: & mox: auguſtæ ĩ epiſtolis auctoritas relicta: firmior eſt libraria ad libros aptiſſima: regalis magnitudine reliquas apud

Folia chartæ

Charta apud nos

Parmenſes chartæ

Fabrianæ chartæ

Bibula charte

Epiſtolaris

Auguſta

Regalis

nos antecellit:unde nomen ſortit᷑ olim Claudiana ap/ pellata. At Bononiæ regali maior eſt imperialis libris tẽplorꝝ ad muſicã idonea:quæ olim Hieratica: uilior ẽ emporetica:quæ inutilis ſcribẽdo inuolucra ſegeſtriũ uice mercibus ꝑbet:& ideo a mercatoribus cognoia/ ta:quaſi mercatoria :græce enim emporos mercator: & emporium locus mercatus & nũdinationis ad quẽ diſtrahẽdi præſtinandiqꝫ cauſa cõueniunt mercatores: chartaceũ inuolucrum cucullum dicemus & uendi torem chartarꝝ chartularium nos:græci chartopolin. — Claudiana / Imperialis / Emporetica / Emporium / Cucullus / chartopolis

MEmbranarꝝ uſum pergami repertũ fuiſſe tradit M. Varro ſupprimẽte chartas Ptolomeo unde pergamenæ dictæ. Diuus Hiero. Chartã defuiſſe nõ puto ægypto miniſtrãte comertia:& ſi alicui Pto'o meus maria clauſiſſet tamẽ Rex attalus membranas e ꝑgamo miſerat:ut penuria chartæ pellibus pẽſaret᷑: unde pregamenarꝝ nomẽ ad hãc uſqꝫ diẽ tradẽte ſibi inuicẽ poſteritate ſeruatũ eſt. Mẽbrana uero:ut uerbũ exprimamus ex uerbo iterꝝ abraſa palimpſeſtus dicit᷑: quæ uiliſſima eſt. M. Cicero ad Trebatiũ:quod ĩ palim pſeſto laudo equidẽ parſimoniã : ſed miror quid ĩ illa chartula fuit quod delere malueris q̃ hæc ſcribere:ni ſi forte tuas formulas. Catullus ad Varꝝ: Nec ſic ut ſit in palimpſeſto relata. Iuriſcõſulti deleticiã ĩterꝑtan tur:nam abraſis prioribus litteris reſcribit᷑. Vlpianus Chartæ appellatio ad nouã refert᷑ & ad deletitiã ꝓide & hopiſtographo Si quis teſtatus ſit hinc peti poteſt bonorꝝ poſſeſſio. hopiſtographum uero dicimus ĩter go ſcriptum. Plinius iunior. Electorꝝqꝫ commentarios clx. mihi reliquit hopiſtographos. — Membranæ / Pergamenæ / Palimpſeſtus / Deletitia / hopiſtographum

SChedæ & per diminutionẽ ſchedulæ dici poſſunt folia chartæ:ut Neoterici appellant: nõnulli phy luras. Quintil: Nã qui omnes etiã ĩdignas lectiõe ſche das excuſſit anilib⁹ quoqꝫ fabulis accomodare opam põt : ubi paginas ĩtelligere etiam poſſumus ac littera rum monumenta. Et diuus Hieronymus ad Iuliannm — Schedæ / Schedulæ / Phylurae

Ecce tibi noſter Auſonius cœpit ſchedulas flagitare urgere notarios.Itē ad uirgines Hemonenſes:Et uobiſ cum uolebā prolixius loqui: & anguſtia ſchedulæ co gebat tacere: Schedia uero apud græcos ſūt quæ nos extemporalia uocamus:unde Apuleius ī deo Socratis In iſto ait Schedico & incōdito experimini an idē ſim repentinus qui præparatus.

Pugillares
Cæræ

PVgillares tabellæ apud antiquos erant cæratæ ī quibus ſtilo ſcribebāt:unde cæræ ſimpliciter no minatæ.Plinius iunior ad Corneliū Tacitum:Ad retia ſedebam:erāt in ꝓximo non uenabulū ſed ſtilus & pugillares:meditabar aliquid & notabā:ut ſi māus uacuas plenas tamē cæras reportarē.Apuleius:Dolebā me hercules ꝙ pugillares & ſtilū nō habebam: qui tā bellam fabellam pernotarē: eoꝶ uſum ante Troiana tēpora fuiſſe ſcribit Plinius ī.xiii.ex Homeri autorita te.Sunt autem pugillariū alii eburnei ex ebore candi cantes uſibus ſenioꝶ deputati.Sūt triplices & quincu plices:ſūt citrei e citro:& a mēbrana mēbranei noīati

Eburnei
Membranei
Graphium
Graphiaria theca
Graphiariū

GRaphiū ſtilus eſt ferreus: a grapho ſcribo dedu ctum:eo enim in pugillaribus ſcripſere.Suetoni⁹ in Claudio Graphium & libellos quos tenebat ī manu:& in Iulio Cæſare narrat illū arrepto graphio brachium caſcæ traieciſſe:a graphio theca fit graphia ria:cuius meminit in Claudio: & apud Martialē Gra phiarium dicit̄ repoſitorium graphioꝶ.Hæc tibi erūt armata ſuo graphiaria ferro Mittit enim poeta thecā graphiis refertā:Hinc eſt ſuo ferro armatam ut infra de calamaria:Sortitus thecam calamis armare memē to.Stilus autem ſcribit in cæra:autore Diuo Hierony mo:unde Martianus: Stilos acuunt cæraſqꝫ cōponūt: at calamus in charta.

Stilus
Calamus
Pluteus

PLuteum tabulā appellare poſſumus:cū ad pluri ma referat̄: qua utunt̄ qui litteris dant operam & ſcribunt :Perſius Nec pluteum cedit:Nec de

morſos ſapit ungues. Sidonius Grāmaticales pluteos aut athenei cuneos aut armaria extructa bibliopolarū: nam tabulæ quibus aliquid præſepit᷑: autore Pōpeio: Plutei dicunt᷑:& crates crudo corio intextæ quæ mili/tibus opus facientibus opponi ſolebant ſub hoc uoca bulo ſignificant᷑.

ATramētarium uaſculū quo atramentū continet᷑. Hiero.Ezechielis .viii.Atramētariū ſcriptoris ad renes eius.Atramentū autē ab atro nigro colore deducunt.de quo Pli.in nono: Effuſo atramēto quod pro ſanguine his eſt offuſcata aqua abſcōdunt᷑.Item ī xi.ut ſepiæ in mari ſanguinis uices atramentum obti/neat hinc Perſius. — atramentarium; atramentum; Sepia

Tunc quæritur craſſus calamo ꝙ pendeat humor
Nigra ꝙ infuſa uaneſcat ſepia lympha.

Atramentū quo ſcribimus ſcriptorium Celſus :Libra/rium Vitruuius nuncupat : cuius cōpoſitionem docet Dioſcorides:Eſt enim & atramētum ſutoriū quo pel les tingunt Coriarii.Pli.xxxiiii.Græci cognationē æris fecerunt nomine & atramēto ſutorio appellant enim chalcantū:& paulopoſt ſubdit:diluendo fit atramentū tingēdis coriis.Demadem ſcribit Plutarchus ī ſolone in primis laudatū quod draconē dixerit nō atramēto ſed ſanguine leges notaſſe:cum etiā minima delicta ca pite puniret . Minium quoq; græce Milton in librorū ſcriptura uſurpabat᷑ a Challia Athenienſe primo ī ar/gentariis metallis inuentū:utimur & nos.hinc miniari codices dicunt᷑:cum litteræ in eis maiores nō tantum ex illo:ſed etiam ex alia materia diuerſicolores fiunt. — Scriptorium; Librarium; Sutorium; chalcantum; minium; miniari

CAlami ad ſcribendū cæteris aptiores melioreſq; ſunt ægyptii.Plinius ī.xvi.Chartiſq; ſeruiunt cala mi ægyptii maxīe cognatiōe quadā papyri.Mar. — calami

Dat chartis habiles calamos memphytica tellus
Texantur reliqua tecta palude tibi. cōmēdant᷑ & Gni/dii.Calamis quoq; utuntur in ꝓlio orientis populi uice

Spicula — ſagittarum.His enim penna addita mortem accelerant: addúntq; ſpicula irreuocabili hamo noxia.Nullus autẽ aptior ſagittis calamus q̃ qui in rheno Bononiẽſi amne reperitur:cui plurima ineſt medula pôduſq; uolucre.

Calamaria Theca — A calamis theca calamaria ĩ qua reponũtur. hic diſticõ.
Sortitus thecam calamis armare memento:
Cætera nos dedimus tu leuiora para.
Suetonius in Claudio:Ne cuius comiti aut librario calamariæ & graphiariæ thecæ adimerẽtur. Sũt & calami ad Tibias unde Tibiales dicti & græce Auletici.

Penna Pennaria Theca — PEnna plures hoc tempore utuntur ad ſcribẽdum qui ſunt librarii:unde Pennarium & thecam pẽnariam dicemus ubi pennæ ipſæ conduntur. Nuperrime cœpit utpote me puero ĩ crepundiis ars olim ut aiunt a germanis inuenta ære litteras & ita libros formis ut uulgo dicitur excudendi:qua tantũ una diecula notant:quantum librarius per annum uix poſſet exarare. Artifices ex re Chalcographos appellamus qbus plurimum debent doctrinæ cupitores & litterarum dilectores : cum inde ſcriptorum ſcaturierint prius in cogniti riuuli librorum cæterorum uero copia emanauerit. Scribere aut ẽnõ ſolum eſt litteras notare:ſed etiam pingere :ueluti apud græcos γραφειν :unde graphia ſcriptura & pictura:hinc orthographia recta ſcriptura Zographia animalium pictura:Singraphũ quæ fit in rei alicuius teſtimonium ſcriptura : Idiographus liber propria alicuius manu ſcriptus : ſicut Autographus manu autoris.

Chalcographus — Graphia — Ortographia — Zographia — Simgraphũ — Idiographus — Autographus

Taempocon — TAempocon græci dixerunt genus ſcribẽdi deorſum uerſus ut nunc dextrorſum ſcribimus:autore Pompeio Aegyptii ſcribunt ĩquit Herodotus hiſt.ſecundo a dextro in ſiniſtrum manum referentes: quam conſuetudinẽ ſeruant hoc etiam tempore apud nos qui ſunt iudei. Eſt qui neceſſitate urgẽte ſũmiſſo capite papyrum ſupra genu tenens ſcribat Grammatocyphon nuncupatus.

Grammatocyphon

ANulum ſignatorium quo teſtamẽta epiſtolæ quæ apoſtoli etiam a mittendo & epiſtolia : libelli diplomata & id genus cætera ſignant̃ dici nomíe ipſo apparet:Paulus iurecõſultus:anulus inquit ſignatorius ornanamenti appellatione nõ cõtinet̃. Valerius Maximus de Sylla: Vt anulo quo ſignatorio utebatur ſculptam illam traditionem haberet.Nam gemmæ in effigies uarias cælantur anuliſq; includuntur ſignandi gratia:quẽadmodum Diuus Auguſtus initio ĩperii Sphinge ſignauit:mox Alexãdri magni imagine nouiſſime ſua: ut referũt Plinins & Suetonius : Celebratur & rana Mœcenatis : Locri ozolæ phocidis in anulo ſignatorio ciuitatis ſtellam habebant inculptam heſperum :Põpei quoq; gẽma qua ſignabat erat enſifer leo. quidam tamen nullas admittunt gẽmas:ſed auro ipſo ſignãt:ut Claudii Cæſaris principatu repertũ eſt. apud Babylonios:teſte Herodoto:ſinguli anulũ geſtãt ſignatoriũ : & Policrati inquit Samiorũ Regi gẽma erat ſignatoria ſmaragdus quã geſtabat opus Samii Theodori : anulum græci Dactylion uocant:unde Dactylotheca. Priſci apud Romanos ungulũ poſtea græci & latini ſymbolũ. Dactylotheca autẽ ipſa & plures gemmas notat & repoſitoriũ.hinc Dactylotheca legata:ut tradit Põponius & Vlpianus de legatis tertio:& anuli & theca intelligunt̃.Martialis Sæpe grauis digitis elabit̃ anulus unctis:Tuta mea fiet ſed tua gẽma fide.Primus Scaurus Syllae priuignus Dactylothecã excogitauit:at Põpeius Dactylothecã mithridaticã in capitolio dicauit:Anulos uero ſingulis digitis primo gerere mos fuit qui ſunt minimis ꝓximi:ſic ĩ Numae & Seruii Tulii ſtatuis:ut ſcribit Pli.uidemus: ꝙ ab his digitis & manus ꝑſertim ſiniſtrae neruũ quẽdã tenuiſſimũ ĩ ſectis corporibus humanis:quas anatomas .i.diſſectiones graeci uocitãt ad cor tẽdere cõpertũ eſt. Legimus ĩ decretis Põtificalibus.xxx.queſtiõe quinta:Sponſum

Anulus ſignatorius
Epiſtolae apoſtoli
Epiſtolium
Gẽmae
auro ſignant
Dactylion
Vngulum
Symbolum
Dactylotheca
Vſus anulorũ
anatomae

nouæ nuptae digito quarto anulum indere : ut ſicut ab eo uena cordi cōiungitur:ita eorum corda ſint unita.is Pronubus dicitur quo ueluti Arrabone noui ſpōſi oppignerātur:nam pronubi & Pronubæ & a græcis paranymphi & Paranymphæ in obſequio ſunt nubētium:Poſtea pollici proximo:quem indicem latini græci lichanon:teſte Boetio in muſica nominant :induere deorum ſimulacris: dein iuuit & minimo dare . Galli britanniq; dicuntur in medio uſi: hic nunc ſolus excipitur:cæteri omnes onerantur:atq; etiam priuatim articuli aliis minoribus : hinc Seneca in ultimo naturalium queſtionum exclamat:Exornamus anulis digitos In omni articulo gēma diſponitur. De anulorum origine & iure complura tradunt a Plinio in. xxxiii. quæ breuitatis gratia omiſimus: cui cordi eſt noſcere is ſatis habeat autorem eſſe mōſtratum: apud quem ſi qd copioſius uoluerit inueniet.

Index Lichanon

Cæra

CAera ex preſſis fauis in uarios colores pigmentis trahitur ad reddendas ſimilitudines Signandas epiſtolas & inumeros mortaliū uſus:punica optima exiſtimatur. quæ candida eſt: Inſolatur cæra ideſt ad ſolem ſub dio ponitur. & poſt inſolationē decocta candeſcit. Nigreſcit autem addito chartarum cinere. ſicut ære uiridi admixto Vireſcit.& anchuſa rubeſcit.

Punica cæra

Scrinium

SCrinium libris ſeruandis eſt idoneum .ne a tineis & blattis conſumantur. Martialis.ſcrinii lemmate præmiſſo.

Conſtrictos niſi das mihi libellos.
Admittam tineas truceſq; Blattas.

Horatius in primo ſermonum.

Ne me Criſpini ſcrinia lippi.
Compillaſſe putes uerbum non amplius addam.

Libris īquit Vlpian⁹ Iurecōſultus legatis ut caſſius & ſabinus referūt neq; armaria neq; ſcrinia neq; cætera in quibus libri conduntur contineri ſatis notum eſt.

ſcrinium græce chartophilaciũ: nã philaci cuſtodia eſt hinc Gazophilacium in ſacris litteris arca ad cuſtodiẽdas oblatiões apud Iudeos: Significat & capſam qua res prætioſiores & ſecrete imprimis ſcripturæ ſeruantur:unde ſcriniarii ſecretarii quos etiam a ſacretis dicimus:ut ſcribas:ab epiſtolis & Grammateos & cãcellarios: Archigrãmatecos uero principes ſcribarum. In ſcriniis Mithridates grauiores epiſtolas & Darius unguẽta habuerũt:Alexander poſtea captis Darii caſtris eius ſctiniũ unguẽti libris Homeri ſeruãdis deſtinauit.

Chartophilacium
Gazophilacium
Scriniarii
Secretarii
A ſecretis
Ab epiſtolis
Archigrammatei

ARMAMENTAEIVM CAPVT.X.

ARmamentarium ab armis ut nomen indicat locus eſt inquo arma & tela reponunt́: Iuuenalis quicquid habẽt telorum armamẽtaria cæli: Valerius Max.Habebat inquit armamentariũ omnis generis telorum copia refertum :T. Liuius de bello macedonico Conflagrarunt & Horea regia & armamentarium cũ ingenti apparatu machinarum tormentorumq́ : Armamentarium alias ab armamẽtis eſt ubi naues habẽtur:Plinius Philon athenis armamẽtario mille nauiũ: Arma autẽ ab arcendo nomen acceperunt ꝙ his hoſtes arcemus ut autor eſt. M.Varro in libris linguæ latinæ.At Pomp.& Serui.Ab armis ideſt humeris: ꝙ ab his pendeant dicta exiſtimarunt cum tela uſum præbeant iaculandi & procul præliandi: Siue potius ꝙ armis oneri ſint.Arma & tela militaria a Sãnitibus Ro. ueteres ſumpſere.& inſignia magiſtratuum pleraq́ ab Ethruſcis:ut ſcribit Saluſtius.Primus fabricatis armis Mars qui Gradiuus milites armauit pugnandiq́ uſũ induxit Vnde ab antiquis deus belli creditus. At pri

Armamentarium
Tela
Arma primo
mars

mi chalybes ferrum quo abundant erutū domarunt:
Chalybs — Hinc calybs apud poetas : Romæ autē armorum tra-
ctandoꝝ meditatio a.P.Rutilio conſ. tradita eſt: Is enī
accerſitis ex ludo.C.Aurelii Scauri gladiatoribus uitā-
Caput cucurbitae — di atq; inferēdi ictus ſubtiliorem rationē legibus inge
nerauit:quā tenent etiam qui apud nos ſunt gladiato-
res ita animaꝝ prodigi ac ſi cucurbitæ caput haberēt
Qui totus armis cōtectus equo inſidens ī pugnam ꝓ-
Cataphratus — cedit cataphratus dicit : Si tamen & equū habeat un-
Hopla — diq; lorica munitū : ut eſt penes Aelianū de re milita-
Hoploma chus — ri ad Hadrianū imperatorē:Arma ipſa græce Hopla.
Inde hoplomachus qui armatus ī ſpetiē iuſtæ pugnæ
Sutoꝝ arma — dimicat:Verg.Arma & ruſticoꝝ & piſtorū inſtrumen-
ta appellauit:Item fraudes:hīc eſt:& quærere cōſcius
arma:Erunt igitur omnium generꝝ inſtrumēta: ueluti
Cementarii arma — Sutorum .acus.ſubulæ muſtricola forfices ſcalpra di-
gitalia:Fabri materiarii ſerra terebella cælum:dolabra
aſcia:circinus. bipendis ſecuris ſecuricula lima rōcina
linea quæ tingitur rubrica:Tornū mimphur: amuſſis:
Trutina — Cementorū trulla:Malleus:Norma libella perpendi-
Examen — culum quinquepeda Decēpeda:penicilli tectorii:Picto
ris Spongia penicilli Vriculum ad encauſticen : Fabri
ferrarii:Folles : Tudites qui pyrobolæ : incus forceps:
Verucula:ſcobilis ſiue ſcobina: Lanioꝝ bilances inqui
bus trutina per quā examē :culter:ſtatera:cratis:cultel-
Lanionia menſa — luli:alueolus:mēſa quæ lanionia:uenatoꝝ retia: plagæ
uenabulū calami uiſcati ad aues:Semiplotia:culter ue
Agricolaꝝ arma — natorius:amites:Agricolaꝝ aratra & cum rotulis pla-
naratra uomeres ſtimulus : & rulla ad purgandū ara-
Planaratꝝ — trū illi addita:plauſtra traheæ pectines:raſtra: ligones:
Rulla — ſarcula:marræ:paſtinum:hirpices:falces lumariæ:Meſ
ſorie fœnarie arborariæ:fiſcinæ:fiſcellæ:bidētes raſtel
li.furcillæ:corbes rutꝝ.uentilabꝝ .chilindrus. uannus
quali rōcones . Nautaꝝ rudētes uela artemones licet
potius mēbra nauis eſſe uideantur uel additamenta.
Tonſae — Anchoræ harpagones.bolis. tonſæ qui remi.manicæ.

aleatorum talli:teſſeræ calculi qui ſcruppi & latrones Scrupt
alueolus tabula latroncularia tabellæ pictæ: fritillus:
Muſicoꝝ fiſtula:monocordiũ:tibiæ lyra cythara:ĩ qui
bus neruiæ:plectrum monaulum mercurii inuentum Monaulũ
decachordon heptachordon:& id genus cætera a nu
mero chordarum ſambuca a troglodytis monſtrata:
organum barbiton arpæ:Gerulorum qui uaſtazontes
qui baiuli:& a Perſis gangabæ dicuntur:pertica reſtis Baiuli
ſaccus utres ad liquida portanda:multi mariani :erun Gangabe
nulæ:phalangæ quæ Sceycphoria. Tõſorũ pecten no Vtres
uacula cotes toculus mattiacæ pilæ ſapo forpex: auri
ſcalpium calamiſtrum ſpeculum muſcarium ſetaceũ:
diſcernicula:Studioſorum libri:graphium calamus pu Studioſoꝝ
gillares lucerna atramentarium cultellus forficulæ:Et arma
hæc e multis pauca ſufficiant:incœptum iam opus ali
quantulum euagati proſequamur.

GAlea quæ caſſis a galero:ut ſcribit.M.Varro:no Galea
men accepit:ea caput armatur:quam Lacedæmo Caſſis
nii primi inuenere. Diodorus inuentionem cure Conus
tibus aſſignat: huius ſumitatem conum appellant: in Criſtae
quo criſtæ e pennis auium quas cares mõſtrauere po
nuntur. Vergilius Terribilem criſtis galeam flãmaſq;
uomentem.Prudentius ĩ pſichomachia: Hirſutas qua
tiens galeato uertice criſtas .& Plinius in x.de ſtruthio
camelo alite: Conoſq; bellicos & galeas adornantes
pennæ:de caudis quoq; animalium antiqui fecere: hĩc
eſt.Criſtaq; hirſutus equina:a quo etiam Iubæ dicunt: Iubae
ut illic:graiaꝝ errore iubaꝝ:Galeæ pars e qua ſpiritus
educitur Bucculæ nomen eſt adepta:Iuuenalis: Lorica Baccula
& fracta de caſſide Buccula pendens. ſunt & galeae
fronte & ceruice tenus caput tegentes quibus utunt
pedites lancearii & Hippotoxotae addito torque ex Torquis
anulis ferreis uel laminis ad iuguli imprimis tutamen ferrens
tum:Galea ipſa & ſcutum a ſcythis ad egyptios tradu
cta ſunt ut refert Herodotus.

Lorica Thorax

LOrica:quam Thoracem nõ nulli:dicit̃ ꝙ antiqui-tus ut ſcribit Varro e loris de corio crudo pecto-ralia faciebant: poſtea ſuccuderuut galli ſub id uocabulũ ex anulis ferreis tunicã.Vnde Vergilius i.y. Leuibus huic hamis cõſertam auroq; trilicem Loricã. Apuleius in libro de mundo.Cum tuba bellicum ceci-nit milites clangore accenſi:alius accingit̃ gladio:alius clypeum capit:ille lorica ſe induit:& Suetonius ſcribit Auguſtum Cæſarem ĩ reformatione ſenatus uſum lo

Lorica ſub ueſte

rica ſub ueſte ferroq; cinctum præſediſſe:hãc Mydias meſſenius primo monſtrauit.

Manicæ Brachialia Femoralia

MAnicæ a manibus dicũt̃ quibus milites e ferro in præliis pugnantes utunt̃ ad eaꝝ deffenſionẽ ueluti a brachiis brachialia & a fœmore fœmo ralia.Sunt etiam manicæ & quibus noxiorum manus cohercent̃.Apuleius in Floridis:Quid ſi manus mani-cis reſtringant̃ quid ſi pedes pedicis cohartent̃?Pru-dentius in pſichomachiæ hemiſtichio maniciſq; tena-cibus arctat: & qbus hyeme aduerſus frigora manus

Chirothecæ Chiromãtia Chirographum Chironomia

tegunt̃:Plinius Cecilius in epiſtolis:Ad latus notarius cũ libro & pugillaribus cuius manus hyeme manicis muniebant̃:ut ne cæli quidem aſperitas ullum ſtudiis tempus eriperet.Græci Chirothecas manuum dicunt operimenta:nam chira illi manũ nominant:unde chi-romantia diuinatio per manuum liniamenta: Chiro-graphum propria manu ſcriptura:& chironomia lex geſticulationis manuum deducuntur:Apud Lucanum eo loco:Aſt alias manicæq; ligant teretesq; catenæ.Ma chinulas notant ad capiẽdas naues excogitatas: quas

Manus

etiam manus uocitatas Pericles athenienſis inuenit.

Ocreæ

OCreæ quæ crura tuent̃ ideo dictæ:quod opponã tur ob crus:ut ſcribit Varro:at Põp.inde nomen deductũ exiſtimauit quod ſint inæqualiter tube ratæ:Ocrem montẽ confragoſum ueteres nomĩarunt

de his Vergilius:Tum tenuis ocreas auro electroq; recocto.& Apuleius in coſmographia:hic galea caput ille crura ocreis iuoluit:Ocreas primi cares inuenerũt: utebantur illis equires: ſed & ſcutati pedites ferreas ocreas in dextris cruribus cogebantur accipere:ut eſt apud Vegetium libro primo de re militari : nam crurifragio homo ſternitur:quo nomine crurum fractio notatur:ueluti lumbifragio lumborũ: & ceruicifragio ceruicis: addidere nonnulli Coſtifragium:

Calcaria

CAlcaria e ferro dicta quod calci adnectantur ad equos concitandos . Ouidius : Nil nocet admiſſo ſubdere calcar equo . Calcar inde pro impetu & ſtimulo interpretatus eſt Nonius Marcellus eo Varronis loco: Ventus ſuo caſus uæhementius ſufflare & calcar admouere : calcaria etiamnum quibuſdam auibus data ut gallinaceis utilia tantum in pedeſtri certamine quod ſæpius cõmouent:ſi duo ſint i eodem gallinario.autore Ariſtotele de partibus animaliũ ultimo.

Clypeus

CLypeus a glypho quod eſt ſculpo nomen mutuatur.Pli. Scutis enim qualibus apud Troiam pugnatum eſt continebantur imagines.unde & nomen habuerunt clypeorum non ut peruerſa grãmaticorum ſubtilitas uoluit a cluendo deduci : Cluere autem pugnare eſt. primi clypeos inuenerunt Prœtus & achritus ĩter ſe bellãtes.ſiue chalcus athamãtis fili⁹.ut idẽ refert in vii . apud antiquos ut cõtumacius ferrũ tranſmiterẽt taurorum & bouũ coriis ueſtiebãtur.Papinius in achilleide . Cirrha ſagittiferas certat ſtipare pharetras Lerna graues clypeos ceſis ueſtire iuuẽcis. aurẽ poſtea addidere.unde chryſoaſpidas Alexãdri ſeueri Imperatoris legimus. nã aſpis græce ſcutũ eſt & chryſos aurẽ.Ab argẽteis autẽ ſcutis argyroaſpidas dicemus.Scutũ ipſum a ſectura nomẽ accepit.quia fit tabellis minutim deſectis.ut autor ẽ.M.Varro ĩ libris de lĩgua latina.At Pompeius ꝙ non ſine pellibus fiat. nã

Cluere

Chryſoaſpidæ

Aſpis

Chryſos

Argyroaſpidæ

Scutum

Scytos
Scuticæ
Scorta
Pelta
Peltati

σκυτὸσ græce pellis eſt:unde & ſcorta & ſcuticæ. Sũt autem ſcuta ut ĩquit Seruius equitum: clypei uero peditum:ſed a ſcriptoribus uſurpantur:inter quorũ genera eſt pelta ſcutum paruum & leue a quo petalſtæ & peltati pedites:qui inter leuem armaturam adnumerati macedonica armatura utuntur : uerũ leuiore : ut eſt apud Aelianũ de re militari ad Hadrianũ Imperatorẽ Eſt cetra e paruulis ſcutis:ut ſcribit Marcel. Eſt & Parma & Parmula ſed rotunda dicta quod in omnes partes par ſit:quæ omnia ad corporis tutelam habentur. unde Africanum Scipionem cũ ornatũ ſcutum elegãtius cuiuſdam uidiſſet non mirari ſe dixiſſe perhibent quod adeo illud ornaſſet ĩ quo plus præſidii q̃ in gladio haberet:autor Frontinus libro quarto ſtrategematicon. Parma ítẽ ut coſmagraphi tradũt:Galliæ Ciſalpinæ:nunc Lombardiæ clariſſima eſt ciuitas: mihi patria & natale ſolum: quæ ut apud Liuium in nono de bello macedonico curioſiſſime obſeruaui: conſulibus Claudio Marcello & Fabio Labeone ciuiũ Romanorũ colonia eſt deducta:celebrabatur lanarũ copia & bonitate:unde epigrãmatarius poeta . Tõdet & ĩnumeros gallica Parma greges. Item: Velleribus primis apulia Parma ſecundis. Nunc uero caſeo ſciti ſaporis:omniũ etiam rerum copia redundãs: ita ut merito dici poſſit: Aurea fruges En Parmæ pleno diffũdit copia cornu. & hinc ſperare poſſis ueluti de Samo retulit Menander lac gallinaceum. In hoc quod nimium eſt:& nollẽ (dicam tamen)damnatur : ſuos pellit deuorat : Externos ſuſcipit alumnatur:& quod pene præterieram inſcitia inuida:lupa improba:ſtultitia inconſtante quorũdam ſemipaganorum : nũc municipalium: muſas etiã duabus uel tribus quatuor ue ad ſummum ædibus apud eam diuerſantes temptat eliminare. Hinc nos ex ſtomacho in ſatyra

Cetra
Parma
Parma urbs
Colonia ro
Lac gallinaceum
Suos pellit
Externos ſuſcipit
Ex ſtomacho

Properate lanıſtæ

Alea ſchoenobates ſcurræ damniſta nepotes:
Sunt decus hic merces hic honos Gymnaſia uobis.
Plena:fauor populi:dixit non eſſe capacem
Delphini Amphicrates peluim.fuge docte citelle:
Verres Autolico non diſplicet:& Cato magno:
Nan colit & ſimilem diligit ſibi quiſq;:Valete.

Ciues attamen ipſi qui ſunt ueri Parmenſes:nam pridem in tyberim ſyrus defluxit orontes : uiribus inſignes ac optimi milites ingenio fide integritate commendantur:Cimbris olim ad Vercellas ſuperatis Mario & Catulo ducibus: cum orta eſſet contentio inter milites de uictoria in hæc pacta uentũ eſt ut legati Parmenſium qui tum aderant de hac re iudicarent : Nec minorem laudem litteris merentur multiiuga doctrina celeberrimi:hinc eſt Caſſius poeta ſub Auguſto Cæſare:Baſinius noſter Aratus: Blaſius pellicanus philoſophia magicaq; arte Illuſtris. Georgius Anſelmus alter Aeſculapius uir undecunq; eminentiſſimus:qui de Aſtrologia in primis pluribus uoluminibus editis Cæleſtia oculis ſubiecit. Parmenſes. ueri Parmenſiũ ingenium Georgius Anſelmus

HAſta q; ſtans feri ſoleat ut interp̃tatur.M.Var. in libris lĩguæ latinæ.apud antiquos præcipuũ belli ſignũ fuerat:unde Chartaginẽſes cum Romanis bellum inituri haſtã miſere:eadem uiri fortes donabãtur:ab haſta fit Haſtile & equites haſtati qui ea cominus decertant: hoꝝ alii ſcutum gerunt:ut ſcribit Aelianus a quo ſcutati uocantur:alii ſine ſcuto haſta impugnant:qui nomine ſpetiali haſtati dicuntur & contanti a conto haſta lõgiore & robuſtiore:ut eſt apud Marcellum:Verg. duris detrudere cõtis. Et Iulius Capitolinus narrat Pertinacis imperatoris caput conto fixum milites qui eum occiderãt per urbem in caſtris pertuliſſe.Haſtas autem primi lacædemonii inuenerũt:haſta etiã in auctione adhibita : hinc ueditionem auctionariam Tertulianus nõ ineleganter haſtariũ nominauit. Haſta Haſtile Haſtati Scutati Contati Contus Haſtarium

Lancea

LAncea teli genus longiſſimum hiſpanica dictio eſt non latina ut tradit A. Gel.in noct atti.ex. M. Varronis teſtimonio:hanc olim a noie luculli lu culleam appellarunt:ſcribit Suetonius ſaluſtium lucul lum Britaniæ legatum ꝙ lanceas nouæ formæ dici lu culleas paſſus eſſet exilio a Domitiano Cæſare mulcta tum:Lanceam primos Aetholas inueniſſe Pliniano te⸗ ſtimonio receptum eſt:græci lonchem nominant: Vn⸗ de lonchophoros qui apud nos eſt lancearius : nam Dori eſt haſta a qua λορiφορоσ ſatelles. Quicũq; ha⸗ buerit horoſcopũ ĩ xvii.parte aquarii Lanceatus ideſt Lãcea percuſſus morietur ut inqt firmicus Maternus.

Luculleа
Lonche
Lonchopho ros
Lancearii

Bipennis

BIpennis ſecuris ex utraq; parte acuta:autor Mar⸗ cellus ea & arbores procumbunt : Vergilius cre⸗ briſq; bipennibus inſtant : & in bello hoſtes tru⸗ cidantur:Idem de camilla in undecimo.

Nunc ualidam dextra rapit indefeſſa bipennem.
Item de ſecuri:
Aeratam quatiens tarpeia ſecurim:
Et ſonat icta ſecuribus ilex:
Fraxineæq; trabes:

Securim ad bella Panthaſilea amazonum regina in⸗ uenit:Dicta autem eſt a ſecando:uel quaſi ſemicuris ut notat Seruius:curis lingua ſabinorum haſta nuncupa tur:Inde curetis iuno & Quirinus. Secures ipſæ & id genus cætera arma bellica ad pugnam acuenda ſunt. aptiſſimæ ad id habentur Cotes : Vergilius acuunt in cote ſecures: Apuleius de aſino aureo. Gladium cotis attritu parabat:Horatius in ſatyricis ſermonibus:fun⸗ gar uice cotis acutum reddere quæ ferrũ ualet exors ipſa ſecandi: plura earum ſunt genera : oleo quædam indigent tonſtrinarum officinis habiles:aliæ aqua tra hunt aciem accerimo effectu : nonnullæ ſaliua homi nis proficiunt:Italia cotes aquarias fœniſecis dedit li⸗ mæ uice falcibus imperantes·

Securis
Curis
Curetis
Quirinus

Cotes
oleariæ
Saliuariæ
Aquariæ

GLadius enſis dicit̃ c in g:mutato a clade q̃ fit ad hoſtiũ cladẽ ut refert M. Varro in libris linguæ latinæ:hunc primi Lacedemonii inuenerunt: alii curetes cretæ primo monſtraſſe exiſtimarunt ut Dio/dorus in ſexto:Præterea galeam & cum armis ſaltãdi morẽ. Fiunt autem gladii unicam tantum aciem ha/bentes & imprimis falcati.cudunt̃ & ex utraq; parte ſecantes quos ancipites dicimus.In enſe enim & id ge nus cæteris quæ ſecat acies uocat̃:alias inſtructos exer citus ad dimicandum hoc nomine ſignificamus: eſt quadrata acies ea Perſæ & Siculi uſi ſunt: atq; etiam maior fere pars græcorũ: alia cuneata a cunei quo li/gna & materiam omnẽ ſcindimus forma:qua ſcythas & Thraces uſos perhibent:quin & Macedones ſuadẽ/te Philippo: Tertia ad Rhũbi ſpetiẽ a theſſalis primũ facta eſt qui plurimum equitatu potenes fuere:Iaſone ut ferunt autore: Vertunt autẽ ſeſe equites ut in quẽ/uis ꝓſpectum pateant:teſte Aeliano: Gladii ipſius ma/nubrium Capulus a capiẽdo: Tranquillus in caligula: Veniam inquit ueniam & hic mecum: Capulũ gladii crebro uerberans quo cinctus erat: Et Spartianus in Adriano: Capulo uix eburneo ſpatham clauderet:Ita enim enſem uocitamus:& minorẽ Semiſpatham.Apu leius:Militaris etiã ſacramẽti genium ob amiſſam Spa thã uerebat̃:dictio eſt græca: nam illi σπαθη dicunt & macheram. Inde Macherophori & Spathiferi qui Enſiferi:& Macheropius faber gladiorũ: Mucronem quoq; nõnulli: qui proprie cuſpis & acumen eſt enſis ac telorũ:Apuleius Circulatorẽ aſpexi equeſtrẽ ſpathã præacutã infeſto mucrone deuoraſſe.Seneca ad Lucil. Gladiũ bonũ dices nõ cui deauratꝰ eſt balteus:nec cui uagina gẽmis diſtinguit̃ Sed cui ad ſecandũ ſubtilis ẽ acies:& mucro munimentum omne rupturus:Plinius Capuli militũ ebore etiã faſtidito cælent̃ argẽto.Vagi/næ batillis:baltei Laminis crepitent:At capulus ꝓprie

Gladius / Enſis / Anceps gladius / Acies / Cuneus / Capulus / Spatha / Machera / Machero phori / Spathiferi / Enſiferi / Mucro / Feretrum

Sandapila
Loculus

quicquid capit aliquid autore Marcello.Vnde feretrũ ſiue Sandapilam loculum ue capulum nuncupát. Idẽ Apuleius hac dictiõe Sepulcra ſignificauit in quarto Metamorphoſeos. Ibi capulos carie & uetuſtate ſemi tectos quibus inhabitabát puluerei & iã cineroſi mor/tui paſſim ad futuræ p̄dæ receptacula reſeramus. nã capulus ꝙ corpora capiat:ut Nonius interp̄tat᷑. Hinc capularis ſenex morti uicinus ut ſcribit Fulgentius.

Capularis

Pugio
Pugiũculus

PVgio q hyppocoriſticos ideſt diminutiue pugiũculus dicit᷑ ꝙ eo punctim pugnamus.ut notat Põpeius alii a pugno cui ſubeſt dum infert᷑ uulnus. Narrat Suetonius in Claudio Iuxta eius cubiculũ cũ pugione hoiem e plebe media nocte dep̄hẽſum fuiſſe & Frõtinus libro ſecundo Strategematicon.Q.Sertorius inquit cum acie decertarẽt Barbarum qui ei nunciauerat Hirtuleium periiſſe pugione traiecit:Romani nãq; orbis gloria punctim pugnauere ut teſtat᷑ Vegetius:qui monet nõ ceſim ſed punctim ferire docẽdos eſſe Tyrões.Qui a zonis balteiſue militaribus depẽdẽtes portãt᷑ Parazõia dicũt᷑ de qbus diſticho luſit Mar.

Punctim nõ ceſim
Balteus
Parazonia

Militiæ decus hoc gratiq; erit omen honoris
Arma tribunitium cingere digna latus.

Vagina

VAgina theca ẽ qua gladii cõdunt᷑: Papi.i Thebaide Exuerat uagina turbidus enſem aptaratq; neci: Claudianus de nuptiis Honorii. Gladioſq; tegat uagina minaces:& Seneca ad Luciliũ: Nec bonũ nec malũ uagina gladiũ facit:ergo de corpore quoq; idem tibi reſpondeo:hinc euaginare eſt enſem nudare & ferrum ſtringere: Hieronymus ſiue is eſt alius Ezechielis duodecimo Gladium euaginabo poſt eos

Euaginare

Venabulum

VEnabulum telũ uenatoribus aptum latiſſimum ẽ & aciei lõgiſſimæ ut autor eſt Marcellus: Apud nos cornibus hinc ĩde extantibus utiliora reddũtur ad feras excipiendas ne ĩ uenatorem irruãt etiam transfixæ;Mart.de uenabulo quod primum Piſeus in

uenit diſtichon eſt in apophoretis
Excipiẽt apros expectabuntq; Leones
Intrabunt urſos ſit modo firma manus.

Dolones

D Olones dicuntur intra quorum uirgam latet pugio aut ſecundum Var.ut refert Seruius Ingentes cõti cũ ferro breuiſſimo:Verg.Pila manu ſæuosq; geruut in bella Dolones:& Sueto.in claudio reperti inquit & equeſtris ordinis duo in pub.cũ Dolõe ac uenatorio cultro ꝑſtolãtes: Dicti aũt ſunt a dolo ꝗ decipiant ferro cum ſpeciem ꝑferant ligni.

Iaculum
Amentum

I Aculum quod cum amẽto mittit a iaciẽdo ut ſentit M.Varro:Fit enim ad iactũ:Amẽtum ipſum lorum eſt quod medio telo religat ut habilius ut longius mittat autores Seruius & Feſtus Põpeius:Sil. Italicus.xiiii.Haſta iuuatur amẽto:Prudẽtius in Pſichomachia:Nec ſtridula lancea torto emicat amento.Iaculum cum amento primus ætholus Martis filius inuenit.Corrigias etiam teretes:quæ lora & ligamenta nomine amenti ſignificamus.Pli. Soleiſq; ſine amẽto inſignis in Metelli publica porticu.Erãt & inter miſſilia quibus præcipue pedeſtris utebat exercitus:quæ pilla & a quibuſdã ſpicula dicebant: ferro ſubtili trigono ꝑfixa nouẽ unciaꝶ ſemipedali: quod in ſcuto fixũ nõ poterat abſcindi: & loricã fortiter dirrectum facile ꝑrumpebat:ut eſt apud Vegetiũ libro primo de re militari. Generaliter tamẽ pilla a perimẽdo quaſi perilla: autore Varrone: tela romana ſunt:ſicut geſſa Galloꝶ Sariſſæ macedonum.

Corrigiæ
Lora

Pilla

Geſſa
Sariſſæ

A Rcus ꝗbus ſagittas emittimus: utraq; ſcythes iouis filius inuenit:ſagittas alii ꝑſen Perſei filiũ mõſtraſſe exiſtimãt.Cretẽſes arcus & ſagittãdi reptorẽ fuiſſe apollinẽ affirmãt:ut ſcribit Dio. arcus græce toxos:ide hippotoxotæ equeſtres ſagitarii:ut tradunt C.Cæſar ĩ tertio belli ciuilis cõmẽtario:ac Thucydides hiſto.ii.& argyrotoxos apollo argẽteum arcum gerẽs.

Arcus
Sagittæ

Toxos
Hippotoxote

Arquites
Spicula

Veteres etiam arquum dixere unde arquites qui nūc ſagittarii a ſagittis: qbus ſpicula proprie cuſpidulas e ferro addimus. Qu. Curtius: Alexander ſagitta ictus eſt quæ in medio crure reliquerat ſpiculum: ſed quod lacertis uibrant & quod arcu emittunt hoc nomine ſignificatur: hinc poeta: & ſpicula uibrant. Item: ſpicula cōuerſo fugientia dirrigit arcu. Sunt enim lanceæ breues a ſpicarum: ut uolunt ſpecie: talibus utuntur Scorpionarii. & ueruta appellant. quibus pēna additur ſceleſtiſſima fraude. ſi quidem ut ocius mors ad hominē perueniret pēnas ferro dedimus. hæc i ſūmo crenam habent quā intrat neruus chorda ſiue funiculus quo arcus tenditur. qui ſummis cornibus ſuas etiā crenas habet in quibus collocatur ſedetq; neruus: probat̄ ad pēnas ſagitarum glutinandas ichthyocolla: glutēq; ex tri i:o manducato ideſt maſticato ac Viſcum e cameleone herba candidum quod in Creta fœminæ etiam mandūt Lucubrationis gratia ne dormiant in opere. Plurimæ autem utilitatis ad uictoriam in prœlio ſunt boni ſagittarii. ut Cato in libro de diſciplina militari dilucide oſtēdit· hinc Africanus Scipio cum aduerſus Numantinos qui exercitus populi Ro. ſub iugum miſerant eſſet acie decertaturus aliter ſe ſuperiorem futurum eſſe non credidit. niſi in omnibus centuriis electos ſagittarios & fonditores miſcuiſſet ut referūt Vegetius libro primo & frontinus quarto ſtrategematicon. Saluſtius de Iugurta. Ipſe cum expeditis cohortibus dehinc fonditorum & ſagittariorum delecta manu apud primos erat. Perſæ & Parthi ſagittis impenſius uſi ſunt. unde cum Leonidæ diceretur Perſas ſagittis nubes facturos. pugnabimus in umbra melius reſpōdit. Parthi uero etiam fugientes ut nunc Turcæ iaculabantur. ut ſcribit Plutarchus in Craſſo & Appianus in Parthico. Vergilius Fidentemq; fuga parthum uerſiſq; ſagittis.

Veruta
Crena
Neruus
Sagittarii utiles

PHaretra græcum uocabulum theca eſt:qua recõditæ ſagittæ portant̃.Ouid.Dant illis animos arcus plenæq̃ pharetræ. & poeta: Alter amazoniã pharetram plenamq̃ ſagittis. Choryti uero ꝓprie ſũt arcuum thecæ:aliquando & ſagittarũ:ut autor eſt Seruius apud illud Maronis. Quis tela ſagittæ Chorytiq̃ leues humeris & lætifer arcus. Silius Italicus. Pharetra Choryti

Paruulus ex humero chorytos & aureus arcus
Pendenteſq̃ ſonant aurata lynce pharetræ.

Item:Cæleſtibus implet: Choryton telis:quorum ſine ſanguine nullũ Effugit.Scrãteũ quoq̃ in quo ſagittas recõdimus:ab eadem ratione dicit̃ qua ſcortũ: ſcytos enim græce pellis eſt: unde ſcuticæ uerbera e corio & ſcuta q̃ non ſine pellibus fierent. Scrãteum Scuticæ Scuta

FVnda a fũdendo q̃ fũdat lapides apud baleares primo iuuenta eſt:ut ſcribunt Seruius & Vegetiꝰ unde poeta. Stupea torquentẽ balearis uerbera fũdæ.Claudianus.Nunc glandes baleari ſpargere funda ſunt enim glandes e plũbo pilulæ in glandis ſpetiẽ: quæ fũdis per fũditores mittebant̃ in hoſtes.Saluſtius in Iugurta:Pars eminus glande aut lapidibus pugnare Verg.Pars maxima glãdes liuentis ſpargit plumbi. Et Seneca in queſtionibus naturalibus. Liqueſcit excuſſa glans funda:& attritu aeris uelut igne liqueſcit. Tales nunc mittunt̃ machinulis quibuſdam quas & Spĩgardas & Scloppetos Neoterici appellãt.Pli.uero fũdam nõ balearicos: ſed Phœnicas ſcribit inueniſſe.Baleari ci quidẽ optimi fũditores iudicati:ut ẽ apud Diodorũ. nã a teneris ad fundas exercebant̃:ita ne panis quidẽ pueris exhiberet̃ niſi funda ſcopum prius attigiſſent: ut autores ſunt Strabo & Vegetius. Scopus enim a σκοπεῖν quod ẽ ſpeculari & diminutiue ſcopulus notam cõſtitutã ſignificat & locũ ad quẽ tela dirrigimus Funda autem uel iaculis uſi ſunt in pugna pedites leuis armaturæ: quos & expeditos & uelites nuncupa- Funda Spingardæ Scopus Scopulus Velites

Rorarii mus.Rorarios etiam : ut Pompeius teſtatur.Fonda itē genus eſt retis piſcatorii ut ſagena.Vergilius ī Georg.
Atq; alius late fonda iam uerberat amnem.

Baliſtae BAliſtæ tormenta ſunt quibus ſaxa maiora & grauiora mittunť:ut notat Marcellus.Oui.ī triſtibus: q̄ graue baliſtæ Mœnia pulſat'on?:& ī metamor.
Nec leuius pulſata ſonat q̄ ferreus olim:
Cum laceras aries baliſtaq; concutit arces.
Aul.Hirtius de bello hiſpanēſi.C. Cæſaris:Simulq; baliſta miſſa a nobis turrim deiecit.Lucanus ꝓ machina haſtā iaciēte accepit:cū inquit. Neq; enim ſolis emiſſa lacertis Lancea ſed tenſo baliſtæ turbine rapta. Silius Italicus utramq; excuſſionem his uerſibus expreſſit:
Adductis ſtridula neruis.
Phocais effundit uaſtos baliſta molares.
Atq; eadem ingentis mutato pondere teli.
Ferratam excutiens ornum media agmina rūpit:emittebat & alia.unde Frontinus libro ſecūdo ſtrategematicon:Caputq; eius baliſta excuſſum intra munimenta hoſtium miſit:primi phœnices id genus tormēti inuenerunt.Nunc uero tormēta Aenea ſaxa rotunda īmēſi ponderis ui pulueris factitii & ignis emittentia cum ſonitu non ineleganter Bombardas appellamus . Ipſe tamen pro bombarda baliſta uſus ſum hoc carmine. (Bombardae)
Fuderat aut uaſtos fumans baliſta molares.

Tormentum TOrmentum generale uocabulum eſt omniū machinarum ſaxa tela & id genus uaria iaculantiū ueluti eſt baliſta:Bōbarda:Spingardæ:catapulta a Syris inuenta: ſcorpiones nunc arcubaliſtæ a Cretenſibus excogitati : quibus ſpicula & uerruta emittuntur per ſcorpionarios ſiue mauis arcubaliſtarios equeſtres ac pedeſtres: & ſclopperi a ſcloppo qui eſt buccarum ſonus per ſimilitudinē nomē adepti:& nuper a germanis (ut uolunt) inuenti.Lucretius libro de reꝝ natura ultimo.Vt ualidis quæ de tormentis miſſa ferunť: Di-

Catapulta
Scorpio
Arcubaliſtae
Scloperti
Spingardae

uus Hierony. Machabeorū ſexto de Lyſia duce Antiochi cōtra Hieroſolymam. Et ſtatuit illic baliſtas inquit & machinas:& ignis iacula & tormenta ad lapides iactandos & ſpicula:& ſcorpios ad mittendas ſagittas:& fōdibula:ubi per ignis iacula Pyroboli ſignificātur:Machinæ uero ſunt artificioſæ ſtructuræ: quæ magis cōueniunt teſtudini arieti & uineæ ad expugnāda oppida paratæ:& cæteris q̄ græco uocabulo poliorcetica uocant:de qbus Vegetius & Ammianus meminerunt:Tormentorū autem uibratores iaculatoreſq; ac magiſtri Tortores dicuntur. Machinae

GRANARIVM CAPVT XI.

GRANARIVM a grano locus eſt ubi fruges ſeruantur. Perſius in ſatyris: Iam nunc aſtringas iam nunc granaria laxes. Nonnulli horreum ab hordeo. Pōpeius a farre farreum deducit. Ouidius Horrea formicæ ueniūt ad inania nunq̄: Nullus ad amiſſas ibit amicus opes. Frōtinus libro tertio ſtrategematicō Quia deficere frumenta uidebantur. horrea tota nocte circumduxerunt. Et Plinius ī Panægyrico Traiani ſtupebant agricolæ plena horrea quæ ipſi non retuliſſent: granaria ſublimata & ad ſeptemtrionem: aut aquilonem ſpectantia diſponi debent: ut monuerunt Vitruuius Plinius M. Varro & Columella: ita enim frumenta non poterunt cito concaleſcere ſed a flatu refrigerata diu ſeruabuntur incorrupta. Cæteræ namq; regiones procreant curgulionem & reliquas id genus beſtiolas: quæ frugibus ſolent nocere. ſeruantur etiam utiliſſime in ſcrobibus quos Syros uocant ut in quibuſdam Italiæ locis uidemus Marcus Varro

Granarium Horreum Farreum

Curgulio Syri

Syri autor eſt. Sic cõditum frumẽtum durare annis ꝗnqua
ginta: Milium uero plus annos cẽtum. Idẽ tradit Fabã
a Pyrrhi regis ætate in quodã Ambraciæ ſpecu uſqꝫ
ad pirraticum magni Põpei bellum duraſſe ãnis cir/
citer cẽtum uiginti. Quo enim ſpiritus nõ peruenit ibi
nõ orit̃ tinea nõ curgulio. In granariis muſipulæ diſ/
ponant̃ ad mures capiẽdos. & per foramina oſtii felli/
Faba bus introeundi poteſtas relinquat̃: ad mures frumẽta
rodẽtes fugãdos: hi nãqꝫ occulto ſpeculatu inſidiantes
exiliunt ĩ eos & interimunt: obrepunt & ĩ aues ſæpicu
Felles le: oculos per noctem radiantes & acute cernentes pro
Aeluri pter tenuiſſimum uidendi ut inquit Aphrodiſeus ſpi/
Cati ritum ſortiti excrementa ſua contegũt: Græca dictiõe
quidã Aeluros Neoterici Catos ab aſtutia noiarunt.

Fruges FRugum appellatiõe cadit quicquid ex fructu ter/
ræ in alimoniã uertimus: eaꝝ prima duo ſunt ge
nera frumẽta & legumina. Frumẽta a fruẽdo au/
Frumenta tore M. Var. & Donato Terentiano interprete dici
poſſunt omnia: quæ ſpicas habent cũ ariſta aut ſpicã
muticam: legumĩa uero a legẽdo quæ ſiliquis includũ
tur. Sunt enim ſiliquæ eoꝝ thecæ mõ rotundæ ut Ci
Legumina ceri: modo chylindraciæ ut piſo: cæteris longiſſimæ &
Siliquæ pro mẽſura ſeminum late. Plinius in xviii. Oĩum ſatoꝝ
aut ſpicis cõtinet̃ ut triticum: & mox aut includit̃ ſili/
quis ut leguminum: Calphurnius in Bucolicis. Tãdẽqꝫ
legumina plenis uix reſonãt ſiliqs: ſiliquæ itẽ arboris
cerãniæ fructus iterdũ falcati: quos dulcellos pueri no
Frumenta ſtrates thecas maris nũcuparunt. Frumẽta autẽ Iſis in
primo ægypto: Triptolemus apud atticos docuere: ut ſcribit.
Martianꝰ capel. de nup. Philologiæ & Mercurii. cõmi
nuẽdæ uero frugis farriſqꝫ fragmẽta pilũno ſignat Ita
lia. at Pli. cereri cũ ãtea ueſcerẽt̃ glãde frumẽta & mo
lere & cõficere mõſtraſſe in Attica Italia & Sicilia ob
idqꝫ deã habitã atteſtat̃: Lucre. quoqꝫ lib. v. de reꝝ natu
ra: Cereri frugũ ĩuẽtionẽ & uini libero patri aſſignat.

TRiticum quod ſpicis tritum ſit.ut ſcribit.M. Varro in libris linguæ latinæ.de illo hæc Pli. Itaq; ſapientes agricolæ triticum tantum cibariis ſerunt & alibi. Tritici ſemĩe nullũ auidius eſt nec quod plus alimenti trahat : tritico nihil fertilius eſt hoc enim natura ei tribuit quoniã eo maxime alit hominẽ.nam ex uno modio ſi ſit aptum ſolum : ut in bizancio africæ campo centeni quĩquageni modii reduntur : miſit ex eo loco diuo Augusto ꝓcurator eius ex uno grano mirum dictu:difficile creditu quadringẽta paucis minus germĩa:miſit & Neroni ſimiliter ccclx. ſtipulas ex uno grano.Ariſto.in proble.& Auice . in ſecundo triticum nutritiuum eſſe impenſius affirmant: inter cuius genera eſt trimeſtre: quia poſt ſationem tertio menſe maturescit metiturq; totis alpibus. hyemaliabus,prouinciis notiſſimum.triticum ſimulac eſt in horreis conditum frequẽtius debet moueri.ne mucoris odorẽ contrahat Caleſcunt enim ĩ granariis frumenta.& papiliones generãt.hi uero tineas illa rodentes ita feruens triticum podagris remedio eſt.ut ſcribit Pli. Sexti Pompei prætorii uiri patris referens exẽplum.qui hiſpaniæ citerioris princeps cum horreis præſideret correptus dolore podagrico merſit ſeſe in triticum ſuper genua.leuatuſq; ſiccatis pedibus mirabili modo hoc poſtea remedio uſus eſt . Vis præterea tanta eſt feruescentis tritici in horreis ut cados plenos exſiccare dicatur.

Triticum | Mirum dictu | Trimeſtre triticum | Papilio | Tinea | Ad podagrã

SIliginem:ut Plin.uerbis loquat : dixerim ꝓprie tritici delitias:candor eſt & ſine uirtute & ſine põdere cõueniens humidis tractibus quales italiæ ſũt & Galliæ comatæ:ſed & trãs alpes in alobrogũ tantũ aruernorũq; agro pertinax:in cæteris ibi partibus biẽnio ĩ triticum degenerat : remedium eſt ut grauiſſima quæq; grana eius ſerant:ſine ariſta eſt excepta ea quæ laconica dicit:rectam autẽ habet ſpicã :nec unq̃ matureſcit pariter:exterit in græcia difficulter ob id iumẽ-

Siligo | Laconica ſiligo

Olyra tis dari ab Homero dicta.Hæc enim eſt quã ille uocat olyrã:e ſiligine laudatiſſimus panis fiebat de quo iam ſatis in Cœnaculo.

Far Adorea FAr adoreum ueteres hinc adoriã laudẽ dixerũt: q̃ gloriosum eum putarent qui farris copia abũdaret:Farre enim populus romanus uſus eſt ãnis ccc.cũ in latio primus ãtiquioribus cibus fuerit.Vnde Farina a Farre farina:Eſt farris genus ĩ Gallia maxime quod Sandala Brancem nũcupãt:noſtri Sandalam grani nitidiſſimi. In cibis nõ ſolum bene habẽtiũ ſed ualitudinariorum & ægrotantium febricitantiũq; probat̃ lacte amygdalino quandoq; conditum.

Spelta Zea SPeltam græci Zeam dixere:frumenti genus eſt ut refert Strabo quod in quibuſdam cãpaniæ aruis bis anno ſerit̃: Ex ea apud maiores fiebat Alica potio ſic dicta q̃ aleret corpus ut Põpeius interp̃tatur Alica hæc Põpei magni ætate nõ fuit in uſu.Qui Zea utunt̃ inquit Plinius nõ habent far:eſt tamẽ & in Italia agro Semen præcipue campano Semenq; appellatur.

Oriza ORiza ſpeties eſt frumenti folio carnoſo altitudĩe cubitali flore purpureo:ex qua Italici Ptiſanam potionem faciũt:Horatius in ſermonibus: Sume hoc Ptiſanarium orizæ.Candore grani in cibariis cõmendat̃ ad Iuſcula teſtuacia & frictillas : Strabo libro xv.de India loquẽs ex autoritate Ariſtobuli dicit Orizam in aquis clauſis ſtare factis areolis quibuſdam: eãq; eſſe ibi altitudine cubitorũ quatuor:multi fructus multarũq; ſpicarũ: meti circiter pleiados occaſum emũdari ut ſpeltã.naſci & in Babylonio agro :ĩ Bactriano: in Suſio:& ĩ Inferiore Syria :Apud nos nuper ſeri cœpta.Seritur autẽ mẽſe Martio & aquis clauſis irrigat̃.

Hordeum Polenta Ptiſana HORdeũ in cibis antiquiſſimũ fuit:Polentã græci ex eo cõficiunt.Panẽ uero ex hordeo maioribus uſitatum uita damnauit datumq; eſt teſte Plinio quadrupedibus Ptiſanæ inde uſus laudatiſſimus Mar-

tialis de hordeo.
Mulio ꝗ nõ det tacituris accipe mulis.
Hæc ego cauponi non tibi dona dedi:
Hordeũ inter primas fruges demetiẗ:In chalcia Rho diorꝫ inſula locus quidã eſt in tantũ fertilis ut ſuo tem pore ſatum demetant hordeũ:ſublatũq̃ ꝓtinus ferãt: hordei genus eſt quod alii diſtichũ:galaticum nõnulli uocant ut ſcribit Columella in ſecundo: Ponderis & candoris eximii adeo ut tritico mixtum egregia cibaria familiæ præſtet. Diſtichum hordeum

SEcale nigritia triſte gracili ſtipula ꝓuenit uerꝫ fœcunda ad arcendũ famẽ tantum utile: nã ꝑcipuũ eſt pondere: panis ex eo nõ ꝓbatur ſola tenaci amaritudine quã mitigat Far admixtum & tamen ſic quoq̃ Ingratiſſimus uentri eſt. Apud inſubres miliũ illi miſcetur panẽq̃ meliorẽ præſtat. Secale autẽ licet amarꝫ admittit uermiculum rodentẽ frumenta qui Cis diciẗ:ut Ips uites:Sis ueſtes: Trips ligna:& midas fabã de quo Theophraſtus & Plautinum illud ĩ Aulularia:repperi non quod in faba reppeñſſe pueri clamitant. Secale Midas

MIllium miliariæ auiculæ nomẽ dedit ex eo panis fit multifariã & quidẽ perdulcis: qui priuſq̃ refrigeſcat ſine faſtidio poteſt abſumi ut teſtaẗ Columella ĩ ſecũdo. Eſt & Miliũ quod Indicum nomĩabimus ex India aduectũ: Indoctuli milicã: colore nigrum ſiue rubrũ & ut Pli. inquit ãplum grano: harũdineum culmo adoleſcit ad pedes altitudine ſeptẽ ꝑgrandibus culmis: Lobas uocãt: oĩum fragũ fertiliſſimum: Milio Panicũ haud granis diſſimile ꝑdenſis tantũ aceruatur granis: ex eo panis raro fit: at coquẽdo omni frumẽto magis creſcit: Diocles a frugis dulcedine mel frugum appellauit. Inter frumẽta æſtiua eſt & Siſama numerãda ex indis ueniẽs. Eſt & Auena quæ ad cibaria iumẽtorꝫ feriẗ: Eſt Git quoq̃ nigellũ: & Lolium peſſimum uertiginem & uomitum inducens. Milium Indicum milium milica Lobæ Panicum mel frugum Siſama Auena Git Lolium

Faba

FAba hebetat ſenſus inſomnia facit ob id Pitha/gorica ſententia in cibis damnata:ſiue q̄ animæ mortuorꝝ ſunt in ea:qua de cauſa & parētalibus adhibet̄:Flamen quoq; dialis ut ſcribūt Feſtus & Var/ro apud Romanos Faba nō ueſcebat̄:nec illam quidē tangere noīare ue poterat ut refert Au.Gel.quoniam in eius flore litteræ reperiunt̄ quæ luctum & lamenta/tionem indicāt ut tradit Plinius. Quin etiam Herodo/tus autor eſt Aegyptios fabam ī ſua terra neq; admo/dum ſerere : neque natas aut crudas aut coctas co/meſſe: Sacerdotes uero nec aſpicere ſuſtinere haud mundum id legumen eſſe arbitrantes:unde facile cre/diderim Pythagoram philoſophum qui in ægyptum diſcēdi gratia profectus ſacerdotum arcana myſteria cognouerat fabas damnaſſe:quid autem ſuper hac re ſenſerit Aulus Gelius in noctibus atticis nō me p̄terit. Fabæ genera ſunt albicans & nigra hic fabis uſus eſt Pericles ad ſortem :cū athenienſes milites in obſidiōe Samiorꝝ tedio afficerent̄:nam quibus alba faba obue/uerat epulari:atq; in ocio eſſe permiſit cæteris pugnā/tibus:iccirco poſteri dū uoluptatibus indulgebant illū diem ab alba faba nuncupare erāt ſoliti:ut ſcribit Plu/tarchus:Aliter more thraciæ gentis albus lapillus fau/ſtos dies:niger infœlices notabat.Quod in ſummo fa/bæ nigrum adhæret hilum appellant:id quia minimū nullius eſt p̄cii ꝑ nihilo ponit̄. Cicero Syſiphus uerſat ſaxū ſudans nitēdo nec ꝑficit hilum : apud nos freſſa in cibis nō īprobat̄ oleo & aromatis condita: cōchen quidā credidere:unde Martialis.

Faba paren talibus

Fabæ genera

Albus dies

Hilum

Faba freſſa

Conchis

Si ſpumet rubra conchis tibi pallida teſta.
Lautorum cœnas ſæpe negare potes: Quo diſticho fa/baceam uiridem alii interpretant̄ : nōnulli genus legu/minis apud Iuuenalem.

Vicia

VIcia arua pingueſcunt ſiccitatem ex omībus quæ ferunt̄ maxime deſiderat:ut refert Plinius.ad ui

plicem uix prouenit fructum cum cætera legumina ꝓ
uentum habeant uberiorem:unde Maro tenuē fructū
uiciæ dixit in georgicis. Eſt autem a uinciendo quod
item capreolos habet ut uitis::quibus ſurſum uorſum
ſerpit:& ſcapū lupini aliumue calamū ad quē hæreat Scapus
ſolet uincire:ut ſcribit M.Varro in re ruſtica:

CIcer apud nos tria habet genera: albū: ſubrubēs Cicer
& nigrū:de qb⁹ Auic.i ſecundo.Eſt & Cicercula i Cicercula
æqualis angulos habēs ueluti piſum:& cicera ho Cicera
minibus nō inutilis neq̧ iniocunda ſapore:quæ a cicer Cicerones
cula colore tātum diſcernit: nā & obſoletior eſt & ni Lentuli
gro ꝓpior:ut tradit Columella diſciplinæ ruſticæ.ii.a ci Fabii
ceris ſatione:ſi Plinio credimus Cicerones nomē acce
perunt:ſicut a lente Lentuli:a faba Fabii: a piſo Piſōes Piſones
cognomina traxerunt.

PIſum folia habet longiora qualia Eruiliæ: caules Piſum
ſpargunt per terrā qui ſi adminiculum non ha
buerint,deterius ꝓducunt: ſeri debet terra facili
& ſoluta locis apricis:eſt enim frigoꝝ īpatiētiſſimum:
eruilia ipſa eruo minor eſt.De illo hæc Plin. Nec erui Eruilia
operoſa cura eſt:hoc āplius q̄ uicia runcatur & ipſum Eruum
uim medicaminis obtinēs: quippe per eruum diuum
Auguſtum curatū epiſtolis ipſius memoria extat.Ariſt
in tertio hiſto.animalium ſcribit eruum lactis copiam
ruminantibus præſertim augere.

LEns duo genera habet in ægypto nigra altera ro Lens
tunda:ut notat Pli.cōſtat æquanimitatem fieri ue
ſcētibus ea:optīa naſcit circa Peluſium oppidū:
a quo Nili oſtium Peluſiaci nomē accepit. Verg.Nec
peluſiacæ curā aſpernabere lētis. Auſonius de mono
ſyllabis:Et peluſiaco de ſemine plana teres lēs. At len
des capitis animalia dicentur. Faſiolus

FAſiolus quē poeta in georgicis faſellum uocauit Faſellus
uelocis eſt digeſtiōis & egreſſionis: mala inducēs
ſomnia:ut eſt apud Auic.lib.ii.Faſellus item nau

cula. Porpertius. Sedarit placida uela faſellus aqua. & Papinius ſiluarum tertio: Quæq; ſecuturam religēt poſt terga faſellum. Eſt aūt faſiolus cūctis leguminibus candidius unde i ſenatu noſtro Parmēſe eo refragamur: cum faba nigra ſuffragemur:

Lupinus

LVpinorum & homini & quadrupedū generi ungulas habenti uſus cōis: nā bouē unū modii ſinguli ut ſcribit Pli. ſatiāt ualidūq; præſtāt: homini autē in aqua maceratus poſt coctionē pro cibario eſt: aliter amaritudine genuina īprobaſ. Vnde nō inurbane Nicolaus Rauacaldus mihi auunculus ſapiētiæ uir cōpoſitiſſimæ dicere ſolebat: litteras homini pſtare quod aqua lupinis.

Nicolaus Rauacaldus

Litteræ hoi

VAnnum interpſtatur Nonius quo fruges uētilanſ. At M. Varro per diminutionē uallum: q cum in ipſum iactant uolāt leuia. Adiecit idem uētilabrū eſſe quo uentilaſ in aere frumētum: Feſtus Pompeius Velabrorum: ea rōe qua euelatū euētilatū dicitur: Vnde M. Varro rei ruſticæ primo: His inquit tritis oportet e terra ſubiactari uallis aut uētilabris cum uētus ſpirat lenis: Ita fit ut quod leuiſſimum eſt in eo atq; appellaſ acus euānatur foras extra aream: ac frumētum quod eſt pōderoſum purum ueniat: Et Diuus Hieronymus Mathei ac Lucæ tertio: Cuius uētilabrū in manu ſua: & permundabit aream & cōgrebabit triticum in horreum ſuum: Vbi Nicolaus interpres uentilabro dixit in Paleſtina cōtra uentum purgari frumēta ueluti nūc pala. Columella quoq; libro diſciplinæ ruſticæ ſecundo in eadē ſignificatione accepit: qui & uenti latorē uocat eum qui per longiuſculū ſpatium iactando in area contra uentum fruges purgare conſueuit.

Vannum

Vallum

Vētilabrum

Velabrum

Acus

Pala

Ventilator

CRibra e pellibus fiūt ut plurimum ſuillis crebris pertuſa foraminibus ad frumēta purgāda: unde frumentaria dicunſ: Apuleius aſpernati latrones clamorē abſonū meum cedētes hinc ide miſerum coriū

Cribra Frumentaria

nec cribris iã idoneum relinquunt: Hinc in adagio eſt
aquam cribro haurire qui fruſtra operant᷑ mercedes — Aquã cribro
in ꝑtuſum mittẽtes ſaculũ:quoniã aquam & id genus
cætera liqda uel minuta trãſmittit:Plautus ĩ Pſeudolo:
Non pluris refert quã ſi ĩbrem in cribrũ geras:Vnde
Demonactes cũ e duobus philoſophis imperitis uidiſ
ſet alteꝝ quædam abſurda percunctãtẽ:alteꝝ nihil re
ſpõdentẽ:ad amicos cõuerſus Nõ ne hoꝝ inqt uobis
uidet᷑ alter hircũ mulgere alter cribrũ ſupponere: ut
eſt apud Lucianũ:& Pli.libro.xxyiii.miraculũ referẽs:
Extat Tuciæ Veſtalis ĩceſtæ ꝑcatio qua uſa aquã tulit ĩ — Tuciæ mira
cribro anno urbis Sexcẽteſimo nono:Inde cribrare ẽ — culum
frumenta cribro purgare: ex cuius pertuſura purga — Cribrare
menta decidunt: Sunt & cribra quæ e ſetis equorum
a gallis farinæ a furfuribus ſeperandæ gratia excogi — Farinaria
tata Farinaria ſetacea & ſubcernicula dicũt᷑: hiſpaniæ — Setacea
uero e lino excuſſoria & polinaria inuenerunt:a Poli — Subcernicu
ne polinaria appellata. Nõnulli ab incernẽdo incerni — la
cula dixerunt quibus frumenta emundamus:Plinius ĩ — Excuſſoria
octauo:Decretum fecerũt ne frumẽtarii negotiatores — Incernicula
eum ab incerniculis arcerent. Cribrum autem græce
Coſcinon: unde Coſcinonantia diuinatio per cribra — Coſcinoman
fœmellis & ruſticis peculiaris: — tia

SExtarius menſuræ genus apud nos triuialiter ap — Sextarius
pellatur quo ut metiri poſſint frumenta & com
plura alia utuntur:antiquitus tam arridis q̃ liqui
dis ſeruiebat:ueluti chorus in Iudæa ex modiis: Mo — Chorus
dius ipſe capit duo & uiginti ſeſtertia:modiolus quar — Modius
tã partem ipſius modii at Medimnus ſex modios:alii — Medinus
medimnũ modium interpretantur: uariæ ſunt enim — Hemina
ſuper huiuſmodi menſuris ſententiæ pro locorum — Mina
conſuetudine prolatæ: ut hodie quoque uidemus:
Hemina quoque dimidium ſextarii in arridis & li
quidis quæ & Mina: Marcus Cicero officiorum ſe
cundo:Si emere inquit ſextarium aquæ Mina coge

retur Aulus Gellius noctium atticarum tertio. Si e ſextario hemina fuſa eſt non dimidiatum ſextarium fuſum dicendum eſt: ſed dimidium. Et Plinius ĩ xviii. Quartarii faris aut heminæ conferente populo: Vbi quartarium nominauit qui ſextarii quartam partem continet. Verum a maioribus urna dicebatᷓ quatuor capiens ſextarios: ſicut congius ſex: a quo Nouellius Tricongius Mediolanẽſis potator egregius cognomẽ traxit tribus Congiis uno impetu ſiccatis.

Quartatius
Vrna
Congius
Radius

RAdium a radẽdo ut nomẽ indicat dicemus quo menſuras radimus & deiecto cumulo coæquamus Plautus Dii deæq; omẽs tantam nobis lætitiam tot gaudia ſine radio cumuletis. nõ nulli Hoſtorium: quo præcipue utimur ad frumenta cum ueneunt & legumina corradenda.

Hoſtorium
Culeus
Saccus

CVleus ſaccus e corio linea tella uel canabina quẽ ad frumẽta portãda & ĩnumeros uſus habemus. Plinius in ſeptimo Iunius ualens meruit in prætorio Diui Auguſti centurio uehicula cum culeis do nec exinanirentᷓ ſuſtinere ſolitus: ſaccus ipſe per ſimilitudinem ut uolunt a ſago ueſte militari æqualiter lata nomen mutuatur: Culeus item genus menſuræ xl. capiens urnas: Vnde Dolium ſeſquiculeare legimus: & Culeus parricidarum pœna: Eculeum autem in ſuppliciis & aculeum ĩ ueſpis crabronibus ac apibus ſciunt omnes: A frumento ſaccum frumentarium dicemus quemadmodum apud ueteres a uino uinarium quo Vina ſpiſſiora colabantur: & a niue niuarium: de quo Martialis.

Eculeus
Aculeus

Attenuare niues norunt & lintea noſtra
Frigidior colo non ſalit unda tuo.

Sed iam tempus eſt ut per Turrim ad faſtigium aſcendamus:

TVRRIS ET TECTVM CAPVT :XII.

TVrres Cyclopas primos in- Turres
ſtituiſſe placuit Ariſtoteli: at
Theophraſto phœnices.Oui
dius Cybeli magnæ deorū
matri inuentionem tribuit:
quod ideo fingitur quia tel-
lus eſt in qua ſunt urbes tur
ritæ:ut Lucretius & diu⁹ Au
guſtinus teſtantur:Dicuntur
autem a toruis ſecundū Var
ronem ſiue a terendis hoſti- Arces
bus quēadmodum arces ab arcēdis:nā ad deffenſionē
& tutelam in altum turres erectæ ſunt: Eſt & in eis Columbi
colūborꝝ ſedes Mar.ī tertio: Sonātq; turres plauſibus
colūbarꝝ:Plinius de colūbis:Earꝝ amore īſaniunt mul-
ti:ac ſuper tecta exædificant turres his nobilitatem &
ſingularum origines narrāt: Vetere iā exēplo L.axius
eques romanus ante bellū ciuile Pōpeianum denariis
quadringentis ſingula paria uenditauit :ut M. Varro Columbariū
tradit:Et Palladius Columbarium inquit accipere po
teſt una ſublimis turricula in prætorio cōſtituta leuiga
tis ac dealbatis parietibus:nā colore albicante præſer-
tim delectantur columbi.ut refert Columella:Ouidius
Aſpicis ut ueniant ad candida tecta columbæ
Accipiat nullas ſordida turris aues: Hinc loca earꝝ te-
ctorio & albario incruſtanda dealbandaq; eſſe tradide
runt ſiue ne muſculi ita facile introrepāt:qui ouis pul-
liſq; columbinis ſolēt obeſſe:Proprie autē locus ī quo Periſterotro phia
columbæ habent Periſterotrophium græce eſt latine
colūbarium:nā periſteris colūba:Inde periſtereos her- Periſteris
ba columbis admodū familiaris : A culminibus dictas
exiſtimat Varro ꝙ propter timiditatē turres & ſūma
loca petant . nōnulli a uoce primis Syllabis correſpō
dēte.Mirꝝ ē quod legimus Colūbas ueneri dicatas cō

iugii fidē nō uiolare cōemq; ſeruare domū niſi cælibē aut uiduā relinquere & īperioſos mares ſubinde etiā iniquos ferre:ſuſpitionē tñ eſſe īter eos adulterii quis natura nō ſit:uiuūt ānis octonis quēadmodū turtures

Loculamēta

Nidificāt uel ī foraminibus parietū uel ī locis diſtictis lateribus tabelliſue:q̄ loculamēta & columbaria dicemus:Sed & fictilia & e uiminibus nō īprobant̄.In magnis rebus īternūtiæ fuere qđ inuiſſe uidet̄ Iuue.Tāq̄ a diuerſis ptibus orbis āxia pcipiti ueniſſet epiſtola pēna:nā epiſtolas ānexas pedibus obſidione Mutinēſi in caſtra cōſulū ptulere Dec.Bruto mittēte autore.Pli.& Frōtinus ſcribit Hirtiū,lr̄as collo colūbe ſeta religatas ad Deciū Brutū Mutinæ obſeſſum ab Antonio miſiſſe.

Saxatiles
Liuiæ
Miſcellae
Palumbes

Eſt colūbo℞ genus uilaticū q ſaxatiles & liuiæ:ſunt Miſcellæ:ſunt Palumbes:in arborib⁹ nidificātes & cāpos habitātes:hīc dixit Ariſt. ī primo hiſt.aīalium campos palūbes:mōtes Vpupæ:cū hoībus columbi habitāt:per quos domeſticos ſiue Cellares ītelligit:cibo domeſtico contētos:& intra ædes mēſtrua fœtura paſſim nobiſcum diuerſātes:quo℞ pulli pcæteris cōmēdant̄ ī cibis Pipiones uocāt:Palūbes ipſi torquē collo pferūt: Inde torquati:Mart. Inguina torquati tardāt hebetātq; palūbes. Nō edat hāc uolucrē q cupit eſſe ſalax.

Turris tota domus

Turris aūt ita cōtignationib⁹ īnumeris creſcere ita in altum tolli pōt:ut ipſa ſola ſit tota ferre dom⁹: In imo cellulæ penuaria uel uinaria mox per grad⁹ cœnatio cubicula coquina bibliotheca armamētarium(reliqua taceo) haberi poſſunt ſatis cōmode:Ex hui⁹ igit̄ tecti q̄ ſequitur diſpoſitiōe:quoruncumq; tecto℞ concatenationi neceſſaria notabis:ſiue pectenata ſiue teſtudinata magis placuerint.

Tranſtra

TRāſtra tigna q̄ trāſuerſa a pariete ī parietē porrigūt̄ autor̄.Pōp.dicer̄ cōſueuīm⁹:Vitr. architect⁹ in.v.Trabes ēt ſupra colūnas & paraſtatas & antas ponunt̄ in cōtignationib⁹ tigna & axes ſub tectis ſi maiora ſpatia ſunt & trāſtra & capreoli ſi cōmoda

columen & căterii:ſed & ſedilia ĩ nauib⁹ hoc nomine ſignificam⁹ ſi tigna extra columnas & parietes extẽdant̃ Menianum faciunt:quo genere ſtructuræ ſupiora ãpliant̃.Menius ĩuẽtor illi nomen ĩpoſuit. Tectum uero ipſum eã ꝓprie partẽ notat q̃ domum tegit: ſed pro uniuerſa domo ſæpicule ponitur:& pro omni loco uſurpat̃ in quo tecti habitare poſſumus'cuiuſcunq; cæleſtis iniuriæ ſecuri:dummodo nec fulmẽ erumpat nec ruãt molares:Diuus Hiero.Domata tecta & ſolaria ĩterp̃tat̃: a tecto architectos dicimus:q ꝓbe norunt ædificia diſponere:hi ſint pluribus diſciplinis ornati: litteras habeãt nec qdẽ nĩmis triuiales:caleãt geometricas dimẽſiones:arithmetricẽ prius edocti : teneant aſtrologicas rões a muſica medicina pictura nõ alieni: Architectus .n. nõ debet nec põt eſſe grammaticus ut Ariſtarcus:ſed nõ agrãmaticus:nec muſicus ut Ariſtoxemus:ſed teſte Vitr.nõ Amuſos:nec pictor ut apelles ſed graphidos nõ ĩperitus:nec plaſtes ut myrõ ſeu polycletus:ſed rõis plaſticæ nõ ignarus:nec denuo medicus quẽadmodũ Hippocrates: Sed nõ Amatrologic⁹: nec cæteris doctrinis ſingulariter excellens:ſed in his non imperitus.

Menianum
Tectum
Domata
Solaria
Architectus
A grammaticus
A muſos

TIbicines ĩ ædificiis tigilla ſunt ueluti Pilæ & paraſtatæ tecta iuuãtia:dicti a ſimilitudĩe tibiis canẽtiũ ut Põp.teſtat̃:qa ſicut iſti ſuſtinẽt atq; iuuãt cãtãtes ita illi ſuſtẽtãt ædificia:Iuue.Nos colimus urbem tenui tibicene fultã:At capoli a ſimilitudĩe capoloꝝ qbus uites & cucurbite adhærẽt ramuſculis erunt tigna tectũ cõcatenãtia.Paraſtatæ uero ꝓprie ut qdã uolunt lapides pilaꝝ fere modo appoſiti colũnis: A pila oppilare ẽ pilis uel ligneis uel lateritiis tectũ firmare.

Tibicines
Pilae
Paraſtatae
Capreoli

DElicia tignum eſt quod a culmine ad regulas angularss infimas uerſus faſtigiatum collocat̃:unde tectum deliciatum & tegulæ deliciares.

Delicia

TEmplum tigillũ notat qd' ĩ ædificio trãſuerſum ponit̃ ſupra căterios.Vit.archi.li.y.Et căterii pro

Templum

Canterii
Fanum
Lituus
Ambrices

minentes ad extremā ſuggrundationem:ſupra cante/rios tēpla .Sunt enim cāterii & tigna in tectis adhuc nomen priſtinū retinētia.Tēplum itē ædificium deo ſa cratū:qđ fanum a fādo dixerunt:& locus manu augu ris baculo incuruo q eſt lituus ad captāda auguria de ſignatus:unde extēplo & cōtēplari deducta.Pōpe.Am brices īquit regulæ ſunt quæ trāſuerſæ aſſeribus & te gulis īterponūt:ubi p aſſeres cāterios ēt itelligemus.

Imbrices

IMbrices quas tegulas a tegendo paſſim appella/mus dicunt ,pprie qbus īcuruis domus ac ædifi/cia tegunt ut a pluuia ſole & reliquis huiuſmodi defendant aquā receptā deducēdo hic Stra.li.xvi.ſcri bit ſeleuciā ībricibus nō uti cū ībribus careat.Ouidius

Tegulæ

Tunc quoq; cū ſolē nondū prohibebat & ībrē tegula: Primus cyniras Agriope filius tegulas quæ planæ ſūt inuenit:tabulis pro maiori parte apud ueteres domos

Tabernæ

tectas fuiſſe īdicium eſt ꝙ inde tabernæ appellatæ : & Pli.ſcribit ex Cornelii nepotis autoritate romā ſcādu/lis opertam uſq; ad Regis Pyrrhi bellum ānis quadri/

Scandulæ
Plancæ
Tectum ſcandulare

gentis ſeptuaginta:nam ſcandulæ quaſi ſcidulæ tabel læ ſunt:non ſerra:ſed bipēnibus ,pductæ tronco deſe cto ueluti plancæ:quibus ad plurima utimur:unde te/ctum ſcandulare Apuleio:niſi potius a ſcandendo.Alii cruſtis marmoreis tecta contegunt:ut omnes ferre mō

Diuerſitas te cti

tium accolæ:plombeis quoq; laminis nōnulli : ſepten/trionales populi harundine.hinc Pli.xvi.Principatum in his tenebunt harundines belli paciſq; experimētis neceſſariæ:atq; etiam delitiis gratæ.Tegulo enim eaꝝ domus ſuas ſeptemtrionales populi operiunt:durātq; eius alta tecta.In reliquo uero orbe & cameras leuiſſi me ſuſpendunt quæ inde cānitiæ nominant:Diximus & apud Indoꝝ populos e ſuperficie teſtudinum habi tabiles caſas contegi:& apud Ichthiophagos oſtreaꝝ & cœtaꝝ conchis cooperiri.Græci ſubdialia pauimē ta excogitauere quibus domos tegerent locis maxime

tepẽtibus qualibus nũc utiť cãpania:mauri ſcirpis pa/ Mapalia
luſtribus ſua mapalia:quæ nos tuguria & gurguſtiola:
germani materia informi citra ſpetiẽ aut delectationẽ
domos cõtegũt:nã penes illos:ut ſcribit Cornelius Ta/
citus:tegularꝫ uſus nõ habeť. Culmis uero antiquiores
tecta cõcinaſſe etiã ſcriptorꝫ monumẽtis apparet:unde
& culmina nomẽ traxere. Seneca ad Luciliũ:Culmus
liberos texit:ſub marmore atq; auro ſeruitus habitat.

PEctenatũ tectũ dicemus ĩ duas partes deuexũ a ſimilitudĩe pectinis:quẽadmodũ teſtudinatũ ĩ q̃/tuor:de quo Vitru.architectus ĩ.ii.tecta recidẽtes ad extremos trãſtra traiiciunt gradatim cõtrahẽtes & ita ex quatuor partibus ad altitudinẽ educunt medio metas quas luto & frõde tegẽtes efficiunt barbarico ritu teſtudinata turrium tecta. Columella rerꝫ ruſticarꝫ xiii. Inter ſe accliues teſtudĩato tecto tuguriorꝫ uireſcẽtem ficum a rore & interdum pluuia defendunt. Pectenatum tectum Teſtudĩatum

STillicidiũ quid ſignificet oſtẽdit Vitru.architectus lib.ii.ſic ſcribẽs:Faſtigia faciẽtes luto inducto ꝓcli/natis tectis ſtillicidia deducebãt:nomẽ a ſtilla mutuať:ut docet Seruius honoratus. Per id.n.ſtillæ deci/dunt ĩ ĩpluuium:ſtilla ipſa p diminutionẽ eſt a ſtiria q̃ guttã pẽdẽtẽ notat. Pli. diſtillãtes hyberno gelu ſtirias. Rhemius palæmon grãmaticus Vincẽtinus interrogatus quid ſtilla a gutta differet. Gutta inquit ſtat: ſtilla cadit:autor Euſebius ĩ cronicis. Quæcũq; aũt ſub ſtillicidio tectis affiguntť ex ope figulino antefixa dicunť. Stillicidium Stilla Stiria Gutta Antefixa

SVggrũdia partes tecti ꝓminentes appellamus: q̃ græce γεσσα: hic hypogeſſon aizoi genus ĩ ſuggrundiis fere naſcẽs nomen accepit:ut Pli ĩ.xxv. interptať:Suggrundaria uero ãtiqores dicebãt ſepulchra infãtium q nec dum.xl.dies ĩpleſſent: autore Fulgẽtio. Suggrundia Geſſa Hypogeſſon Suggrundaria

TVbuli p diminutionẽ a tubis dici poſſunt canaliculæ ſiue maius ligna canaliculata:quæ ſub ſtilli/cidiis ponunť imbrium gratia ad ciſternas colli/ Tubuli

Tub
Canales

gendorum ſiue in una tantũ impluuii.parte :aut extra impluuium deriuandorum :ne ſtillæ cadentes lateritiũ marmoreumue cauedii pauimentum corrumpãt.Proprie tamen tubi teretes ſunt : canales uero a cannæ ſimilitudine:quas nauicellas triuialiter appellant ſemirotũdi : uel potius ſemiteretes aptiores ad aquas pluuiales colligẽdas:ut tubi ad meatus ſubterraneos.Plinius Pinus piceæ & alni ad aquarum ductus in tubos cauãtur : Verum diuturniores ut eſſent e plumbo ueteres factitarunt.

Culmina

CVlmina faſtigia & ſummitates ædiũ inde nomen traxerunt ꝙ ante uſum tegularum tecta culmis tegebant ueluti etiam hac noſtra ætate pagani in tuguriolis cõſueuere. Faſtigia ipſa ſummitates ædium ſunt & murorum.Suetonius ĩ Auguſto:ut ſupergreſſa faſtigium templi ad cælum uſ ferret: ſed etiam ſcrobium faſtigia dixit uates Andinus.Proprie tamen faſti

Faſtigium

gium eſt quod erigit a tota parietum latitudie ſenſim in acumen:non aliter ꝗ forma pyramidalis in quo co

Columen

lumen tignum culminarium ponitur : hinc M.Cicero Officiorum tertio: Operi incohato prope tamẽ abſoluto tanq̃ faſtigiũ ĩponimus:p quod finẽ uoluit ſignificare. A FASTIGIO igitur huiuſcæ domus meæ a fundamentis incœptæ impoſito: libellam:normam : perpendiculum: marculum: trullam :dolabram:aſciam:terrebellum:ſerram:circinum:roncinnam:ſecurim:& id genus cætera arma fabrilia opere peracto colligen sdeſcendo ſtructuram miraturus : an ad amuſſim erecta ſymetriæ correſpõdeat:Sed quoniá de ædificio cemẽtarius redemptor non iudicat: ſi qui ociantes uidendi gratia intrauerint(modo liuor abſit) iudicẽt meo periculo an ſit elegãti ſpecie frequẽtanda:an cacodæmonibus penitus ĩcurſantibus deſerenda. Ipſe equidẽ cum aurea illa Neroniana (quod ſine arrogantia dictũ ſit)

Hanc GRAPALDINAM, qualiſcumq; ſit non per mutauerim cui te imprimis iudicem patronum(ſi meretur)& aſſertorem nũcupo. Neq; enim me fallit fore aliquos ex his qui meliores damnare malunt q̃ imitari: qui ex genuina ſophiſteia hæc noſtra acutis naribus contracto ſupercilio caperata fronte cõdemnent: non cogitantes quamlibet domum: omni etiam(ut uidetur)parte: perfectam quandoq; perſtillare. Grapaldina

Georgi Anſelmi:Nepotis.

P riſca fides ſileat radiantia tecta Neronis:
   Luculli nitidas marmora ſecta domos:
M aius opus ſtruxit Marius cui liuor & ignis
   Ipſaq; non poterit longa nocere dies.

Impreſſores notarunt.

Cõſtruunt pro cõſtruunt iii. Vrinã pro urinãt x. Per cipit p̃cipit.xvi.Habẽt habet xviiii.Copioſus copioſius xxvi. Autore autoritate xxvi.Mittebãt mittebat. xxvi. Habet habent.xxvii.Similes ſi uales.xxvii. q; q xxviii. Vliginis uliginoſis.xxix.Extimat exiſtimat.xxxii.Aliarum aliorum.xxxiiii.Calore colore.34.Reperit repetit xxxv. Aut ara aurata.xxxv.& cepto excepto.xxxv.Accipẽſer acipẽſere .xxxvi.ae ac. xxxvi. Ollizontes ololyzontes xxxvi.Perles pedes.xxxvi.E.de.xxxviii.Simplicita ſimplicia.xli.Sũt.ſunt quos.xlii.Virgulatarum.uirgultorum xlii. Videbant uidebũt.xliii.Quia qua.xliii.Rege regẽ.xliiii. .Quod quo ad.47.Cumules cumulos.xlvii.Splendorum ſplẽdorẽ.xlix.Tractariũ tractoriũ.xlix. Noſtro nemo .l. Nuncupat nuncupãt.l.Matricis matrices. liiii. Vitibus uitilibus.liiii.Opæ opas.lvi.Poſt opacũ:deeſt: Infrigidaria aũt cella.lix.Geneas ganeas.lix.91.6i..71.p 69.Hæc hæ.lxx.Quos quas.lxxxxvii.Ae ac.100.eum. cum 107. Cementorum.Cementariorum 117.Multi.muli 117. Aliis(ſi quæ ſunt)ipſe adde:tolle:uel muta litteram.

a.b.c.d.e.f.g.h.i.k.l.m.n.o.p.q.r.Omnes ſunt Quaterni Exceptis.q.r.Qui ſunt Terni. 1501.Mai. Kal.

RARE 86-B
2836

GETTY CENTER LIBRARY